JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Hmotná kultura raně novověkého měšťanského domu na příkladu hromadného nálezu ze studny domu čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Rudolf Krajíc, Csc.
Autor práce: Mgr. et Bc. Michal Preusz
Studijní obor: Archeologie
Ročník: 2

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

České Budějovice 29. dubna 2011.

Anotace:

Preusz Michal
Diplomová práce 2011

Diplomová práce se z archeologického úhlu pohledu zabývá hmotnou kulturou městského domu čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově. V roce 1998 byla na dvorku domu objevena studna, v níž byl nalezen bohatý a rozmanitý soubor raně novověkých artefaktů z keramiky, skla, kovu, kůže a dřeva. Současně byly objeveny zvířecí kosti a odebrány rostlinné makrozbytky. Na základě komparativního studia s domácí a zahraniční literaturou, písemnými a ikonografickými prameny se autor pokouší vnést archeologicky zjištěné poznatky do historického kontextu. Snaží se přispět nejen ke zpracování archeologických nálezů, ale také k přesnější dataci souboru a k poznání každodenního života v městském domě v Českém Krumlově v 16. až 18. století.

Abstract:

Preusz Michal
Thesis 2011

This thesis in archaeological point of view deals with civilization of burgher house No. 55 in Latrán – Český Krumlov. In the backyard of municipal house a well was revealed in the year 1998, which secured plentiful and varietal collection of early modern ceramic, glass, leader, metal and wooden artifacts. Beside that also animal bones were founded and botanical macro-remnants were detracted. On the basisof komparative research especially with scientific literature and written and inconographic sources the thesis tries to set archaeological findings into historical kontext and to upgrade archaeological fnd classification and also to make dating of the set more accurate and thereby to learn everyday life in burgher house in Český Krumlov from 16th to 18th century.

Poděkování:

Děkuji především vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Rudolfu Krajícovi, CSc., jemuž vděčím za rady, připomínky a podporu. Poděkování patří také lidem, kteří se vyjádřili svými postřehy ke zkoumanému souboru a podali pomocnou ruku, a to byli především PhDr. Jaromír Beneš, který vedl archeologický výzkum dvorku a studny městského domu čp. 55 na Latránu, dále PhDr. Hynek Látal, PhDr. Jaromír Žegklitz, PhDr. Eva Černá, PhDr. Olga Drahotová, Mgr. Lenka Kovačíková, prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc., Mgr. Anna Kubíková, doc. PhDr. Pavel Vařeka, Ph.D. a další.

Velký dík patří mým spolužákům a přátelům. Samostatně děkuji své milované rodině, která i v nelehkých situacích vždy stojí za mnou.

1. Obsah

1. Obsah 6

2. Úvod 8

3. Hmotná kultura měšťanské domácnosti jako badatelské téma 11

4. Archeologická část 15

4.1. Historická studna městského domu čp. 55 na Latránu – nálezová situace 15

4.1.1. Vztah studny k domovní zástavbě a přírodním podmínkám 15

4.1.2. Popis objektu 16

4.2. Metoda práce 19

4.2.1. Metoda zpracování keramického souboru 19

4.2.1.1. Keramické třídy 20

4.2.2. Metoda zpracování kachlového materiálu 24

4.2.2.1. Keramické třídy: 25

4.2.3. Metoda zpracování skla 26

4.2.5. Metoda zpracování kůží 27

4.3. Analýza 29

4.3.1. Analýza kuchyňské, stolní a hygienické keramiky 29

4.3.1.1. Archeologický výzkum a keramika: 29

4.3.1.2. K terminologii a funkci raně novověkých keramických nádob 48

4.3.1.3. Analogie, datace a shrnutí poznatků 56

4.3.1.4. Závěrečné shrnutí 70

4.3.3. Analýza skla 80

4.3.4. Analýza kovů (lžíce): 87

4.3.5. Analýza mincí 90

4.3.6. Analýza kůží 91

4.3.7. Analýza dřeva 98
5. Historická část 103
5.1. Písemné prameny – heuristika 103
5.2. Dějiny městského domu čp. 55 na Latránu 105
6. Podoba a vybavení měšťanského domu 115
6.1. Přízemí domu 116
6.2. První patro 119
6.3. Měšťanský oděv 124
6.4. Náboženský život v domě 126
7. Závěr 129
8. Seznam pramenů a literatury 136
8.1 Archivní prameny 136
8.2. Internetové stránky 136
8.3. Seznam literatury 137
9. Obrazové přílohy 150
9.1. Seznam obrazových příloh 150
9.2. Vyobrazení 152
10. Kresebná dokumentace 161
11 . Katalog příloh 184

2. Úvod

Plánované stavební úpravě domu čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově předcházel v letech 1998 až 1999 archeologický výzkum zaměřený na prostor dvorku (obr. 1 – 6). V severozápadním rohu byla objevena historická studna, z níž byl vyzvednut početný soubor raně novověkých artefaktů ze 17. až 18. století (Beneš 1999, 16-17). Relativně dobře zachovaný zahloubený objekt, přehledná statigrafie a velké množství nálezů z keramiky, kůže, dřeva, skla či kovů nabízely možnost podrobného posouzení nálezového celku na základě archeologické metody (Neustupný 2007, 21-22). Tím byl umožněn detailnější pohled na vývoj hmotné kultury odrážející život a práci měšťanů, jejich rodin a celých domácností ve vybraném českokrumlovském historickém domě v raném novověku. Tato problematika si žádala, aby se k ní přistupovalo z různých stran, měla-li být uchopena ve svých skutečných rozměrech.

Platnost a oprávněnost závěrů vycházejících z detailních analýz českokrumlovských artefaktů bylo nutné porovnat a ověřit s dalšími obdobně datovanými soubory z jiných lokalit (Huml 1995; Klápště 2002c; Krajíc 1998; Pajer 2006; Šebela – Vaněk 1985; ad.). Porovnání výsledků analýz artefaktů 17. a 18. století dovolilo částečně sledovat kontinuitu a diskontinuitu ve vývoji hmotné kultury v prostředí Českého Krumlova od středověku do novověku (Erneé 1995 455-460; Týž 2001, 27-42; Týž 2008; Erneé – Gabriel 2001, 269-274; Erneé – Vařeka 1998, 219-230; Vařeka 2002b, 123-137; ad.). Zároveň bylo nutné podpořit nabyté výsledky analýzou soudobé historické situace, jak ji dokládají písemné nebo ikonografické prameny a navázat na starší studie věnované českokrumlovské tématice (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990a, 65-80; Tíž 1990b, 113-128; Kubíková 1982, 88-101; Táž 1993, 264-265; Táž 2003, 39-50; Táž 2005; Prokopcová 1986; Truc 1982, 53-67; ad.). A to vše s náležitým ohledem na chronologii.

Navzdory tomuto vymezení zůstává téma hmotné kultury a každodennosti v dějinách městského domu daleko rozsáhlejší, protože do diplomové práce nemohly být zahrnuty například výsledky archeozoologických a archeobotanických analýz připravované Lenkou Kovačíkovou, Jaromírem Benešem a Petrem Kočárem. V případě srovnání archeologických a historických údajů bylo při závěrečném shrnutí zapotřebí rozhodnout se pro výběr, často naznačit jen základní linie, označit vrcholky a omezit se místy jen na zběžná upozornění., jelikož kultura a každodenní život ve městech raného novověku je velice mnohotvárné téma

(Hoffmann 2009; Hrdlička 2007a, 215-235; Týž 2008, 139-165; Miller 2006; Miller – Černíkovský 2005, 861-884; van Dülmen 1999; aj.). To neumožňuje průnik ke všem detailům, jichž se při analýze tak rozsáhlého souboru badatel dotkne. Autor si toho byl vědom a snažil se, aby jeho někdy snad až přespříliš odvážné zkratky a zjednodušení nebránily čtenáři pochopit celý komplex mnohotvárného tématu hmotné kultury měšťanské domácnosti a proniknout do ní.

Diplomová práce vychází z předpokladu, že městský dům lze chápat jako jedinečný a složitý výtvor člověka či městské komunity, který byl vytvářen v průběhu dlouhé historie, což má za následek fyzickou a duševní provázanost některých jeho struktur v čase. Materiálně prostorové struktury jsou proto pozorovány skrze dynamiku civilizačních změn (Elias 2006), které zasáhly do života a podoby města. Městský dům jako součást městského společensko-kulturního prostoru v tomto ohledu představuje obydlí měšťana, rodiny a domácnosti, kterou lze chápat za základní stavební jednotku měšťanské společnosti. Je tedy hlavním cílem diplomové práce na základě archeologické metody analyzovat jednotlivé artefakty objevené při archeologickém výzkumu a na základě historických metod sledovat formování domu a jeho vybavení skrze písemné prameny. Tyto kroky by měly nejprve vést k ověření dvou hypotéz vytvořených již při archeologickém výzkumu, a to že v případě zahloubeného objektu šlo opravdu o studnu, a že vyzvednutý materiál pocházel ze 17. a 18. století. K tomu přibylo několik dalších badatelských otázek, čemuž odpovídá i struktura předložené práce.

Archeologická analýza směřuje za prvé k podrobnému vyhodnocení nálezové situace, určení funkce a staří objeveného zahloubeného objektu. Dalším cílem je vyhodnocení jednotlivých archeologických materiálů ve stratigrafických vrstvách, což by mělo mimo jiné přispět k upřesnění datace vyzvednutých artefaktů, postihnutí jejich vývoje, případných odlišností a určení provenience jejich zhotovení. To umožňuje proniknout k poznání soudobé řemeslné výroby a obchodu v raně novověkém městě a sledování proměn hmotné kultury v měšťanské domácnosti na přelomu středověku a novověku archeologickým úhlem pohledu.

Druhá část je věnována analýze písemných pramenů, sledování konkrétních obyvatel domu a vytvoření historického kontextu, který by přispěl k zařazení archeologických závěrů do kategorií minulé živé kultury. Na závěr je nutné pokusit se propojit některé artefakty s konkrétní historickou osobou, za předpokladu, že se výpověď archeologických a historických pramenů někde protne. Jelikož lze předpokládat, že výpovědní hodnota obou typů pramenů bude odlišná, je důležité závěrečné shrnutí, vzájemné porovnání a vysledování proměn vybavení městského domu v několika po sobě jdoucích historických etapách.

V předložené diplomové práci jsou obsaženy hlavní výsledky mého dosavadního bádání. Studie by měla přispět k vytvoření rozměrného, pestrého a mnohotvárného obrazu raně novověkého městského domu, poskytnout základ pro začlenění dalších analýz, dát k dispozici bohatou bibliografii a ukázat významnější body, kolem nichž by se podle mého názoru mělo soustředit další bádání.

3. Hmotná kultura měšťanské domácnosti jako badatelské téma

Měšťan v raném novověku žil po celý svůj život ve společenství domu. Toto společenství domu bylo původní a organizovanou jednotkou života, ke které patřili nejenom pokrevní příbuzní, ale všichni obyvatelé žijící pod jednou „střechou“. Souhrnně šlo o městskou domácnost, která zahrnovala rodinu i čeleď, podruhy a děvečky (van Dülmen 1999, 23-40). V mnoha směrech byla domácnost integrována do pracovní sféry městské společnosti, podléhala jejím normám a musela se podílet na zajišťování její existence. Zdůrazňování korporativnosti městské obce souviselo s přijímaným toposem svornosti, solidarity, harmonie a řádu (Miller 2006, 13). Každý měl povinnost pečovat o blaho svého domova a města, jinak mohl být společností sankcionován a vyloučen. To byl jeden z důvodů, proč měšťan vstupoval do jemného přediva neobyčejně složitých sociálních vztahů, prostřednictvím nichž se on, jeho rodina a celá domácnost začleňovaly do hierarchicky uspořádané společnosti (Hrdlička 2007b, 141-146). Aby si v Českém Krumlově udržely svůj sociální status, musely opakovaně vstupovat i do dalších vztahů, jejichž půdorys tvořily zájmy rozmanitých korporací, institucí stupňovitě uspořádané vrchnostenské nebo městské samosprávy a sítě neformálních vazeb. Jelikož měšťan raného novověku prostřednictvím různých sociálních vztahů vyjevoval svou identitu, snažil se udržovat vžitý konsenzus očekávaného chování a jednání, který mu příslušel. V sociálně, profesně, konfesijně, kulturně a jazykově pestrém prostředí vrchnostenského města se domácnost snažila odlišit od „vyšších“ a „nižších“ společenských skupin i od sousedů (Hrdlička 2007a, 216), k čemuž jí do značné míry přispívaly také materiální podmínky. Vybavení městského domu mělo nejen distinktivní význam, ale i ryze praktický účel, související s provozem řemesla (obživy) a chodem domácnosti (zázemí). Domácí život se točil kolem hmotné kultury a vybavení městských domů (Petráň 1997, 521-536). Možná to je důvod, proč se výzkumem hmotné kultury měšťanských domácností již několik desítek let zabývají dvě skupiny badatelů, a to především historici a archeologové.

Sledování vybavení raně novověkých měšťanských domácností se stalo již na sklonku 19. století významným kulturněhistorickým tématem, ke kterému se pronikalo skrze studium

písemných pramenů. Výsledkem byly sondy do vybraných domácností, což přispívalo k poznání obecných rysů, které byly všem domácnostem společné (Winter 1892; Týž 1895). Nové teoretické a metodologické impulzy vycházející ze zahraničí historické vědy se ve výzkumu hmotné kultury měšťanských domácností odrazily až po roce 1989, kdy se začalo se systematickými výzkumy tzv. kulturní úrovně (Pešek 1991, 30-42), a to i v jihočeském městském prostředí (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990a, 113-128; Týž 1990b, 65-80; Prokopcová 1986). Tento záměr vedl ke strukturálnímu pohledu a dílčímu odstranění zobecňujících závěrů straší generace badatelů. Přesto při stanovování sociální, profesní a kulturní stratifikace na základě širokého spektra pramenů, které reflektovaly především vybavení domácností, se vytrácely osudy jejich majitelů. Ty lze označit v mnoha případech za anonymní a přehlížené aktéry dějin.

Během posledních dvou desítek let se v historické vědě stále častěji objevují upozornění na problém, že jsou samotní aktéři dějin často přehlíženi, proto se antropologicky založení badatelé snaží psát dějiny měst skrze osudy, myšlení, konflikty, materiální podmínky, každodennost i vztahy jeho různých obyvatel (Hrdlička 2007a, 220). Zároveň se u nich vytrácí zájem o vyčerpávající biografické střípky, ale pozvolna se při výzkumu měšťanských domácností směřuje k sledování širších vztahů ve vertikálně i horizontálně stratifikované raně novověké společnosti (Bůžek 2006, 485-526). To do značné míry přispívá ke sledování vývoje městských domů v delším časovém úseku a hledání konkrétních aktérů, kteří se podíleli na chodu jednotlivých domácností jako základní součásti městského sociálního a kulturního prostředí. Poznání jejich hmotného zázemí v tomto případě tvoří jedno z klíčových historických témat (Petráň 1995, 9-30).

Vedle údajů z písemných pramenů lze od 60. let 20. století v Evropě pozorovat rostoucí zájem o dochované artefakty raně novověkého období, k čemuž přispívá vedle sběratelství také archeologie raného novověku, která skrze terénní archeologické výzkumy v jádrech měst zkoumá početné novověké stratigrafie, které mnohdy tvoří materiálově bohatou a dokumentárně cennou součást nálezových celků (Žegklitz – Smetánka 1989, 728). Již s prvními výzkumy novověkých stratigrafií v 90. letech 20. století souviselo navázání úzké spolupráce archeologů s historiky raného novověku, což obě skupiny badatelů mělo výrazněji ovlivnit po stránce teoretické a metodologické (Smetánka – Žegklitz 1990, 7-21). S proměnami měst v polistopadovém období rychle rostl počet prozkoumaných městských parcel, což přispívalo k získávání raně novověkých artefaktů z nejrůznějších městských domácností.

Při archeologických výzkumech byly často objevovány zahloubené objekty typu studní, cisteren nebo odpadních jímek, v jejichž zásypech se nacházel široký sortiment artefaktů. Z kritického odborného hlediska jim archeologové středověku věnovali soustavnou pozornost již od 60. let 20. století (Dohnal 1964, 757-758; Smetánka 1961, 180-184, 195-196, 201-202; aj.). Výrazným problémem se stalo rozlišování studní od odpadních jímek podle konstrukce a zásypu (Nechvátal 1967, 170-174; Nechvátal – Smetánka 1965, 262-263; Opravil 1964, 219-224). Bádání výrazně posunuly environmentální analýzy, jako v případě parazitologického výzkumu středověké studny v Mostě (Klápště 1983, 477). Za zásadní jev lze považovat historickou změnu funkce studny v odpadní jímku (Krajíc 1998, 207). Této významné archeologické problematice je i v posledních letech věnována stále větší pozornost (Široký 2000, 345-410; Krajíc 2009, 261-300). Také při výzkumech raně novověkých studní zpravidla nebyl opomenut výzkum ekofaktů nebo stavebně historický vývoj městských domů, proto postmedievální archeologie od počátku spolupracovala s environemnetálními archeology, stavebními historiky, historiky umění a dalšími specialisty, což vedlo k vytvoření inspirativních interdisciplinárních prací jako v případě archeologického výzkumu studny v areálu bratrského sboru v Ivančicích (Šebela – Vaněk 1985).

Zmíněné interdisciplinární pojetí lze považovat pro výzkum hmotné kultury měšťanských domácností za nezbytné, proto se tímto směrem vydali i další archeologové zkoumající raně novověké období. Na základě archeologických výzkumů a získaných údajů cílili k vyhodnocení vývoje solitérních městských domů a přiřazení nálezů k původním majitelům. V 90. letech 20. století byl prozkoumán dům rudolfínského lékaře Matyáše Borbonia z Borbenheimu na Koňském trhu v Praze (Huml 1995). V domě čp. 220 v Táboře byly objeveny předměty související s řemeslem pasíře Prokopa (Krajíc 1998). Na Pražském hradě bylo zkoumáno obydlí zbrojního písaře (Blažková-Dubská 2007, 9-42).

Podařilo se ztotožnit několik archeologických nálezů i s českokrumlovskými měšťany, a to v Radniční ulici čp. 27 s rožmberským slévačem stříbra Sebaldem Matighoferem (Erneé 2001, 27-42; Erneé – Gabriel 2001, 269-274), na náměstí Svornosti v čp. 15 s pekařem Matesem Plankem (Erneé 1995, 456-457). Všechny tyto přístupy lze považovat za sondy do „mikroprostoru“ městských domů.

Jak vyplývá z uvedeného přehledu je nutné souvislosti nabyté při archeologických výzkumech raně novověkého městského prostředí podporovat analýzou soudobé historické situace, jak ji dokládají zpravidla dobře dochované písemné prameny. Je nutné zdůraznit, že výzkum jakékoli měšťanské domácnosti musí být co nejkomplexnější, jelikož pramenná

základna je vždy torzovitá a výpovědní hodnota historických a archeologických pramenů rozdílná. Pouze podrobná analýza všech typů pramenů a jejich srovnání se jeví jako nejvhodnější postup k syntetizujícímu pohledu na problematiku. Po zvládnutí této problematiky by mohl další výzkum směřovat k přesahu do oblasti kognitivní archeologie a výzkumu symbolického světa konkrétních měšťanů (Smetánka 2003, 101-109).

4. Archeologická část

4.1. Historická studna městského domu čp. 55 na Latránu – nálezová situace

Stavebním úpravám domu čp. 55 na Latránu předcházel v roce 1998 a 1999 archeologický výzkum provedený firmou Archeos (Beneš 1999, 16-17). Výzkum probíhal v prostoru dvora o rozměrech 7,10 x 3,70 m. V jeho severovýchodním rohu byl objeven zahloubený objekt kruhového půdorysu, jehož ústí se nacházelo v úrovni okolního terénu, který byl pokryt dlažebními kostkami. Při archeologickém výzkumu byl odebrán zásyp objektu až do hloubky – 5,40 m. Podle prvních nálezů ve svrchní stratigrafické vrstvě byl nejmladší zásyp rámcově datován na sklonek 18. století. 12. února 1999 byli k výzkumu přizváni jeskyňáři z Chýnovské jeskyně, kteří sestavili vrátek a nosné konstrukce (obr. 7). 21. února 1999 zahájili další výzkum ve větších hloubkách. Výsledkem bylo zjištění, že šlo o historickou studnu (Krejča 1999). Nejstarší nálezy byly datovány zhruba do první poloviny 17. století.

4.1.1. Vztah studny k domovní zástavbě a přírodním podmínkám

Studna byla objevena v severovýchodním rohu vnitřního dvorku domu čp. 55 na Latránu. Ústí studny na povrchu bylo ze severní strany v těsné blízkosti obytného objektu. Pokud byl minimální přesah při ražbě přibližně 30 cm, nacházela se severní stěna studny pod zdí přilehlého severního traktu domu. Z nálezové situace se lze domnívat, že žádný objekt v době hloubení studny na povrchu nebyl. Patrně šlo o studnu, která vznikla již ve středověku a zásobovala pitnou vodou původní gotický dům.

Studna o maximální hloubce – 11,20 m byla ražena směrem od povrchu kolmo do skalního podkladu, který byl tvořen biotitickou pararulou bez výraznějších stop zvětrávání. Přestože lze pevný horninový podklad předpokládat již ve vyšší úrovni, prokazatelně byl skalní masiv zjištěn až ve hloubce – 8 m. Dno studny tvořila kompaktní hornina.

Hladina vody byla zjištěna v hloubce – 9,50 m. Jelikož nebyly k dispozici údaje k hydrologické situaci v okolí zahloubeného objektu, lze závěry vztahovat pouze ke stavu v době provedení prací. Množství vody bylo odčerpáno zařízením s malým výkonem. Podle změn ve zvodnění zásypu a v přítocích se zdá, že voda byla akumulována ve vlastním zásypu a v prostorách mezi roubením a skálou. Hladina se po odčerpání viditelně nezvyšovala a nebyl

zjištěn žádný aktivní přítok. Z hlediska funkčnosti zůstává otevřenou otázkou, zda šlo o zahloubený objekt typu studny nebo cisternu.

4.1.2. Popis objektu

Studna tvořila půdorysně kruh o průměru 1,20 m (obr. 8). Její maximální hloubka dosahovala – 11,20 m. Celkový objem podzemních prostor včetně výklenků dosahoval 13 m^3. Celý objekt byl vytesán ručně do skály. Stopy po opracování špičákem byly znatelné na skále těsně pod končícím roubením studny v severozápadním a severovýchodním rohu v hloubce – 8,30 m a na dně studny v hloubce – 11 m. Ve větší míře bylo při ražbě používáno foliace a zejména ploch nespojitosti horniny. Ve spodní části se nacházelo množství výklenků vytvořených tímto způsobem ražby (obr. 12/c). Patrně i na skále, která byla zakryta roubeným pláštěm studny, lze předpokládat zachování obdobných stop po hloubení.

Roubení pláště studny bylo zhotoveno z místního kamene. Provedení bylo velmi precizní a s jedinou výjimkou nebylo zjištěno žádné poškození. Mezi jednotlivými kameny se nacházely minimální mezery, proto nebylo nutné plášť studny zpevňovat pojivem. Profil studny byl kruhový od ústí až do hloubky – 8,30 m, kde přecházel plášť do skalního podkladu (obr. 9). Od této úrovně bylo přibližně 40 % obvodu bez roubení, je však nutné upozornit, že tento stav nebyl způsoben poškozením objektu. Roubení bylo v severozápadní a severovýchodní části studny uloženo na skálu, která sice zachovávala kruhovitý tvar i ve větších hloubkách, ale v půdorysu bylo další zahloubení užší. Ve zbytku studny pokračovalo kamenné roubení až na dno studny, přičemž po stranách dosedalo téměř kolmo na plochy vytvořené ražbou (obr. 10). To částečně způsobilo změnu tvaru profilu objektu. Roubení studny bylo poškozeno pouze v místě přiložení pláště studny ke skalnímu masivu ve hloubce – 8,30 m (obr. 12/a). Zde došlo k uvolnění několika kamenů, které následně vypadly. Díky kvalitní skladbě ostatních elementů nedošlo k rozsáhlejší destrukci. V průběhu prací byl prostor stabilizován dřevěnými hranoly (obr. 11).

Dno studny tvořila kompaktní hornina. Ve východní části bylo roubení uloženo na vystupující skálu, která měla směrem ke středu studny přesah přibližně 20 cm. Na dně byla vytvořena mělká prohlubeň, která se z východního směru stupňovitě snižovala (obr. 12/b). Od západu bylo snížení bez stupňů. Tento stav byl opět způsoben foliací horniny. V severním směru se nacházel výklenek, jehož nejnižší bod byl pod úrovní dna studny. S největší pravděpodobností šlo o odkalovač.

4.1.3. Zásyp studny a stratigrafické vrstvy

Před zahájením archeologického výzkumu byla studna zcela zasypaná. Pouze svrchní část studny byla zanesena betonem, který sem napadal zřejmě během stavebních úprav dvorku. Zbylé vrstvy obsahovaly artefakty z období 17. až 18. století. Další výzkum probíhal přímo ve studni, proto bylo možné zásyp dále stratigraficky členit především s ohledem na barvu a texturu vrstev. Postupně bylo rozlišeno 5 stratigrafických vrstev, které byly rozlišeny pomocí velkých písmen abecedy od „A, B, C, D, E“. Rozlišení vrstev schematicky pohledem od severu představuje vyobrazení řezu zahloubeným objektem v měřítku M 1 : 50 (obr. 12). Třídění bylo užíváno pro následnost vrstev od povrchu ke dnu studny. Je nutné upozornit, že mnohdy byly fragmenty jedné nádoby objevovány v odlišných vrstvách, což potvrzuje domněnku, že označené stratigrafické vrstvy nelze považovat za přesné chronologické horizonty. Pouze detailní rozbor artefaktů dovolil vyčlenit tři výraznější chronologicky odlišné skupiny. Tyto celky ve vztahu k nálezovým okolnostem lze tudíž považovat za stratigrafické horizonty.

Zmíněná recentní vrstva obsahující beton byla pracovně označena jako „A“. Po jejím odstranění následovala až do hloubky – 7 m vrstva „B“, kterou tvořila načervenalá hlína. Archeologický materiál se zde vyskytoval v omezeném množství. Šlo především o zlomky keramiky, skla a nález dvou mincí. V hloubce – 7 m se změnila barva zásypu na tmavě šedou. Archeologický materiál byl však podobný jako u vrstvy „B“. Vrstva „C“ pokračovala až do hloubky – 8 m. V této vrstvě byly nalezeny opracované kameny.

Barva vrstvy „D“ byla znatelně světlejší a zásyp obsahoval různé množství příměsí, které tvořily v některých částech, zejména u stěn, samostatné kumulace. V této vrstvě se objevovaly úlomky keramiky, skla, kostí. V hloubce – 8,30 m bylo zjištěno poškození roubení studny. Kameny byly vypadané na ploše přibližně 60 x 80 cm v místě přiložení roubeného pláště studny ke skalnímu masivu. K zajištění bezpečnosti v době archeologického výzkumu posloužily dřevěné hranoly, které roubení vyztužily.

Charakter zásypu nejspodnější vrstvy „E“ byl zcela odlišný od předchozích vrstev a začínal v hloubce – 9,30 m a končil ve hloubce – 11,20 m. V hloubce – 9,50 m se narazilo na vodní hladinu. Mezi početné nálezy patřily úlomky keramiky (jedna celá nádoba), zlomky skla, fragmenty kůží, kovy, součásti dřevěných výrobků a velké množství kostí. Kvůli koncentraci materiálu neobsahovala místy vrstva žádnou hlínu. Barva zásypu byla tmavě šedohnědá bez výraznějších přechodů odstínů.

4.1.4. Shrnutí archeologického výzkumu studny

Archeologický výzkum, který proběhl na dvorku domu čp. 55 na Latránu, prokázal v severovýchodním rohu zahloubený objekt, pravděpodobně středověkého původu, který poskytoval pitnou vodu již původnímu gotickému domu. Není zcela jasné, zda šlo o studnu napájenou spodní vodou nebo cisternu, v níž se hromadila povrchová voda. V diplomové práci je zahloubený objekt dál označován jako studna, přestože chybí přesné údaje o hydrologické situaci v okolí objektu. Studna kruhového průřezu byla zahloubena – 11 m do skalního podloží patrně dříve, nežli vznikla severní část domu. Ohlubeň studny se nedochovala a byla patrně zplanýrována při dláždění dvorku v 19. nebo 20. století. Plášť studny byl sestaven z místního kamene. Dno studny se mírně svažovalo a bylo doplněno výklenkem, který měl ryze hygienickou funkci. Sloužil jako odkalovač. Zatímco vznik studny lze rámcově datovat do středověku případně do 16. století, kdy objekt sloužil jako zdroj pitné vody, od první poloviny 17. do sklonku 18. století byla studna průběžně zasypávána a stala se odpadní jímkou. Veškeré závěry vyplývající z terénního zjištění byly ověřovány rozborem objeveného materiálu.

4.2. Metoda práce

Celý soubor nálezů byl zpracován v laboratořích Archeologického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Zde byly nálezy umyty, roztříděny podle materiálu a zpracovány. Všem nálezům byly přiřazeny v základním označení inventární čísla (1 – x). Použitá čísla nesouvisí s muzeologickou evidencí, jelikož ta ještě nebyla provedena. Pro jednotlivé materiály byly použity různé deskriptivní systémy. Následuje přehled zvolených systémů.

4.2.1. Metoda zpracování keramického souboru

Veškeré keramické fragmenty byly v laboratořích Archeologického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské Univerzity umyty, roztříděny, zpracovány (v některých případech slepeny) a zahrnuty do samostatného analytického deskriptivního systému, který byl pro přehlednost a rychlou orientaci vytvořen v tabulkovém programu Excel 97-2003. Následuje popis struktury tabulky (příloha 1.):

A. **Základní označení:**
   Inventární číslo: obsahuje inventární číslo předmětu (1 – x); **odkaz na obrázek**; **Tvar:** pro snazší orientaci a přehlednost je zde základní označení tvaru nádoby (hrnec, džbán, konvice (amfora), mísa, mísa s talířovitým podokrajím, nočník, ohřívadlo, pekáč, talíř, trojnožka, umývadlo ad.); **Míra zachování:** rozlišuje, zda šlo o celý, rekonstruovatelný tvar nebo „torzo“ (zlomek či nerekonstruovatelná nádoba); **Míra fragmentarizace:** označuje počet keramických střepů z nádoby (není rozlišeno, zda jsou slepené či neslepené); **Výpal:** pro přehlednost je uvedena forma výpalu (oxidační nebo redukční); **Keramická třída:** určení keramické třídy (např. CK 6001); **Objem:** objem nádoby je udán v litrech; **Rozměry:** udává rozměry nádoby v mm. Měřena byla výška, případně šířka a délka u menších keramických zlomků. V případě, že šlo o fragment, je uvedeno u čísla „f“ (např. 130f); **Povrch:** sleduje povrch nádoby (např. „odřený“); **Šířka střepu:** měřena byla tloušťka střepu od vnější k vnitřní straně.
B. **Tělo nádoby: Tvar těla nádoby:** například soudkovitý, kulovitý aj; **Podrobné rozměry jednotlivých částí nádoby:** označuje naměřené údaje, a to výšku; průměr největší výduti; vzdálenost dna od největší výduti; vzdálenost největší výduti od hrdla; vzdálenost hrdla od okraje, průměr hrdla.
C. **Okraje nádob:** Typ okraje; varianta; další poznámka k profilaci okraje; průměr okraje; počet zlomků okraje; doplňky (např. hubice).
D. **Dna nádob:** tvar dna; podoba seříznutí (typ I. až IV. podle); tvar napojení dna a těla při pohledu z boku; průměr dna; poznámka.
E. **Výzdoba:Výzdoba:** např. malovaná, rytá.
F. **Poleva: Poleva:** umístění (vnitřní, oboustranná); barva (žlutá, zelená, hnědá a odstíny); poznámky.

G. **Funkční doplňky: Tuleje:** počet dochovaných tulejí; počet střepů; typ (tab.); délka; průměr; průměr otvoru; poznámka; **Nohy:** počet dochovaných nohou; počet zlomků; počet celých; typ; délka; poznámka; **Ucha:** bylo u nádoby objeveno ucho – ano či ne; počet; typ; délka v mm; šířka v mm; výška v mm (u třmenových uch); poznámka; **Knoflíky:** typ; výška knoflíku; průměr.

H. **Stopy po provozu:** jsou na nádobě stopy po provozu – ano či ne; umístění na nádobě (D – dno, T – tělo, Tu – tulej, O – okraj), barva (černá, hnědá, šedá aj.).

4.2.1.1. Keramické třídy

Fragmenty, torza i celé rekonstruovatelné nádoby byly tříděny na keramické třídy, které představují základní prvek deskripce jednotlivých nálezů keramických souborů (Břeň – Kašpar – Vařeka 1995, 38-40). Jsou definovány především na základě makroskopicky postižitelných vlastností materiálu a technologií výpalu, k zpřesnění poznatků přispěly výbrusy reprezentativních zlomků keramiky (obr. 59). Základem značení keramických tříd je prostorové určení alfabetickým kódem CK, který je využíván pro nálezy z Českého Krumlova. Další součástí značení keramických tříd je kód numerický, jehož čísla částečně určuje časové zařazení a pořadí (Vařeka 1998, 125). Všechny sledované keramické třídy sledované při výzkumu novověkého keramického materiálu ze studny domu čp. 55 na Latránu byly definovány nově a navazují svými kódy na keramické třídy definované pro českokrumlovskou středověkou keramiku (Erneé – Vařeka 1998, 219-230) nebo kachle (Erneé 2008, 9).

Definičními znaky jsou: 1 – hlína, resp. makroskopická struktura hrnčířské hmoty, zejména charakter a množství přidaných příměsí; 2 – povrch, resp. jeho textura a druhy povrchové úpravy s případnými polevami; 3 - druh výpalu; 4 – barva; 5 – afinita představující vnější podobnost s jinými keramickými třídami.

Materiál je rozlišen podle velikosti makroskopicky postižitelných neplastických složek hrnčířské hlíny na jemně plavenou hlínu (makroskopicky téměř nepostižitelná zrnka příměsí), zrnka příměsí velikosti do 0,5 mm, zrnka příměsí do 1 mm, zrnka příměsí nad 1 mm, zrnka příměsí do 2 mm, zrnka příměsí nad 2 mm. Technologie keramiky je určena především podle kvality výpalu. Výpal se projevil na konečných produktech dvěma hlavními sledovatelnými faktory, a to barvou a tvrdostí. Barevné rozdíly jsou způsobeny vlastními podmínkami výpalu, především jeho teplotou, délkou a přístupem kyslíku. Při výpalu za přístupu vzduchu dochází k vypálení materiálu do bílých, béžových, růžových, červených až hnědých tónů. Naopak v redukčním prostředí, při vypalování hmoty za nepřístupu vzduchu, docházelo k vypálení materiálu do bílých, šedých až černých odstínů. Jelikož je výpal velice komplikovaný

a složitý proces, který se nevždy vydařil, reprezentuje keramická třída CK 6004 oxidačně – redukční výpal vyznačující se tzv. sendvičovým efektem. Tvrdost výpalu je od počátku rozlišována na měkký, středně měkký, střední, středně tvrdý, tvrdý a velmi tvrdý výpal. Podle výpalu lze hrnčené zboží rozlišovat na nízko pálené 800 až 1000 °C, středně pálené 1000 až 1200 °C, vysoko pálené 1200 až 1400°C a velmi vysoko pálené nad 1400 °C. V souboru je sledována pouze keramika tvrdého výpalu, a to jemně plavená, glazovaná keramika a fajáns. Povrch je rozlišován na hladký, středně hrubý, hrubý a jsou sledovány modelace a leštění povrchu.

Redukce:

CK 6001: „modrošedá“ (výbrus obr. 59/1 - inv. č. 268)

1 – jemně plavená hlína s příměsí (miniaturní šupinky slídy).

2 – střep působí kompaktním „sametovým“ dojmem. Jeho povrch nese stopy vlešťování a obvyklé modelace, tenká stěna (šířka odpovídá druhu nádoby).

3 – tvrdý redukční výpal.

4 – modrošedá, stříbřitě lesklá, šedá.

CK 6002: černá (výbrus obr. 59/2 – inv. č. 193)

1 – jemně plavená hlína s příměsí slídy (miniaturní částečky slídy do 0,2 mm, 5-15 % hmoty).

2 – na vnitřní i vnější stěně vlešťování

3 – tvrdý redukční výpal.

4 – černá, jádro černočervené.

CK 6003: porézní světle šedá (výbrus obr. 59/3 - inv. č. 492).

1 – jemně plavená hlína s příměsí ostřiva (slída do 0,2 mm, 5-15 % hmoty; písek do 0,4 mm, 2 % hmoty).

2 – střep je více porézní, zpravidla na lomu širší než u jiných nádob (velké hrnce). Někdy doplněn nálepem tmavě šedé barvy s větší příměsí, na povrchu vlešťování.

3 – tvrdý redukční výpal.

4 – světle šedá (nálep tmavě šedá).

CK 6004: „šedočervená – sendvičový efekt“ (výbrus obr. 59/4 - inv. č. 138).

1 – jemně plavená hlína bez výraznějších příměsí.

2 – střepů působí jednolitým kompaktním dojmem, tenký střep (velké nádoby), modelační rýhy, vlešťování na povrchu.

3 – tvrdý oxidačně – redukční výpal (sendvičový efekt).

4 – světle až tmavě šedá; velké rozdíly, kolísání v odstínech, zpravidla rozdíl mezi vnitřní a vnější stěnou. Charakteristický sendvičový efekt, u něhož jádro nádoby je barvy narůžovělé, jelikož nedošlo k dostatečnému výpalu. Vnitřní strana střepu téměř bílá, okraj do hněda, vně tmavě šedá.

CK 6005: „ocelově šedá“ (výbrus obr. 59/5 – inv. č. 269)

1 – jemně plavená hlína s příměsí (miniaturní šupinky slídy).

2 – střep působí jednolitým uspořádaným dojmem, tenký střep, modelační rýhy, vlešťování na povrchu.

3 – tvrdý redukční výpal.

4 – ocelově šedá, šedá, hnědošedá.

5 – velice podobná CK 6001.

Oxidace:

CK 7001: bílá až okrová (výbrus obr. 59/8 a obr. 59/9 – inv. č. 339, inv. č. 340).

1 – jemně plavená hlína bez výraznějších příměsí.

2 – lomů působí jednolitým uspořádaným dojmem, téměř slinutým bez puklinek, jednostranná i oboustranná glazura i jednostranná.

3 – tvrdý oxidační výpal

4 – bílá, okrová.

CK 7002: jemně plavená světle oranžová (výbrus obr. 59/10 a obr. 59/11 – inv. č. 187, inv. č. 188).

1 – jemně plavená hlína s příměsí křemene (do 0,4 mm, tvoří 30 % hmoty).

2 – jednolitá uspořádaná hmota, místy malé puklinky, středně tlustý střep (ca 5 mm), velké modelační rýhy, režný střep (bez polevy).

3 – tvrdý oxidační výpal

4 – světle oranžová

5 – podobná CK 7005.

CK 7003: jemně plavená tmavě oranžová (výbrus obr. 59/12 – inv. č. 335).

1 – jemně plavená hlína s příměsí ostřiva (křemen nad 0,4 mm, tvoří 5-15 % hmoty).

2 – lom působí jednolitým uspořádaným dojmem, je čistý s minimálním počtem puklinek, modelační rýhy vně, jednostranná vnitřní glazura.

3 – tvrdý oxidační výpal.

4 – tmavě oranžová.

5 – podobná CK 7004.

CK 7004: jemně plavená růžovo šedá (výbrus obr. 59/13 a obr. 59/16 – inv. č. 338; inv. č. 397).

1 – jemně plavená hlína bez výraznějších příměsí

2 – střep působí na lomu kompaktním dojmem, téměř slinutým bez výraznějších puklinek, objevuje se vnější glazura (zelená) nebo malování.

3 – tvrdý oxidační výpal.

4 – růžovo šedá.

CK 7005: jemně plavená porézní béžová (výbrus obr. 59/14 a obr. 59/15 – inv. č. 452, inv. č. 291).

1 – jemně plavená hlína, malé póry, ostřivo tvoří zrníčka křemene a písek (do 0,2 mm).

2 – střep je na lomu kompaktní, objevuje se jednostranná glazura – malovaná výzdoba.

3 – tvrdý oxidační výpal.

4 – béžová, okrová, světle hnědá.

CK 7006: jemně plavená narůžovělá (výbrus obr. 59/ 16, výbrus obr. 59/19 – inv. č. 410, inv. č. 476)

1 – jemně plavená hlína bez příměsí

2 – střep je jednolitý, kompaktní a křehký, uplatňuje se na něm malovaná výzdoba

3 – tvrdý oxidační výpal

4 – narůžovělá až světle okrová.

CK 7007: jemně plavená světle béžová (výbrus obr. 59/17 – inv. č. 354).

1 – jemně plavená hlína s příměsí (šupinky slídy – 5 % hmoty, částečky křemene do 0,2 mm – 1% hmoty).

2 – střep působí jednolitým, kompaktním dojmem, vnitřní (žlutá) a vnější glazura (hnědá); modelační rýhy uvnitř.

3 – tvrdý oxidační výpal.

4 – okrová, světle hnědá.

CK 7008: jemně plavená s velkým množstvím ostřiva (výbrus obr. 59/20 – inv. č. 477).

1 – jemně plavená hlína s příměsí ostřiva (patrně křemen o rozměrech 0,2 – 0,4 mm, keramický prach a šupinky slídy, 40 % keramické hmoty).

2 – střep působí jednolitým velice kompaktním dojmem, střep je masivní, vnitřní glazura (zelená).

3 – tvrdý oxidační výpal.

4 – okrová až světle hnědá.

Ostatní:

CK 8001: fajáns (výbrus obr. 59/21 – inv. č. 369).

1 – jemně plavená hlína bez příměsí

2 – slinutý střep, velice kompaktní, bez pórů, povrch pokryt bílou polevou, modelační rýhy.

3 – oxidační výpal nad 1000 °C.

4 – světle béžová.

4.2.2. Metoda zpracování kachlového materiálu

Při popisu jednotlivých článků kachlů a jejich zlomků byla využita především studie, která byla věnována morfologii kachlů z období 14. až 16. století (Smetánka 1969, 228-269). Vedle toho bylo možné vycházet z metody Michala Erneého, kterou využil při výzkumu gotických a renesančních kachlů z hradu a zámku v Českém Krumlově (Michal Erneé 2008, 40-44). Na základě těchto studií byl sestaven katalog nálezů, který byl zprvu rozdělen podle morfologických a technologických kritérií: 1. komorové kachle; 2. nádobkové kachle; 3. kachle s prořezávanou čelní stěnou; 4. římsové nástavce; 5. obkládací dlaždice. Katalog nálezů byl sestaven na základě formulářů, které byly vyplněny pro jednotlivé kachle, jakožto katalogové položky (příloha 2).

A. **údaje morfologicko-technologické:** základní členění kachlů je podle způsobu přenosu tepla na nádobkové a komorové (s plnou, do místnosti obrácenou čelní stěnou). Dále jsou členěny podle umístění v kamnovém tělese do kategorií: 1 – kachle základní a římsové, 2 – římsové kachle korunní, kordonové či pateční, 3 – kachle řádkové či rohové, 4 - kachle nástavcové či soklové.
B. **údaje kvantitativní:** celkový počet zlomků od jednoho ikonografického motivu, počet zlomků slepených s jiným zlomkem, počet kusů, z nichž byly tyto větší celky slepeny a minimální počet jedinců, které lze identifikovat.
C. **údaje o výpalu a použité keramické hmotě:** keramická třída, způsob výpalu a výše výpalu.
D. **údaje o zpracování a použité keramické hmotě, podobě a stavu a dochování jednotlivých částí kachlů, o způsobu a stavu dochování výzdoby:**

   Čelní vyhřívací stěna (ČVS): a) dochována celá, b) kresebně rekonstruována celá, c) dochována částečně, d) zlomkovitě.

   Tvar: čtverec, trojúhelník, obdélník na výšku, obdélník na šířku apod.

   Rozměry: výška a šířka v mm.

   Plocha: v mm^2

   Síla: bez reliéfu: v mm; reliéfu: v mm

   Přední strana (úprava): glazovaná (barva); neglazovaná (barva povrchu); povrch hladký, blátivý, přepálený (jsou patrné puklinky po vyhořelých organických látkách), příměsi vystupují na povrch, jsou patrné svislé rýžky, vodorovné rýžky, přetah jemně plavenou hlínou.

   Stav dochování reliéfu: A – dochován perfektně, ostrá detailnost, B – reliéf je ostrý, v detailech místy setřený, C – reliéf je setřený a ostrost ustupuje na úkor splývání reliéfu s celkovým objemem nádoby, D – detaily téměř splývají. Glazura: barva; stav: povrch glazury, místy sloupaný, sklovitě lesklý, zmatněný, popraskaný, místy opalizuje, v zátecích vzduchové bublinky.

   Lom: barva

   Zadní strana: barva povrchu; povrch je: rovný, nerovný, hladký, drsný, porézní, jsou patrné puklinky po vyhořelých organických příměsích, příměsi vystupují na povrch; jsou patrné stopy očazení; stopy

přepálení; stopy tváření: zarovnání, hlazení, svislé prstování, vodorovné prstování, stopy prstování v soustředných kruzích, stopy vtlačování prsty do formy, otisk látky, slámování.

Komora: je dochována celá, z části, zlomkovitě, nedochována.

Hloubka: celková hloubka komory, max. zjištěná, síla stěny komory

Vyhřívací otvor: tvar otvoru (pravoúhlý, obdélný, čtvercový, kruhový, trojúhelníkový apod.); rozměry (průměr, délky stran); Záchytný otvor: tvar; rozměry; vzdálenost od přední strany ČVS, od kraje stěny, do níž je proražen, stěna A, B, C, D; strana, ze které byl proražen (zevnitř, zvenčí, stopy materiálu apod.). Středový úhel: umožňuje zjistit minimální počet kachlů, ze kterých mohl být složen konkrétní řádek kamen (týká se především nepravoúhlých kamnových nástavců).

Spoj ČVS a komory: typ spoje A, B, C, D (obr. 47).

E. ikonografický popis jednotlivých výzdobných motivů

obsahuje popis prvků a figur, které jsou patrné na čelní (vyhřívací) stěně kachle a charakterizují jednotlivé výzdobné motivy. Katalogová část práce neobsahuje analýzu samotných motivů, ale pouze jejich popis. Motivy na předních stranách ČVS jsou popisovány heraldicky, tedy pravá a levá strana z pohledu popisovaného obrazu.

4.2.2.1. Keramické třídy:

Keramické třídy jsou využívány především pro stolní a kuchyňskou keramiku (Břeň – Kašpar – Vařeka 1995, 38-40). Mimo to vizuálně postižitelné vlastnosti gotického kachlového materiálu z hradu a zámku v Českém Krumlově studoval Michal Erneé, který stanovil keramické třídy CK 01 až CK 04 (2008, 9). Při stanovení keramických tříd raně novověkého kachlového materiálu proto bylo plynule navázáno na jeho poznatky a byly vyčleněny dvě další keramické třídy CK 05 a CK 06. Je nutné upozornit na výraznou podobu obou tříd s pozdně středověkou keramickou třídou CK 04, kde výraznější rozdíly byly pozorovány především ve velikosti příměsí u CK 05 a pórovitosti střepu u CK 06.

CK 05: Velmi jemně plavená hlína, lom působí jednolitým, uspořádaným až slinutým – „sametovým“ dojmem, je čistý, bez „deskovitého“ odlomení a podélných puklinek. Příměsi nad 0,2-0,4 mm se vyskytují pouze ojediněle. Objevují se velmi malé šupinky slídy (0,2 mm). Cihlově červené částečky do 0,5 mm, bílé částečky 0,2-0,3 mm, velmi výjimečně i černé téže velikosti. Není patrná tuha. Množství příměsí odhadujeme na cca 5-15% keramické hmoty. Na povrchu střepu jsou z příměsí patrné jen velmi drobné šupinky slídy.

CK 06: Velmi jemně plavená hlína světle oranžové barvy. Lom působí jednolitým, uspořádaným a částečně porézním dojmem. Je čistý a bez podélných puklinek. Hlavní příměsí je křemen 0,2 - 2 mm a cihlově červené částečky 2 - 5 mm. Není patrná tuha. Množství příměsí odhadujeme na cca 5-15% keramické hmoty. Na povrchu střepu jsou patrné drobné šupinky slídy.

4.2.3. Metoda zpracování skla

Při popisu skla byly využity především studie věnované morfologii renesančního a barokního skla v Čechách a na Moravě (např. Drahotová 1985; Krajíc 2005, 159-185). Byl pozorován druh nádoby, tvar těla, tvar hrdla, tvar dna, způsob zhotovení, doplňky, materiál a barva skloviny, povrch a stav dochování. Následovalo zhodnocení rozměrů torz či jednotlivých fragmentů. To vše bylo zaneseno do excelové tabulky, která se skládá z následujících údajů (příloha 3).

A. **Základní určení: Inventární číslo**: (511 – x); **odkaz na obrázek**; **Typ nádoby:** číše, pohár, lahev, lampa, okenní terč, tabulové sklo; **Stratigrafická vrstva:** Vrstva: (E, D); **Stav dochování:** torzo nebo zlomek**; Část nádoby:** kupa, dřík aj; **Počet dochovaných zlomků.**
B. **Tvar:** Tvar dna; Tvar těla; Hrdlo a okraje; Tvar kupy u pohárů.
C. **Materiál:** Druh skla, materiál nebo barva (bezbarvé, fialové, čiré aj.).
D. **Výzdoba:** Výzdoba (broušení, optický dekor aj.).
E. **Rozměry:** Výška fragmentu, 2. Průměr okraje, 3. Průměr dna, 4. Objem.

4.2.4. Metoda zpracování kovů, mincí, dřeva a kostěné figurky

U lžíce byla využita částečně studie Rudolfa Krajíce (2003). U mincovního nálezu pocházejícího ze studny čp. 55 na latránu byla využita studie Jiřího Chvojky (1998, 128-135, 198-199). Při deskripci mincí byly hodnoceny následující kategorie. Deskripce dřeva a kostěné figurky je obdobná jako u kovu (příloha 4).

Deskripce kovů:

A. **Inventární číslo:** 539, **typ předmětu (lžíce)**; **obrázek**.
B. **Vrstva:** E
C. **Počet kusů.**
D. **Materiál:** mosaz.
E. **Popis:** miska (lžíce) a rukojeť.
F. **Rozměry:** délka lžíce v mm; délka misky v mm, šířka v mm, hloubka v mm, objem v ml; délka rukojeti v mm.

Deskripce mincí:

A. **Základní údaje: inventární číslo:** 540 – x, **typ předmětu (např. mince); obrázek.**
B. **Stratigrafická vrstva:** D, B.
C. **Počet kusů.**
D. **Popis:** původ (např. Praha), hodnota (např. 1 krejcar), panovník (např. Leopold I.), datace, materiál.
E. **Avers:** popis ražby na přední straně mince.

F. **Revers:** popis ražby na zadní straně mince.

G. **Rozměry:** průměr a váha.

Deskripce dřeva:

A. **Základní údaje: inventární číslo:** 551 – x**; typ předmětu (např. vědro).**

B. **Stratigrafická vrstva:** E.

C. **Počet kusů.**

D. **Popis.**

E. **Rozměry a materiál.**

Deskripce figurek:

A. **Základní údaje: inventární číslo** 561**; typ předmětu.**

B. **Stratigrafická vrstva: E.**

C. **Počet kusů.**

D. **Popis.**

E. **Rozměry.**

4.2.5. Metoda zpracování kůží

Při zpracování kožených bot byly využity poznatky shrnuté ve studii věnované středověkému domu v Mostě, jejímž obsahem je slovník shrnující terminologii týkající se kožené obuvi v minulosti (Hlaváček 2002, 115-124). Využita byla stehová analýza, která umožnila vyhledání samostatných dílců a místa jejich původního spojení. Její součást tvořila přesná dokumentace tvaru otvorů po jehle, jejich oválného, trojúhelníkového či kruhového průměru. Za určitých okolností umožnila dokonce doložit, že obuv byla zhotovena shodným nástrojem. Stehovou analýzou lze zjistit, patřil-li výrobce mezi zručné a pečlivé řemeslníky nebo byla-li obuv zhotovena výrobcem nezkušeným. Tento postup rovněž dovolil odlišit neodborné opravy. Z hlediska materiálu se v českokrumlovském souboru nacházely artefakty z usní totožných či velice podobných vlastností, proto stehová analýza byla vhodná pro rozčlenění jednotlivých fragmentů kůží k jednotlivým botám a díky ní byl stanoven minimální počet bot, které byly vhozeny do studny. Katalog nálezů byl sestaven na základě vyplnění formulářů, které obsahovaly následující kategorie (příloha 5).

A. **Základní údaje: inventární číslo (543 – x); typ předmětu (např. střevíc).**

B. **Počet fragmentů.**

C. **Stratigrafická vrstva:** A, B, C, D, E.

D. **Materiál:** problematika výroby usní z kůží.

E. **Dochované části: svršková část, podešev, zadní část. Spodek obuvi** se skládá z podešve, podpatku (vrstveného), patníku a podrážky (někdy i napínací stélky). Způsob spojení s vrškem bývá rozhodující.

F. **Druhy švů:** Švem se rozumí konstrukce spojovaných materiálů, která byla šitím fixována. Obecně jsou rozlišeny tři základní skupiny švů: ozdobné, začišťovací a funkční. **Ozdobné švy.** Prochází-li šicí nit jenom jednou vrstvou materiálu a nejsou-li švy umístěny tak, aby obepínaly okraje dílce, hovoříme o ozdobném šití, o ozdobných švech. Pro vyšívání ozdobných motivů bylo zpočátku používáno pásků a řemínků. **Začišťovací švy.** Začišťovací šití slouží ke zpevnění okrajů dílců, popřípadě k jejich estetizaci. V obuvnické výrobě se nejčastěji používá termínu obšívání. U usní není obšívání nezbytné, u textilních dílců je naopak předpokladem dalšího zpracování. **Funkční švy.** Švy, které slouží k nerozebíratelnému spojení minimálně dvou plošných, zpravidla ohebných materiálů, které budou při používání výrobku namáhány. U bot byly sledovány funkční švy především mezi podešví a svrškem, mezi podešví a zadní částí, mezi svrškem a zadní částí. **Záložkový šev.** Nejčastěji používaný šev, kdy se dílce přeloží přes sebe (zpravidla o stejnou šířku záložky). Stehy kopírují linii okraje dílce, který je jiným dílcem podložen. Jeden okraj sešívaných dílců je lícový, druhý (podkládaný pod lícový dílec o šířku záložky) je rubový. Tento šev vykazuje obvykle nejvyšší hodnoty pevnosti.

G. **Vyztužení boty:** na vnější straně nártu na svrškovém dílci obuvi mohl být přišit **boček** (vyskytuje se u ručně vyráběné obuvi až do počátku 20. století). Ve špičce boty se nacházela **tužinka**, která chránila nohu chodce před ostrými předměty a navíc pomáhala držet módní oblý tvar špičky.

H. **Rozměry: Podélná osa boty, šířka v místě OPK a obvod paty.** Zkratka OPK označuje obvod prstních kloubů, což je charakteristická hodnota nutná pro tzv. padnutí obuvi. Jde o obvod nohy přes hlavičky skloubení metatarsoflangenálních a hostcových kostí. Někdy se při výrobě používalo místo jen šířky nohy v místech obvodu prstních kloubů.

4.3. Analýza

4.3.1. Analýza kuchyňské, stolní a hygienické keramiky

Česká archeologie historických období dosud největší pozornost věnovala středověké keramice (např. Nekuda – Reichertová 1968). Nálezy kuchyňské a stolní keramiky patří bezesporu mezi nejdůležitější a nejhojněji nalézané artefakty ve městech a poskytují široké spektrum informací o společnosti a umožňují chronologické zařazení struktur (Vařeka 1998, 123-137). S tím úzce souvisí zájem o středověkou keramiku v různých regionech, a to i v Českém Krumlově (Erneé – Vařeka 1998, 219-230). Archeologické výzkumy v historickém jádru jihočeského města přináší také nálezy raně novověké keramiky (Erneé 2001, 27-42; Erneé – Gabriel 2001, 269-274). Za jeden z nejvýznamnějších objevů posledních let lze považovat soubor keramiky rámcově datovaný do 17. až 18. století ze studny domu čp. 55 na Latránu, který kvantitativně i kvalitativně rozšiřuje dosavadní zdroj informací o keramické produkci v jižních Čechách v raném novověku (Krajíc 2007a, 155). Početný soubor může výrazně doplnit etnologické poznatky o lidovém hrnčířství a exkluzivním nádobí v Českém Krumlově (Scheufler 1961, 49-56).

4.3.1.1. Archeologický výzkum a keramika:

Při archeologickém výzkumu studny domu čp. 55 na Latránu bylo získáno celkem 3591 zlomků keramiky, z čehož pouze jedna nádoba se dochovala v celku. V povrchové vrstvě A nebyly zaznamenány žádné zlomky keramiky. Ve vrstvě B byly objeveny 4 zlomky. Z vrstvy C nebyl získán žádný zlomek. Ve vrstvě D bylo objeveno celkem 32 fragmentů. Z vrstvy E byl získán nejpočetnější soubor keramiky, a to v počtu 3554 keramických zlomků a 1 celé nádoby (tab. 1).

Stratigrafická vrstva	Celkem fragmentů
A	0
B	4
C	0
D	32
E	3554 (+ 1 celá nádoba)
Celkem	3591

Tab. 1: Tabulka počtu fragmentů kuchyňské, stolní a hygienické keramiky ve stratigrafických vrstvách.

Stupeň zachování a tvary nádob:

Z celkového počtu 3591 kusů představuje soubor 1 celou nádobu a 96 rekonstruovatelných (dohromady 1022 zlomků) tvarů, tj. 28,5 %. Přestože byla provedena detailní analýza, nepodařilo se stanovit přesně původní množství nádob v souboru. Navíc 1064 zlomků nebylo přiřazeno k jednotlivým nádobám, šlo výhradně o fragmenty těl hrnců a trojnožek, tj. 30 % z celého souboru. Ke zpřesnění závěrů přispělo odhadnutí minimálního počtu nádob. Toto číslo bylo součtem celých, rekonstruovatelných nádob a torz spodních částí nádob a samostatných den s výjimkou jejich blíže nezařaditelných zlomků. Tento součet vycházel ze studia středověké a novověké keramiky (Krajíc 1998, 167).

U raně novověkého českokrumlovského souboru byl minimální počet nádob stanoven následujícím způsobem. Zvlášť pro hrnce a zvlášť pro ostatní tvary nádob. Ve vrstvě D pocházely střepy ze 7 hrnců; ve vrstvě E byl minimální počet nádob stanoven na základě standardního postupu využívajícího den, jak bylo naznačeno výše. Tímto výpočtem byl stanoven počet hrnců na 184. Výsledné číslo lze srovnat s přesným stanovením minimálního počtu okrajů a jeho součtu s celými a rekonstruovatelnými nádobami. V tomto případě lze stanovit minimální počet hrnců na 200. Stratigrafická vrstva E tedy obsahovala minimálně 184 až 200 hrnců. U jiných tvarů než hrnec bylo možné keramické střepy detailně roztřídit a přiřadit k jednotlivým nádobám. Ostatních tvarů bylo v souboru celkem: 1 ve vrstvě B; 4 ve vrstvě D; 156 ve vrstvě E (tab. 2).

Stratigrafické vrstvy	Minimální počet nádob
A	0 ks
B	1 ks
C	0 ks
D	11 ks
E	340 (356) ks
Celkem	352 68) ks

Tab. 2: Tabulka minimálních počtů nádob ve stratigrafických vrstvách

V chronologicky nejmladší vrstvě B byla zachována pouze mísa s talířovitým podokrajím. Ve vrstvě D byly v torzech zachovány hrnce, džbán, talíře a antropomorfní figurka. V chronologicky nejstarší vrstvě E byly v celých, rekonstruovatelných tvarech a torzech zastoupeny hrnce, nočníky, džbány, mísy se třmenovými uchy, mísy s talířovitým podokrajím

a talíře, miska, pekáče, trojnožky, ohřívadla, umývadlo, poklice a patrně torzo konvice nebo amfory (tab. 3).

Tvary nádob	Vrstva B	Vrstva C	Vrstva D	Vrstva E	Celkem
Hrnce	0	0	7 (64%)	184 (54%)	191
Trojnožky	0	0	0	48 (14%)	48
Talíře a mísy s t. p.	1 (100%)	0	2 (18%)	45 (13,3 %)	48
Džbány	0	0	1 (9%)	34 (10%)	35
Poklice	0	0	0	10 (3%)	10
Mísy se tř. uchy	0	0	0	8 (2,4%)	8
Pekáče	0	0	0	3 (0,9%)	3
Nočníky	0	0	0	3 (0,9%)	3
Misky	0	0	0	1 (0,3%)	1
Umývadla	0	0	0	1 (0,3%)	1
Ohřívadla	0	0	0	2 (0,6%)	2
Figurky	0	0	1 (9%)	0	1
? Konvice, amfora	0	0	0	1 (0,3%)	1
Celkem	1	0	11	340	352

Tab. 3: Tabulka počtu tvarů nádob a jejich procentuální zastoupení ve stratigrafických vrstvách.

Z morfologického rozboru vyplývá, že ve všech třech nálezových souborech bylo keramické zboží velmi podobné, přestože kvantitativně jasně převažovalo keramické zboží z nejstarší vrstvy.

Ve vrstvě D a E se nacházelo více hrnců nežli ostatních nádob a tvořily více než polovinu z celkového počtu objevených nádob. Zatímco ve vrstvě D byly objeveny pouze malé fragmenty, ve vrstvě E bylo možné po slepení nádob pozorovat pestrou škálu typů hrnců. Hrncovité nádoby se vyskytovaly v mnoha velikostních variantách od rozměrných zásobních kusů až po velice malé tvary. I přes značnou fragmentarizaci souboru, lze považovat jednouché hrnce za převažující typ. Hrnce bezuché se v souboru patrně nevyskytovaly. Dvěma uchy bylo doplněno minimálně šest především velkoobjemových nádob (srov. inv. č. 20 – obr. 34/1; inv. č. 45 – obr. 34/4). Ve vrstvě E se dále vyskytovaly hrncovité tvary speciálních funkcí. V prvním případě šlo o hrnec používaný k cezení nebo jako květináč (inv. č. 94 – obr. 46/4), ve druhém o nočníky s charakteristickým baňatým tvarem a silným vně vyhnutým okrajem (inv. č. 333 – obr. 46/1), které byly studovány jako samostatná kategorie hygienických nádob.

Hrnce z obou stratigrafických vrstev se od sebe výrazněji nelišily užitnou funkcí ani tvarem. Málo reprezentativní soubor z vrstvy D nedovolil detailní porovnání s hrnci z vrstvy E. V souboru z vrstvy E dominoval hrnec soudkovitého těla s potlačeným hrdlem, jehož profilace je u různě velikých nádob téměř uniformní, což svědčí o sériové výrobě. Tvarová odlišnost byla pozorována u hrnce vejčitého či téměř srdcovitého tvaru (inv. č. 46 – obr. 31/2) a hrnců kónického tvaru, které se vyskytovaly jak u oxidačně páleného zboží, tak ve větším množství u redukčně pálené hrnčiny (srov. inv. č. 132 – obr. 32/2). Posledním tvarem byly hrnce kulovitého tvaru (např. inv. č. 173 – obr. 32/8).

Torza džbánů a jejich fragmenty pocházely z vrstvy E a D. I v této kategorii bylo možné pouze ve vrstvě E pozorovat výrazné velikostní a tvarové rozdíly. U všech džbánů byl pozorován charakteristický konvexkonkávní profil, který plynule přecházel z vlastního těla džbánu v hrdlo (Štajnochr 2005, 729). Objeveny byly miniaturní džbánečky (inv. č. 351 – obr. 35/14; inv. č. 357 – obr. 35/15; inv. č. 356 – obr. 35/16), středně velké zeleně nebo žlutě polévané džbány vejčitého tvaru (např. inv. č. 339 – obr. 35/1), o něco objemnější džbány kulovité (inv. č. 347 – obr. 35/11) nebo melounovité džbány (inv. č. 348 – obr. 35/12; inv. č. 349 – obr. 35/13). Největší byly džbány transportní či nalévací (inv. č. 336 – obr. 34/3). Speciální kategorii představovaly soudkovité chladící džbány s úzkým hrdlem, které bylo od zbytku těla odděleno mohutným límcem (inv. č. 337 – obr. 35/20; inv. č. 338 – obr. 35/ 21). Výraznými výjimkami byly hnědě polévané kulovité džbány postavené na duté noze (např. inv. č. 358 – obr. 35/19), které se svými podstavami liší od džbánů s patkami. Ve vrstvě D byl objeven zlomek oboustranně hnědě polévaného okraje, který pocházel patrně ze středně velkého vejčitého nebo kulovitého džbánu, které jsou známé z vrstvy E (inv. č. 493).

Poslední skupinu artefaktů, které byly objeveny ve více vrstvách B, D a E, představovaly mísy s talířovitým podokrajím, které se vyskytovaly v mnoha velikostních variantách. Také v tomto případě se škála pohybovala od mís velkoobjemových (inv. č. 378 – obr. 39/1) po malé mísy (inv. č. 411 – obr. 37/3). Tuto skupinu doplňovaly talíře objevené ve vrstvě D a E, které měly zpravidla menší rozměry nežli mísy s talířovitým podokrajím (inv. č. 388 – obr. 38/2). Některé malované talíře sloužily spíše jako ozdoba nežli servírovací nádoba, proto byly doplněny poutkem k zavěšení na zeď (inv. č. 397 – 38/3)

Vedle mís s talířovitým podokrajím byly ve vrstvě E objeveny redukčně pálené objemné mísy se třmenovými uchy a kónicky se zužujícím tělem ve směru od okraje ke dnu, které byly zpravidla opatřeny hubicí (inv. č. 371 – obr. 43). Nalezena byla jedna miniaturní

miska s téměř kolmými stěnami (inv. č. 423 – 46/3). Velké množství trojnožek různých rozměrů mělo mísovitý tvar s rovným či mírně vypouklým dnem a bylo doplněno tulejí (inv. č. 430 – obr. 41/7). Výjimku tvořila velká trojnožka vybavená po stranách dvěma uchy (inv. č. 452 – obr. 41/9). Objeveny byly pekáče s obloukovitě prohnutým tělem, doplňované tulejí (inv. č. 426 – obr. 36/1; inv. č. 424 – obr. 36/2). Mezi výjimečné nálezy patřila dvě ohřívadla mísovitého tvaru s prořezávanými stěnami, postavené na dutých kónicky se rozšiřujících nohách (inv. č. 475 – obr. 36/3), a umývadlo téměř půlkruhovitého průřezu se zadní stěnou, která výrazně převyšovala stěnu přední (inv. č. 477 – obr. 40). Mezi novověké keramické zboží patřily také nízké poklice, u nichž převažoval tvar plochý (inv. č. 479 – obr. 42/2) před oblým (inv. č. 480 – obr. 42/3) a v jednom případě se vyskytoval také náročněji tvarovaný úchyt (inv. č. 487 – obr. 42/7). Posledním tvarem, který se kvůli fragmentárnosti nepodařilo přesně určit, mohla být konvice nebo amfora (inv. č. 488 – obr. 44).

Většinu z nádob bylo možné přesně popsat, pouze v případě konvice (amfory) se nepodařilo funkci nádoby přesně určit. Statistické pozorování dovolilo určit zastoupení stolní, kuchyňské a hygienické keramiky v jednotlivých stratigrafických vrstvách (tab. 4). Stolní keramiku představovaly nádoby, z nichž se převážně konzumovalo (džbány, talíře, mísy s talířovitým podokrajím, ohřívadla) Kuchyňskou keramiku zastupovalo zboží užívané ke zpracování, přípravě a skladování potravin (hrnce, trojnožky, mísy se třmenovými uchy, miska, poklice, pekáče, nádoby zásobní). Za hygienickou keramiku byly považovány nádoby užívané primárně k pěstování osobní hygieny (umývadlo, nočníky). Do kategorie dalších tvarů patřila antropomorfní figurka objevená ve stratigrafické vrstvě D (inv. č. 496 – obr. 46/5, 56). Z tabulky vyplývá, že kuchyňská keramika byla proti stolní keramice zastoupena v poměru více než 3 : 1. Nepatrnou součást souboru tvořila keramika hygienická a jiné tvary. Je jistě důležité, že oproti souborům z 15. a 16. století například ze Soběslavi (Krajíc 1990, 98) nebo Tábora (Krajíc 1998, 168), kde byl poměr kuchyňské keramiky vůči stolní přibližně 10 : 1, výrazně vzrostl v českokrumlovském souboru počet stolního nádobí vůči kuchyňskému.

Vrstvy	Kuchyňská	Stolní	Hygienická	Poměr
A	0	0	0	cca 0 : 0 : 0
B	0	1	0	cca 0 : 1 : 0
C	0	0	0	cca 0 : 0 : 0
D	8	2	0	cca 4 : 1 : 0
E	257	83	4	cca 64 : 21 : 1
Poměr	cca 3 : 1			

Tab. 4: Tabulka zastoupení kuchyňské, stolní a hygienické keramiky ve stratigrafických vrstvách.

Porovnáme-li reprezentativní vzorek nádob z vrstvy E s podobně datovanými soubory keramiky z Čech nebo Moravy, je patrné, že od sklonku 16. století dominují jednouché hrnce, vyskytují se hrnce dvojuché a cedníky, výrazně jsou zastoupeny trojnožky, objevují se pekáče, polévací hrnce (květináče). Výrazně roste zastoupení stolní keramiky džbánů, mis s talířovitým podokrajím a talířů. Vedle talířů se objevují další nové keramické tvary jako umývadla a ohřívadla, což souvisí s přijímáním renesančních kulturních vlivů z jižní Evropy. Oproti chronologicky starším souborům zde chyběly poháry (Krajíc 1998, 169).

Objemy keramických nádob:

Velké dvojuché hrnce dosahovaly objemu 9 až 10 litrů (inv. č. 20 – obr. 34/1). Nejběžnější byly jednouché hrnce o objemech v rozmezí 2 až 5 litrů. Nejmenší hrnce s jedním uchem dosahovaly 0,6 litru (inv.č. 50). Džbány se vyskytovaly v několika objemových variantách. Největší byl džbán transportní (nalévací) o objemu cca 5,16 litru (inv. č. 336 – obr. 34/3). Chladící džbány měly buď více než 2 litry (inv. č. 337 – obr. 35/20) nebo více než 3,5 litru (inv. č. 338 – obr. 35/21). Početně převažovaly džbány vejčitého tvaru o objemu okolo 0,7 litru, které v souboru džbánů tvořily přibližně 45,7 %. Kulovité džbány naopak dosahovaly objemů v rozmezí 1 až 1,2 litru. Objem miniaturních džbánků se pohyboval okolo 0,1 litru (inv.č. 351 – obr. 35/14). Objemy mís se třmenovými uchy se pohybovaly od 5,5 do 9,5 litru (inv.č. 371 – obr. 43). Mísy s talířovitým podookrajím se vyskytovaly v souboru ve třech variantách. Největší mísy dosahovaly objemu okolo 5,7 litru a středně velké mísy okolo 2 až 3,2 litrů. Nejpočetnější však byly mísy o objemu 1,2 litru a méně, v nichž se patrně podávala tekutá strava k hodovnímu stolu. Nejmenší z misek byly bohatě zdobeny a patrně sloužily jako dekorativní kusy nádobí. Malá miska s téměř kolmými stěnami měla objem 0,3 litru (inv.č. 423 – obr. 46/3), pekáče okolo 2,5 litru (inv.č. 424 – obr. 36/2) a velké

množství trojnožek od 0,4 do 4 litrů (inv.č. 442; inv.č. 428). Umývadlo mělo objem okolo 5 litrů (inv. č. 477 – obr. 40). Ohřívadla naopak byla malá a jejich objem byl kolem 0,8 litru (inv. č. 475 – obr. 36/3). Jednou z nejobjemnějších nádob v souboru byla pravděpodobně konvice nebo amfora z redukčně pálené hlíny (inv. č. 488 – obr. 44).

Okraje:

Z celkového počtu 3591 zlomků kuchyňské, stolní a hygienické keramiky bylo možné 817 kusů přiřadit okrajům, což činilo 22,8 % ze souboru. Ve vrstvě B byly objeveny 4 zlomky z 1 nádoby. Ve vrstvě D 9 fragmentů ze 4 nádob a ve vrstvě E 804 zlomků okrajů z 322 nádob. V českokrumlovském souboru byly posuzovány čtyři základní skupiny okrajů: 1 – Šikmo vně vyhnuté; 2 – Vzhůru vytažené; 3 – Vodorovně vyložené; 4 – Zatažené. Převládající v souboru byly okraje šikmo vně vyhnuté, mezi nimiž bylo možné pozorovat okraje prosté, zesílené zaoblené, s náznakem hranění, ale i výrazně odlišné okraje přehnuté, ovalené, esovitě profilované a tvarované do podoby nepravého okruží. Šikmo vně vyhnuté okraje tvořily okolo 82,5 % z celku. U těchto podtypů by bylo možné vyčlenit především varianty odlišující se navzájem rozměry, kumulovanou surovinou atd. Z hlediska posuzování okrajů a jejich množství to nebylo v diplomové práci považováno za nezbytně nutné. Pro přehlednost byla sestavena tabulka základních typů okrajů (tab. 5).

Vazba mezi typy nádob a okraji s ohledem na stratigrafii nálezů je následující. Ve vrstvě B byl zaznamenán pouze okraj vně vyhnutý zaoblený s mírným hraněním charakteristický pro mísu s talířovitým podokrajím. Ve vrstvě D bylo u hrnce pozorováno nepravé okruží, okraje 2 talířů byly vně vyhnuté krátce přehnuté dolů, pro džbán byl typický vzhůru vytažený okraj. Ve vrstvě E byly u hrnců sledovány okraje šikmo vně vyhnuté, mezi nimiž byly zastoupeny okraje ovalené (inv. č. 46 – obr. 31/2), přehnuté (inv. č. 45 – obr. 34/4), esovitě profilované 2 nádoby (inv. č. 187 – 33/4) a nepravá okruží 30 nádob (inv. č. 173 – obr. 32/8) a jeden vzhůru vytažený prostý 1 (inv. č. 249). U přehnutých okrajů bylo identifikováno několik okrajů dekorovaných prstováním (inv. č. 55 – obr. 32/7). Za dominující v souboru lze považovat okraje přehnuté vyskytující se především u středně velkých a velkých hrnců a nepravá okruží, která se naopak vyskytovala především u menších a středně velkých hrnců. Výjimečně se u hrnců objevily téměř vodorovně vyložené okraje, a to u hrnců středně velkých rozměrů (inv. č. 137 – obr. 32/6).

U džbánů se uplatňovaly okraje vzhůru vytažené (inv. č. 352 – obr. 35/7). U velkých transportních džbánů okraje ovalené výrazně profilované (inv. č. 336 – obr. 34/3), které byly

v laterální pozici vůči uchu doplněny hubicí (Štajnochr 2005, 732). U chladících džbánů se používaly okraje dovnitř zatažené, aby z nádob neunikalo teplo (inv. č. 337 – obr. 35/20; inv. č. 338 – obr. 35/21). U trojnožek se vyskytovaly okraje vně vyhnuté přehnuté, ovalené a zaoblené. U talířů byly okraje prosté či mírně přehnuté (inv. č. 395 – obr. 38/1). U mis s talířovitým podokrajím byly okraje vně vyhnuté zesílené vzhůru (inv. č. 386 – obr. 37/6). Signifikantní vodorovně vyložené okraje se vyskytovaly u umývadel (inv. č. 477 – obr. 40) a nočníků (inv. č. 433 – obr. 46/1). Ohřívadla byla opatřena esovitě profilovanými okraji (inv. č. 475 – obr. 36/3). Poklice měly okraje většinou vyhnuté zesílené a částečně hraněné (např. inv. č. 478 – obr. 42/1).

Typ okraje	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
Šikmo vně vyhnutý	X	X	X	X	X
Prostý, zaoblený, aj.	0	1 (4 fragmenty)	0	0	46 (112 fragmentů)
Nepravé okruží	0	0	0	1 (2 fragmentů)	30 (66 fragmentů)
Přehnutý	0	0	0	2 (6 fragmentů)	202 (494 fragmentů)
Ovalený	0	0	0	0	9 (13 fragmentů)
Esovitě profilovaný	0	0	0	0	4 (14 fragmentů)
Vodorovně vyložený	0	0	0	0	7 (27 fragmentů)
Vzhůru vytažený	0	0	0	1 (1 fragment)	17 (44 fragmentů)
Zatažený	0	0	0	0	7 (34 fragmentů)
Celkem	0	1 (4 fragmenty)	0	4 (9 fragmentů)	322 (804 fragmentů)

Tab. 5: Tabulka typů okrajů ve stratigrafických vrstvách.

U pekáčů byly zesílené okraje doplněné prstovanou páskou. U konvice nebo amfory byl použit okraj přehnutý.

Z celkového vyhodnocení okrajů vyplývá, že okraje se u jednotlivých typů nádob z jednotlivých stratigrafických vrstev od sebe nijak výrazně neliší. Všechny jsou typické pro raně novověkou keramiku druhé poloviny 16. až 18. století. V porovnání se staršími keramickými soubory z Tábora nebo Prahy je patrné, že během 16. a 17. století přibývá u hrnců okrajů s nepravým okružím a postupně ustupují okraje ovalené (Krajíc 1998, 172; Vařeka 2002a, 243, obr. 8). Nejpočetnější byly v českokrumlovském souboru okraje přehnuté. Patrně nejzajímavějším typem byl esovitě profilovaný okraj, který se vyskytoval výhradně u redukčně pálených hrnců nebo hrnců režných, pálených v oxidačním prostředí. Tato profilace sloužila patrně k pevnému uchycení poklic. Esovitou profilací byla vybavena také ohřívadla.

Dna:

V českokrumlovském souboru byly na spodní ploše den pozorovány čtyři rozdíly charakteristické pro odlišný výrobní postup použitý při oddělování vytočené keramické nádoby od hrnčířského kruhu: I. žádné stopy; II. podsýpka; III. řez; IV. lastura (obr. 56/3). Zvláštní skupinu představovaly dna perforovaná, která mohla patřit cedníkům nebo květníkům (inv.č. 94 – obr. 36/4) či ohřívadlům (inv. č. 475 – obr. 36/3). Dalším pozorovaným znakem byla profilace dna, která zvláště u džbánů, talířů a mis s talířovitým podokrajím byla chronologicky citlivou částí. U džbánů se vyskytovaly odsazené patky, což je charakteristický prvek raně novověkého zboží (Štajnochr 2005, 729-733). Rozlišeny byly dva způsoby řešení. U velkých džbánů byla patka tvářena prstem (inv. č. 336 – obr. 34/3). U džbánů menších rozměrů byla patka výrazně tektonicky oddělena od těla (inv. č. 341 – obr. 35/4). To sloužilo k lepší stabilizaci výrobků vejčitého či kulovitého tvaru těla, zároveň bylo možné uchopit džbán, který se namáčel do glazury, aniž by došlo k zašpinění prstů. Výjimečným prvkem v souboru byla torza z vnějšku hnědě a uvnitř žlutě polévaných džbánů posazených na vysokých dutých kónických nohách s patkou (inv. č. 354 – obr. 35/9; inv. č. 358 – obr. 35/19). Nelze vyloučit, že šlo o importy. U talířů a mis s talířovitým podokrajím byly profily den jednoduché, někdy částečně rozšířené a téměř přecházející v patky. Pozorováno bylo i dno, které bylo na podstavě výrazně profilováno rýhou, což lze považovat za prvek typický pro zboží 17. století (Scheufler 1978, 134-135).

Funkční doplňky:

Součásti, které umožňovaly především snadnou manipulaci s nádobami, lze označit jako funkční doplňky nebo aplikace. V souboru byly rozlišeny čtyři kategorie: knoflíky; tuleje, ucha a hubice.

1. **Knoflíky:** V českokrumlovském souboru raně novověké keramiky bylo objeveno celkem 8 knoflíků (8 střepů). Knoflíky jsou charakteristickým funkčním doplňkem poklic nebo zátek. V českokrumlovském souboru keramiky byly rozlišeny dva typy. První typ byl sledován výhradně na redukčně pálené keramice a byl součástí sedmi pokliček bez vnitřního žebra (inv. č. 478 – obr. 42/1). Typ druhý nelze přesněji vztáhnout k případné variantě uzávěru, protože z literatury je známo, že se tento druh knoflíku uplatnil na poklicích s vnitřním žebrem, tzv. zátkách, i u poklic bez vnitřního

žebra (Pajer 2006, obr. 4/5). Tento typ byl objeven pouze jeden (inv. č. 487 – obr. 42/7).

2. **Tuleje:** V souboru bylo identifikováno celkem 29 tulejí (35 střepů), z nichž se 16 dochovalo v celém či rekonstruovatelném tvaru. Tuleje našly své uplatnění výhradně u pekáčů a pánví, protože tyto nádoby byly vsunovány do pece či stavěny na otevřený oheň. U trojnožek bylo možné sledovat tuleje různých velikostí a tvarů. Sledována byla škála tulejí začínající od jednoduchých na konci se mírně zužujících (inv. č. 435 – obr. 41/1), až po tuleje zakončené límcem (inv. č. 436 – obr. 41/6) či tvarované rukou a prsty (inv. č. 428 – obr. 41/3). Zatímco tuleje trojnožek byly zpravidla užší a delší, držadlo pekáče bylo masivnější. Průměry otvorů v tulejích byly následujících průměrů (v závorce je udán počet exemplářů, k nimž přináležely tuleje těchto rozměrů): 6 (3), 8 (2), 10 (4), 12 (1), 15 (1), 18 (2), 20 (1), 22 (1) mm. Tento faktor je důležitý především pro rekonstrukci průměru tyčí, jež byly používány k manipulaci s trojnožkami či pekáči v otevřeném ohništi či peci.
3. **Ucha:** Mezi hrnci bylo možné rozlišit hrnce jednouché a dvojuché. Bezuché hrnce nebyly v souboru pozorovány. U hrnců se vyskytovala pouze ucha pásková. V mnoha případech byla doplněna důlkem v místě napojení ucha k okraji, v místě napojení ucha k tělu nebo v obou místech zároveň. Důlek sloužil k lepšímu upevnění doplňku k nádobě. Vedle toho se vyskytovalo také rýhování, ve dvou případech bylo pozorováno kolkování (inv. č. 283 – obr. 44/10; inv. č. 311 – obr. 36/4). Všechny objevené džbány byly jednouché. Podsazené ucho bylo vždy připojeno k hrdlu a v místě největší výduti nádoby, což umožnilo radiální výkyv kolem těžiště nádoby. Všechna ucha džbánů byla řezána z plátku, což značí výrobky 16. až první poloviny 17. století z jižních Čech (Scheufler 1961, 53). Mezi nimi se nacházela pouze dvě zdobená ucha. V prvním případě šlo o ucho velkého džbánu (inv. č. 336 – obr. 34/3), které bylo zdobeno v místě největšího ohybu ucha páskou s třemi výžlabky, v místě připojení ucha k tělu nádoby bylo zakončeno volutou. Voluta ucha může ukazovat na některou modifikaci rakouských džbánů, obzvláště solnohradských (Štajnochr 2005, 703). Další funkční doplněk (ozdoba) byl pozorován přibližně na ohybu ucha melounovitého džbánu (inv. č. 348 – obr. 35/12). Patrně sloužil k uchycení kovového víčka. Dvě ucha, která byla zpravidla umístěna naproti sobě, doplňovala ohřívadla, umývadla a patrně i torza nočníků, u nichž se však žádná ucha nedochovala. Největší z objevených trojnožek byla také doplněna dvěma uchy

(inv. č. 452 – obr. 41/9), obdobný nález novověké pánve s uchy pochází z Prahy (Dohnal – Vařeka 2002, 280). Patrně nešlo o nijak výjimečný typ nádoby.

4. **Hubice:** Hubice, sloužící k vylévání tekuté stravy, se vyskytovaly výhradně na keramice z vrstvy „E“. Hubice měly 2 džbány, 20 hrnců, 3 trojnožky, 3 pekáče a 4 mísy se třmenovými uchy.

Výzdoba keramiky:

Vedle okrajů patřila výzdoba nádob k další chronologicky citlivé kategorii na českokrumlovské keramice. V souboru stolní, kuchyňské a hygienické keramiky byly pozorovány následující druhy výzdoby: 1 – rytá výzdoba, 2 – rádelková výzdoba, 3 – malovaná výzdoba, 4 – vlešťování, 5 – plastická dekorace, 6 – prořezávání stěn (tab. 6).

Stratigrafické vrstvy	Rytá	Radélková	Malovaná	Prořezávání	Kolky	Plastická dekorace
A	0	0	0	0	0	0
B	0	0	0	0	0	0
C	0	0	0	0	0	0
D	0	1	2	0	0	1
E	184	0	7	2	3	10
Celkem	185	1	9	2	3	11

Tab. 6: Tabulka typů výzdoby na keramických nádobách v jednotlivých stratigrafických vrstvách.

Rytá výzdoba:

Za nejčastěji využívanou formu zdobení na českokrumlovské kuchyňské a stolní keramice patřilo jemné rýhování. Rýhování je považováno za zcela funkční úpravu sloužící ke snazší manipulaci s nádobou na ohništi za pomoci kleští (Scheufler 1979, 208). Proto se vodorovné rýhy nacházely nejčastěji v místě největší výduti a podhrdlí nádob v počtu jedné a více, nejčastěji ve dvou. V případě hrnce (inv. č. 28 – obr. 33/5), lze připomenout, že jako jediný v celém souboru byl zdoben rovnoběžnými mělkými rýhami po celém těle nádoby. Šlo o rytou šroubovici na vnější straně těla, která nebyla u raně novověkého zboží nijak výjimečná, což potvrzují například nálezy z Prahy (Dohnal – Vařeka 2002, 265). Přesto platí, že rýhování celého povrchu nádob, které bylo obvyklé ve středověku, se na počátku novověku postupně vytrácí (Pajer 2006, 84). Patrně i v případě českokrumlovského nálezu šlo o zcela běžně užívanou výzdobu, nikoli regionální odlišnost. Mnohonásobné vodorovné rýhy

se vyskytovaly také na hrdlech džbánů, zde však převažovala dekorativní funkce rýh. Dohromady byla rytá výzdoba použita přibližně na 37 % nálezů z vrstvy E, což odpovídá přibližně zastoupení ryté výzdoby na novověké keramice z Prahy (Dohnal – Vařeka 2002, 265).

Radélková výzdoba:

Specifickým druhem ryté výzdoby bylo dekorování pomocí radélka. Jednoduchá radélková výzdoba aplikovaná v řádce se vyskytovala pouze na redukčně páleném hrnci z vrstvy D (inv. č. 498). Tento druh výzdoby byl výhradně na redukčně pálené hrnčině oblíbený od středověku hluboko do raného novověku, což dokládá několik desítek vzorů na keramice 15. až 17. století z Tábora (Krajíc 1998, 173-174, obr. 16, 23). V jižních Čechách se udrželo radélko až do 18. století (Scheufler 1961, 53). Od sklonku 18. do počátku 19. století již není radélková výzdoba doložena (Dohnal – Fröhlich 2000, 164).

Kolky:

Kolky byly pozorovány na třech nádobách a lze je rozdělit podle funkce na dva druhy. První kolky jsou ryze výzdobného charakteru a dekorovaly horní plochu okraje umývadla (inv. č. 477 – obr. 40). Jejich tvar byl buď kosočtverec s mřížkou, nebo kroužek s mřížkou. Další kolky tentokrát patrně charakteru hrnčířské značky se objevily na dvou hrncích. V horní partii ucha hrnce se nacházela značka složená z vyrytého pokřiveného kříže s kolečkem ve vrcholu (inv. č. 283 – obr. 44/10). Uvnitř kolečka byl další malý křížek. Ve druhém případě šlo o kolek ve tvaru pětilisté růže, který byl vytlačen do spodního kořene ucha hrnce (inv. č. 311 – obr. 36/4). V případě českokrumlovských nálezů šlo o značky, jimiž bylo nádobí označeno již v průběhu výrobního procesu.

Malovaná výzdoba:

V českokrumlovském souboru byla malovaná výzdoba soustředěna na stolní nádobí, a to výhradně na mísy s talířovitým podokrajím, talíře a jeden džbán. V případě talířů a mis byla výzdoba složena z efektu malby barevnými hlinkami na červeně pálenou hrnčinu, což odpovídá keramické třídě (CK 7006). Malba na nástřepí byla bílé, červené, hnědé a zelené barvy a zpravidla se soustředila na celou vnitřní plochu. Následně byly nádoby překryty průhlednou čirou glazurou. Zpravidla šlo o schematické znázornění vegetabilních motivů (inv. č. 390 – obr. 37/1; inv. č. 395 – obr. 38/1; inv. č. 397 – obr. 38/3; inv. č. 398 – 38/4)

nebo geometrických vzorů (inv. č. 410 – obr. 37/4), což byly charakteristické dekory rozšířené od renesance (Pajer 2006, 85). Na všech exemplářích se uplatnily soustředné bílé kruhy malované na dno nebo na límce nádob, čímž byly vizuálně zvýrazněny napojení dna na tělo, těla na límec a další bílé kruhy zdobily okraj. Na oblibě získal hnědý stromečkový motiv objevující se na límci (inv.č. 410 – obr. 37/4) nebo rostlinný motiv, v jehož listech se uplatnila mřížka (inv.č. 397 – obr. 38/3). Analogie malované výzdoby pochází ze zaniklých vesnic Srlína ze 16. až 17. století (Dohnal – Vařeka 1997, 88), Vojkova ze 17. století (Vařeka 2009, 49), Cetkova z 16. až první poloviny 17. století (Dudková – Orna – Vařeka 2008, 77, obr. 45, 46). Malování na podhrdlí hrnců nebylo vůbec pozorováno, čímž se výzdoba českokrumlovských hrnců liší od souborů ze sklonku 17. až 18. století z Tábora (Krajíc 2007a, 155, obr. 11) nebo Prahy (Dohnal – Vařeka 2002, 283).

Vlešťování:

Na redukčně tvrdě pálené keramice bylo možné sledovat i další druh zdobení, a to vlešťování ornamentálních vzorů, které výrazně přispívalo k snížení nasákavosti střepu (např. 139 – obr. 33/1). Tento druh zdobení byl pozorován na raně novověkém keramickém materiálu z jihočeského Srlína, kde bylo doloženo vlešťování do kruhu, spirál, mřížek i vodorovných pásů. Na této lokalitě se uplatnilo na více než polovině objevených nádob (Dohnal – Vařeka 1997, 87, obr. 9/1). Kovově šedá keramika s vlěšťovanými ornamenty v pruzích nebo spirálách pochází také z klatovských studní (Vondráčková 1996, 150, 154). V Táborském čp. 220 nebylo vlešťování na keramice z druhé poloviny 16. století pozorováno, otázkou tedy zůstává, zda šlo o odlišné regionální tradice (Krajíc 1998, 181). Novověká českokrumlovská redukčně tvrdě pálená keramika patrně navázala na vzory pozdně středověké keramiky a nijak výrazněji nevybočuje od standardu sledovaného v raném novověku v městském či vesnickém prostředí. Vlešťování bylo pozorováno na redukční keramice z vrstvy E i vrstvy D.

Plastické dekorace – řetízkování, nálepy, vytlačování:

Plastická výzdoba byla vytvářena hrnčířem dvěma způsoby. Buď bylo možné modelovat z volné ruky přímo na těle nádoby, nebo vytláčet matrici a nalepovat (Pajer 2006, 84). V českokrumlovském souboru bylo možné sledovat dva druhy dekoru. V první řadě šlo o řetízkování. Vedle funkce dekorativní přispívalo řetízkování k zesílení okrajů u pekáčů a zpevnění podhrdlí u zásobních hrnců, které nabývaly velkých rozměrů. Tento druh výzdoby

bylo možné sledovat celkem na třech pekáčích (např. inv. č. 426 – obr. 36/1; inv. č. 424 – obr. 36/2), na dvou hrncích (inv. č. 186 – obr. 46/9) z vrstvy E, pak také na jednom zlomku hrnce z vrstvy D (inv. č. 492 – obr. 45/2). Analogický nález prstované pásky na podhrdlí hrnce je známý např. ze Srlína (Dohnal – Vařeka 1997, obr. 8/1). Další nálezy tohoto technologického postupu byly sledovány v nalepování plastického dekoru na džbánech (inv. č. 336 – obr. 34/3; inv. č. 358 – obr. 35/19) nebo umývadle (inv. č. 477 – obr. 40). V případě džbánu inv.č. 358 nelze přesněji určit, zda šlo o nálep písmene, figurálního aj. motivu. Na umývadle se naopak dochovaly figurální náboženské motivy. Vytlačování bylo pozorováno pouze u mísy s talířovitým podokrajím a talíře (inv. č. 388 – 38/2), u nichž byly vnější strany těla promačkány prsty hrnčíře, čímž vznikly na vnitřní straně charakteristické vypoukliny. Technika vytlačování do formiček, kterou lze považovat za chronologicky citlivou, nebyla v souboru pozorována. Tato technika je totiž charakteristická pro tzv. hostomickou skupinu datovanou do druhé poloviny 17. století (Koula 1918, 176-181, tab. 22). Obdobné nálezy pochází také z jižních Čech (srov. Dohnal – Vařeka 2002, 283).

Prořezávání stěn:

Vyskytuje se téměř výlučně u ohřívadel (inv. č. 475 – obr. 36/3), u nichž sloužily perforace k proudění vzduchu k rozžhaveným uhlíkům. Vychází patrně z techniky používané při prořezávání kachlů (Erneé 2008, 15, obr. 3).

Shrnutí výzdoby:

Na výtvarnou stránku keramiky z Českého Krumlova působily renesanční dekorativní principy. Zatímco středověká hrnčina se po dekorativní stránce nedostala přes základní ornamentální prvky, vytvářené většinou mechanicky, tj. rytím, vpichy, kolkováním atd., v menší míře i malbou červenou hlinkou na režném střepu a nalepováním, uplatnila keramika 16. až 18. století bohatou škálu ornamentálních prvků, jež byly ještě zvýrazněny kombinací dalších dekorativních technik známých v této době. Kombinace nástřepí a různých druhů glazur umožnila i nové druhy zdobení, a to malbu růžkem a štětcem, což dokládají nálezy malovaných talířů, mis s talířovitým podokrajím a zlomku džbánu z fajánse, na nichž se objevovaly geometrické a vegetabilní motivy. Vedle toho se objevuje především výzdoba nalepovaná na džbánech nebo umývadle, kde znázorňovala figurální motivy. Rámcově lze podle výzdoby nálezy z vrstvy E datovat do první poloviny 17. století, nálezy z vrstvy D patrně od poloviny 17. do 18. století a z vrstvy B do 18. století.

Surovina a její úprava

Keramické třídy:

V keramickém souboru stolní, kuchyňské a hygienické keramiky bylo definováno celkem 14 keramických tříd. Z toho pro redukčně pálené výrobky byly definovány 5 keramické třídy (CK 6001 – CK 6005 – obr. 59/1-5). Pro oxidačně pálené výrobky bylo vymezeno 9 tříd (CK 7001 – 7008 – obr. 59/6-20). K tomu přibyla také v oxidačním prostředí pálená keramika za vyšších teplot, tzv. fajánse (CK 8001 – obr. 59/21). Ověření makroskopického pozorování keramických tříd bylo možné pomocí jednoduchých nábrusů na vybraných keramických fragmentech, aby nedošlo ke zkreslení odlišnou barevností na lomu či nepravidelným tvarem zlomku (Tišerová 2006, 23). Z časových a finančních důvodů nebylo možné použít další exaktní metody, např. mineralogické či petrografické.

Výpal keramického těsta:

Výpal keramiky probíhal buď za přístupu vzduchu „oxidační" nebo za nepřístupu vzduchu „redukční" (tab. 7). Redukčně pálené zboží ze studny domu čp. 55 na Latránu se vyskytovalo v odstínech bílé, kovově stříbřité, šedé až černé, čemuž odpovídají keramické skupiny CK 6001 až CK 6005. Toto zboží mělo skrze techniku výroby, výpalu, tvary a výzdobu přímé vazby na kvalitní redukčně pálenou keramiku vyráběnou v Českém Krumlově od 14. století, jejíž zbarvení se pohybovalo v odstínech šedé až ocelového modrošedého lesku (Erneé – Vařeka 1998, 219-230). S největší pravděpodobností lze na sledované lokalitě hovořit o kontinuitě ve výrobě tradiční tenkostěnné zakuřované keramiky na rychle rotujícím hrnčířském kruhu od středověku do 18. století.

Od druhé poloviny 16. století se pro výrobu oxidačně páleného zboží začala používat výhradně kvalitní jemně plavená hlína, která po výpalu nabývala bílých, okrových, růžových, oranžových až načervenalých tónů. Navíc mohla být po výpalu dále glazována. Toto zboží postupně vytlačelo tradiční zakuřovanou keramiku. Soubor z domu čp. 55 na Latránu svědčí o nárůstu oxidačního zboží. Na otázku, proč nebyla zakuřovaná hrnčina úplně vytlačena z raně novověké měšťanské domácnosti oxidačně páleným glazovaným zbožím, lze hledat odpovědět ve specifických vlastnostech redukčně pálené keramiky, a to především v její odolnosti vůči extrémnímu tepelnému namáhání a nižší pořizovací ceně (Štajnochr 2004, 814). Z těchto důvodů převážnou část zakuřované hrnčiny tvořily nádoby varné a skladovací, a to hrnce, mísy se třmenovými uchy, poklice a konvice (amfora).

Vrstva	Redukce	Oxidace	Poměr
A	X	X	X
B	0	1	0 : 1
C	X	X	X
D	3	8	1 : 3
E	64	176	1 : 3

Tab. 7: Tabulka třídění nálezů keramiky podle způsobu výpalu.

Keramické třídy a jejich zastoupení v nálezovém celku:

Analýza keramické hmoty byla provedena na základě makroskopického pozorování, některé údaje byly zpřesněny díky provedení výbrusů na vybraných typech nádob. První z grafů ukazuje zastoupení jednotlivých tříd, které byly stanoveny pro zboží pálené za nepřístupu vzduchu. Lze konstatovat, že v případě zakuřované keramiky, šlo o vysoce kvalitní tenkostěnné výrobky. Pouze u keramické třídy CK 6004 je pozorován tzv. sendvičový efekt, u něhož jsou patrné rozdíly v barvě povrchu střepu (šedá) a jeho jádra (oranžová). Tento jev byl způsoben nedostatečným vypálením keramické hmoty.

Výrazně v souboru převažuje keramika ocelově šedá (CK 6005), která je velice podobná keramice modrošedé (CK 6001). Početná je keramika černé barvy (CK 6002) a následuje keramika se sendvičovým efektem (CK 6004). Nejméně je zastoupena porézní keramika, kterou zastupují především objemné nádoby (CK 6003).

Graf. 1: Zastoupení jednotlivých keramických tříd u redukčně pálené keramiky.

Graf. 2. Zastoupení jednotlivých keramických tříd u oxidačně pálené keramiky.

Oxidačně pálené keramické zboží bylo vyráběno z kvalitní jemně plavené hlíny a šlo výhradně o tenkostěnné nádoby. Rozdíly byly pozorovány především v barvě keramické hmoty a ve skladbě ostřiva. Odlišnosti mezi stanovenými keramickými třídami byly velice malé. Na základě tohoto pozorování lze většinu výrobků považovat za produkt lokální výroby CK 7001 až CK 7006. Výjimkou může být třída CK 7007, CK 7008 a s jistotou lze tvrdit, že třída CK 8001 zastupující fajáns byla do Českého Krumlova dovezena.

Poleva:

Českokrumlovské hrnčířské nádobí vyráběné z jemně plavené hlíny, které bylo vypáleno za přístupu vzduchu do béžového až červenohnědého odstínu, bylo zpravidla dále poléváno. Polevy byly rozlišeny na oboustranné nebo pouze pokrývající vnitřek nádoby s přesahem na její okraj. Ve všech případech šlo o polevy lehce tavitelné do 1200 °C. Nedostatečně vypálené glazury se projevily především na vnitřní straně těl džbánů, kde byly pozorovány pěnové skvrny nebo popraskání glazury. Polevy se vyskytovaly se v lesklém či matném provedení v odstínech tří základních barevných variant, jež byly určeny použitými oxidy kovů. Oxidy železa zbarvovaly do odstínů hnědé, oxidy mědi do žluta, oxidy olova do zelena. Vnitřek nádobí byl pokryt zpravidla transparentní glazurou. Čirá glazura nebyla pozorována. Nanášení glazur bylo individuální. Záleželo na velikosti keramiky a možnostech hrnčíře. Do glazury se nádoba ponořila celá při oboustranném glazování například u džbánů nebo jen

z části jako u ohřívadel, při vnějším glazování. Při nanášení vnitřní glazury se glazura nalila do nádoby a obtáčela se jako u umývadel, hrnců, talířů a mis. Mramorování či flamování nebylo v souboru pozorováno (Pajer 2006, 84-85). Zajímavým zjištěním bylo, že džbány byly polévány oboustranně, přesto po výpalu byl kvůli rozdílnému přísunu vzduchu zpravidla vnější povrch těla lesklý zelený a vnitřní povrch v odstínech matné zelenožluté až žluté. Dvojitá glazura byla pozorována pouze v jednom případě, a to u džbánu s nálepy, který byl z vnější strany doplněn hnědou glazurou a uvnitř žlutou (inv. č. 358 – obr. 35/19). V případě některých talířů a mis byla použita polychromní malba na režný povrch nádob, která byla následně překryta čirou transparentní polevou.

Tvary nádob	Vrstva E	Počet střepů	Střepů na 1 nádobu
Hrnce	183	1310	7,1
Trojnožky	48	256	5,3
Talíře a mísy s t. p.	45	206	4,6
Džbány	34	248	7,3
Poklice	10	14	1,4
Mísy se tř. uchy	8	84	10,5
Pekáče	3	26	8,7
Nočníky	3	6	2
Misky	1	1	1
Umývadla	1	27	27
Ohřívadla	2	12	6
Figurky	0	0	0
? Konvice, amfora	1	10	10
Celkem	339 (+ 1 celá)	2201 (+ 1 celá)	6,5

Tab. 8: Tabulka: fragmentárnosti keramického materiálu ve vrstvě E.

Fragmentárnost keramiky:

U reprezentativního vzorku keramických nádob, které byly objeveny ve stratigrafické vrstvě E, byl stanoven počet fragmentů, na něž se nádoby rozpadly (tab. 8). Ve vrstvě D a B nebylo možné analýzu provést vzhledem k malému množství keramických nálezů a nereprezentativnosti vzorku. Následoval výpočet průměrného počtu střepů na jednu nádobu ve vymezených kategoriích kuchyňské, stolní a hygienické keramiky.

Výsledky přibližují stabilitu jednotlivých hrnčířských výrobků, ale především tento proces odráží problematiku rozbíjení nádob a nakládání s odpadem (Neustupný 2007, 66-71). Zkoumaným vzorkem je stanovený minimální počet nádob a jim přiřazený počet zlomků. Výpočet dokládá průměrně 6,5 střepu na jednu nádobu v souboru. Toto číslo lze považovat za minimální variantu vzhledem k tomu, že nebyly v tabulce započítány i neurčitelné zlomky. Ploché nádobí jako poklice, talíře, talířovité mísy, trojnožky a ohřívadla lze považovat za nejstabilnější výrobky. Daleko více se rozpadalo nádobí duté, a to nočníky, hrnce, džbány, konvice (amfora). Nejvíce se rozbíjely pekáče, mísy se třmenovými uchy a umývadlo. Jelikož se dochovala pouze jedna celá nádoba a zbylé nádoby nebylo možné v žádném případě poslepovat celé, lze usuzovat, že byl soubor rozbit již na povrchu a pak teprve naházen do studny.

Uložení keramiky ve studni:

Ke kontaminaci keramické hmoty a polev vyrobených, používaných a odhozených výrobků docházelo také ve stratigrafických vrstvách ve studni. Tyto „sekundární“ kontaminace byly součástí procesu „archeologizace“ získaných předmětů. To mělo vliv na fyzický vzhled, zejména barvu glazury a povrchu, ale i fázové složení střepů (Erneé 2008, 17). Patrně nejčastěji pozorovaným jevem byla změna barvy glazury jednotlivých oxidačně pálených výrobků, to bohužel značně stěžovalo přesnější studium. Za druhé docházelo k častému obroušení vnějšího povrchu především u redukčně páleného zboží. Každopádně bylo zřejmé, že dlouhodobý kontakt nádobí s vlhkým prostředím studny i kapalinami různého složení, výrazně kontaminoval a pozměnil studovaný materiál. U oxidačně pálené hrnčiny keramické třídy CK 7002 lze pozorovat zavápnění vnější strany těla.

Shrnutí poznatků:

Nálezový celek keramiky ze studny čp. 55 na Latránu byl hodnocen podle stratigrafických vrstev, v nichž byly ty které části nádob nalezeny. Výraznější chronologické odlišnosti nebyly mezi nálezy z vrstev B, D a E pozorovány. Šlo patrně o velice podobné zboží, které od sklonku 16. do 18. století neprodělalo výraznější změny, které by se na keramickém materiálu mohly výrazněji projevit. Nálezy z nejstarší vrstvy lze datovat rámcově do první poloviny 17. století, především skrze nález honosně zdobeného umývadla, které ve své výzdobě odráží manýristické a raně barokní prvky. Do první poloviny 17. století lze datovat také malované talíře, které se stávaly oblíbeným dekorativním prvkem měšťanských i vesnických domácností. Kulovité džbánky patrně souvisí s přijímáním některých tvarů z německého keramického prostředí, které vyrábělo kameniny obdobných tvarů. Tyto inspirační závislosti souvisí s šířením západoevropských kulturních vlivů do středoevropského prostředí a recepcí renesančního stylu života městskou společností.

4.3.1.2. K terminologii a funkci raně novověkých keramických nádob

Hrnce:

Pro hrnčené nádobí užívané začátkem novověku primárně pro vaření na otevřeném ohni nebo v peci je příznačné označení hrnec (Štajnochr 2004, 801-851). Hrnce se stavěly mimo plameny ohně a byly vystaveny výhradně radiačnímu ohřevu, proto je pro ně charakteristické

kouřové líčko zpravidla na straně protilehlé k uchu (obr. 20). Hrnce byly zaměřeny jednoúčelově, proto se v nich vařil jen jeden druh vařiva (Petráň 1995, 824). S tím souvisí i signifikantní konstrukce okraje. K vaření tekutých slaných polévek sloužily hrnce se šikmým vyžlabeným okrajem. K vaření slaných tuhých pokrmů sloužily patrně hrnce s instrumentálně tvářenými výžlabky. Specifický okraj měly také hrnce s tzv. mléčným okrajem sloužící k vaření mléka a mléčných pokrmů. Nádoby se zdvojeným okrajem, resp. svislým vyžlabeným okrajem jsou nádoby alimentární či ve specializované funkci určené pro technologii másla. Dalším druhem specializovaného hrnce byly hrnce hrobcové, které měly kulovitý tvar těla a širší ploché dno. To umožňovalo kontaktní ohřev v hrobci i radiační ohřev. Dobová vyobrazení navíc dokládají existenci hrobcových hrnců doplněných třemi nožkami (obr. 21). K manipulaci s horkými hrnci sloužila tzv. ohřebla. Patrně se jich v kuchyních užívalo více, jelikož se vařilo také v rozměrných dvouuchých hrncích, s nimiž byla kvůli jejich větší váze obtížnější manipulace.

Nádoby s perforovaným dnem:

Samostatnou funkčně specifickou skupinou nádob jsou hrnce nebo lahve s perforovaným dnem. Tyto nádoby mohly být následně používány jako cedníky, květníky nebo zalévací hrnce. Květníky nebo zalévací hrnce, patří do výbavy keramických nádob souvisejících s pěstováním rostlin. O tom svědčí také vyobrazení na titulní straně v knize J. Weiβenburgera Liber de cultura hortorum, která vyšla v Norimberku v roce 1512 (obr. 22).

Nočník:

Hrnec s okrajem zesíleným a téměř vodorovně vyloženým, který bývá často podepřen nalepenými pilířky, lze chápat jako nočník. Pozdně středověké tvary nočníků vycházely z mis s vně vyhnutým vodorovně vyloženým okrajem, jež byly doplněny na boku silným uchem (obr. 23). Během raného novověku se nočníky začaly vyrábět podobně jako hrnce, proto došlo k tvarové proměně a především z období renesance jsou doloženy nočníky baňaté a válcovité (Gross 1995, 143, obr. 13). Šlo o nádoby používané v domácnostech k vykonávání potřeby především během noci, kdy nebylo příliš vhodné chodit potmě a v chladu na latrínu, která se nacházela povětšinou na dvorku městského domu. Z toho pramení i etymologie slova noční hrnec, v něm. „Nachttopf“.

Džbán:

Šlo o nádobu v elementární modifikaci tvářenou na hrnčířském kruhu za rychlé rotace tak, aby byl vytvořen plynulý konvexkonkávní profil, jehož přechod probíhal mezi korpusem a struktivní částí hrdla a býval tektonicky zvýrazněn nálepem. Nádoba ztrácející hrdlo bývá označována jako báně či baňka. Další důležitou částí džbánu je tektonicky oddělená patka, která buď přechází plynule v korpus, nebo je ostře oddělena od korpusu. Sloužila jako tzv. fízl k uchopení džbánu při oboustranném glazování. Dalším charakteristickým znakem bývá okraj, který je zpravidla vzhůru vytažený a na konci okrojený, což zanechává typickou plošku v šíři stěny džbánu. Ta bývá následně lehce zaoblena nebo zůstává ostrá. Výjimku pak tvoří především okraje mléčných džbánů, které bývají zpravidla zaobleny. Důležitým faktorem u džbánů je navíc místo, v němž přiléhá k tělu ucho. Pro tuto studii je důležité především ucho podsazené, s horním kořenem v hrdle, což umožňovalo přesnou manipulaci s nádobou při vylévání radiálním výkyvem kolem těžiště džbánu. Dalším doplňkem mohou být hubice nejčastěji umístěné na protilehlé laterální straně k uchu (Štajnochr 2005, 729-733).

Chladící džbán:

Džbány s relativně úzkým hrdlem, resp. ústím o malém průměru se označují v etnografické literatuře jako lahvice. Úzké ústí bylo možné uzavírat čepem, zátkou nebo textilním klůckem. Byly využívány na pitnou vodu, víno, pálenku. Od džbánů na olej se odlišují pouze tvarem okraje, což činí problémy při detailnějším určování funkce lahví (Štajnochr 2005, 746-749).

Mísa:

Obecně lze považovat za mísu nádobu hlubokou s kónickými či lomenými stěnami, která byla využívána k různým účelům (Scheufler 1972, 28). Variant mis je celá řada. Skrze nejrůznější speciální funkce lze pozorovat mísy alimentární, a to čelední, servírovací mísy pro tuhý, tekutý pokrm nebo mísy univerzální (Štajnochr 2006, 959-1046). Také na specifické funkce mis se třmenovými uchy se vázaly signifikantní okraje. V českokrumlovském souboru byly pozorovány dva základní typy. V prvním případě šlo o okraj vně vyhnutý přehnutý a ve druhém o okraj mírně zatažený, avšak tektonicky zdvojený, pro možnost aplikace drátěného úvazu. Okraj vně vyhnutý, přehnutý či téměř vodorovně vyložený souvisel především s vařením tekutých pokrmů nebo jejich servírováním. Naopak okraj tektonicky zdvojený sloužil většinou u nádob určených pro přípravu tuhých jídel (Štajnochr 2006,

964-965). Zajímavým zjištěním u mis se zataženým okrajem jsou hubice umístěné na boku, které patrně sloužily k vylévání omáčky.

Mísa s talířovitým podokrajím:

Mísa s talířovitým podokrajím je archeologický termín pro mísy s krátkým téměř vzhůru vytaženým okrajem na konci límce, který je odlišuje od talířů. Sloužily k podávání tekuté stravy, jelikož bylo možné o okraj otírat spodní stranu lžic.

Poklice:

Poklice je atrofovaná svrchní mísa, určená k zaklápění hrnců, džbánů nebo mis (Štajnochr 2006, 985). Přiklopením nádoby, v níž se vařilo, docházelo k úspoře tepelné energie. Poklice sloužily také k zakrývání útrob nádob, aby se k obsahu nedostaly nečistoty.

Pekáč:

Technologicky jsou pekáče dvě poloviny rozříznuté cylindrické nádoby s úzkým hrdlem, opatřené buď uchy, nebo tulejí (Štajnochr 2006, 985), které primárně sloužily k pečení. Mohly být využívány k pečení v peci i na otevřeném ohni. Signifikantní byl pro pekáče okraj, který měl z boku nalepenou řetízkovou pásku. Shora byl okraj plochý vodorovně vyhnutý, aby mohla být nádoba pak přikryta dalším pekáčem. K manipulaci s pekáčem sloužil trubicovitý držák tzv. tulejka nebo ucho. Ucho měl například pekáč, který využívala norimberská měšťanka Appollonia Engelmanninová k pečení drůbeže, na detailu vyobrazení z roku 1688 (obr. 24). Mimo to mohly být pekáče používány k zachytávání tuku při rožnění masa.

Talíř:

Významnou roli ve formování talířů sehrály pozdně středověké a renesanční formy cínového a soustruženého nádobí. Pojem talíř pochází ze staroněmeckého slova Talier, a to vzniklo z italského tagliere – desky na krájení (tagliare = krájeti), což lze považovat za etymologickou reflexy plochého dřevěného disku. Dřevěný disk s mělkou prohlubní imitoval italské renesanční liscio, v naší konvenci plochý, mělký talíř. Krajní forma liscio měla mělkou prohlubeň o maximálním průměru a úzký okraj. Postupně získávala široký límec v archeologické terminologii zpravidla označovaný jako talířovité podokrají. Průměr je u mělké prohlubně menší než u talíře typu tondino. Další druh talíře tondino je specifický

širokým límcem, vodorovným nebo mírně zešikmeným a středovou hlubokou prohlubní o malém průměru. Poslední je pak typ fondina, která je specifická úzkým límcem a okrajem a maximálním průměrem středové prohlubně (Štajnochr 2006, 986-987). Tento typ talíře (v cínovém provedení) se nejčastěji objevuje na dobových vyobrazeních. Z let 1628 nebo 1629 pochází obrázek kuchařky Margarethy Genseleberové, která přelívá z jednouchého hrnce pomocí dřevěné vařečky kaši do dvou talířů (obr. 25).

Trojnožka:

Označení trojnožka je ryze archeologickým termínem, který označuje mísu posazenou na třech nohách a doplněnou držáky, a to nejčastěji dutou tulejí. V etnografické literatuře se nejčastěji objevuje označení pánvice nebo hrobcová pánev (Scheufler 1972, 29; Štajnochr 2006, 981). Byly postaveny na třech nožkách a doplněny vypouklým dnem pro rychlejší ohřev pokrmu. U pánvic větších rozměrů se vyskytovalo dno ploché. Nejčastějším typem okraje byl okraj vně vyhnutý a přehnutý, přesto se lze setkat také s okrajem s tektonicky řešenou drážkou na úvaz drátu, který držel nádobu pohromadě i při nadměrném zahřátí (Štajnochr 2006, 981). Trojnožky bylo možné překlopit mísou nebo poklicí o čemž svědčí i okraje mírně zatažené. S myšlenkou, že by pánvice bývaly s připraveným pokrmem eventuálně stavěny na hodovní stůl jako jídelní mísy (Štajnochr 2006, 981), se nelze při pohledu na českokrumlovské exempláře ztotožnit, a to především pro saze na nohách, těle či tuleji, které by ubrusy příliš ušpinily.

Ohřívadlo:

Prořezávané misky s dvěma uchy a perforovaným dnem posazeným na duté noze dosud patří k málo poznaným keramickým artefaktům, i proto se lze setkat s několika výklady jejich funkce. Za prvé se mohlo jednat o nádoby na uhlíky, jež sloužily k uchovávání tepla a ohřevu jídel podávaných na měděném či mosazném nádobí tzv. „Glutpfannen“. Podobně pak označuje tyto keramické nádoby Gross, který používá termínu „Glutschalen“ (2003, 4). Röber je naopak nazývá soudobým termínem „Wärmeschalen“, jelikož podle něj šlo o misky sloužící k přenášení rozžhavených uhlíků a svícení (1989, 425). Přesně tuto činnost reflektuje vyobrazení bavorského malíře Christophera Paudiβe, který mezi léty 1656 až 1658 zpodobnil starozákonní motiv Abraháma a Izáka na cestě (obr. 26). Na tomto vyobrazení je nádoba naplněna rozžhavenými uhlíky. Obě ucha byla využita jako úchyty pro kovový držák, díky němuž byla nádoba přenosná a mohla být také zavěšena. S přihlédnutím k ikonografickému

prameni se lze domnívat, že šlo nejen o nádobu sloužící primárně k ohřevu díky cirkulaci teplého vzduchu skrze perforace ve dnu a stěnách nádoby, ale sekundárně i o druh keramické lampy, která skrze prořezávané stěny vrhala světlo. Vedle těchto verzí týkajících se především ohřívání a svícení byla vyslovena domněnka, upozorňující na problematiku dobové hygieny a mísení všelijakých zápachů z nepořádku a kanalizací v ulicích měst. Šály na nohou mohly sloužit jako předměty k pálení éterických olejů či aromatických rostlin, mezi nimiž nechyběly byliny z Orientu (Gross 1993, 138-139, tab. 14-15).

Umývadlo:

Umývadla jsou funkčně specifické nádoby sloužící k osobní hygieně, a to především k umývání rukou nebo nohou. Sloužila především k zachytávání shora tekoucí vody vylévané z několika druhů nádob. Ve středověku to byla především tzv. aquamanilia, jež byla objevena i v jižních Čechách např. v Ledenicích (Zavřel 1988) nebo Radomyšli u Strakonic (Nechvátal 1989). V mladším období jejich funkci nahradila tzv. lavaba, která se vyráběla v podobě polévacích konvic nebo skříněk s vodním kohoutem (srov. Gross 1995, 137-142, obr. 7, 11). Umývadla byla v písemných pramenech 16. století označována nejčastěji jako „Handbecken" nebo „Handfass" (Šporová 2000, 66). V současných německy psaných archeologických studiích se pro umývadla používá německého termínu „Auffanggefässe" (Gross 2009a). Na vyobrazeních ze 13. až první poloviny 16. století se nejčastěji objevují ploché mísy se širokým okrajem, aquamanilia a polévací konvice. Od druhé poloviny 16. století se stále častěji objevují výjevy umývacích skříní (obr. 27). Písemné i ikonografické prameny reflektují především výrobky z cennějších materiálů, a to především z cínu nebo mědi, ze které byly vyrobeny tzv. „měděnice". Keramické výrobky dokládají především archeologické výzkumy. Umývadla byla přinášena k jídelnímu stolu, v ložnicích sloužila k ranní a večerní osobní očistě, byla součástí umývacích skříní i domácích oltářů.

Nález umývadla v domě čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově:

Nádoba byla vyrobena z jemně plavené hlíny s příměsí malých šupinek slídy CK 7008 a složena ze tří základních částí. Hrnčíř vytvořil nejprve posýpku na rychle otáčivém hrnčířském kruhu a pak na něm vytočil plát kruhového tvaru (průměr 546 mm), který následně rozříznul na dvě poloviny (šířka střepu 7 mm). Z jedné půlky zhotovil dno. Druhou půlku shora oříznul a veškerý zbylý materiál použil na vytvoření zadní stěny (výška 240 mm). Tu kolmo připojil a stočil podél dna (obvod 87 mm). Další plát hlíny (výška 100 mm) připojil

zepředu k rovné části dna a k snižující se zadní stěně po obou stranách umývadla. Všechny tři části byly ve všech místech spojení přitlačeny prsty, čímž vznikla řetízkovaná výzdoba u švu dna s přední i zadní stěnou a na švech přední a zadní stěny. Do bočních stěn zadní stěny byla vyřezána ucha, kapkovitého tvaru. Umývadlo bylo doplněno signifikantním vně vyhnutým, téměř vodorovně vyloženým okrajem (šířka 10 mm), který byl shora bohatě vyzdoben. Ve vodorovných částech okraje na přední a zadní stěně byly hrnčířem nahuštěny štemply ve tvaru kosočtverců s mřížkou. Rohy, v nichž se propojila přední a zadní stěna, zdobily růžice. Snižující se okraje u bočních stěn okrašlovaly na obou stranách od spodu: rostlinné gerlandy - štempl ve tvaru kruhu s mřížkou - gerlanda s kartuší - věnec s poupětem. Otázkou zůstává, co zdobilo okraj uprostřed zadní stěny, patrně mohlo jít o keramickou plastiku (kříž, architektonický, figurální či rostlinný motiv). Nejdůležitější součást výzdoby umývadla byla soustředěna na transparentní plochy přední a zadní stěny, kde bylo využito nálepů. Tři figurální motivy byly umístěny do ověnčených medailonů o šesti cípech. Uprostřed zadní stěny se nacházel ústřední ikonografický motiv, a to ukřižování, které se stalo hlavním námětem křesťanského umění a zároveň vizuálním ohniskem křesťanské kontemplace. Po pravici ukřižovaného Ježíše Krista se nacházelo vyobrazení milostné panny Marie. Panna Marie plná mateřských citů držela v pravé ruce Ježíška, který se k ní přikláněl tváří, a v levé ruce třímala žezlo. Tento motiv úzce souvisel s novou úlohou svěřenou panně Marii na XXV. zasedání tridentského koncilu, který převzala a ustanovila pražská synoda v roce 1605 (Royt 1999, 56). Její nový kult byl posléze bráněn Jezuity, kteří šířili úctu k mariánským obrazům a zastávali se poutí. Po levici ukřižovaného se nacházela postava některého ze svatých, např. sv. Petr s klíči nebo sv. Jan Evangelista. Atributy nejsou dobře viditelné, proto lze předpokládat, že zde byl představen právě sv. Jan Evangelista, který se od raného středověku objevoval v tzv. kánonovém Ukřižování (Royt 2006, 89-92). Na přední stěně umyvadla se nacházelo motivů pět. Z toho se dochovala část ústředního ověnčeného medailonu uprostřed stěny a dva motivy po levici. Nejprve to bylo vyobrazení Ježíše ve variantě Jezulátka, Jeho nahé baculaté tělíčko bylo přikryto jemnou rouškou a kolem kadeřavých vlasů svítila svatozář. Zatímco pravou rukou žehnal, v levé ruce držel říšské jablko na znak Pantokratóra vládce světa, jak ho zpodobnil např. Gregor Erhart kolem roku 1500 (Royt 2006, 95-97). Na závěr byl keramický výrobek opatřen krycí chromově zelenou glazurou, která byla patrně nanesena přímo na keramický střep a vypálen v peci při teplotě 900 až 1000 °C.

Údržba kuchyňské keramiky:

Důležitou vlastností raně novověké keramiky byla citlivá reakce na změny teploty a vlhkosti v bezprostředním okolí. Doprovodným jevem zahřívání a chladnutí keramického nádobí byla změna objemu. Při opakovaném provozu se stěny nádob nezahřívaly rovnoměrně, což mohlo způsobit prasknutí a znehodnocení nádoby. O nerovnoměrnosti zahřívání svědčí na keramickém materiálu kouřová líčka jednouchých hrnců či téměř propálená dna trojnožek. S rizikem měnícího se objemu nádob byli dobře obeznámeni i jejich výrobci, proto se snažili zvýšit jejich odolnost. Nejlépe to dokládají nohy trojnožek, které přímo stály v hrobci. U trojnožek středních a velkých rozměrů byly jejich nohy doplněny důlky či rýhami. Také některé okraje trojnožek byly tektonicky řešeny, aby mohly být doplněny drátem. Vůči roztažnosti působilo také řetízkování pozorované na pekáčích a zásobních hrncích.

Pokud keramické nádobí nebylo používáno pravidelně, hrozilo, že střep nasákne atmosférickou vlhkost. Prevencí před tímto rizikem byl již samotný proces výroby a následně zvýšená péče o keramické nádobí. Při výrobě byly používány glazury různých barev, které snižovaly nasákavost střepu. V provozu byly použité kusy po umytí utírány a následně byly hrnce otáčeny dnem vzhůru a zavěšovány na dřevěné věšáky na dymníku nad otevřeným ohništěm. Stoupající kouř hrnce vysušoval. To dokládá detail karikaturního vyobrazení vousaté kuchařky Babetty Groβ von Banzen z roku 1697 (obr. 28).

4.3.1.3. Analogie, datace a shrnutí poznatků

Z provedené morfologické a statistické analýzy vyplynulo, že ve studni domu čp. 55 na Latránu bylo objeveno raně novověké zboží patrně ze 17. až 18. století, které platí za dosud málo probádanou skupinu novověké keramiky. Při pohledu na současný stav bádání bude vysvětleno, proč tomu tak v současné postmedievální archeologii je.

Raný novověk je obdobím, kdy nastaly ve vývoji keramiky v českých zemích podstatné změny, jež úzce souvisely s vývojem výrobních vztahů v pozdním středověku a na počátku novověku. To do značné míry určilo vlastnosti a vzhled keramického zboží, které se produkovalo od 16. do 18. století. Raně novověká keramika v Čechách, na Moravě a ve Slezsku je chronologicky členěna způsobem, který reaguje především na technickou a dekorativní diferenciaci v keramické produkci.

Nejstarší fáze spadá přibližně do období mezi léty 1500 a 1540, kdy lze hovořit o doznívajícím pozdně středověkém zboží, v kterém převládaly tvary a typy keramických nádob charakteristické pro 15. století (Vařeka 2002b, 123-137). Nové inovační prvky se vyskytují pouze sporadicky, přesto se zvyšuje zastoupení glazovaných výrobků oproti režné keramice. Z poslední třetiny 15. a první poloviny 16. století pochází například soubor keramiky vyzvednutý ze studny v Perlové ulici v Plzni (Schneiderwinklová 2009, 199-206). Pozdně středověké keramické zboží pochází z výzkumů v Mostě (Klápště 2002b, 10-34), Táboře (Krajíc 1998; Týž 2007, 155, obr. 5, 6, 7) nebo Strážnici (Pajer 1983). Poháry a výzdobná radélková technika představovaly charakteristické prvky pozdně středověké keramiky z Ostravy (Majtanová 2004, 58).

Přechodné období zahrnuje dobu mezi léty 1540 a 1570, kdy doznívající středověká produkce byla postupně nahrazována novými tvary a typy nádob. Konzervativní repertoár keramické produkce byl obohacen o nové prvky. Objevila se keramika z jemně plavené hlíny, která měla po výpalu střep v odstínech červenohnědé, světle hnědé, šedobílé nebo bílé barvy. Tato keramika měla skoro vždy vnitřní polevu a na vnějším plášti se objevovaly buď horizontální rýhy či malované linky. Objevovaly se především soudkovité hrnce s uchem připojeným k okraji a v místě největší výduti, tedy uprostřed těla. Ucha byla v 16. století zpravidla řezána z plátu (Scheufler 1961, 53). Z dalšího sortimentu to byly džbány, trojnožky, a půlkruhovité pánve na pečení ryb na třech nohách. Naopak mizí keramické nádoby na pití, které jsou nahrazovány výrobky ze skla či cínu. Zhruba od poloviny 16. století se rozšiřuje další tvar jakým je talíř, respektive mísy s talířovitým podokrajím, které mají nejprve jednobarevnou glazuru uvnitř nádoby. Všechny proměny stolní a kuchyňské keramiky úzce

souvisely se změnou stolování, ke které došlo v návaznosti na recepci renesančního životního stylu v zaalpské oblasti.

Přibližně od roku 1570 do roku 1600 došlo k bouřlivému rozvoji talířů, jejichž vnitřní plochy byly bohatě zdobeny pestrými barevnými hlinkami i plastickou výzdobou při okrajích, takže v krátké době převládaly talíře zdobené nad jednobarevnými. Stolní nádobí, jako například džbány, nesou častěji vnitřní i vnější glazuru. V nálezových celcích se častěji objevují výrobky pocházející z vznikajících významných regionálních center (Scheufler 1961, 49-50). Na oblibě získává také kamenina šířící se do českých zemí z jazykově německého prostředí již od středověku. Rozmach německé produkce kamenin od 16. do 18. století významně ovlivňoval také domácí produkci, která se snažila vystihnout módní výtvarné principy (Kybalová 1991, 109).

Na počátku 17. století byl dotvořen základní sortiment pozdně renesanční keramiky, o čemž vypovídají některé nálezy z prostředí měšťanských domácností. Do této fáze lze zařadit například soubor keramiky z novoměstského domu rudolfínského lékaře Matyáše Borbonia z Borbenheimu obsahující například berounské zboží nebo kameninové džbány (Huml 1995, 23-24). Po roce 1590 si obstarával luxusní keramiku do svého brněnského domu také Matouš Židlochovický z Altenperku, v jehož domácnosti se nacházely vedle habánské keramiky také džbány pocházející ze Štýru (Jordánková – Sedláčková 2005, 136-137). Kolem roku 1600 je zřejmé, že pozdně renesanční keramická produkce byla již běžně rozšířená v bohatším měšťanském prostředí, zatímco v prostředí vesnic dochází k přijímání renesance velice pozvolna a dožívá pozdně středověká tradice jako ve Vojkově (Vařeka 2009, 43-53) nebo v Srlíně (Dohnal – Vařeka 1997, 84-106). Od počátku 17. století jsou z tvarového hlediska významné především patky u džbánů, které výrazně oddělují dno od ostatního těla nádoby a obvykle jsou profilované žlábkem (Scheufler 1961, 53).

Během 17. století se postupně dotvářejí všechny zmíněné trendy. Celý vývoj je patrně dotvořen na konci 17. století. Z tohoto období pochází nálezy z domu čp. 96 na Náměstí republiky v Plzni, které obsahují ve větší míře kameninu nebo bělninu (Davídek 2007, 29-30). Ze sklonku 17. století pochází také soubor z Pražské ulice v Plzni, kde ubývá džbánů a redukčně pálené keramiky (Kočár 2003, 8). Množství novověkého materiálu z 18. století bylo získáno při archeologickém výzkumu v Písku (Dohnal – Fröhlich 2000, 155-184).

Jižní Čechy:

Všechny zmíněné vývojové fáze lze předpokládat v jižních Čechách. Bohužel i zde se projevuje základní nedostatek v bádání o keramice. Obecně platí, že datování je doposud značně omezeno, kvůli nedostatečné stavu poznání výrobních center a chronologie jihočeské novověké keramiky. S tím souvisí i nedostatek srovnávacího materiálu, přičemž je nutné připomenout, že srovnání archeologických nálezů s etnografickými analogiemi naráží na fragmentárnost archeologických nálezů a podstatně kvalitativně vyšší úroveň výběru materiálu v etnografických sbírkách.

Etnografie:

Etnografickým sbírkám, které obsahují jihočeskou keramiku 17. a 18. století věnoval pozornost především Vladimír Scheufler, který v úvodu své studie upozornil na klíčové změny ve vývoji výrobních vztahů, ke kterým došlo v 16. století. Ty podle něj výrazně předurčily podobu hrnčeného zboží v následujících obdobích. Za nejdůležitější změny považoval zavedení rychlotočivého kruhu, ležaté pece, užití emailů a kombinace barevných nástřepí s průhlednou olovnatou glazurou. Hrnčené zboží 17. a 18. století rozdělil na spotřební a exkluzivní, s čímž úzce souvisela skladba dostupných muzejních sbírek, z nichž vycházel. Tento stav mu dovolil z hlediska dekorativnosti rozdělit jihočeskou keramiku na zdobenou (stolní nádobí a fajánse) a nezdobenou či jen rudimentárně zdobenou (zakuřovanou nebo prostě glazovanou). Zdobená jihočeská keramika byla dále rozdělena na čtyři skupiny: 1. tzv. rožmberské majoliky, 2. modré mezzomajoliky s rytým dekorem, 3. mramorované mezzomajoliky modré a zelené, 4. hrnčiny s rytým a malovaným dekorem (Scheufler 1961, 49-50). Kromě první skupiny lze druhou až čtvrtou skupinu považovat za charakteristické zástupce keramické produkce z konce 17. a 18. století, které nejsou v českokrumlovském materiálu zastoupeny. Za připomenutí stojí, že jihočeským modrým mezzomajolikám byla věnována v odborné literatuře náležitá pozornost z etnografického i archeologického úhlu pohledu (Štajnochr 1998, 433-468; Štajnochr – Fröhlich – Krajíc – Militký 1998, 445-468).

1. Rožmberské majoliky byly uvedeny v povědomí v roce 1934 Antonínem Přecechtělem, který zeleně polévané mísy se širokým okrajem považoval za výrobky rožmberských dílen v 15. a 16. století. Přes veškeré výhrady k jeho interpretaci, je výskyt těchto mis opravdu soustředěn do jižních Čech. Charakteristické je pro ně červenožlutý až červenošedý střep, tvrdě pálený, z hlíny jemně proplavené a dobře

zpracované. Svou kvalitou stojí poměrně výše nežli běžná hrnčina. O její dataci do 17. století svědčí především mírně ovalený okraj, kombinace nástřepí s průhlednou glazurou a soustředné žlábky na dně nádoby, které mizí koncem 17. století. Dna pak přecházejí v šikmou boční stěnu ostře, což je typické pro hrnčinu 18. až 20. století (Scheufler 1961, 50).

Archeologie:

Z pozdně středověkého období a počátku novověku byly získány soubory kuchyňské a stolní keramiky především v Soběslavi a Táboře čp. 6, čp. 7, čp. 13 a čp. 220. Okolo roku 1600 je pak datována soubor z domu čp. 308 v Táboře. Soubor keramiky 17. až 18. století z domu čp. 54 doplňuje průřez vývojem keramiky v Táboře (Krajíc 2002a, 155). Za další významné soubory pocházející z městského prostředí lze považovat soubor objevený v domě čp. 55 na Latránu Českém Krumlově, kterému je věnována tato studie, a soubor ještě mladší keramiky z Písku (Dohnal – Fröhlich 2000, 155-184).

Vyhodnocení analogií k zjištěným keramickým sortimentům z čp. 55 na Latránu:

Hrnce:

Hrnce patří k nejčastěji nalézaným keramickým výrobkům, protože byly základní výbavou každé kuchyně. V pozdním středověku a první třetině 16. století se stále častěji objevovaly jednouché hrnce uvnitř glazované, které na povrchu celého těla bývaly zdobeny rytou výzdobou či radélkem. Během druhé poloviny 16. století se výzdoba stále více omezovala pouze na podhrdlí a značila místo, kde měl být hrnec uchopen pomocí kleští. Okolo roku 1600 lze považovat v Bavorsku za charakteristický tvar hrnec, jehož největší výduť byla širší nežli okraj (Bakker 1982, 160-162, obr. 145). V 17. století se na podhrdlí hrnců uplatňovala rytá výzdoba v podobě dvou a více vodorovných linek. Na podhrdlí hrnců ze 17. až 18. století se ve větší míře objevovaly linky namalované bílými nebo červenými hlinkami, o čemž svědčí nálezy z domu č. 54 v Táboře (Krajíc 2007a, 155, obr. 10) nebo z Plzně (Davídek 2004, 25). Obdobná výzdoba nebyla u oxidačně pálených hrnců v českokrumlovském měšťanském prostředí identifikována.

Vedle tvaru a výzdoby hrnců je dalším variabilním prvkem často značícím provenienci podoba uší. To dokazuje především tordování uší používané s oblibou v podunajské oblasti (Hagn – Veit 1984a, 178, obr. 125/3). Navíc jsou ucha řezána z plátu, což je obvyklé

u výrobků 16. a počátku 17. století. Tento tvar uší je příznačný také pro českokrumlovské hrnce. V 17. a 18. století jsou tyto tvary nahrazeny uchy valenými (Scheufler 1961, 53). Mimo to, se na horních partiích uší raně novověkých hrnců objevují hrnčířské značky, které přináší důležité informace o producentech keramiky. Nejhodnotnější jsou především značky v podobě iniciál. V bavorském Weilheimu se podařilo iniciály „SKW“, jež se objevily na dvou hrncích, přiřadit k hrnčíři Konrádovi Steinlechnerovi, který byl jedním z posledních tamějších činných hrnčířů (Hagn – Veit 1984b, 180, obr. 127/1). V rakouském Melku se objevuje např. křížek nebo kolky (Kraschitzer 2007, tab. 70/5, tab. 23-25).

Hrnce představují nejpočetnější skupinu keramického zboží, jež bylo součástí vybavení kuchyně měšťanského domu čp. 55 na Latránu. Vesměs šlo o hrnce, jež mohly být využívány nejdříve od druhé poloviny 16. do poloviny 17. století. Převážnou část souboru tvořily hrnce soudkovitých a kónických tvarů. Mezi odlišný tvarový typ patřil pouze hrnec, který byl používán patrně k jímání smetany (inv. č. 46 – obr. 31/2). V jeho případě byl průměr největší výduti výrazněji větší než průměr okraje. Jelikož byl vyroben z běžně dostupného materiálu, lze předpokládat, že se českokrumlovští hrnčíři při jeho tváření inspirovali módními vlivy z nedalekého Bavorska.

Tordování uší charakteristické pro hrnce z podunajské oblasti se v českokrumlovském souboru nevyskytovalo. Všechna ucha byla řezána z plátku, což značí výrobky 16. až první poloviny 17. století z jižních Čech (Scheufler 1961, 53). Na dvou fragmentech uch byly sledovány hrnčířské značky, z nichž značka u spodního kořene ucha znázorňovala pětilistou růži, což může poukazovat na šlechtický rod Rožmberků, který vládl Českému Krumlovu v rozmezí let 1194 až 1611. Nelze vyloučit, že tradiční symbol pětilisté růže mohl být užíván na českokrumlovské keramice i po vymření rodu.

Výzdoba se u hrnců omezovala pouze na podhrdlí nádob, kde se nacházely dvě až čtyři vodorovné rýhy. Olovnatá glazura v odstínech hnědé, žluté a zelené se nacházela ve všech případech pouze na vnitřní straně nádoby s přesahem přes okraj. Obojí bylo příznačné pro 16. až 18. století. Výjimku představoval hrnec, který byl zdoben rytou šroubovicí po celé vnější straně těla a glazován byl uvnitř s přesahem přes okraj od okraje až po hrdlo (inv.č. 28 – obr. 33/5). Zbytek nádoby zůstal režný. Vodorovné rýhy v pásu jsou charakteristické především pro zboží středověké tradice, ale nelze vyloučit uplatnění této výzdobné techniky i na mladším materiálu (Pajer 2006, 84).

Ohřívadla:

Analogií z českého prostředí ke dvěma českokrumlovským nálezům je nález ohřívadla z pražského hradu, které bylo rámcově datováno do 16. až 17. století a patří mezi exempláře, které jsou glazovány zeleně pouze z vnějšku (Frolík - Smetánka 1997, obr. mezi stránkami 128-129). Ze Strachotína pochází spodní část ohřívadla, a to profilovaná podstavná nožka s perforovaným dnem. Uvnitř je předmět režný a vně doplněn tmavě manganovou polevou (Pajer 2006, 206, obr. 8/2).

Další objevy pochází z archeologických výzkumů v Německu a Rakousku. Ty doplňují především chronologické zařazení domácích nálezů. Nejstarší známé fragmenty prořezávaných ohřívadel v německém prostředí pochází již ze sklonku středověku (Küas 1966, 339). Od konce 15. do 17. století došlo k rozšíření vně glazovaných ohřívadel, o čemž svědčí například objevy z Drážďan, Lipska, Wechselburgu a Marienbergu (Röber 1989, 425). Naopak tři nálezy z rakouského Salzburgu, jež byly datovány do druhé poloviny 16. století, jsou oproti objevům ze severních zemí glazovány zeleně i uvnitř. Bohatě prořezávané exempláře glazované z vnějšku zeleně a uvnitř žlutě pochází z Neckarsteinachu, který se nachází v severním Bádensku (Gross, 2003, 4; Tab. 9, 13-14; 10, 1-2). Z vnějšku zeleně glazovaný exemplář pochází také z Norimberka. Zajímavostí je, že jeho stěny byly perforovány kolečky (Endres – Koschik 1985, 154-155, obr. 102). Výjimečnou zdobnost některých exemplářů navíc doplňuje nezvyklé umístění uch, které byly připojeny k noze a ke spodní části těla jedné z nádob z Hinterburgu in Neckersteinach (Gross 2003, tab. 10, 2). Co do způsobu výpalu lze za výraznou výjimku považovat nález redukčně páleného exempláře z Melku, jehož stěny jsou navíc prořezány pouze na několika místech. Johanna Kraschitzer se v tomto případě domnívala, že může jít o nádobu používanou spíše v řemeslnickém prostředí, nebo exemplář, který měl imitovat kovové nádobí. Ohřívadlo z Melku bylo nakonec autorkou datováno až do 18. století (Kraschitzer 2007, 33-34, obr. 50, tab. 71).

Shrneme-li výčet informací o tepelných miskách objevených ve středoevropském prostředí, lze dojít k částečným závěrům. Zatímco nejstarší nálezy tepelných misek pochází z pozdního středověku, českokrumlovské misky sloužily svému majiteli patrně až na sklonku 16. či během 17. století a patří k ryze raně novověkým tvarům, jež těsně souvisí se změnou stolování a přijmutím renesančního způsobu života. Největší rozdíly mezi jednotlivými miskami z širšího geografického rámce lze pozorovat ve formě výpalu, prořezávání

a ve způsobu glazování. Ve středoevropském prostoru lze snad českokrumlovské nálezy přiřadit k severnímu okruhu, který se vyznačuje pouze jednostrannou vnější glazurou. To je odlišuje od exemplářů pocházejících z Rakouska a jižního Německa, které byly glazovány oboustranně nebo dokonce páleny redukčně.

Umývadla:

Rozšiřování umývadel ve šlechtických a měšťanských domácnostech v českých zemích úzce souviselo s šířícím se renesančním kulturním standardem a životním stylem. Z Apeninského poloostrova byla renesance šířena nejprve přes alpské země, kde došlo k propojení několika důležitých předpokladů potřebných pro výrobu keramických umývadel.

První z nich byla od středověku rozvíjená tradice umývání rukou v kovových mísách, které měly po obvodu shodnou výšku stěn, ploché dno a vodorovně vyložený široký okraj. V německy hovořících zemích byly tyto kovové mísy běžné a na severu Německa známé jako hanzovní. Do českého prostředí se dostávaly jako import, o čemž svědčí ojedinělý nález středověké kovové mísy v Mrázově Lhotě u Ledče nad Sázavou (Brych 1998, 402-403). Obdobné kovové mísy se staly předlohou pro první keramická umývadla, což dokládá pozdně středověký exemplář z Bruchsalu, který se vyznačoval shodnou výškou obvodových stěn a signifikantním okrajem (Gross 2009a, 38, obr. 7). V 16. a 17. století tvar těchto mis přejaly především měděnice. Za ojedinělý exemplář lze považovat pozdně renesanční umývadlo s erbem pánů z Lobkovic a pánů ze Švamberka (Koula 1918, 27, obr. 14).

Další faktory vychází především z chladného klimatu, které panovalo v podhůří Alp. V tamějších zděných měšťanských domech se stěny často obkládaly dřevem a vytvářely se celé srubové konstrukce, které měly zajistit teplo. V rámci úspory místa se staly do budoucna základem pro vznik nástěnných skříní a skříní na umývání vůbec. Původně šlo o oddělené části, jež však byly spojovány v štíhlé skříňové stavby zakrývající chladnou stěnu. Nejstarší dochované exempláře pochází z doby kolem roku 1500, jako např. skříň ze zámku Annaberg v Tyrolsku zdobená obrubnicí v podobě cimbuří (Cimburek a kol. 1948, 124, obr. 162). Během 16. století se v obytných prostorách švýcarských měšťanských domů objevily příborníky, zvané též kredence, které byly navíc doplněny skříněmi na umývání. Obdobný kredenc z roku 1557 je uchován v Zemském muzeu v Curychu a tamtéž se nachází tzv. „vlašský“ příborník ze „Seidenhofu“, s kterým byla spojena skříň na umývání doplněná kovovou mísou a polévací konvicí zvaná „geissfasskenterlin“ (Tamtéž, 233, 345-346). Jelikož obdobné analogie nepochází z Itálie nebo Francie, lze se domnívat, že se tento

specifický druh nábytku šířil v jednodušší formě především do zemí, kde panovalo chladnější klima, a které otevřeně přijímaly kulturní inovace. Obě kritéria splňovaly i české země. V severních částech střední Evropy se během 16. a 17. století při umývání rukou zůstalo u tradičních přenosných kovových mis a konvic a plynule se navázalo na středověkou tradici hanzovních nádob.

Poslední nutnou podmínkou pro výrobu umývadel bylo rozvinuté hrnčířství a kamnářství, které se v alpských zemích zrodilo. To mělo dostatečné zkušenosti s výrobou, výzdobou i prodejem objemných a těžkých hliněných výrobků. Když začala v 15. Století i mezi měšťany růst poptávka po výrobcích, jež by utužily osobní hygienu svého majitele, přispěchali výrobci s keramickými kopiemi kovových umývadel. Ty navíc mohli uzpůsobit přesně tak, aby bylo možné nádoby vložit do jednodušších typů umývacích skříní. Podobně jako u kachlů začaly velké plochy umývadel zdobit nejrůznějšími módními ikonografickými motivy.

Nejstarší doklady renesančních keramických umývadel pochází z území jižního Německa. Příkladem nejjednodušší formy raně novověkého keramického umývadla je exemplář z Pforzheimu datovaný na sklonek 15. a počátek 16. století. Ze stejného časového období pochází umývadlo z Heidelbergu, které bylo doplněno tordovanými uchy. Ve Schwäbisch Hallu bylo objeveno umývadlo se shodnou výškou stěn po obvodu, bylo však doplněno mohutnými třmenovými uchy, jež byla připojena k zadním částem bočních stěn umývadla. Postupně docházelo k zvyšování zadní stěny oproti stěně přední, což ukazuje umývadlo z Kirchheimu unter Teck (Gross 1995, 141, obr. 10). Při umývání rukou již nestříkala voda ven z nádoby a vznikla další transparentní plocha vhodná pro ideovou prezentaci a reprezentaci majitele. Došlo k plynulému spojení funkce nádoby a volné plochy vybízející k výtvarnému využití.

Od druhé poloviny 16. století byla všechna keramická umývadla bohatě zdobena. Ve výzdobě se stále častěji uplatňují tordovaná ucha, o čemž svědčí nálezy z Kelheimu an der Donau a z Neunkirchen am Brand v Horních Francích (Gross 2009c, 247-248, obr. 1-2). Ve výzdobě se vedle tordovaných uch uplatňovaly ve větší míře také plastické dekory. Na stěnách umývadel se nacházely motivy známé z dobového kamnářství, ať už šlo o zobrazení náboženská či mytologická. Na umývadlech z Bruchsalu (Gross 2009c, 247) nebo zmíněného Neunkirchenu am Brand byli vyobrazeni tritoni. Vyobrazení tritonů na německých umývadlech mohlo souviset i s nejznámější kašnou Giovanniho Lorenza Berniniho v Římě, která byla uvedena do provozu roku 1640. Na umývadle z Kelheimu

an der Donau lze pozorovat motivy náboženské. Náboženské a heraldické motivy se vyskytují také na umývadle objeveném v Tyrolsku, které bylo datováno na sklonek 16. století (Walcher von Molthein 1906, 37, obr. 73).

Z habánských dílen v Ostrožské Nové Vsi pochází umývadla zdobená na vnitřních stěnách s přesahem na okraj elementární hlinkovou výzdobou, jejich ucha pak u spodního kořene byly zakončeny volutou. Šlo o nejméně zdobené exempláře ve srovnání s výše zmíněnými kusy. Do značné míry tyto habánské produkty odrážely náboženské cítění a z toho plynoucí skromnost ve výzdobě (Pajer 2006, 115, obr. 9). Podobně datované je i umývadlo z Berouna (Matoušek – Scheufler 1983, 192). Z druhé poloviny 17. století pochází nález z Rottalovského domu v Kroměříži. Zeleně glazované umývadlo obdélníkového tvaru s předními šikmo zkosenými rohy a zesíleným profilovaným okrajem se vyznačovalo výškou stěn 65 mm. Výšku zadní stěny se nepodařilo určit (Chybová – Válka 1994, 326). Barokní sada umývadla a keramické nádržky ze Schwäbisch Hallu z roku 1662 pak uzavírá výčet umývadel, která měla ploché dno a navíc ukazuje na další příklad s tordovanými uchy a bohatou výzdobou čelních stěn (Gross 2009a, 142, obr. 11). Plastický dekor ve formě figurek svatých a písmen IHS zdobil fragmenty umývadla z Wolfratshausenu u Mnichova. Ty byly nalezeny spolu s kalamářem s vročením 1676 (Hagn – Veit 1984a, 178, obr. 125/6).

Za připomenutí nakonec stojí renesanční keramická umývadla, jež byla zavěšována na zeď či byla vestavována do zdi. Do této kategorie patří závěsné malé umývadlo s motivem ukřižovaného Ježíše Krista datované do roku 1600, které pochází z Horních Rakous (Walcher von Molthein 1906, 38, obr. 74), podobně jako fajánsové umývadlo nesoucí malovaný výjev setkání Ježíše a Samaritánky u studně, které se nachází na moravském hradě Bouzov a nese vročení 1546. Závěsné umývadlo na svěcenou vodu zdobené bílými, zelenými a červenými spirálami bylo objeveno v bavorském Schongau (Hagn – Grundner – Scharrer 2000, 164). Keramická umývadla se vytratila z domácností během 18. století, kdy je nahradily výrobky z tovární bělniny, fajánse a porcelánu (Matoušek - Scheufler 1983, 193).

Nočníky:

Významnou součástí keramiky spjaté s hygienou byly nočníky či noční hrnce. V měšťanských domácnostech byly nočníky používány již od středověku. V Chebu byl objeven nočník datovaný do 14. století, což svědčí o dlouhodobém používání tohoto druhu keramického zboží (Petráň 1985, 667, obr. 544). Pozdně středověké nočníky připomínaly spíše kónické hluboké hrnce. Uvnitř byly doplněny vnitřní glazurou a mohutným uchem jak dokládají nálezy

z Pforzheimu (Gross 1995, 143, obr. 15). Nočníky se stávaly čím dál častěji součástí výbavy měšťanských i venkovských domácností. Na oblibě získaly především v 16. století, kdy uživatelům zajišťovaly pocit většího pohodlí. V areálu novokřtěneckého dvora ve Strachotíně na jižní Moravě byly objeveny dva celé nočníky a několik zlomků z dalších nočníků, jeden nočník rekonstruovatelný v celém profilu a zlomek okraje čtvrtého nočníku lze přibližně vložit mezi léta 1610 (1612) a 1619 (1620). Oba rekonstruovatelné nočníky byly válcovitého tvaru s široce vyloženým okrajem. Doplněny byly o pár ploše oválných uch, která se nacházela naproti sobě přibližně ve výšce středu těla nádoby. Dna byla doplněna profilovanou patkou. Na okraji i uvnitř jednotlivých nočníků byly použity narůžovělé, transparentní a nahnědlé polevy. Vnější povrch u všech nočníků byl režný. Na dně jednoho z nočníku se nacházela rytá značka (Pajer 2006, 212, obr. 7/1, 7/4, 11/6, 12/8, 12/10). Jejich válcovitý tvar se podobá nálezům nočníků v Kostnici (Gross 1995, obr. 13/1). Tento tvar se výrazně liší od hrncovitého tvaru českokrumlovských nočních hrnců. Tvarově podobné byly českokrumlovským nočníkům tři celé nočníky a jeden fragment okraje, které byly uvnitř zeleně polévané. Datovány byly do závěru 16. století, k jejich objevení došlo ve Štýrském Hradci v dřívějším paláci Khuenburg (Kraschitzer 2007, tab. 15/37, tab. 16/38-40). Do 17. století byl datován neglazovaný zlomek okraje nočníku z Admoterhofu (Lehner 2004, tab. 10/7). Českokrumlovské nočníky se tvarově odlišují od nočníků pozdně středověkých. Tvarově se vymykají také od raně novověkých nočníků válcovitých, které jsou známé ze Strachotína a Kostnice, v tomto případě mohlo jít o druh nádoby vyráběný především na území dnešního Německa a do Čech a na Moravu rozšířené skrze novokřtěnce. Českokrumlovské nálezy byly užívány nejspíše současně s nočníky válcovitými, a to nejdříve od sklonku 16. a počátku 17. století. Dále se tvary nočníků neměnily až do 20. století, proto při jejich přesnější dataci bylo nutné vycházet především z nálezového kontextu.

Pekáče:

Analogické archeologické nálezy pekáčů pochází z mnoha raně novověkých keramických souborů. Z jižních Čech pochází nález pekáče učiněný v odpadní jímce městského domu čp. 220 v Táboře (Krajíc 1998, 16, 66, 182). Tento exemplář se velice podobá českokrumlovským nálezům ať už výzdobou, rozměry či tulejí. Z domu čp. 43 v Ústí nad Labem pochází naopak renesanční pekáč, jehož tvar je v délce okraje prohnutý a zakončen páskovým uchem (Cvrková – Černá 2007, 79, 81). Z počátku 17. století pochází

pekáč z Neckarsteinachu (Gross 2003, tab. 7/1). Ze 17. století pochází pekáč z německého Lüneburgu, který je specifický připojením tuleje z boční strany nádoby (http://www.stadtarchaeologie-lueneburg.de/mag/keramik-htm). Patrně ze závěru 17. a 18. století pochází podle Johanny Kraschitzer nálezy dvou pekáčů z rakouského Melku, které byly stejně jako nález z Ústí nad Labem doplněny páskovými uchy. Zajímavostí je, že zeleně glazovaný melecký pekáč byl na spodní části doplněn o tři miniaturní nohy sloužící ke stabilizaci nádoby. U druhého pekáče byly na dně pozorovány obtisky strun, které byly použity hrnčířem při výrobě tohoto kusu (2007, 32, obr. 46, tab. 69). Mladší nálezy z barokního období pocházejí i z Čech, a to ze zámecké kuchyně v Bečově nad Teplou. I v tomto případě se rozměry pekáčů nápadně podobají českokrumlovským, nicméně byla při jejich výrobě užita především žlutá poleva (Foster 2009, 83 – 84, 75). Patrně speciálním druhem pekáče jsou exempláře určené primárně pro pečení ryb, které byly objeveny v Salzburgu a Melku. Pekáč na ryby z Melku byl charakteristický krátkou mohutnou tulejí připojenou uprostřed jedné z dlouhých bočních stěn, boční výlevkou, krátkými nožkami a okrajem připomínajícím nepravé okruží (Kraschitzer 2007, 31, obr. 45, tab. 68/282).

Pekáče patří mezi raně novověké tvary, které se rozšiřují do měšťanských domácností především během 16. století. Doposud nebyly zaznamenány pekáče v souborech z první poloviny 16. století, což může poukazovat na změnu ve vaření s nástupem renesančního stylu života a s rostoucími nároky na speciální druhy nádobí. Českokrumlovské nálezy se tvarově nijak výrazněji nevymykají od jiných archeologicky nalezených pekáčů. Výraznější výjimkou je pak pekáč určený primárně pro pečení ryb ze Salzburgu a Melku. Nejvýraznější odlišnosti se mezi raně novověkými pekáči týkají umístění aplikací, ať už jde o ucho či tulej. Pekáče z Latránu odpovídají období sklonku 16. až 18. století. Jejich přesnější datace momentálně není možná, je tedy také u pekáčů nutné přihlížet k nálezovým okolnostem.

Poklice:

Poklice patří mezi pevnou součást keramických souborů datovaných již do pozdního středověku, kde se vyskytují především poklice zvonovitého tvaru, jako např. v Brně (Nekuda – Reichertová 1968, 58). Tyto tvary přežívaly i v souborech renesanční keramiky. V Praze na Slovanech byly objeveny například zvonovité tvary s kónickým knoflíkem. Za ojedinělý nález platí pokličky s manžetovým ústím s pláštěm s výzdobou šesti žlutých skvrnek a kulovým knoflíkem kuželovitě seříznutým nebo široká poklice se dvěma šikmo přisazenými knoflíky. Její povrch byl navíc překryt mramorovanou polevou složenou z barvy

modré, fialové, žluté a hnědé (Huml 1971, 226). Během 16. století docházelo k postupnému snižování výšky a zplošťování poklic, o čemž svědčí například nálezy z domu zbrojního písaře na Pražském hradě (Blažková-Dubská 2007, 21, obr. 10/10, 11, 12). Standardizované raně novověké tvary poklic byly následně objevovány při výzkumech domu Matyáše Borbonia z Borbenheimu (Huml 1995, 29). Pokličky byly nalezeny také v Berouně užívané do roku 1639, kdy do města vpadli Švédové (Matoušek – Scheufler 1983, 192). Z Náměstí Republiky v Praze 1 pocházejí vedle pokliček vyrobených z majoliky také výrobky podobné českokrumlovským (Vařeka 2002, 242, 279, obr. 5/4, 6/3). Vzhledem k povaze materiálu i výrobě poklic je nutné podotknout, že nešlo o příliš chronologicky citlivé výrobky (Pajer 1983, 37). Dle těchto kritérií lze usuzovat, že veškeré poklice objevené ve studni městského domu v Českém Krumlově jsou raně novověké.

Nádoby s perforovanými dny – cedníky, květníky, zalévací hrnce:

Výskyt cedníků v raně novověkých keramických souborech je zvláště pro 15. a 16. století spíše výjimkou. Cedníky patrně nebyly tehdy ve výbavě domácností příliš rozšířeny (Pajer 1983, 36). Vedle toho se však častěji vyskytují hrnce nebo lahve, jejichž dna byla druhotně po vypálení jednou či vícekrát provrtána. Takto upravená nádoba mohla být využita buď jako květník nebo k zalévání, svědčí o tom nálezy z Pforzheimu, Bazileje či Straubingu (Gross 2009b, 141-143). Podobné nálezy hrnců s proděravělým dnem pochází i z Jičína (Peroutková-Matějková 2008, 12). Květináče byly velkými reprezentativními nádobami, v nichž během 16. století byly do domácností přinášeny květiny, proto se od ostatních nádob liší rozměry a výzdobou na vnější straně těla. Široké kónické květináče zdobené po obvodu těla širokou vlnicí patřily patrně mezi nejrozšířenější, o čemž svědčí nálezy z 16. století v Moosburgu an der Isar (Hagn – Neumair 1989, 199, obr. 144), z Hinterburgu in Neckersteinach (Gross 1993, 140-141, obr. 19/2) a z 18. století v bavorském Ortenburgu (Wandling 2005, 149, obr. 217). Z počátku 17. století pochází 18,5 cm vysoký květináč z bavorského Bad Aibling. Jeho vnější neglazovaná strana nese florální motivy namalovaný bílou engobou (Hagn, H. – Ager, W. – Veit, P. 1995, 183).

Fragmenty perforovaných den s největší pravděpodobností svědčí o výskytu květináčů nebo zalévacích hrnců v českokrumlovské měšťanské domácnosti. Doložená dna s jistotou přináležela nádobám tvaru hrnce, což se podstatně vymyká od tvarů širokých květináčů známých např. z Bad Aibling nebo Moosburgu an der Isar. Jejich datace je obdobná jako u zbylých hrnců ze souboru keramiky.

Analogie ke džbánům:

Džbány jsou tvarem běžně rozšířeným od středověku. Oproti džbánům z 15. a počátku 16. století jsou mladší nálezy s oblibou glazovány nebo malovány hlinkami na těle či podhrdlí (Krajíc 1998, 174). Od druhé poloviny 16. století se objevují oboustranně glazované exempláře v základních tvarových modifikacích, a to vejčité, kulovité a chladící. Džbány vejčitého tvaru byly patrně nejčastěji rozšířeným typem džbánů. Ze 17. až 18. století pochází nález vejčitého džbánu v odpadní jímce městského domu čp. 54 v Táboře (Krajíc 2007a, 155, obr. 11). U rakouských džbánů z druhé poloviny 16. až 17. století s vzhůru vytaženým okrajem nebývá odděleno páskou hrdlo od těla a výzdoba se omezuje pouze na barevnost glazury nebo mramorování. Největší výduť těchto džbánů bývá často ve spodní třetině těla džbánů. Vedle této varianty se objevují džbány s kulovitým tělem s okrajem vně vyhnutým prostým (Kraschitzer 2007, 22, obr. 25).

Signifikantním typem zakončení ucha u hornorakouských džbánů je voluta u spodního kořene jak dokazují nálezy z Melku (Kraschitzer 2007, tab. 28/135-137). Štajnochr se domnívá, že šlo o signifikantní zakončení uch džbánů z rakouských zemí a zvláště Solnohradska (2005, 731). Nálezy volutových uch jsou u nás považovány za ojedinělé a mohly být připevněny na oltářní vázy, o čemž svědčí nálezy z objektu zaplněného na přelomu 16. a 17. století v klášteře v Augsburgu (Ulbert 1993, 174, obr. 4). Torzo spodní části obdobné vázy bylo nalezeno na náměstí Republiky v Praze (Dohnal – Vařeka 2002, 280, tab. III, O). Volutou bylo zakončeno ucho také u džbánku ze Strachotína (Pajer 2006, 81, obr. 2/9).

Kulovité džbány vychází ze západoevropských trendů používaných při výrobě kamenin (Pajer 2006, 86). Specifickým tvarem jsou kulovité džbány zdobené po těle šikmo kosenými drážkami, proto jsou označovány jako melounovité. Nálezy z Prahy a Brna byly datovány na sklonek 16. a počátek 17. století (Jordánková – Sedláčková 2005, 137). Sloužily patrně k pití piva a byly uzavírány kovovým víčkem připojeným k závěsu na uchu nádoby (Štajnochr 2005, 740-742).

Dalším specifickým tvarem džbánů jsou džbány chladící. Jsou doloženy především z 16. a 17. století. Jejich tvar zůstává uniformní a liší se pouze v řešení okraje. Z 16. nebo počátku 17. století pochází džbán s kruhovým ústím z Melku (Kraschitzer 2007, 24, obr. 28). Ze 17. století pochází chladící džbán z hrnčířské dílny v Mintraching (Endres – Fischer 1983, obr. 128).

Vývoj džbánů vyvrcholil v 18. století, kdy se objevují speciální typy džbánů, jako moštové, kávové apod. (Štajnochr 2005, 752-774). Tyto typy nebyly v českokrumlovském souboru nalezeny, proto lze džbány z vrstvy E datovat nejdříve do první půle 17. století, proto lze fragment džbánu z vrstvy D považovat za mladší exemplář z druhé poloviny 17. či počátku 18. století.

Analogie k trojnožkám:

Častým druhem nádobí v měšťanských domácnostech byly od středověku pánve. Jejich charakteristický mísovitý tvar posazený na třech nohách a s příčně nasazeným držadlem byl v pozdním středověku typický kratšími nožkami a tulejí. Postupně pak docházelo k zužování otvoru v tuleji. Obdobné nálezy pochází z mnoha lokalit, a to například ze Strachotína (Pajer 2006, 221, obr. 12/9). Mezi bavorskými a rakouskými nálezy se objevují také pánve s velice nízkými stěnami a svým tvarem připomínají talíře postavené na třech nohách (Kraschitzer 2007, 31, obr. 45). Českokrumlovské nálezy lze považovat za výrobky 17. století, především kvůli délce tulejí, které byly v některých případech zakončeny límcem.

Analogie k mísám se třmenovými uchy:

K rozšíření mís došlo již ve 14. století a na oblibě získávají v 15. a 16. století. Základními tvary hlubokých mís jsou pernice a hluboké mísy se třmenovými uchy. Hluboké mísy vyznačující se především šikmými stěnami a třmenovými uchy se prosazují až během novověku a v nálezových souborech bývají zpravidla raritou. Oxidačně pálený výrobek byl objeven v Jičíně (Peroutková-Matějková 2008, 10). Torzo okrajové části redukčně pálené hluboké mísy s výrazným okružím a drobnou hubičkou, vytlačenou prstem, se podařilo objevit v areálu bývalého bratrského sboru v Ivančicích z počátku 17. Století (Šebela-Vaněk 1985, 40, tab. 16:3b). Typ okraje je v tomto případě stejný jako u českokrumlovské mísy (inv.č. 370).

Mísy s talířovitým podokrajím, talíře a výrobky zdobené malovacím rohem:

V souvislosti se změnou kultury stolování souvisí nový typ nádobí, který se objevuje od 16. století, a to mísy s talířovitým podokrajím a talíře. Mísy s talířovitým podokrajím jsou známé ze Strážnice již na konci první třetiny 16. století (Pajer 1983, 28). Během druhé poloviny 16. a první poloviny 17. století u nich docházelo k postupnému zkracování límce.

Vrcholem zkracovacího procesu je zboží druhé poloviny 17. a první poloviny 18. století (Matoušek – Scheufler – Štajnochr 1985, 133). Krátké podokrají bylo specifickým znakem mís z druhé poloviny 17. století objevených na náměstí Republiky v Praze, kde dokonce tvořily v novověkých zásypových vrstvách 20-50% objeveného materiálu (Dohnal – Vařeka 2002, 286, obr. 4/1,2; 5/3). O unifikaci výroby a zkrácení límce svědčí i nálezy zeleně glazovaných mís s talířovitým podokrajím ze sklonku 17. století v odpadní jámě u Tegernbachu (Hagn – Neumair – Veit 1985, 163-164, obr. 109). Vedle zkracování podokrají se prosazoval od sklonku 16. až do 18. století další datační prvek, a to soustředné žlábky na podstavách talířů a mis (Scheufler 1978, 134-135). Také talíře patří mezi tvary, které se objevují od konce první třetiny 16. století (Pajer 1983, 28). Během druhé poloviny 16. století se v Praze na talířích rozšířila ve výzdobě promačkávaná výzdoba límců (Dohnal – Vařeka 2002, 280). Českokrumlovské talíře a mísy lze tedy na základě výzdoby a šíře límce datovat na výrobky z období od závěru 16. až po druhou polovinu 17. století.

4.3.1.4. Závěrečné shrnutí

Výsledkem morfologické a statistické analýzy českokrumlovského souboru s ohledem na analogie ve středoevropském prostoru, lze uzavřít kapitolu relativní datací nalezených keramických nádob a určení provenience jejich původu.

Keramika z vrstvy E platí za nejstarší. Některé nádoby mohly vzniknout již na sklonku 16. či na počátku 17. století. Především umývadlo (podobně jako kachle) patrně nepatřilo mezi běžnou spotřební keramiku a mohlo sloužit i několika generacím k osobní hygieně. Tvary, okraje, výzdoba a jiné prvky u tvrdě pálené tenkostěnné zakuřované keramiky svědčí, že novověká výroba v tomto ohledu plynule navázala na středověkou a udržela se až do 18. století. Podle analogií lze oxidačně pálené zboží jako džbány, talíře, hrnce, ohřívadla, mísy, misku, nočníky datovat do první poloviny 17. století. Za největší opory datace lze považovat výzdobu umývadla, džbánu, melounovité džbány, malované talíře či zlomek habánské fajánse. Nelze vyloučit, že raně barokní soubor keramiky mohl být vhozen do studny o několik desítek let později. Absence kamenin, majoliky a mezzomajoliky z druhé poloviny 17. a 18. století výše zmíněnou dataci pouze potvrzuje.

Keramika ve vrstvě D nebyla dostatečně reprezentativní na to, aby jí bylo možné datačně odlišit od keramiky z vrstvy E. Lze konstatovat, že šlo o výrobky, které plynule navazují na nálezy z vrstvy E. Totéž lze konstatovat o vztahu nálezů z vrstev D a B. Absence bělnin a porcelánu, které se prosazují od sklonku 18. století, může přispět k dataci těchto

nálezů. Nálezy z vrstev D a B lze přes veškeré překážky alespoň přibližně datovat do 18. století.

Jediný jistý import v souboru keramiky z Latránu představují zlomky ze džbánu z fajánse, který byl vyroben novokřtěnci patrně v některé z jihomoravských lokalit na počátku 17. století. Od standardní domácí hrnčířské tvorby se výrazněji vymykají džbány na dutých kónických nohách, džbány kulovitých a melounovitých tvarů, džbán s volutou u spodního kořene ucha a bohatě zdobené umývadlo. Nelze vyloučit, že i v těchto případech, šlo o výrobky českokrumlovských hrnčířů, kteří tvořili pod vlivem pozdně renesančních a raně barokních kulturních impulzů, které se šířily z německy hovořícího prostředí do jižních Čech. Ostatní nálezy patří mezi výrobky českokrumlovských hrnčířů. Datační a provenienční poznatky by v tomto případě obohatily rozbory dalších nálezových celků a podrobná analýza soudobé historické situace.

4.3.2. Analýza kachlového materiálu

Rozšíření kachlových kamen ve šlechtickém i městském prostředí Českého Krumlova doložilo již několik archeologických výzkumů. Zatím za nejlépe poznané platí středověké a novověké kachlové soubory pocházející z prostředí hradu a zámku v Českém Krumlově (Erneé 2008). Vedle toho byla pozornost věnována i souboru pozdně gotických kachlů z parcely domu čp. 27 v Českém Krumlově (Hrubý – Kypta 2007, 423-434). Podle písemných pramenů se z několika desítek až stovek kachlů od 15. století běžně skládala otopná zařízení v téměř všech českokrumlovských měšťanských domácnostech (Erneé – Stejskal 2001, 5-10). V písemných pramenech týkajících se měšťanského domu čp. 55 na Latránu se zmínky o kamnech neobjevily, o to cennějším nálezem je vedle stolní a kuchyňské keramiky celkem 48 fragmentů kamnových kachlů, jež se podařilo vyzvednout ze zkoumané studny (tab. 9). Nepočetný soubor kachlů umožňuje částečnou rekonstrukci podoby kamen v měšťanském domě a navíc rozšiřuje dosavadní poznatky o vývoji otopných zařízení na území jednoho z nejvýznamnějších rezidenčních poddanských měst.

Stratigrafická vrstva	Počet fragmentů kachlů	Min. počet kachlů
A	0	0
B	1	1
C	0	0
D	1	1
E	46	9
Celkem	48	11

6. Tabulka počtu fragmentů kachlů ve stratigrafických vrstvách.

Součásti kachlových kamen:

Archeologický výzkum přinesl nálezy kachlů ve vrstvách E, D a B. Ve vrstvě E bylo objeveno celkem 46 kusů kachlového materiálu, z čehož se pouze jeden komorový kachel (inv. č. 503 – obr. 48/1) zachoval téměř celý, tj. 2,2 % z celku. Zbylých 45 zlomků kamnových kachlů bylo možné rozdělit na součásti komorových kachlů, tj. 71,7 % (inv. č. 504 – obr. 48/4) a římsových nástavců, tj. 26,1% (inv. č. 507; inv. č. 508 – obr. 48/3; inv. č. 509; inv. č. 510). Minimální počet objevených kachlů byl 9 a veškerý materiál byl shodné keramické třídy, a to CK 05, k jejich výrobě bylo používáno tedy keramické těsto shodných vlastností a navíc použita lesklá zelená glazura, která místy opalizovala. Z vrstvy D byl vyzdvižen pouze jeden fragment čelní vyhřívací stěny komorového kachle stejné keramické třídy CK 05 (inv. č. 505 – obr. 46/7), nicméně politý lesklou tmavě hnědou glazurou. Stejně tomu bylo v případě zlomku komorového kachle z vrstvy B (inv. č. 506 – obr. 46/8), tentokrát šlo však o výrobek keramické třídy CK 06 doplněný sytě zelenou glazurou.

Keramický materiál:

Pro výrobu kachlů byla využita patrně hlína a jíly z ložisek v regionu. V keramické hmotě se nacházely také plastické složky, a to zrna křemene, slídy a živce. Makroskopicky pozorovatelné vlastnosti materiálu ukázaly, že všechny objevené kachle ve vrstvě E a D pocházejí ze stejné keramické třídy. Na keramické hmotě kachle z vrstvy B byla pozorována výraznější pórovitost (inv. č. 506 – obr. 46/8). Detailnější informace by v tomto ohledu poskytnula mikroanalýza výbrusů.

Ostřivo:

Do keramického těsta určeného pro výrobu kachlů byla již od středověku přidávána zrna, jež měla vliv na složení a vlastnosti výrobků. Vedle tradičního písku, křemene a rozdrcených střepů byl v Českém Krumlově s oblibou využíván při výrobě kachlů grafit žilního původu, který se v této oblasti těžil (Erneé 2008, 13-14). Během raného novověku však používání grafitu při výrobě kachlů patrně ustoupilo, o čemž svědčí i složení ostřiva v kachlích z čp. 55 na Latránu. Ostřivo určovalo vlastnosti výrobku již při jeho zhotovování. Ovlivňovalo tvarování výrobku, sušení a nakonec i jeho vypalování. V době, kdy byl výrobek instalován do kamen, mělo ostřivo vliv také na odolnost kachle při ohřívání kamen.

Proces výroby:

Na kachlovém materiálu byly prokázány dva odlišné výrobní postupy. První z nich se rozšířil po roce 1500. Do předem připraveného kadlubu s negativem požadovaného reliéfního tvaru na přední straně ČVS byla vtlačena hlína. Následně byla překryta látkou a tlakem prstů byl materiál rovnoměrně rozložen po celé ploše. To vedlo zároveň k obtisknutí látky a prstů do vlhké hlíny na zadní straně ČVS. Pak byl kachel obrácen a čelní stěna kachle byla vyklopena tak, že zůstala ležet na přitisknutém kusu tkaniny, jejíž okraje přesahovaly plochu kachle. Byla tak umožněna dobrá manipulace s předmětem před sušením a vkládáním do pece (Smetánka 1969, 555, 575-576). Tento výrobní proces byl využit pro zhotovení kachle (inv. č. 503 – obr. 48/1), na jehož zadní straně ČVS jsou patrné prohlubně po prstech i výrazný obtisk látky. Otisknutá struktura napovídá, že byla při výrobě použita látka plátnové vazby, jíž tvořilo typické nejhustší provázání nití se stejnou lícní i rubovou stranou (Březinová 2007, 69-70, 100).

V druhém případě, byly stěny kachlů vyráběny na hrnčířském kruhu, kdy byla vytočená nádoba odříznuta ode dna, poté svisle rozříznuta na půl a její stěny narovnány. O tom svědčí především jednotná šířka střepu. Následně byl do rovné keramické hmoty obtisknut negativ požadované reliéfní výzdoby (Erneé 2008, 15).

Tvar a rozměry čelních vyhřívacích stěn:

Fragmentárnost souboru nedovolila příliš přesná měření. Přesto kachel s portrétním motivem byl čtvercového formátu 165 x 165 mm a patří svým rozměry mezi kachle malé (inv. č. 503 – obr. 48/1). Takovéto rozměry kachlů se totiž objevovaly především v pozdním středověku a první polovině 16. století. Od druhé poloviny 16. století je totiž částečně

nahrazuje formát obdélníkový, který je znakem technického zdokonalení, k němuž během počátku novověku došlo (Hazlbauer – Špaček 1986, 157, 160). Přesto byly kachle tapetové (inv. č. 504 – obr. 48/4) a (inv. č. 505 – obr. 46/7) patrně také čtvercového formátu. Římsové kachle měly v pozdním středověku tvar ploché římsy s cimbuřím a během první poloviny 16. století u nich byly rovné čelní stěny nahrazeny výžlabkem (Pajer 1983, 86). Od druhé poloviny 16. století jsou doplňovány lunetami a rozetami (Hazlbauer – Špaček 1986, 157). K postupnému vystřízlivění od výzdoby došlo během počátku 17. století.

Tvar a rozměry komor kachlů:

Komory kachlů byly vytáčeny a formovány do čtyřhranů v dřevěné konstrukci. S nástupem renesance došlo k nahrazení hluboké kuželovité komory komorou nízkou a dochází ke změně i v rozšíření vyhřívacího otvoru, kdy je vystřídán kruhový či oválný otvor, typický pro pozdní středověk čtvercovým nebo obdélným. V barokním období byly komory nahrazeny tzv. žebry (Krasnokutská 2005, 59). Tvarem a velikostí se komory českokrumlovských kachlů tedy řadí mezi výrobky druhé poloviny 16. století a první poloviny 17. století, jelikož u nich došlo k výraznému zkrácení stěn komory a vyhřívací otvor kopíruje tvar kachle. Okraj vyhřívacích otvorů byl tvarován jako přehnutý. Záchytné šroubovice nebo záchytné otvory nebyly ve stěnách komor pozorovány. Zadní plochy čelních vyhřívacích stěn nesou stopy očazení, což svědčí o jejich používání v kamnovém tělese.

Úprava povrchu:

Na čelní vyhřívací stěny u všech získaných kachlů ze studně městského domu čp. 55. byly použity opakní glazury. Co se týče barevnosti, byl u sledovaných kachlů z vrstvy E povrch jejich ČVS pokryt zelenou olovnatou glazurou, jejíž povrch byl hladký a lesklý. Místy tento typ glazury opalizoval. Zlomek kachle z vrstvy D byl pokryt lesklou tmavě hnědou glazurou s hladkým lesklým povrchem (inv. č. 505 – obr. 46/7). Z vrstvy B pochází pak zlomek kachle doplněný sytě zelenou glazurou s puchýřky (inv. č. 506 – obr. 46/8), které zapříčinila pórovitost keramické hmoty tohoto kachle a rozdíl mezi roztažností glazury a keramické hmoty při výpalu v peci. Částečně je vidět, že poleva byla nanesena na bílou vrstvu krémově okrové engoby. Vedle toho se mohl a poleva nanášet přímo na keramiku. Veškeré sledované typy glazur patřily mezi měkké, to znamená mezi lehce tavitelné do 1200 °C.

Výpal:

Na pozorovaném materiálu nelze pozorovat výraznější rozdíly v barevnosti keramického střepu, tudíž lze konstatovat, že objevené výrobky byly zhotoveny za podobných podmínek panujících v hrnčířské peci, a to při teplotě výpalu 800 až 900 °C. Výraznější pórovitost fragmentu z vrstvy B (inv. č. 506 – obr. 46/8) mohla být zapříčiněna přidáním organického materiálu „voprachu“, který v peci vyhořel (Šimek 1893-1895, 661).

Ikonografie na čelních vyhřívacích stěnách komorových kachlů:

Ikonograficky nejzajímavějším exemplářem byl zeleně polévaný komorový kachel (inv. č. 503 - obr. 1), na jehož čelní vyhřívací stěně byl zobrazen baculatý obličej ovinutý šátkem, jehož protilehlé konce byly u uší uvázány do mašlí. Na hlavě nesl směs složenou ze čtyř jablek a čtyř trsů vinných hroznů s listím. Přímou analogii k ikonografickému motivu se v archeologickém materiálu z českého prostředí nepodařilo prokázat. Částečnou oporu v interpretaci motivu lze proto hledat v dřevorytech Josta Ammana. Nejblíže českokrumlovskému motivu se zdá být zobrazení římského boha Bakcha na sudu vína v Kunstbüchlein, Darinnen neben Fürbildung vieler, Geistlicher und Weltlicher, Hohes und Nieder stands Personen z roku 1599, jež nese iniciály Josta Ammana a mistra CS (Christopher Schweitzer nebo Schwyzer?). Vyobrazení představuje chlapce baculatých proporcí s knoflíkovitým nosem, oblými tvářemi, plnými rty a kulatým čelem, nad kterým leží trs složený z hroznů (obr. 29). Ikonografie na kachli se sice kompozičně odlišuje od dřevorytu, nicméně mohlo jít patrně o obdobný pozdně renesanční či manýristický motiv.

Vedle kachle s figurálním (portrétním) vyobrazením byla na kachlovém materiálu pozorována především rostlinná ornamentální výzdoba. Vypuštěním okrajové lišty došlo u raně novověkých kachlů k roztáhnutí motivu až k okraji (inv. č. 503 – obr. 48/1). Postupným přikládáním kachlů shodné výzdoby vznikal plynule tzv. nekonečný vzor, proto byly tyto kachle pojmenovány mozaikové či tapetové. V domácí tvorbě byl tento typ kachlů postupně rozšiřován od počátku 16. století a jeho datace zůstává dosud málo poznanou problematikou (Loskotová 2009, 9-10). Na sledovaném materiálu z vrstvy E byl na čtvercové či obdélné čelní vyhřívací stěně kachlů skupiny (inv. č. 504 – obr. 48/4) sledován stylizovaný souměrný rostlinný dekor v šachovnicovitě rozložených polích, vymezených prutovým plochým vývalkem. Rostlinný dekor byl sestaven z úponů, na něž doléhaly spirály, srdčité lístky a akantové rozviliny (srov. Brych 2004, 207-213, obr. 550-571). Přesnější určení kvůli

fragmentárnosti souboru nebylo proveditelné. Motiv spirály byl uplatněn i na nevelkém zlomku čelní vyhřívací stěny hnědě glazovaného tapetového kachle (inv. č. 505 – obr. 46/7) z vrstvy D.

Ve vrstvě B byl objeven zlomek čtvercového či obdélného komorového kachle s medailonovým konkávním zahloubením (inv. č. 506 – obr. 46/8). Jeho specifikou bylo, že v ČVS byla vytvořena konkávní plocha kruhového tvaru, jež byla obepnuta kruhovou lištou. Medailonové zahloubení mohlo být dále doplněno reliéfem, což se týká i představy o řešení nedochovaných cviklů. Nejčastěji se objevují rozety, nicméně v tomto případě o rozetu jít nemohlo. Sledované řešení čelní vyhřívací stěny u komorového kachle se podle analogických nálezů objevuje v období vrcholné renesance (Brych 2004, 202, obr. 525-529; Pavlík – Vitanovský 2004, 176, obr. 1202-1213).

Římsové nástavce:

Prvky pozdně renesanční architektury zdobí kachlové římsy (inv. č. 507; inv. č. 508 – obr. 48/3; až inv. č. 510). Jejich funkcí bylo členit či zakončovat kamnové těleso. Výzdoba říms byla prakticky totožná s architekturou, proto jí tvoří navzájem se střídající konzoly s různě zdobenými metopami. Objevené českokrumlovské exempláře zůstávají co do ikonografické výzdoby velice střízlivé a odlišují se navzájem od sebe pouze kombinacemi - vývalků, výžlabků a případně šikmými pásky, tj. stříškami. Šlo o výrobky profilované a zcela hladké. Obdobné nástavce jsou známé např. z Národního muzea v Praze (Brych 2004, 204, obr. 539). Římsové nástavce nezdobené a pouze profilované a hladké pochází z Opavy (Krasnokutská 2005, 69).

Datace a analogie:

Kachlový soubor představuje vedle stolní a kuchyňské keramiky další skupinu artefaktů, u níž je možné předpokládat zpřesnění celkové datace souboru. Je však nutná důsledná kritika pramenů, a to především s ohledem na výrobní proces, ikonografii a konečné fungování výrobků v kamnovém tělese.

Zaprvé co se týká použití keramického materiálu, byla pro výrobu kachlů z vrstvy E a D použita výhradně jemně plavená hlína a jíly CK 05, z níž byl při výpalu vytvořen zcela kompaktní střep. Do značné míry může jít o skupinu podobnou (ne-li shodnou) s CK 04 definovanou při výzkumu gotických kachlů z hradu a zámku v Českém Krumlově (Erneé 2008, 9). Zde se jasně ukázala chronologická následnost, kdy se v průběhu vrcholného

a pozdního středověku postupně ustupovalo od výrobků porézních a doplněných často grafitem k výrobkům z jemně plavené hlíny, charakteristické kompaktním až slinutým střepem. Převládající ostřivo zde tvořil křemen, živce a slída. Tvarem, rozměry, glazováním a celkových řešením čelních vyhřívacích stěn a komor se řadí českokrumlovské výrobky mezi produkty druhé poloviny 16. a první poloviny 17. století (Krasnokutská 2005, 58-61). Více porézní střep CK 06 pak měl kachel z vrstvy B (inv. č. 506 – obr. 46/8), který lze rámcově řadit do 17. století.

Zadruhé je nutné při interpretaci ikonografických motivů vycházet ze životnosti matric pro výrobu kachlů, která byla velice dlouhá (Orna 2005, 8). Zpravidla ikonografické motivy bývaly oblíbené po několik desetiletí. Mimoto vyplývá z archeologických nálezů v Českém Krumlově, že během druhé poloviny 16. století docházelo k unifikaci tvorby kamnových kachlů s přijetím nového renesančního životního stylu a módy. To mělo za následek vymizení lokálních rozdílů ve výrobcích především díky využívání jednotných matric při výrobě a výzdobě kachlů, což nebylo obvyklé v doznívajícím středověku (Hrubý – Kypta 2007, 423). Ve středověku platilo, že kvůli specifickým ikonografickým motivům musely být nakupovány náhradní kachle do zásoby nebo dokonce celé výrobní matrice.

Na kachlovém souboru z vrstvy E je patrné prolínání dvou ikonografických variant. Za prvé se zde vyskytuje komorový kachel (inv. č. 503 – obr. 48/1) se schodovitě ustupující okrajovou lištou a figurálním motivem, který lze považovat za manýristický. Stylová analýza však stanovuje pouze přibližnou dobu používání matrice, ale už neurčuje dobu výroby samotného kachle (Michna 1977, 10). Navíc je možné, že schodovitě ustupující lišta značí výrobek chronologicky starší než kachle tapetové (Loskotová 2009, 9-10). Výše zmíněné analogie vycházející z dřevorytů Josta Ammana byly vydány knižně v letech 1588 a 1599. Stylově lze kachel datovat do posledních desetiletí 16. století.

Tapetový vzor, jako druhá varianta, dokládá od počátku novověku potřebu unifikovat kamnářskou tvorbu. Od začátku 16. století se objevují hlavně motivy vinné révy, vejcovce, akantových listů a později listovce s všudypřítomnými rozvilinami (Pavlík – Vitanovský 2004, 25). Zaměřením na jednotnou matrici českokrumlovští hrnčíři v druhé polovině 16. století plynule eliminovaly problémy s nahrazováním starých a prasklých kachlů. Přímé datování ornamentálních nekonečných vzorů je však stále problematické (Loskotová 2009), což se týká i českokrumlovských nálezů tapetových kachlů (inv. č. 504 - obr. 2, inv. č. 505 - obr. 3), které lze s rezervou datovat do druhé poloviny 16. století.

Od poloviny 16. století se stále častěji uplatňují také konkávně prohloubené medailonovité čelní vyhřívací stěny, jež se díky své strohosti a univerzálnosti mohly bez výraznějších proměn v měšťanském prostředí udržet po několik desetiletí (Pavlík – Vitanovský 2004, 176). Medailon je prvkem, který vychází z renesanční architektury a ve formě jednoduché či zdobené rostlinnými motivy nejčastěji rámoval portréty významných osobností (Krasnokutská 2005, 67). Nálezy typických kachlů, které byly medailonovité a bez jakékoli jiné výzdoby, pocházejí především z jižní Moravy, kde je produkovali a distribuovali habáni, kteří výrobky pro svou vlastní potřebu příliš nezdobili (Pajer 2006, 220, 222, obr. 13). Rozšířeny byly však po celém území střední Evropy. Podle Pajera se tento motiv vytrácí počátkem 17. století (1983, 106). Českokrumlovský nález se každopádně od habánských výrobků liší především obvodovou lištou (inv. č. 506 – obr. 46/8).

Motivy vycházející z pozdně renesanční architektury dokládají také českokrumlovské římsové nástavce (inv. č. 508 – obr. 48/3). Obecně jsou typem kachle, který se využíval již od první třetiny 16. století. V období vrcholné renesance se uplatnily v jejich výzdobě ornamenty zubořezu, vejcovce, perlovce a listovce (Brych 2004, 204-209; Krasnokutská 2005, 67). Plošná ornamentika týkající se tapetových kachlů i římsových nástavců přetrvává od období pozdní renesance až do období baroka. Do tohoto období řadí Krasnokutská profilované a hladké římsové nástavce z Opavy (2005, 69).

Důležitý vliv na dataci má také doba, kdy byla kamna v provozu. Jejich životnost byla odhadnuta na dobu 20 až 30 let (Pajer 1983, 82-83). Posléze následovala přestavba otopného tělesa nebo oprava, při níž byly doplněny příliš neopotřebované kachle novými (Orna 2005, 146). To znamená, že je nutné při dataci počítat s časovou odchylkou až v desítkách let oproti kuchyňské či stolní keramice, jež se stávala odpadem v kratších časových intervalech. Tento jev nakonec potvrzují i dochované inventáře a účty, které svědčí o opravách kamen v českokrumlovských domácnostech (Erneé – Stejskal 2001, 9).

Shrnutí:

Soubor kachlů z vrstvy E a D studny městského domu čp. 55 na Latránu lze rámcově datovat na sklonek 16. až první polovinu 17. století. Kachel figurální (portrétní) se schodovitě ustupující okrajovou lištou se jeví jako chronologicky nejstarší (inv. č. 503 – obr. 48/1). Tapetové kachle a římsové nástavce patrně pocházejí z jednoho otopného zařízení (inv. č. 504 – obr. 48/4; inv. č. 505 – obr. 46/7; inv. č. 508 – obr. 48/3). Zda z něj pochází také kachel figurální, není zřejmé. Minimální počet kamnových těles

v měšťanském domě, které byly destruovány a následně se jejich části objevily ve studni, lze odhadovat na jedno až dvě.

Ve vrstvě D hnědě polévaný tapetový kachel nelze blíže datovat (inv. č. 505 – obr. 46/7), a proto může značit, že se vedle zeleně polévaných kamen (vrstva E) vyskytovala kamna hnědá (min. počet 2-3 kamna) nebo šlo o typ chronologicky mladší, pak patrně byla zelená kamna v měšťanském domě nahrazena hnědými. V barokním období byla totiž tmavě hnědá glazura častá (Pavlík – Vitanovský 2004, 11). Zlomek kachle z vrstvy B patrně pochází z období od počátku 17. století až po počátek 18. století a značí existenci dalšího otopného zařízení zelené barvy (inv. č. 506 – obr. 46/8).

4.3.3. Analýza skla

Poprvé na existenci souboru raně novověkého skla ze studny městského domu čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově upozornila Hedvika Sedláčková svým soupisem lokalit s nálezy renesančního skla v Čechách a na Moravě (Sedláčková 2003, 50). Také Rudolf Krajíc neopomněl zmínit českokrumlovský soubor ve své srovnávací studii věnované gotickému a renesančnímu sklu z jižních Čech (Krajíc 2007b, 70). Částečně tak bylo upozorněno na raně novověké sklo z významného jihočeského poddanského města, jehož zpracování by přispělo k nahlédnutí do struktury sklářské produkce v českých zemích v 16. až 18. století a přispělo by k vytváření přehledu o vybavení měšťanských domácností v raném novověku, jako tomu bylo v Praze (Podliska 2003, 21-34), Plzni (Frýda 2007, 33-65), Olomouci (Sedláčková 1998), Tábořе (Krajíc 1998) a v jiných městských lokalitách. Díky zpracování souboru se navíc naskytla možnost výsledky porovnat s výpovědní hodnotou písemných pramenů, které podávají svědectví o skleněných artefaktech v českokrumlovských domácnostech (Prokopcová 1986). Historické zprávy přímo související s domem čp. 55 na Latránu o skle mlčí, o to cennější jsou výsledky archeologického výzkumu.

Stratigrafická vrstva	Duté sklo	Ploché sklo	Celkem	Druhy dutého a plochého skla
A	0	0	0	0
B	0	0	0	0
C	0	0	0	0
D	23	8	31	20
E	58	2	60	13
Celkem	81	10	91	33

7. Tabulka nálezů fragmentů skla ve stratigrafických vrstvách.

Součásti skleněných výrobků

V porovnání s nálezy keramiky, kde se počet celých a rekonstruovatelných torz počítá v řádu stovek a zlomků v řádu tisíců, tvoří sklo jen malou část, necelé 1 % nálezů (tab. 10). Objeveno bylo sklo duté i tabulové. Skleněné nádoby jsou dochovány v různě velkých torzech složených z většího počtu zlomků, někdy ve fragmentech bez přímé návaznosti. Při archeologickém výzkumu bylo objeveno ve stratigrafických vrstvách D a E celkem 91 fragmentů skla. Detailním typologicko-morfologickým rozborem bylo rozpoznáno ve vrstvě D celkem 30 fragmentů skla, které pocházely z 12 dutých nádob a 8 zlomků z tabulového

skla. Ve vrstvě E bylo objeveno 58 fragmentů z 13 dutých nádob a 2 zlomky okenního skla. Některé zlomky ve vrstvě E byly vyzvedávány i v hloubce 11 metrů, kde se již naráželo na spodní vodu. Tato specifikace nálezového prostředí je určující pro konzervaci těchto skel (srov. Daňková 2000, 143).

Nalezené nádoby lze rozdělit do tvarových typů, které byly v Čechách rozšířené od vrcholného středověku až do 18. století. Konkrétně jde o válcovité číše, čtyřboké lahve, lampu, poháry, okenní terčík a zlomky tabulového skla. Z hlediska používání skleněných nádob obsahuje českokrumlovský soubor: 1. sklo stolní (nápojové), 2. sklo obalové (lékárenské), 3. sklo speciální funkce (osvětlovací). Do první kategorie patří číše a poháry. Do druhé skupiny řadíme čtyřboké lahvičky. Do třetí skupiny patří závěsná skleněná lampa. Samostatnou skupinou je sklo tabulové, kde se jedná především o okenní terčík a další zlomky trojúhelníkových či lichoběžníkových destiček, které mohly sloužit jako výplně mezikruží či k jiným účelům.

Materiál a barva skla:

V raně novověkém souboru se objevily čtyři typy skla. Sklo se vyrábí z písku tavením ve sklářské peci za pomoci alkalických tavidel. Ve vrstvě E se nejčastěji vyskytovalo draselné tvrdé a „krátké“ sklo, jež je charakteristické zelenavou lesní barvou, kterou způsobují nečistoty potaše. Dále se zde vyskytovalo sklo zbarvené do fialova, což bylo způsobeno vyšší koncentrací manganu ve sklářském kmenu. Ve vrstvě D k tomuto výčtu přibylo draselnovápenaté křišťálové sklo, které bylo snadno tavitelné, poměrně měkké s vysokým leskem a vysokým indexem lomu světla.

Techniky výzdoby renesančního a barokního skla:

Na skle ze studny domu čp. 55 na Latránu byly pozorovány následující výzdobné technologie, které byly soustředěny především na stolní nápojové sklo: 1. malování emaily (číše), 2. řezání nebo broušení skla (poháry), 3. optický dekor (poháry). Všem třem zmíněným technikám byla v odborné literatuře věnována dostatečná pozornost (např. Braunová 1980; Drahotová 1985, 92-133; Gelnar 2010).

Sklo ve vrstvě D (datace a analogie):

Ve vrstvě D bylo objeveno torzo dna vysoké válcovité číše z bezbarvého čirého skla bez výzdoby, která pro větší stabilitu měla kruhové dno ovinuté silným skleněným vláknem

(inv. č. 525). Tyto nádoby byly známé v 17. století jako tzv. humpeny a navazují na tradici vítacích číší tzv. vilkumů, které na přelomu 16. a 17. století byly zpravidla posazeny na duté válcové či kónické noze. Honosnější emailem zdobené humpeny pochází ze Slezska nebo Horních Frank z druhé poloviny 17. století (Drahotová 1985, 72, 77, obr. 48, 50).

Vedle humpenu se dochovala torza dvou pohárků z čirého bezbarvého křišťálového skla, které bylo populární především od přelomu 17. a 18. století (Drahotová 1985, 40). Jeho nespornou výhodou byl silný plášť, zářivost a tvrdost. V prvním případě byl pohárek zdoben mělkým a matným rostlinným motivem, který byl zhotoven novou technikou řezání a broušení (inv. č. 526 – obr. 52/5). Pakliže šlo o výrobek pocházející z okolí Českého Krumlova, je nutné připomenout, že v eggenberské sklárně Nové Huti pod Vilémovou horou byla tato technika uvedena do provozu v roce 1674 (Mareš 1893, 116). Na kruhovém dně pohárku byla umístěna patrně značka, kterou se nepodařilo kvůli nadměrné korozi skla blíže identifikovat. Stěny druhého pohárku byly zdobeny kanelováním (inv. č. 527 – obr. 52/4). Obdobný nález s jednoduchými, mírně vystouplými žebry pochází například ze sklárny Nová Huť u obce Svor v Lužických horách a také pochází z období pozdního baroka (Gelnar 2010, 95, obr. 1:d). Do této skupiny pohárků z křišťálového skla patří i jeden nezdobený zlomek (inv. č. 528). Navíc byl objeven zlomek rovněž zdobený kanelurami, které jsou tentokrát na obou koncích oblé (inv. č. 530 – obr. 52/3). I v tomto případě byl obdobný nález učiněn v severních Čechách (Gelnar 2010, 95, obr. 1:h).

Dále byl objeven fragment přináležející číšce s výrazně dovnitř vpíchnutým dnem (inv. č. 529 – 52/2). Získán byl zlomek lahve (inv. č. 537). Vedle dutého skla bylo objeveno několik fragmentů tabulového skla, které mohlo sloužit jako výplň oken (inv. č. 531 a 538 – obr. 52/1).

Skleněné předměty z vrstvy D lze považovat za výrobky jihočeských skláren v poslední třetině 17. nebo na počátku 18. století. Na pomezí stratigrafických vrstev D a E byly objeveny fragmenty závěsné skleněné lampy z modrozeleného skla s bublinkami (inv. č. 536 – obr. 49/2). Obdobné lampy navazují na tradici antických lamp a ve 14. století jsou již běžně rozšířené i v Čechách (Drahotová 1985, 27). Renesanční závěsné skleněné lampy se v nerekonstruovatelných torzech a dosud nezpracovaných souborech objevují také v jižních Čechách (Krajíc 2007b, 71). Podle analogií z Prahy, Olomouce, Brna a Prostějova však šlo o předmět typologicky a chronologicky blízký výrobkům z vrstvy E (Krajíc 2005, 169, obr. 15–XI.1., 22–X.1.).

Sklo ve vrstvě E (datace a analogie):

Ve vrstvě E bylo objeveno několik čtyřbokých lahviček, které jsou v souboru zastoupeny ve čtyřech provedeních. Stěny byly u všech exemplářů rovné, na sebe kolmé. První z lahviček byla z nazelenalého skla s nízkým esovitě prohnutým hrdlem (inv. č. 511 – obr. 49/5). Z druhé lahvičky se zachovalo pouze mírně vypouklé dno (inv. č. 512). Také třetí čtyřboká lahvička měla nízké esovitě prohnuté hrdlo, byla však z tmavě zeleného skla (inv. č 513). Čtyřboká lahvička byla vyrobena z tmavě modrozeleného skla (inv. č. 518), které se podobá sklu, z něhož byla vyrobena lampa objevená na pomezí stratigrafických vrstev D a E. Všechny zmíněné exempláře patří mezi běžné výrobky používané druhé poloviny 16. a 17. století, které sloužily k praktické přepravě či skladování, a byly objeveny například v Plzni, Praze, Olomouci, Opavě, Táboře, Ústí nad Labem (např. Cvrková – Černá 2007, 87, obr. 4B: 2,3,5; Krajíc 1998, 190, obr. 38; Týž 2005, 167, Podliska 2003, 28). V tomto období se lze setkat s výrobky z nazelenalého nebo kobaltového skla. Vyskytovaly se varianty se zatavenými bílými, modrými, červenými vlákny nebo s emailovým malováním či zlacením (např. Drahotová 1985, 78, obr. 49; Krajíc 2005, 167, obr. 23–IV.1.).

V souboru skla početně převládaly nádoby na pití, a to poháry a číše. Objeven byl pohár s polovejčitou kupou, která se rozšiřovala od nohy nádoby směrem vzhůru. Shora měla kupa kruhovitý tvar. Kupa byla zdobena optickým dekorem a řezáním diamantovým hrotem (inv. č. 519 – obr. 49/4). Optický dekor získal na oblibě především v období renesance, kdy byly k jejich zhotovení využívány vzorované formy (Drahotová 1984, 10). Na znovuoživení techniky řezání skla diamantem měl značný podíl ohlas a obliba italské pozdně renesanční glyptiky, zvláště pak nádob z horského křišťálu a polodrahokamů. V Čechách se začala tato technika uplatňovat s příchodem rudolfínského rytce kamenů a skla Caspara Lehmanna do Prahy v roce 1582 a našla brzy svou odezvu také ve sklárně pod Vilémovou horou (Drahotová 1970, 24). Další z pohárů s miskovitou kupou byl zdoben opticky šikmými žebry (inv. č. 520 – obr. 49/1), což potvrzuje šíření italských vzorů ze skláren na území dnešního Rakouska nebo jihočeských skláren do českokrumlovských měšťanských domácností (Drahotová 1985, 36). Další pohár s vějířovitou kupou, který mohl stát na balustrovém dříku, vychází ze vzorů benátských skel (inv. č. 517 – obr. 49/6; inv. č. 523 – 49/3). Podobné nálezy pochází například z Plzně (Frýda 2007, 39-40, tab. 1:12, tab. 6:2,3) Mezi nápojová skla patří také číška fialové barvy, kterou se prezentovala sklovina s příměsí manganu (inv. č. 522 – obr. 49/5). Výroba tohoto skla byla prokázána ve sklárně pod Vilémovou horou (Fröhlich 1994, 4). Rozšířena byla i ve sklárnách ve Vídni

nebo Reichenau (Tarcsay 2007, 105, obr. 4). Číška byla vyrobena technikou lití do formy, což umožnilo její povrch efektivně ozdobit kapkovitými výčnělky. Podobnou technikou a vzhledem se honosí například pohár objevený v Nymburce (Krajíc 2005, obr. 19 – II.3.).

Z vítací číše o objemu ½ litru se dochovala přibližně polovina nádoby (inv. č. 521 – obr. 51). Vysoká válcovitá nádoba byla posazena na duté zvonovité patce, která je ve spodní části ovinuta silným vláknem a od těla tektonicky zvýrazněna modrým vláknem. Plášť nádoby je bohatě vyzdoben emaily, jejichž historickému vývoji kvůli atraktivnosti a vypovídacím schopnostem byla věnována velká pozornost (Braunová 1980; Drahotová 1985, 83-91). Pomocí červeného a žlutého dekoru byly na českokrumlovské číši namalovány dva erby, z nichž se dochovaly pouze nepatrné části, které nedovolují bližší identifikaci jejich držitelů. Největší dochovaná část erbu představovala přikrývadlo na přilbici. Typologicky se jedná o tvar rozšířený od renesance. Nejstarší vítací číše s emaily patřila renesančnímu velmoži Vratislavu z Pernštejna a je datována před rok 1582. Přesto zdobení skla emaily je skrze písemné prameny doloženo v Čechách již k roku 1561 (Drahotová 1985, 83). Zatímco ze šlechtického prostředí jsou vítací číše dochovány z období od 70. let až do průběhu třicetileté války (Frýda 2007, 37, 40, tab. 15-1), v měšťanských domácnostech se vítací číše prosadily patrně během posledních dvou desetiletí 16. století (Cvrková – Černá 2007, 82, 87-88, obr. 5; Krajíc – Chvojka 2007, 31-33). Je tedy zřejmé, že přijímání nápojového skla v měšťanském prostředí mohlo být opožděno.

Z tabulového skla se dochovaly dva fragmenty z okenního terčíku o průměru cca 110 mm, který byl původně vsazen do olověného rámečku (inv. č. 515 – obr. 50). Zatímco obvod terčíku se nedochoval, ve středu „bucny“ je patrná stopa po přílepníku. Rozměry je českokrumlovský nález podobný okennímu terčíku s okrajem prostým, který byl objeven v Táboře (Krajíc 1998, 187, obr. 34).

Srovnání archeologických a historických pramenů:

Písemné prameny o skle v domě čp. 55 přímo nevypovídají. Přesto lze výsledky archeologického výzkumu srovnat se zprávami, které se týkají vybavení jiných českokrumlovských měšťanských domácností. Pouze v šesti pozůstalostních inventářích z přelomu 16. a 17. století, které se dochovaly v českokrumlovském archivu, bylo vysloveně zmíněno, že se v zápise jedná o skleněný předmět. V tomto útlém vzorku převážnou část záznamů tvořily zápisy o dutém skle. *„Sklenice rozličný v židli“* byly zaznamenány v inventáři Tobiáše Snierschpichlera z roku 1598. V inventáři Matyáše Fukse z Fuchýřova

z roku 1613 byly evidovány sklenice na víno, jichž bylo celkem 33. Cena uvedených sklenic byla odhadnuta na jednu kopu grošů míšeňských. Měšťan vlastnil také skleněné lucerny v hodnotě 10 grošů míšeňských. Ve dvou písemných záznamech byly objeveny zápisy o skleněných flaších, z nichž patrně každá stála 5 grošů míšeňských. Dále následovaly zprávy o tabulovém skle. Velká tabule malovaného skla byla ohodnocena na 1 kopu 20 grošů míšeňských. Druhá tabule byla celá bílá a její cena dosahovala 30 grošů míšeňských. U dalších pěti malovaných tabulí nebyla cena uvedena. U ostatních druhů nádobí, jako byly konvice, poháry nebo číše nebyl uveden materiál, z něhož byly vyrobeny (Prokopcová 1986, 149-150). Z písemných pramenů dochovaných pro městské prostředí Českého Krumlova si lze vytvořit tedy pouze omezený přehled o zkoumané skupině artefaktů na přelomu 16. a 17. století. Pro mladší období v Českém Krumlově nebyla srovnávací analýza provedena.

Další srovnání poskytují informace týkající se skláren v okolí Českého Krumlova, kde patrně byly vyrobeny předměty, které byly objeveny při archeologickém výzkumu. Ve druhé polovině 16. století bylo na rožmberských panstvích uvedeno do provozu hned několik skláren. Již v roce 1577 to byla sklárna u sv. Tomáše, v roce 1579 u Kaplice, 1585 u Volar a Mízava v roce 1602 (Mareš 1893, 23-25). Nejvýznamnější se stala Stará Huť na Vilémově hoře, jejíž počátky sahaly ještě před rok 1591 (Fröhlich 1994, 3-14). Tato sklárna se starala o zásobování rožmberských poddanských měst i rezidenčního Českého Krumlova skleněnými výrobky. Dochované účty uvádí produkci celé škály výrobků počínaje destilačními sklenicemi přes bílé pruhované sklenice, angstry, lahve, konvice, veliké sklenice se sedmi kurfiřty a stářím, erbovní sklenice s jedním nebo dvěma znaky, kropenaté číšky, veliké sklenice, sklínky, svícny veliké a malé, soudky až po rozličná prohlédací kolečka. Během roku 1614 zde bylo vyrobeno 41 erbovních číší rytých diamantem a 82 malovaných emaily (Mareš 1893, 166). Nelze vyloučit, že čtyřboké lahvičky objevené archeology, které byly patrně právě zde vyrobeny, byly přímo pod sklárnou v lázních na Dobré Vodě plněny minerální vodou a prodávány na trhu ve městě. Jelikož i obyvatelé domu čp. 55 na Latránu trpěli nejrůznějšími chorobami, jako například vlašský zedník Tomáš Deutsch, který si ve své závěti stěžoval na dlouhodobou nemoc, kvůli které musel ulehnout na smrtelnou postel a přistoupit k sepsání poslední vůle (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 196), mohly být lahvičky s minerální vodou vyhledávaným zbožím.

Shrnutí poznatků o skle:

Zásyp studně obsahoval výrobky ze skla z období od sklonku 16. do počátku 18. století. Výrazným poznatkem je typová odlišnost skla z vrstev E a D. Ve vrstvě E byly objeveny především skla pozdně renesanční výrobní tradice reprezentované poháry, číšemi, kvadratickými lahvemi, okenním terčíkem z nazelenalého, fialového a čirého skla. Tomuto období odpovídá i využití výzdobných postupů jako bylo malování emaily, optický dekor nebo rytí skla. Do tohoto období patrně lze řadit i skleněnou závěsnou lampu, která byla objevena na pomezí obou zmíněných stratigrafických vrstev. Závěrečným shrnutím lze sklo z vrstvy E považovat za produkt první poloviny 17. století. Z vrstvy D pochází skla z období baroka, která zastupují především poháry, číše a zlomky tabulových skel. Z technologického a výzdobného hlediska je nutné připomenout, že v případě pohárů šlo o křišťálová skla zdobená řezáním a broušením či optickými dekory. Lze je tedy považovat za nový druh zboží, který nahradil předměty renesanční výrobní tradice zhruba na sklonku 17. století.

4.3.4. Analýza kovů (lžíce):

Kovy tvoří významnou skupinu artefaktů raného novověku. Ve studni na Latránu bylo objeveno několik kovových předmětů, a to ve stratigrafické vrstvě E (tab. 11). Nejdůležitějším nálezem byla mosazná lžíce (inv. č. 539 – obr. 53). Ostatní kovy lze považovat za silně zkorodované železné součásti složených artefaktů. Byly objeveny objímky věder držící pohromadě dřevěné části, část čepu na zlomku dřevěného vahadla a 10 cvočků v podpatcích kožených střevíců. Všechny tyto součásti jsou popsány v kapitole věnované dřevu nebo kůžím. Vzhledem k tomu, že kovových lžic se objevuje při archeologických výzkumech málo, lze se díky tomuto nálezu zabývat otázkami materiálu, užívání, módními vlivy i proměnami v kultuře stolování v měšťanském prostředí.

Stratigrafická vrstva	Počet kusů
A	0
B	0
C	0
D	0
E	1 (10)
Celkem	1 (10)

Tab. 11: Počet kovových předmětů a kovových součástí složených artefaktů ve stratigrafických vrstvách.

Materiál:

Mosaz je slitina mědi a zinku. Vyráběla se žíháním mědi s oxidem zinečnatým pod dřevěným uhlím. Zinek se vyredukoval jako pára a rozpouštěl se v mědi. Uhličitan zinečnatý ($ZnCO_3$), neboli kalamín, se nechával s mědí redukovat za teploty kolem 1000°C. Bod varu zinku je 907 °C, takže se většina zinku vypařovala a pouze nepatrná část se vstřebávala do mědi.

Užití lžíce:

Lžíce je nástroj sloužící k nabírání potravy z jídelní nádoby a jejímu transportu do úst. Užívala se k hygienické konzumaci tekuté, kašovité stravy a měkké potravy. V případě, že byla potrava příliš horká, bylo jí možné na lžíci ochladit foukáním. Sloužila také k míchání horkých polévek a kaší, což přispívalo k promíchání stravy a jejímu ochlazení. Užívala se buď samostatně, nebo byla součástí jídelního příboru. Lžíce měla částečně zkroucenou rukojeť, o čemž svědčí při bližším pohledu zkroucení hran na rukojeti. Okraj lžíce byl na jedné straně vyšší a plochý a naopak na straně protilehlé ostrý, aby se jím snadněji nabírala

tekutá strava. Šlo o výrobek, který se držel v levé ruce. Spodní část lžíce se otírala o funkčně specifické okraje mis s talířovitým podokrajím, které byly určeny pro podávání tekuté stravy.

Analogie a datace:

V archeologickém materiálu převládají nálezy dřevěných lžic, jež sloužily ke stolování nejširším vrstvám obyvatel od středověku do novověku. V Mostě byly například objeveny středověké dřevěné lžíce ve dvou variantách. První skupinu tvořily lžíce zcela prosté a druhou skupinu lžíce s vyřezávanou výzdobou (Klápště 2002a, 129-130, tab: 128:6; tab. 146:3; tab. 146.4). Z konce 16. století pochází dřevěné lžíce objevené v Táboře (Krajíc – Chvojka 2007, 24, obr. 46). Dřevěné lžíce byly používány ještě v 18. století v církevním prostředí, což dokládá nález z kapucínského kláštera na náměstí Republiky v Praze (Juřina – Vyšohlíd 2009, obr. 27). V průběhu 16. století jsou sady dřevěných lžic postupně doplňovány a nahrazovány lžícemi kovovými, a to především ze stříbra, cínu nebo mosazi. Mosazná lžička s tvarovanou rukojetí datovaná do druhé poloviny 16. století byla objevena v Jičíně (Peroutková Matějková 2008, 74). Českokrumlovskou mosaznou lžíci lze považovat za jednu z mála dochovaných exemplářů v Čechách a chronologicky spadá do sklonku 16. a první poloviny 17. století.

Historický kontext:

Pozůstalostní inventáře a kšafty z druhé poloviny 16. století svědčí o běžném rozšíření lžic z různých materiálů v měšťanských domácnostech. Zatímco záznamů o kompletních souborech příborů složených z vidličky, nože a lžíce je poskrovnu, byly lžíce užívány především samostatně. Nejčastěji byly zaznamenávány lžíce ze stříbra, mosazi, cínu a železa. Jelikož šlo o cenné předměty, byly umisťovány do futrálů (Prokopcová 1986, 142). Běžně byly rozšířeny také lžíce z levnějších materiálů, jako bylo dřevo nebo keramika (Prokopcová 1986, 142). Úplný servis určený ke stolu se skládal z dvanácti lžic (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 117). Ve šlechtickém prostředí bývaly drahé a významné servisy stolního nádobí nakresleny, o čemž svědčí ilustrace lobkovického stolního nádobí z roku 1647 (Bůžek – Hrdlička – Král – Vybíral 2002, obrázek na s. 248). Mezi zobrazeným nádobím, které bylo dědictvím po posledních Rožmbercích a Pernštejnech, byla vyobrazena polévková lžíce téměř totožná s českokrumlovským nálezem. Lze tedy předpokládat, že při výrobě lžic mohla být užívána jednotná matrice, která dávala

výrobkům jednotný tvar a výzdobu. Vedle polévkových lžic se v 17. století objevují také menší lžičky sloužící ke konzumaci dezertů, dortů nebo míchání kávy.

Shrnutí:

Ve vlhkém prostředí studně se z kovových předmětů dochovalo velice málo. Výrazně převažovaly složené artefakty ze železa a dalších organických látek jako obruče dřevěných věder a cvočky v podpatcích kožených střevíců. Nalezen byl také kus vahadla se železným čepem k zavěšení vědra. Všechny tyto součásti byly ve velmi špatném stavu kvůli silné korozi a sledovány byly v rámci výzkumu kůží nebo dřev. Zvláštní pozornost byla věnována výjimečnému nálezu mosazné lžíce. Z archeologického hlediska je jediným kovovým předmětem, který se dochoval ve velice dobrém stavu a je téměř ojedinělým nálezem z městského prostředí v Čechách. Z pohledu dějin každodenní kultury byla dokladem změn v kultuře stolování v měšťanském prostředí, ke kterým došlo v druhé polovině 16. a v první polovině 17. století s nástupem renesančního stylu života. Především svědčí o postupném prosazování kovových lžic a příborových sad, čímž byl částečně vytlačen zvyk jíst potravu rukama nebo pomocí dřevěných lžic. Bezesporu s tím souviselo zlepšení hygieny u hodovní tabule. Byl podpořen individuální charakter stolování, protože každý u stolu disponoval svou lžící u svého talíře (mísy s talířovitým podokrajím). Lžíce byla vyrobena z hodnotného kovu a zdobena, což umocňovalo reprezentační charakter stolování.

4.3.5. Analýza mincí

Při archeologickém výzkumu byly objeveny tři mince, které umožnily přesnější dataci stratigrafických vrstev a materiálu, který se v nich nacházel. Mince ze studny domu čp. 55 na Latránu byly nalezeny pouze ve stratigrafických vrstvách B a D (tab. 12). Ve dvou případech byly mince dobře dochovány, třetí objevená měděná mince podlehla korozi a je nečitelná (inv. č. 562). Výhradně šlo o domácí oběživo, které bylo raženo na území Čech. Ve vrstvě B (v hloubce – 3 m) byl objeven měděný 1 krejcar Marie Terezie (inv. č. 541 – obr. 57/2), který byl vyražen roku 1762 v Praze. Ve vrstvě D (v hloubce – 8, 15 m) byl objeven 1 krejcar Leopolda I. Habsburského (inv. č. 542 – obr. 57/1). V obou případech šlo o běžné oběživo nízké ceny a malých rozměrů, které mohlo do studny kdykoli a komukoli upadnout.

Stratigrafická vrstva	Mince	Rok ražby
A	0	X
B	2	Marie Terezie (1762)
C	0	X
D	1	Leopold I. (1700)
E	0	X

12. Tabulka nálezů fragmentů skla ve stratigrafických vrstvách.

Shrnutí:

U souborů, u nichž je možné mince přesně datovat, jako v případě českokrumlovského nálezu, se lze opřít zpravidla o nejmladší z nich. Vzhledem k předběžné dataci stratigrafických vrstev během archeologického výzkumu lze na základě nálezů mincí předběžnou dataci upřesnit. Vrstva B byla datována zhruba do 18. století. Nález mince ražené v roce 1762 souvisí patrně se zasypáváním studně v druhé polovině 18. století, kdy byly krejcary Marie Terezie v oběhu (Marie Terezie: 13. 5. 1717- 29. 11. 1780). Starší mince pochází z roku 1700 a byla objevena ve vrstvě D. V oběhu byla za panování Leopolda I. (9. 6. 1640 – 5. 5. 1705). V tomto případě lze stratigrafickou vrstvu a nálezy v ní datovat na sklonek 17. století. Poslední z nalezených mincí nebyla čitelná.

4.3.6. Analýza kůží

Hmotných dokladů kožených výrobků není v archeologických nálezech mnoho, především kvůli nízké odolnosti tohoto materiálu vůči přirozeným přírodním vlivům. O to vyšší vypovídací hodnotu mají archeologické výzkumy pohřebišť a vlhkých míst, jako jsou studny nebo odpadní jímky, kde se kůže lépe zachovávají (srov. Bravermanová – Březinová – Hlaváček 1998, 471-474; Rückl – Havrda – Tryml 2007, 380, obr. 28). Na zachování kůží měla v českokrumlovské studni vliv především spodní voda, která organický materiál částečně konzervovala. Mezi nálezy byly vedle několika blíže nespecifikovaných odřezků kůží objeveny součásti kožených bot, jimž byla věnována zvýšená pozornost. Získán byl první archeologický doklad raně novověké měšťanské módy a doplněk měšťanského oděvu v Českém Krumlově, což výrazně doplňuje torzovité údaje vyplývající z historických zpráv, které informují o oděvu a fungování kožedělných řemesel a ševcovství (Gross 1900-1901, Hajná 1996). Vzhledem k tomu, že se dochovalo několik kusů bot z období raného novověku, lze se částečně zabývat otázkami materiálu, zhotovením obuvi, obchodem, módními vlivy a dalším.

Stratigrafická vrstva	Počet kusů	Min. počet předmětů
A	0	0
B	0	0
C	0	0
D	0	0
E	35	8
Celkem	35	8

13. Tabulka počtu kůží ve stratigrafických vrstvách.

Při archeologickém výzkumu studny na dvorku domu čp. 55 na Latránu bylo objeveno celkem 35 fragmentů kůží ve stratigrafické vrstvě E (tab. 13). Šlo pravděpodobně o součásti bot, jelikož převážná část fragmentů byla děrována šídly nebo zdobena řezáním na okrajích. Bohužel velká část fragmentů se dochovala ve velice špatném stavu a navíc důkladně proschla a srazila se, proto bylo velice obtížné i skrze stehovou analýzu dešifrovat, které části bot patřily k sobě. Minimální počet kusů bot byl určen na základě posouzení špiček či jejich částí a podešví. Posuzováno bylo 8 exemplářů. Ve všech případech šlo o jednoduché řemínkem stahované střevíce, tedy obuv dosahující maximální výšky ke kotníkům.

Materiál pro výrobu střevíců:

V Českém Krumlově se využívala k výrobě bot kůže z chovaných zvířat. Ta měla v přirozených podmínkách tendenci ztvrdnout, podlehnout hnilobě a rozpadnout se, proto byla vynakládána snaha o zlepšení jejích vlastností. Kůže měkla a stávala se odolnou při působení kouře a tuku a tyto vlastnosti si uchovávala i nadále. Činěním kůže, jak je tento postup nazýván, byla nahrazována voda v bílkovinných vláknech kůže činícími látkami a kůže se měnila na useň, která byla odolná vůči vodě, bakteriím i vůči některým chemikáliím. Po usušení useň netvrdla a byla nadále pružná, ohebná a prodyšná. Činění rozdělujeme na tři druhy: 1 – třísločinění; 2 – činění jirchářským způsobem; 3 – zámišnictví.

Na výrobě vhodných kůží pro další zpracování se podíleli koželuzi, kteří vydělávali kozí, vepřové a hovězí kůže pomocí třísliv na rudo. Tyto látky se získávaly luhováním některých smrkové a dubové kůry a díky nim nabývala kůže na trvanlivosti, což je postup známý jako třísločinění (Hlaváček 2002, 124). Působením některých solí hliníku získaných z kamence hlinitého nabývala kůže nových vlastností a stávala se trvanlivější, což bylo činění jirchářským způsobem na bělo. Jircha byla vyráběna z jemné kůže telecí, kozí, kůzlečí, jehněčí nebo skopové a vydělaná kamencem hlinitým (Bravermanová – Březinová – Hlaváček 1998, 477). Tzv. zámišnictvím, při němž působily na kůži zpravidla rybí tuky, bylo dále možné získat usně na žluto, ty se však používaly především na rukavice a podšívky (Příhodová – Talaš – Štýbrová 2004, 20).

Kůže získané při výzkumu studny na Latránu patřily mezi kůže vyrobené patrně u českokrumlovských koželuhů, a to z hověziny. Svědčí o tom především hrubý materiál a jejich tmavě hnědá barva. Další zpracování suroviny u barvířů nebylo provedeno. Jiné druhy kůží se nepodařilo prokázat.

Proces výroby českokrumlovských střevíců:

Pakliže byl materiál a proces zhotovení usní popsán v předchozí části, je nutné představit archeologické doklady výroby českokrumlovské obuvi a s tím související doklady koželužského či ševcovského řemesla.

Technologie vykrajování kůží se od středověku výrazně neměnila a sloužily k tomu krajáky ve tvaru půlměsíce a vyhnuté nože zvané knejpy, které se používaly již od středověku. Na podešve byly používány usně tužší a na svršky usně měkčí a ohebnější. Vykrajování poskytlo dílcům charakteristický tvar a podél jazyka sloužilo k snížení lokálního

tlaku svršku na nohu. Všechny střevíce se v tomto ohledu od sebe liší mírou prořezání. Zatímco střevíc se zdá být téměř uzavřený (inv. č. 542 – obr. 55/1; inv. č. 544 – obr. 55/4), střevíc je naopak velice vzdušný (inv. č. 547 – obr. 55/2).

Mezi další pracovní nástroje, kterými byly zhotoveny boty v ševcovské dílně, patřilo značící rádlo. Mělo tvar ozubeného kolečka, které při valení dráhou šití značkovalo místa pro vpíchnutí jehly. Značkovací rádla používali zkušení ševci. Jejich činnost dokládá pravidelnost v rozestupech mezi dírami po šídlech u boty (inv. č. 545 – obr. 55/3). Opraváři obuvi zvaní prťáci či příštipkáři šili bez předznačení a jejich práci naopak dokládají nepravidelné rozestupy děr u boty (inv. č. 544 – obr. 55/4).

K děrování sloužilo ševci šídlo, což byl nástroj se zahnutou špičkou, kterou se mohl propíchnout materiál pod určitým poloměrem. Při zhotovení českokrumlovských střevíců byla použita šídla o průměru 1,5 ž 2 mm. K perforování jazyků sloužila patrně větší šídla o průměru 3 až 4 mm.

K sešití švů sloužily tedy menší otvory, jimiž se následně protahovala dratev, která byla zakončením příze používaným pro šití. Její zhotovení nebylo nikterak složité. Z rozmotaného okraje příze se vytrhla část příze a dosáhlo se tak zúžení průměru a znovu se rukou vytvořil zákrut. Všechny konce příze se pak protahovaly přes kousek ševcovské smoly. Následně se přistoupilo k zaplétání a do konce se někdy přidávala kančí štětina, protože ta byla ohebná a snáze se tak protahovala dratev otvory po zahnutých šídlech. Všechny boty byly šity ručně. Nejčastěji byl používán skrytý dvounitkový steh, kde se pravidelně střídala horní a spodní nit. U českokrumlovských bot se vyskytoval záložkový a rubový hřbetový šev, který byl charakteristický pro renesanční výrobky. Většina střevícových svršků byla třídílná, což znamená, že ke stélce byl samostatně přišíván nárt a dvě zadní patní části. Obě části se přišívaly ke stélce bez kopyta, lícem svršku dovnitř. Poté se tvar obrátil a nazul na kopyto a po vytvarování se derbovým šitím sešíval patní dílec s nártem.

Svršek obuvi byl formován podle ševcovských symetrických kopyt, která byla zpravidla vyráběna ze dřeva. To umožňovalo nosit střevíce střídavě na levé i pravé noze. Díky kopytu získala obuv tvar odpovídající dobovým trendům a módě. Asymetrické kopyto se používalo v renesanci pouze u polovysokých a vysokých bot. Částečně může levou botu od pravé odlišit boček, který tvořil výztuž vnějšího nártu střevíce (inv. č. 543 – obr. 55/5; inv. č. 550 – obr. 55/6).

Posledním úkonem byla povrchová úprava a výzdoba. Většina střevíců byla po obvodu vnějšího okraje u jazyku ozdobena řezáním, čímž byly vytvořeny specifické vlnky. U střevíce byl horní řezaný okraj paralelně kopírován prošitím (inv. č. 544 – obr. 55/4). Výrobním postupům byla v odborné literatuře věnována náležitá pozornost (Bravermanová – Březinová – Hlaváček 1998, 478-481).

Rozměry střevíců a genderové rozdělení bot:

V souboru se dochovalo několik velikostních skupin raně novověké obuvi. Částečné zkreslení rozměrů souvisí se sražením kůží ve vlhkém prostředí studně, přesto byla snaha jednotlivé exempláře proměřit. Výsledkem mělo být genderové rozdělení obuvi na dětskou, dámskou a mužskou. Vzhledem k tomu, že stejné boty v 16. a 17. století nosili muži i ženy, nepomáhá k jejich rozlišení typ bot, tvar či jejich výzdoba. U bot, jejichž podešev byla delší než 220 mm, se s jistotou předpokládá, že šlo o boty pánské. U žádného střevíce nelze s jistotou tvrdit, že dosahoval zmíněné délky. Většina střevíců v původní podobě měřila zhruba kolem 180 mm. Výjimku tvoří podešev střevíce, která měřila pouhých 105 mm a lze ji považovat za dětskou, případně dámskou (inv. č. 545 – obr. 55/3).

Datace a analogie:

V jižních Čechách byly dosud pozůstatky kožedělné výroby na počátku 16. století sledovány především v Táboře při výzkumu domu čp. 220, v němž bydlel pasíř Prokop. S provozem jeho řemesla souvisely patrně nálezy tobolky, opasku, odřezků kůží, řemenů, pásků a pergamenu. Za části oděvů a obuvi lze považovat po obvodu perforované pláty kůží (Krajíc 1998, 194-195, obr. 65). Zbytky kožené obuvi byly objeveny také při výzkumu pohřbu v dřevěné rakvi v kostele sv. Prokopa ve Křtěnově u Temelína (Thomová 2004, 261-266). Analogie k českokrumlovským výrobkům byly nalezeny v největší dochované kolekci střevíců, která pochází z archeologického výzkumu provedeného na Pražském hradě u kostela Všech svatých. Soubor této renesanční obuvi byl vyhozen mezi odpad před rokem 1580 a pochází ze sociálně vyššího prostředí (Bravermanová – Březinová – Hlaváček 1998, 471-491). Charakteristické prvky českokrumlovské obuvi však spíše chronologicky korelují s nálezy v pozdně renesanční jímce na pražské Malé Straně, která zanikla okolo roku 1656 (Rückl – Havrda – Tryml 2007, 380, obr. 28). Částečně je tak možné sledovat v archeologickém materiálu vývoj střevíců od počátku 16. do poloviny 17. století.

Střevíce patřily od první poloviny 16. století mezi nejrozšířenější obuv, která podléhala různým módním vlivům a bylo možné sledovat různé regionální varianty jako např. chopines šířící se z Apeninského poloostrova nebo hubaté střevíce z německy hovořících zemí. Od pantoflí a vysokých bot odlišoval střevíce horní okraj, který dosahoval maximálně do výšky kotníků. Od druhé poloviny 16. století se začala špička střevíce zaoblovat a jejich varianty se lišily především v použitém materiálu a ve výzdobě. Střevíce z Pražského hradu měly oblé špičky a lze je považovat za výrobky druhé poloviny 16. století, které částečně ovlivnila španělská móda. Soubor byl rozdělen podle výzdoby na kusy pocházející ze Španělska, jejichž výzdobu určovala jemná geometrická matrice, vynikající kozinka a hedvábné nitě, středoevropské střevíce zdobené paralelními průřezy a střevíce, jejichž svršek byl zdoben dvěma až třemi na několika místech provlečenými úzkými řemínky. Poslední a nejčastěji vyskytující se druh střevíců s řemínky byl často zdoben zoubkováním, které bylo v renesanci velmi oblíbené (Bravermanová – Březinová – Hlaváček 1998, 484, obr. 6).

Tradice střevíců s oblou špičkou a řezanou výzdobou na horním okraji přetrvala i do první poloviny 17. století, o čemž svědčí nálezy z Malé Strany, kde byla objevena část dámské boty ze skopovice. Střevíc je charakteristický vykrojeným okrajem svršku a jazykem. Horní okraj svršku i jazyku je zdoben řezáním, stejně jako tomu bylo u střevíců starších (Rückl – Havrda – Tryml 2007, 380, obr. 28).

Všechny českokrumlovské střevíce měly oblé špičky. Jazyk se začíná vyskytovat na botách od 80. let 16. století a je pozorován u všech dochovaných nártových svršků. I ve tvaru jazyků byly rozdíly. Střevíc inv. č. 543 (obr. 55/5) měl 45 mm široký jazyk ve tvaru lomeného oblouku, což ho výrazně odlišovalo od užších jazyků na ostatních střevících. V téže době se začal využívat také podpatek. Šlo o vrstvený podpatek z kůží s devíti železnými cvočky. Oba prvky částečně souvisejí s prosazováním střízlivé a praktické obuvi charakteristické pro španělskou módu (Štýbrová 2009, 91). Okovaný podpatek mohl být připojen také k dalšímu střevíci (inv. č. 544 – obr. 55/4), o čemž svědčí jeden zkorodovaný cvoček. O tom, že podpatkem byly doplňovány v 17. století pánské, dámské či dětské boty svědčí exempláře dochované v Chebu a Jičíně (Petráň 1997, 479/2).

Ve výzdobě českokrumlovských střevíců se uplatnilo především řezání horního okraje charakteristické pro pozdně renesanční střevíce. Šlo o jednoduchý styl dekorace založený na zvýraznění horního okraje svršku ve výšce kotníku. Řezáním byl vytvořen dekor připomínající vlnky. V tomto případě se od sebe střevíce lišily hloubkou zářezů.

Českokrumlovské nálezy střevíců patří na základě analogií mezi výrobky zhotovené buď na samém sklonku 16. nebo na počátku 17. století. Toto tvrzení potvrzuje i skutečnost, že životnost některých módních prvků se odehrávala v rozmezí několika málo desítek let. Nošení střevíců vedlo k výraznému opotřebování bot a jejich proděravění. Švec tomuto problému předcházel tím, že našíval do špičky bot tužinky, které chránily nohu chodce před ostrými předměty a pomáhaly držet módní tvar špičky (inv. č. 550 – obr. 55/6). V případě, že nášivky nepomohly, byl majitel nucen své střevíce nechat buď opravit, nebo pořídit novou obuv. Stopy po opravách nebyly u střevíců pozorovány. Měšťané tudíž patrně kupovali boty nové i z důvodů, že boty byly důležitým reprezentačním módním doplňkem měšťanského oděvu.

Historický kontext:

Roku 1559 vešly v platnost cechovní artikule českokrumlovských ševců, které vycházely ze středověké tradice a do budoucna určily charakter městského trhu s obuví. V první řadě šlo o vymezení městského trhu vůči blízkému okolí, *„aby žádný mistr téhož řemesla* [ševcovského] *nešel k sedlákóm dělat do vsí. Ale když sedlák přinese kderému mistru co dělati, to má jemu zdělati, a odjinud aby nižádný okolo města v míli po vsech nedělal krom zemanóm a farářóm.“* V dalším článku následovala omezení chránící trh s obuví v poddanském městě před ševci, kteří by přicházeli obchodovat se svými výrobky odjinud. Jedinou výjimku tvořili ševci sídlící v ostatních rožmberských městech a městečkách, jejichž prodej na jakémkoli trhu byl pro vrchnost očekávaným přínosem. Českokrumlovští starší mistři se měli starat nejprve, aby obuv určená na prodej byla *„hodna a dobrá“* a následně aby se zboží striktně distribuovalo pouze na místě vyhrazeném ke stání ševců. Co ševce do značné míry odlišovalo od jiných řemesel, byla povinnost vyrábět zboží pro zástupce všech sociálních vrstev společnosti a dbát, aby všichni byli dostatečně zaopatřeni. *„Také mají obci a vší chudině slušný trh dávati a to má býti opatřeno buďto vedle drahosti nebo lacinosti tak, jakžby v týž čas kůže, usní i jiné potřeby mohli míti, tak aby se od nich obyvatelóm města našeho svrchupsaného* [Českého Krumlova] *i vší chudině dálo vedle spravedlivosti.“* Dalším významným artikulem bylo vymezení pravomocí ševců vůči koželuhům, kteří si mezi sebou navzájem leckdy fušovali do řemesel. Důležitou povinností se stalo, aby ševci nakupovali kůže u domácích koželuhů a zbytek vydělaných kůží aby byl cejchován nebo předán do vrchnostenské komory (Gross 1900-1901, 313). Českokrumlovské nálezy tak patrně

pochází z materiálu nakupovaných u zdejších koželuhů a ušitých rukama některého ze zdejších ševců.

Na počátku 17. století v Českém Krumlově nebyla kulturní úroveň řemeslnických dílen a domácností ševců nikterak oslnivá, protože jejich provozovatelé patřili k chudším městským vrstvám (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990a, 73). Na základě studia rožmberských účtů z let 1590 až 1616 se prokázalo, že českokrumlovští ševci dostávali největší zakázky na obuv od šlechtického dvora. Pouštěli se proto do výroby bot, střevíců a dražších pantoflů z kordovanu nebo atlasu. Pro hotové výrobky si panské služebnictvo a dvořané sami docházeli a objednané boty si vyzvedávali na lístek s příkazem k vydání obuvi na jméno. Někteří ševci si své zakázky zaznamenávali také do svých útlých knih. Díky nim nezapomínali, které zakázky je nutné ještě zaplatit, protože většinou rožmberská komora ševcům platila buď ke dnu sv. Jiří, nebo ke sv. Havlu (Hajná 1996, 61-62).

Zatímco v prostředí šlechtického dvora se částečně dala rekonstruovat škála a podoba obuvi, v poddanském městě nebyl patrně takový finanční potenciál, aby se nakupovala příliš drahá obuv. Sporé zmínky o botách při sepisování měšťanských pozůstalostních inventářů svědčily, že obuv patřila k nejběžnějším doplňkům šatníků a k běžnému chození byla určena levnější obuv (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 119). Z pozůstalostních inventářů se dozvídáme pouze o existenci drahých bot z kordovanu (Prokopcová 1986, 167). Cena střevíců se pohybovala v rozmezí od 3 do 40 grošů podle toho, z jaké kůže byly vyrobeny (Bravermanová – Březinová – Hlaváček 1998, 478). Například pánské střevíce movitějšího měšťana v západočeských Domažlicích byly v předbělohorském období odhadovány na 33 grošů (Kopečková 2000, 139).

Shrnutí:

Archeologický výzkum studny domu čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově přinesl několik fragmentů kůží, z nichž velkou část tvořily součásti obuvi. Šlo o jediné archeologické doklady součástí měšťanského oděvu a jeho doplňků. V regionálním rámci jižních Čech bylo podstatně rozšířeno spektrum dochovaných kožených výrobků. Jelikož písemné prameny zmiňují především boty vysoké finanční hodnoty, přinesl archeologický výzkum doklady levnější obuvi v měšťanském prostředí, která byla pravděpodobně produktem českokrumlovských obuvníků, kteří usně nakupovali u zdejších koželuhů. Dochované boty jsou důkazem, že na počátku 17. století se v měšťanském prostředí objevuje nový módní pohodlný a cenově dostupný prvek, a to střevíc s oblou špičkou, prořezanou nártovou částí

svršku, jazykem a mnohdy i vrstveným podpatkem s železnými cvočky. Většina střevíců byla vyrobena ševcem, který však nebyl o mnoho zručnější než prťák. V souboru byly objeveny pouze střevíce, a to různých tvarů a velikostí. Jeden ze střevíců patrně patřil dítěti. Ostatní exempláře nosili dospělí jedinci a nelze prokázat, zda muž nebo žena. Kvůli symetričnosti střevíců nelze prokázat ani na jaké noze byly nošeny. Každopádně s jistou lze tvrdit, že nebyl ve studni objeven žádný pár střevíců, pouze jednotlivé kusy. Z toho lze usuzovat, že se v městském domě na Latránu nacházelo přibližně 7 párů bot, z čehož mohly být jedny střevíce dětské.

4.3.7. Analýza dřeva

Vlhké prostředí na dně studny vytvořilo příhodné podmínky pro uchování organického materiálu, jakým vedle kůží bylo dřevo (Frýda 1983, 319-322; Krajíc 1998, 118-123, 192-194). Z tohoto materiálu byly vyrobeny další předměty, které byly součástí vybavení domácnosti, případně zajišťovaly provoz usedlosti. Vedle těchto předmětů byly ve vrstvě E objeveny větve a pruty, z nichž některé tvořily větší svazky, ty byly z nálezového celku odebrány již při archeologickém výzkumu a nebyly po vytřídění dokumentovány.

Vrstva	Celkem fragmentů	Počet fragmentů z předmětů	Minimální počet předmětů
A	0	0	0
B	0	0	0
C	0	0	0
D	0	0	0
E	39	26	7

14. Tabulka nálezů fragmentů dřeva ve stratigrafických vrstvách.

Výrobky ze dřeva byly obsaženy pouze v nejspodnější stratigrafické vrstvě „E“ (tab. 14). Celkem se ze studny podařilo vyzvednout 39 kusů dřeva. Z toho 10 fragmentů se dochovalo ve špatném stavu. Šlo patrně o loubky, které sloužily ke zpevnění věder. U 3 fragmentů se nepodařilo určit jejich funkci, šlo patrně o odpad nebo součásti nějaké destruované konstrukce. Zbylých 26 kusů dřeva pochází ze 7 torz dřevěných předmětů, a to vahadla (inv. č. 551 – obr. 54/3), dvou věder (inv. č. 552 – obr. 54/2; inv. č. 553 – obr. 54/4), palice (inv. č. 554 – obr. 54/5), lopaty (inv. č. 555 – obr. 54/6), kolíku (inv. č. 556 – obr. 54/1). Analýza materiálů si žádá do budoucna xylotomické a antrakologické analýzy.

Již z makroskopického pozorování je zřejmé, že bylo pro výrobu některých artefaktů použito dřevo listnatých stromů i některé jehličnany, jako borovice.

Veškeré objevené předměty lze zařadit do skupiny vybavení domácnosti a její součástí jsou výrobky užívané k provozu a úklidu domácnosti, čerpání vody ze studny, předměty užívané ke stolování aj. Za bednářské výrobky lze považovat nádoby, které byly skládány z dýh, a to vědra a misky. Vědra byla vyrobena bednářskou technikou s plochým vsazeným kruhovým dnem s drážkou, kam bylo napojeno k hornímu okraji se kónicky rozšiřující tělo z dřevěných dýh. Plášť vědra byl stáhnut železnými obručemi (inv. č. 552 – obr. 54/2) nebo dřevěnými štípanými loubky (inv. č. 553 – obr. 54/4). U horního okraje bylo připojeno železné ucho, tvořené silným drátem obloukovitě prohnutým či vykovaným ze železné tyčinky, která byla upevněna přes průměr okraje. Ucho mělo na konci ohnutá zavřená oka, jimiž se navlékalo do otvorů v plášti pod horním okrajem vědra (Vondruška – Kopřivová – Grulich 1987, 66). Tyto předměty byly využívány k provozu studny. S tím souvisela i část vahadlového systému (inv. č. 551 – obr. 54/3). K analogickým nálezům patří vahadlo s vědrem ze zásypových horizontů před rokem 1420 ze studny u cihelny v Sezimově Ústí (Krajíc 2008, 85). Podobná jsou si vědra i svými rozměry. Zdá se, že pomocí vahadel bylo možné vytahovat ze studní vědra větších objemů (Krajíc 2003, 200-201). Menší vědro a dvě malá vědérka byla nalezena ve studni v Písku. Nálezy byly datovány přibližně mezi 2. polovinu 16. a 1. polovinu 17. století (Fröhlich – Koppová 1995, 5).

K provozu domácnosti a řemesla patřila lopata (inv. č. 555 – obr. 54/6). Z archeologických nálezů je známý podobný nález z Tábora (Krajíc 1998, 122, 193 obr. 53), který sloužil k práci se sypkými lehčími materiály nebo jako sázecí lopata. Zdá se, že českokrumlovský nález nebyl na konci okován, takže patrně nebyl používán k přehazování sladu. Naopak lopata mohla sloužit k úklidu. Zahnutí násady dokládá užívání lopaty levákem. Dřevenou palici lze považovat za polyfunkční předmět (inv. č. 554 – obr. 54/5). Mohla být využívána jako zbraň nebo nástroj užívaný k provozu řemesla nebo v domácnosti. Často bývaly dřevěné palice užívány při práci s textilem, a to dvojím způsobem. Za prvé bývaly palice používány k tlučení v procesu valchování (Březinová 2007, 91). V druhém případě byly palice a plácačky používány k mlácení vypraného prádla. Dřevěné palice byly používány také v bednářském řemesle. V městském domě mohlo jít o nástroj používaný k údržbě zásobních a skladovacích nádob, jako kádí a sudů na víno či pivo, které v domě se sladovnou a později pivovarem nemohly chybět. Dále byl nalezen dřevěný kolík (inv. č. 556 –

obr. 54/1). Funkce tohoto předmětu je nejasná. Mohl sloužit k zavěšování oděvů či kůží, podobně jako kolíky objevené v domě pasíře Prokopa v Táboře (Krajíc 1998, 194).

Shrnutí:

Ve studni domu čp. 55 na Latránu byly objeveny součásti dřevěných předmětů, které mohly být od sklonku 16. a v 1. polovině 17. století pevnou součástí vybavení městského domu. Šlo o předměty používané jak v interiéru domu, tak k provozu studny. V souboru jsou zastoupeny převážně bečvářské a bednářské výrobky ze dřeva listnatých i jehličnatých stromů. Nechybí ani misky soustružené z jednoho kusu dřeva. Analogie k dřevěným předmětům pochází z některých jihočeských lokalit, a to z období 15. až 18. století.

4.3.8. Figurka z kosti

Při archeologickém výzkumu byly v zásypových vrstvách D a E objeveny pouze dvě figurky. V prvním případě šlo o keramickou plastiku a ve druhém o výrobek z kosti nebo parohu. Nejedná se o plastiky stejné funkce. První lze pravděpodobně za součást složeného artefaktu, který nelze blíže specifikovat (např. část svícnu, ukončení hole, součást kamen). Druhou plastiku lze považovat za devocionálii znázorňující náboženský motiv.

Antropomorfní figurky	Vrstva D	Vrstva E
Keramická plastika	1	0
Figurka z kosti	0	1

Tab. 1 Antropomorfní figurky ve stratigrafických vrstvách

Keramická plastika (inv.č. 496 – obr. 56/1)

Z vrstvy D se podařilo získat keramickou plastiku z jemně plavené hlíny o výšce 60 mm, která zpodobňuje hlavu muže s vousem na bradě a dlouhým vlasy splývajícími až ke krku. Hlava a krk byly pokryty zelenou lesklou polevou. Plastika je provrtána od shora dolů, v režném výstupku nad hlavou a od nosu směrem k týlu hlavy. K čemu přesně otvory sloužily, se nepodařilo zjistit.

Figurka z kosti (inv.č. 560 – obr. 56/2)

Z vrstvy E se podařilo získat torzo figurky vyrobené z kosti či parohu o maximální výšce 24 mm a maximální šířce 31 mm, která představuje klečící postavu zahalenou do pláště. Šlo o Pannu Marii, která se modlí za věřícího. Rozřešení, kdo byl plastikou vyobrazen, přinesl německý nápis na podstavci S: M . RIA – H/ILf a na zadní straně IN / BASR)/ V.

Datace a analogie:

Produkce figurek svatých souvisela s náboženským vyznáním a kultem svatých, který podporoval katolickou víru. Postavičky svatých byly oblíbené již ve středověku, o čemž svědčí například nález figurky sv. Barbory z 15. století v Mostě (Klápště 2002a, 28, tab. 74; 118/4). Tři sošky Panny Marie pochází z výzkumů v Praze na Václavském náměstí, v Mnichově Hradišti a v Martinicích u Votic (Huml 1981, 325-327). Oblíbené figurky zpodobňující Pannu Marii sloužily k propagaci tzv. mariánského kultu především od druhé poloviny 16. století v souvislosti s tridentským koncilem. V tomto období se obdobné figurky

svatých objevovaly v mnohem větším množství v měšťanských domácnostech, o čemž svědčí např. nálezy keramických figurek svatých v Schongau (Hagn – Grundner – Dernbach – Scharrer 2001, 167, obr. 178). Keramická plastika Panny Marie s dítětem ze 17. století byla objevena například na náměstí Republiky v Praze (Dohnal – Vařeka 2002, 271, obr. 9/2). Nálezy z Českého Krumlova lze považovat za devocionálii, kterou si do svého domova přinesl návštěvník poutního místa v 17. století.

5. Historická část

5.1. Písemné prameny – heuristika

Poznání minulosti městského domu čp. 55 na Latránu se neobešlo bez důkladné heuristiky a analýzy písemných pramenů.

Výzkum probíhal ve Státní okresním archivu Český Krumlov (dále SOkA ČK), kde se nachází městské knihy, seřazené ve fondu Archiv města Český Krumlov (dále AM ČK). Šlo o využití jedné ze sirotčích knih (SOkA ČK, AM ČK, K-1, sirotčí kniha, inv. č. 184), knih testamentů (Tamtéž, K-1, pozůstalosti, kart. 196, kart. 219, kart. 204; Tamtéž, K-1, kniha testamentů, inv. č. 321), knih svatebních smluv (Tamtéž, K-1, kniha svatební smluv, inv. č. 334) a vícero trhových knih (Tamtéž, K-1, trhová kniha, inv. č. 336, 337, 338).

Další výzkum probíhal v českokrumlovském pracovišti Státního oblastního archivu v Třeboni (dále SOA Třeboň, pracoviště ČK), kde se nachází fond pod označením Velkostatek Český Krumlov (dále Vs ČK). Zde jsou zařazeny četné rožmberské urbariální rejstříky a urbáře, které sloužily k evidenci odváděných poddanských poplatků do vrchnostenské kanceláře (Kalný 1976). Z nich byly využity urbáře a urbariální rejstříky z let 1500, 1504, 1510, 1530, 1554, 1585. Navíc je zde uložena také berní rula pro bechyňský kraj z roku 1654, která dosud nebyla edičně zpřístupněna (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 4R N. 1.; Kubíková 1982, 88-101). Naopak zpřístupněn byl Soupis poddaných podle víry z roku 1651 (Soupis 1997).

Vedle primárních archivních pramenů bylo nahlíženo do spisů, které se týkají městských cechů. Větší část z nich byla edičně zpřístupněna (Čechura 1989a, 113-124; Týž 1989b, 177-185; Gross 1900-1901, 193-204, 307-320; Týž 1902, 533-546). Tyto prameny reflektují fungování českokrumlovských řemesel i každodenní život řemeslníků v raném novověku. Částečně to umožňuje sledovat lokální výrobu a městský trh s nejrůznějším zbožím.

Od 90. let 20. století probíhaly výzkumy vybavení českokrumlovských měšťanských domácností na základě detailního studia pozůstalostních inventářů, šacuňků, svatebních smluv aj. (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990a, 65-80; Tíž 1990b, 113-128; Prokopcová 1986)). Historické závěry, vypovídající o kulturní úrovni velkého množství českokrumlovských městských domů, umožňují srovnání s údaji, které vyplývají z historických zpráv či výsledků archeologického výzkumu domu čp. 55 na Latránu. To umožňuje nejen srovnání vypovídací hodnoty odlišných typů pramenů, ale i porovnání sociální a kulturní úrovně měšťanských domácností v domě čp. 55 na Latránu s domácnostmi sousedů.

5.2. Dějiny městského domu čp. 55 na Latránu

Dějiny městského domu čp. 55 lze rozdělit na dvě období. Na období, kdy o jeho existenci svědčí písemné prameny pouze nepřímo a na druhé, kdy je v písemnostech přímo nazýván či jsou jmenováni jeho tehdejší majitelé. Zájem badatele o vztah městského domu k samotnému poddanskému městu, které tvořilo sociální a kulturní rámec celého jeho vývoje, pomáhá překonat izolaci či samoúčelnost jeho studia jako obytné jednotky vytržené ze svého prostředí a zároveň překročit omezené vypovídací možnosti skromného počtu písemných pramenů, které se k dějinám městského domu dochovaly.

Dům byl založen nejspíše v době výstavby podhradského sídliště Latrán již ve 13. století (Veselý 2010, 108-109). První dochovaná písemná zmínka o předhradí pochází z urbáře rožmberských panství ze 70. let 14. století, přesto až v roce 1443 je přímo nazýváno jako *„předměstí ježto slove v Latrani“* (Kubíková 1999, 240). Od jeho založení až do poloviny 16. století zůstávalo předhradí samostatnou sídelní komponentou, která těsně sousedila s českokrumlovským hradem a vnitřním městem, od něhož byla oddělena řekou Vltavou.

Významný posun ve formě samosprávy zažili měšťané z vnitřního města 14. února 1494, kdy byli měšťané obdařeni privilegiem zaručujícím, *„právo královské městské se všemi právy, svobodami a obyčeji…tak, jakž jiná města královská…a měšťané jich mají…“*, které napříště opravňovalo skládat městskou radu z konšelů a purkmistra, svobodně odkazovat svůj majetek a založit úřad městského rychtáře (Truc 1982, 57-58). Naopak podhradský původ latránských nové výsady nepřinesl a vedl k vytvoření značné nerovnoprávnosti mezi oběma sousedícími skupinami. Spory propukly poté, co Petr IV. z Rožmberka v roce 1503 zakázal latránským vyrábět bílé pivo a tuto výsadu ponechal pouze českokrumlovským měšťanům. Zásah do nejvýnosnějšího měšťanského podnikání vedl okamžitě ke značnému snížení příjmů v podhradí. Zděšení se však nadále prohlubovalo, protože dědictví sirotků z Latránu muselo být ukládáno na českokrumlovské radnici a krumlovští měšťané tuto povinnost zneužívali k přivlastnění si jejich majetku (Veselý 1993, 315-318). Dalším výrazným zásahem do finančních příjmů byl zákaz Latránským živit se jako kramáři obchodem (Kubíková 1993, 185-186).

Množící se sváry latránských s měšťany z vnitřního města a hlavně zájem o posílení výroby piva vedlo vladaře domu červené pětilisté růže Viléma z Rožmberka v roce 1555 ke spojení Latránu s Českým Krumlovem do jednoho městského celku (Míka 1970, 116;

Záloha 1972, 49-50). Rožmberský kronikář Václav Březan významnou událost popsal následovně: *„Pan vladař hodnú a milostivú paměť a výsadu městu Krumlovu učiniti ráčil, že Latrán k Městu Starýmu, aby jedno nerozdílné město bylo, připojil a přivtělil, vydav jim na to privilegium, jehož datum v středu u vigilii památky blahoslavené Panny Marie nanebevzetí léta ut supra 14. 8. 1555“* (Pánek 1985, 118). Latrán se tehdy stal neoddělitelnou městskou částí a jeho obyvatelé, českokrumlovskými měšťany označovanými v písemnostech nadále *„z Latránu“*. Tato změna se i pro obyvatele městského domu čp. 55 stala velice významnou událostí, protože i oni se od tohoto roku těšili z výsad českokrumlovského královského práva a jejich život tak dostal nový společenský rozměr.

Také tento zásadní krok vedl ve druhé polovině 16. století k nárůstu populace rezidenčního poddanského města. Již koncem osmdesátých let se zde nacházelo více než 300 domácností. Ve vnitřním městě, na předměstích Latránu, Parkánu, v Rybářské ulici, na Plešivci a za Horní Bránou žilo přibližně 2000 městských obyvatel s rodinami, čeledí a služebnictvem. Kolem roku 1600 se počet domů zvýšil na 336 a ve městě bylo usazeno 2100 obyvatel (Bůžek 1997, 195). Český Krumlov se stal nejlidnatějším městem na rožmberském dominiu a výrazně se svým počtem obyvatel přiblížil největšímu královskému městu Českým Budějovicím a poddanskému Jindřichovu Hradci (Ledvinka 1995, 176).

Název Latrán se vztahoval od počátku nejen k městské části, ale i k hlavní ulici, která procházela celou touto čtvrtí (Kubíková 1999, 240). Byla důležitou komunikační spojnicí, která začínala u Lazebnického mostu latránskou bránou a ústila Budějovickou bránou ven z předhradí směrem ke královskému městu (Pánek 1985, 54). Na rozdíl od jiných městských předpolí, kde se příchozí setkával s chatrčemi a nuznými domky, stály v latránské ulici výstavní domy řemeslníků a nižších zámeckých úředníků a svou zástavbou Latrán připomínal spíše reprezentativní část vnitřního města, a to především pro svou blízkost k rožmberské rezidenci (Záloha, 1963, 64).

Výstavné průčelí městského domu čp. 55 směřovalo do latránské ulice, naopak zadní domovní trakt přiléhal ke klášterní zahradě. Tyto dva prostorové údaje hrály klíčovou roly při charakterizování domu v úředních písemnostech a možná také v ústním podání a nadále bylo možné sledovat i život jednotlivých majitelů.

První písemná zmínka o domě čp. 55 pochází ze sklonku 15. století. Roku 1492 vešla v platnost kupní smlouva mezi Kubou Kuklou a Linhartem Hůskou (obr. 13). Kuba Kukla s povolením své manželky Káči Kuklové prodal *„dům svůj v Latráně“* za sto kop a za dvaceti

kop a dvě kopy litkupu a přidal mu k tomu tři kádě a dva stoly. Kuba Kukla si ponechal zadní domovní trakt pro svou rodinu. Ke svému životu si ponechal světnici obrácenou do dvorku s komorou nazad ke klášteru. Pod komorou si vyhradil ke svému užívání maštal a pod světnicí také zadní kout sladovny. Ponechal si také malou pavlač, po které se vcházelo ze dvora do světnice i se všemi krmítky, která se nacházela pod ní. Také horní síň v zadním traktu domu zůstala napříště v držení rodiny Kuklů, avšak sladovna nacházející se přímo pod ní připadla Linhatovi Hůskovi. Přestože se o dům do budoucna dělily dvě domácnosti, byl dům považován za jeden obytný celek. Střechu opravovali společným nákladem. Navíc Kubovi Kuklovi neměl Linhart nadále bránit ve svobodném průchodu. Pokud by jeden z nich chtěl příště dům prodat, aby prvně oslovil svého souseda (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 5AS 42i). Význam této kupní smlouvy zvýrazní další vývoj obydlí. Není nutné příliš předbíhat, nicméně je důležité pozastavit se nad problematikou rozdělení domu právě na rozhraní středověku a nové doby. Kupní smlouva je dokladem, že dům byl prostorný a mohl sloužit hned dvěma domácnostem. Stavební dispozice zůstala neměnná.

Přední dům:

Vývoj samostatného přední části domu lze vročit mezi léta 1492 a 1578. Poté, co koupil dům Linhart Hůska zůstal v držení jeho rodiny více jak půlstoletí. Nejprve ho zdědil Linhartův syn Wolfgang, za jehož života v roce 1538 propuknul na Latránu zničující požár. Z historických zpráv není zřejmé, zda hořel také dům Wolfganga Hůsky, protože rožmberský kronikář Václav Březan tragickou událost retrospektivně vyhodnotil ve svém sumovním výtahu pouze útržkovitou zprávou, v níž poznamenal *„a toho roku okolo dvadcíti domů v městě Krumlově v Latráně shořelo“* (Kubíková 2005, 59). Ať už byl Wolfgang Hůska přímo postiženým či svědkem této tragické události, požár se stal jistě zážitkem, na který po zbytek svého života nezapomněl. Strach ze ztráty střechy nad hlavou byl počátkem novověku všudypřítomný, přestože vzápětí *„shořelým v Latráně“* přislíbil vladař Petr V. z Rožmberka podporu ve výši 50 zlatých, což byl sice velkorysý dar, nicméně pro nutné opravy téměř dvaceti domů zřejmě jen symbolický (Kubíková 2005, 172). Koncem čtyřicátých let Wolfgang zemřel a pozůstalá vdova Kateřina, aby zajistila své děti Jakuba, Ludmilu a Dorotu, se znovu vdala (SOkA ČK, AM ČK, K-1, sirotčí kniha, inv. č. 184, fol. 178). Novým manželem se jí stal sladovník Jiří, který začal používat přízvisko své manželky a psal se nadále také Hůska, snad kvůli větší prestiži sladovníka jaké se těšil její první manžel.

V roce 1553 se však Jiří rozhodl prodat dům zlatníkovi Kašparovi Libtnerovi (obr. 15). Smlouva byla zapsána do trhové knihy a dům byl prodán za 54 kop grošů, s tím že zlatník bude splácet dům vždy ke sv. Havlu po 15 kopách až do celkového zaplacení. Přitom bylo domluveno, že Kašpar bude mít svobodný průchod skrze dům jakož jiný do domu jeho, bez všelijakých překážek jakož jiný, a potomkům jeho.“ Kateřině Hůskové pak chodil Kašpar Libtner splácet peníze následující roky 1554, 1555, 1557 a konečnou splátku donesl na českokrumlovskou radnici v roce 1560 (SOkA ČK, AMČK, K-1, trhová kniha, inventární číslo 336).

Po jeho smrti pozůstala vdova Voršila se sirotky, proto připadl dům švagrovi Urbanovi Šlechtovi, který byl panským kuchařem v zámecké rezidenci. V zámecké kuchyni, kterou vedl kuchmistr Matěj Piška, působil již v roce 1556 třináctičlenný sbor složený z kuchařů a kuchtíků. O rok později se skupina rozrostla ještě o jednoho člena a tehdy již není pochyb, že zde působil i Urban Šlechta (Hrdlička 2000, 242). V roce 1557 se mu totiž dostalo pocty účastnit se cesty Viléma z Rožmberka pro svou budoucí manželku Kateřinu Brunšvickou do Mündenu, při níž byl Urban pověřen dbát o kuchyni a řídit se příkazy vrchního regenta rožmberského panství Mikuláše Humpolce z Tuchoraze (Pánek 1985, 152-154). Ten mu přikázal připravovat spolu s kuchařem Čechem hodovní stůl pro velmože a jeho doprovod, což obnášelo také pravidelný nákup surovin. Jako pomocníky měli oba kuchaři přidělené dva pacholky, z nichž jeden se jmenoval Kohout. Pití pak obstarával šenk Petr. V reprezentativní výpravě však jejich vzhled připomínal spíše chudé Jihočechy, proto ve městě Duderstadtu, které se nacházelo v blízkém předpolí Mündenu, pospíchal na poslední chvíli pocestný písař koupit pro sebe a kuchaře Urbana dva nové saské klobouky, rukavice a boty za celkovou sumu 24 krejcarů. To mělo vyřešit zásadní problém, že je nechtěli přijímat v jejich starých širokých kloboucích v tamějších hospodách (Frejlachová 1995, 28-29).

Zájem Urbana Šlechty o prostřené stoly se patrně odrážel i v jeho docházce do bujarých českokrumlovských hospod, v nichž se potkával s ostatními měšťany (Stejskal 1997, 376-408). V roce 1574 se však zapojil v jedné z krčem do šarvátky, při níž byl vážně zraněn. Českokrumlovský hejtman Jetřich Slatinský ze Slatinky, který toho času zastupoval Viléma z Rožmberka okamžitě začal doléhat na městskou radu a napsal jí list, v němž připomínal, že *„velkej neřád se při městě anobrž i v městě se z strany šenkovních domů nachází, že mimo předešlé někdy nařízení přes uloženej čas aneb hodinu do puol i přes puol noci v šenkovních domích řemeslníci a jiného nízkého povolání pitím a žraním*

i jinými mnohými rozpustilostmi neřád provozují. Což předně proti pánu Bohu a potom proti dobrému řádu a vzdělání dobrého jest, skrze což potom mnohé nevážnosti, vraždy, jedni na druhé na ulici čekání, bitvy a rozličné půtky dějí. Což se teď nevelmi krátkých dnův kuchaři Jeho mti páně mistru Urbanovi Šlechtovi přihodilo, o čem všecko město ví, jak jest hanebně nenáležitě, nechci říci zrádně zbit, kamenován, ano bez snadu i vobrán" (Gross 1900-1901, 546). Následoval příkaz, aby se po městě neprocházeli řemeslníci, čeleď, městští mladíci a studenti ozbrojení kordy, tulichy, sekerami a čakany. Pokud by příkaz porušili, pak je čekala pokuta a dvě neděle v šatlavě. Navíc se mělo přísně dohlédnout na dodržování uzavíracích hodin v krčmách. (Bůžek 1997, 232). Kuchař Urban Šlechta zemřel v roce 1578 a určení poručníci dům prodali Tomáši Deutschovi.

Zadní dům:

Kuba Kukla si s manželkou ponechal zadní část domu. Jistě mu nečinilo problémy s nabytými penězi z prodeje přední části splácet poplatky za dům ve vrchnostenské kanceláři, o čemž svědčí dochované urbariální záznamy z let 1500, 1510 a 1530, kde však je napsáno pouze jeho jméno Kukla a vybraná částka (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 7Ralfa 186; I 7Gbeta N. 9/1; I 7Gbeta N. 9/2).

Část domu, kterou si ponechal Kuba Kukla, přešla po jeho smrti do vlastnictví jeho pozůstalé manželky Kateřiny. V roce 1541 i ona musela ulehnout na smrtelnou postel. Povinností bylo zajistit potomky, proto přistoupila k sepsání poslední vůle. Ve své závěti se měšťanka nehodlala spokojit se stávajícími dluhy sester svého zesnulého muže. Patrně hlavním důvodem proč chtěla 2 kopy grošů získat zpět, byla potřeba rychle zajistit synovi peněžitou částku pro případ jejího náhlého úmrtí. Další nepatrné rozmnožení obnosu peněz měl přinést prodej černé sukně. Ve výčtu odkazovaných oděvů Kateřina Kuklová pokračovala a svému synovi předávala kožich, své ložní šaty i jejího muže. Z odkazovaného nádobí jmenovala pouze velkou mísu a mísu prostřední velikosti. Jistou hodnotu měly i dva štuky plátna, ale nejcennějšími předměty v domácnosti byly zřejmě součásti ochranné zbroje, a to přední a zadní plech, obojek, myšky, piklhaub a zbraň v podobě kuše s heverem (SOkA ČK, AM ČK, K-l, kniha testamentů, inv. č. 321, fol. 301).

Díky konkrétním údajům o přesunu financí a jednotlivých předmětů mezi kšaftovníky se obsah závěti nestal strohým odevzdáním všeho majetku synovi jako hlavnímu dědici, což bylo obvyklou testamentární praxí. Naopak Kateřina Kuklová přistoupila i k urovnání vztahů se snachami, což nakonec vedlo k zajištění finančního obnosu. Podle výčtu

odkázaných předmětů nebyla kulturní úroveň domácnosti Kuklů nijak oslnivá (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990a, 70-74).

Horní hranici luxusu představovala patrně zbroj a zbraň, které měly v závěti Kateřiny Kuklové snad nejvyšší hodnotu. Ještě v první polovině 16. století bylo mezi pěšími střelci na bojištích docela velké množství střelců z kuší, což byly podle pozůstalostních inventářů hojně rozšířené zbraně v měšťanských domácnostech. Ještě v roce 1547 se doporučovalo zemské hotovosti, *„kazdy aby mel predni a zadni kus, obojcek, peklhaubec a kdoz muoz i mysku a k tomu dobrou savli neb sarsoun, rucnici dlouhou, vostip, suduci neb cepy“* (České sněmy 24. 3. 1547).[1] Brzy však zastaralé kuše nahradily mnohem drtivější zbraně palné a kuše se rychle staly uměleckým doplňkem pozdně renesančních lovů a her (Klučina 2004, 610). Také zbroj procházela rychlým vývojem, protože vždy byla uzpůsobena specifické bojové činnosti. Střelci začali postupně odkládat myšky, které chránily loket, i další pláty na rukou, aby mohli obratněji pohybovat pažemi a mířit. Obvyklá pěchotní půlzbroj, skládající se z předního a zadního plechu, obojku a přilbice, se nakonec mezi lety 1579 a 1588 vytrácí a zůstává pouze ve výbavě pikenýrů. Po roce 1547 nahradila nejčastější formu přilby peklhaubec ochranná přilbice šturmhaub (Romaňák – Dangl 1986, 56-57). Vojenská výbava, kterou Martin Kukla obdržel od své matky, zřejmě patřila již jeho otci a do následující poloviny 16. století vstupovala na svém nositeli jako zastaralá.

Martin po smrti své matky zděděný dům prodal Štěpánovi Mittasovi (SOkA ČK, AMČK, K-1, trhová kniha, inv. č. 336, fol. 38). Ten si ho dlouho neponechal a již v roce 1545 prodal dům kožešníkovi (obr. 14) Blažkovi (SOkA ČK, AM ČK, K-1, trhová kniha, inv. č. 336, fol. 142). Patrně od poloviny 50. let žil v domě sladovník Jiří Schwarz. Přestože v roce 1568 prodal dům dalšímu sladovníkovi Jiřímu Lobtascherovi (obr. 16), ještě v roce 1571 při sepisování své poslední vůle věděl, že na domě v Latráně, který kdysi prodal, má nějaký dluh. Mimo to dlužil po okolí za *„černý“* sukno, pivo a několik žejdlíků vína. To však byly pouze malé částky, oproti tomu co mu dlužili jiní. Jiří Lobtascher mu za dům v latráně dlužil toho roku ještě 230 kop. Českokrumlovský zedník Hans Gostch mu dlužil za pole, o čemž svědčila doma uložená řezaná cedule. Další z řezaných cedulí pamatovala na dluh za pivo. Schwarzovi však dlužili lidé také za strych obilí, dokonce i klíčné na dům, které se platilo při převodu domů. Peníze mu dlužili lidé z Chvalšin, Dolního Dvořiště

[1] http://www.psp.cz/eknihy/snemy/

i Prahy. Ušetřené a navrácené peníze pak hodlal rozdělit mezi své příbuzné (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 219).

Také druhý sladovník Jiří Lobtascher, který koupil v roce 1568 dům, na sklonku svého života přistoupil k sepsání poslední vůle. Shodou okolností to bylo ve stejném roce jako sladovník Jiří Schwarz. Lobtascher však patrně nedisponoval příliš vysokým peněžitým obnosem kvůli vysokému dluhu na domě. Veškerou svou zbylou hotovost se snažil použít na urovnání dluhu v netolickém mlýně. Vymazal dluhy svých sester a zbylé peníze dal chudobinci. Nakonec své manželce Kateřině odkázal vše movité a nemovité a 14 kop na splacení malých i velkých dluhů (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 204). V roce 1580 přikoupil tuto část domu Tomáš Deustch (SOkA ČK, Kubíková).

Dějiny městského domu od 80. let 16. století do počátku 18. století:

V 70. a 80. letech 16. století se prohloubily styky domácího obyvatelstva s cizinou natolik, že do Čech byli ve velkém zváni severoitalští malíři, architekti a obchodníci. Jejich úkolem bylo zprostředkovat domácímu prostředí módní renesanční styl života. V rámci tohoto procesu přišel na počátku 70. let do Českého Krumlova zedník Tomáš Deutsch (obr. 17), který podle svého přízviska pocházel patrně z Tyrolska. Uplatnění nabyl snadno, protože byl znalý vyhlášeného italského renesančního stavitelství, po kterém byla na jihu Čech obrovská poptávka. Není vyloučeno, že se podílel spolu s dalšími stavebníky Hansem Gotschem a Hansem Haasem na výstavbě českokrumlovského pivovaru i několika menších zakázkách, které mu vynášely slušný výdělek (Šmrha 1938, 6-7).

O dva roky později se Tomáš Deutsch poprvé ženil. Se svou budoucí manželkou Kateřinou osobně navštívil českokrumlovskou radnici, aby mohli přistoupit k sepsání svatební smlouvy. Společně se usnesli, že cokoli budou mít movité, nemovité a co také v budoucnosti nabudou, sobě navzájem předávají. Pokud by jeden z páru zemřel, pak ten druhý mohl svobodně dál užívat veškerý majetek a dle libosti s ním nakládat shodně s nařízením zemských práv (SOkA ČK, AM ČK, K-1, kniha svatebních smluv, inv. č. 334, fol. 492). V roce 1578 se Tomáš Deutsch ve městě definitivně zabydlil, když koupil přední dům čp. 55 na Latráně. Zednické řemeslo kvetlo dál, proto v roce 1580 mohl přistoupit ke koupi zadní části domu. Obě části domu se po dlouhé době opět spojily v rukou jednoho majitele. V roce 1585 odváděl poplatky z domu, ze tří dědin, několika luk a dvou zahrádek. Tomáš Deutscher se dokonce stal členem skupiny obecních starších a podílel od 3. března 1608 do 10. listopadu 1609 na správě města (Wimmerová 2010, 728)

Ne vše se však v zedníkově životě vyvíjelo ideálně. Nejprve mu zemřela první manželka. Proto se odhodlal k druhé ženitbě a vstoupil v druhé manželství s Johanou. V roce 1610 ho postihla další velká rána, když na Latráně opět vypuknul požár. Kronikář Václav Březan si poznamenal do své kroniky, že *„26. maji, v středu po sv. Urbanu, v noci na čtvrtek v deset hodin německých*[2] *hořelo v Latráně na Krumlově. Shořelo Štajnšnajderovi, Honzovi kominíkovi*[3] *a jiní podle domové; i kde pan Homut*[4] *byl, tam naproti zámku asi jedenácte domů. Veliká škoda stala se“* (Pánek 1985, 614). Oheň pohltil některé domy na Latráně a na prvním hradním nádvoří (Kubíková 1993, 264-265). Ani Tomáš Deutsch s manželkou se katastrofě nevyhnuli, když jim jejich dům vyhořel.

V roce 1613 se už cítil zedník natolik slabý a nemocný, že přistoupil k sepsání testamentu, k čemuž ho opravňoval statut měšťana z Krumlova z Latránu. Nejprve přikázal své manželce, aby jeho mrtvé tělo křesťanským způsobem nechala beze vší nádhery pohřbít do země. Navíc se přiznal, že díky své dlouhé nemoci upadnul do dluhů kolem 494 kop grošů a 100 tolarů, které se snažil jmenovitě vypsat a přikázal je splatit. Dva zlaté nechal odevzdat na stavbu kostela sv. Martina a chudým lidem v chudobinci odkázal malou chmelnici se vším příslušenstvím. Vše ostatní, čím ho dle jeho slov Bůh obdařil, jako dům, pozemky, zahradu, hotovost a vše movité a nemovité nic nevyjímaje kromě toho výše uvedeného v soupisu dluhů odkázal své manželce Johaně, která s tím nadále mohla pracovat svobodně dle své nejlepší vůle (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 196). Pozůstalá vdova Johana se v roce 1615 znovu provdala. Jejím novým mužem se stal sladovník Vít Šítal (SOkA ČK, Kubíková). Od Šítalových dědiců v roce 1620 koupil dům Ondřej Mang (SOkA ČK, AM ČK, K-1, kniha trhových smluv).

V roce 1633 se přiženil ke vdově Lucii pozůstalé po Ondřejovi Mangovi, sladovník Tomáš Steiner (SOkA ČK, AM ČK, K-1, kniha svatebních smluv, inv. č. 334), který v roce 1639 odkázal dům svému synovi Jeronýmovi (obr. 18). Při sepisování poddaných v roce 1651 byl devětadvacetiletý sladovník Jeroným Steiner představeným ryze katolické domácnosti, kterou tvořil spolu se svou osmadvacetiletou manželkou Juliánou, osmnáctiletou děvečkou Marjánou a jedenáctiletou Marjánou, která byla buquoyskou poddanou (Soupis 1997, 303).

2 Ve 22 hodin.

3 Jan Hagen ze Švorcpachu, osobní komorník Petra Voka.

4 Jiří Homut z Harasova, v 90. letech 16. století rožmberský kancléř.

Podle berní ruly v roce 1654 pracoval v domě pivovar a dům byl oceněn na nejvyšší možnou cenu. Jakožto movitý měšťan mohl si Jeroným Steiner dovolit vedle provozování svého řemesla ještě chovat dobytek (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 4RN.1a). Steinerova rodina bydlela v domě až do počátku 18. století.

Shrnutí - písemné prameny a hmotná kultura:

Vybavení městského domu reflektují pouze některé písemné prameny, a to především kupní smlouvy, závěti, případně účty. Bohužel se žádné osobní deníky nebo pozůstalostní inventáře k domu nevztahují. Za jeden z nejdůležitějších pramenů lze považovat kupní smlouvu z roku 1492, která umožňuje pohled na strukturu některých částí domu (maštal, světnice, sladovna, pavlač aj.) a reflektuje některé součásti vybavení (dva stoly, tři kádě, krmítka) a peníze (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 5AS 42i). Nejvíce údajů o vybavení interiérů městského domu poskytuje závěť Káči Kuklové z roku 1541, v níž byly odkazovány textilie, oděvy, zbraň, zbroj, peníze a patrně kovové mísy (SOkA ČK, AM ČK, K-1, kniha testamentů, inv. č. 321, fol. 301). Oděv panského kuchaře Urbana Šlechty byl v roce 1557 rozšířen o saský klobouk, rukavice a boty, o čemž svědčí záznamy pořizované během jeho cesty do Mündenu, kam si Vilém z Rožmberka jel pro svou budoucí manželku (Frejlachová 1995, 28-29). Sladovník Jiří Schwarz měl ve svém domě uschovány řezané cedule, které pamatovaly ne dluhy. Sám dlužil za víno, pivo nebo černé sukno (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 219). Vlašský zedník Tomáš Deutsch ve své závěti odkazoval dva zlaté na stavbu kostela sv. Martina, chudým lidem v chudobinci odkázal malou chmelnici se vším příslušenstvím a převáděl dům, pozemky, zahradu, hotovost a vše movité své ženě (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 196). Chov dobytka na dvorku městského domu v roce 1654 dokládá zápis v berní rule (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 4RN. 1a).

6. Podoba a vybavení měšťanského domu

Původní gotickou nebo pozdně gotickou podobu si českokrumlovské domy udržovaly zpravidla až do třicátých a čtyřicátých let 16. století, kdy na jih Čech začaly proudit renesanční kulturní vlivy z Itálie (Muk 1974, 17-25). Recepce renesančního způsobu života úzce souvisela s příchodem italských stavitelů, kteří získávali na rožmberských panstvích architektonické a malířské zakázky (Šmrha 1938, 6-7). Jedním z vlašských zedníků byl také Tomáš Deutsch, který se usadil v roce 1578 v domě čp. 55 na Latránu a spojil v roce 1580 jeho přední a zadní trakt (SOkA ČK, Kubíková). S touto událostí patrně souvisela přestavba domu v renesančním duchu. Přesto nelze hovořit o radikální proměně obydlí, ale spíš o snaze plynule inovovat původní stavební tradici. Ukázkou toho byly gotické prvky, jež přežívaly dál ve stavební dispozici domu a v klenutých prostorách přízemí i patra. Zejména průjezd zůstal zaklenut křížovou klenbou s hřebínky a sousední prostor výsečovou klenbou s hřebínky, které místy přecházely v gotizující lilie.[5] Svár gotiky a renesance se na první pohled z ulice nejvíce odrážel v architektonické podobě domu, a to v kompozici čtyř obdélných oken v prvním patře nebo v kamenném portálu, který lemoval vstupní vrata. Tyto zásahy do architektonické podoby domu odpovídaly měnícímu se estetickému smýšlení doby a výrazně formovaly ráz celého Latránu.

Změna exteriérů byla doprovázena proměnami vnitřního vybavení, což souviselo s novým přerozdělováním prostoru a rozdílnými potřebami jednotlivých vlastníků, kteří v domě vykonávali svá řemesla. Od sklonku 15. do 18. století zde provozovali svá řemesla zlatník, kožišník, zedník, sladovníci a pivovarníci. Zatímco vnější podoba domu se patrně měnila pouze jednou za několik desetiletí. Interiér měšťanského domu představoval prostor, v němž docházelo k relativně rychlému střídání vlastníků, nájemníků a domácností, s čímž souvisel vznik, zánik obchodů a služeb během několika generací. Vedle potřeby následovat módní vlivy, lze hledání odpovídajícího místa řemeslníků a jejich domácností v rozbíhající se novodobé trhové ekonomice považovat za jeden z hlavních faktorů, který přispíval k výrazným a rychlým proměnám vnitřního vybavení městského domu. Následující shrnutí poznatků o podobě a vybavení vnitřních prostor městského domu čp. 55

[5] http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_lat55.xml.

na Latránu vychází z komparace poznatků z dochovaných historických a archeologických pramenů (obr. 6).

6.1. Přízemí domu

Průčelí:

Průčelí domu oddělovalo Latránskou ulici od vlastní domovní zástavby a vymezovalo pevnou hranici mezi veřejnou komunikací a obytným či hospodářským zázemím. Vstoupit do soukromého prostoru bylo možné pouze vraty, která tvořila významné místo, kde se oba světy protínaly. Hlavní dveře byly doplněny renesančním kamenným portálem a navíc mohly být zvýrazněny zavěšením štítu, který ukazoval, do jakého prostoru směřují návštěvníkovi kroky a kdo je právoplatným majitelem domu. Od každého příchozího se očekávalo, že bude vcházet do domu právě vraty. Jiné vstupy platily za nedovolené narušení soukromí. Prvotní ohlášení probíhalo obvykle klepáním (Bůžek 1997, 201). U domu čp. 55 mohla být velká vrata směřující do průjezdu doplněna dvířky pro chodce. Do obou spodních rohů ostění vrat byly umístěny **žulové patníky**, aby se při průjezdu vozů neomlátila zeď a nebyla narušena statika domu. Bytelné dveře zavěšené na pantech byly bezpochyby vybaveny závorou nebo masivním ozdobným zámkem uzamykatelným na otočný klíč, aby tak byl zabezpečen interiér a vybavení domu před případnými zloději (Bůžek 1997, 202).

Při rozdělení domu na dvě části v roce 1492, bylo potřeba vymezit pravidla, jimiž se museli oba noví sousedé řídit, aby nebylo ani jednomu bráněno v průchodu předními dveřmi do domu, proto v kupní smlouvě Kuba Kukla nařizoval *„aby svrchupsaný Linhart jemu a jeho čeledi nebránil skrze dům, totižto předními dveřmi choditi, když by koli jemu potřebě bylo“* (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 5AS 42i). Podobně tomu bylo i v roce 1553, kdy *„přitom dobrovolně a dokonale smluveno jest, že týž Kašpar všelijak svobodný průchod míti má skrze dům, jakož jiný do domu jeho, bez všelijakých překážek jakož jiný, a potomkům jeho“* (SOkA ČK, AM ČK, K-1, trhová kniha, inventární číslo 336).

Dolní síň:

Průchod dveřmi zavedl návštěvníka do průjezdu, který platil také za dolní síň, tedy hlavní komunikační prostor spodní části domovního traktu. Odtud bylo možné vstupovat do klenutých sklepů suchých určených pro skladování potravin nebo mokrých sloužících k uskladňování piva nebo vína nebo pokračovat skrz dům na dvorek. Po obou stranách

průjezdu byly vstupy do vedlejších místností, z nichž největší byl zaklenut **výsečovou klenbou s hřebínky, které přechází v gotizující lilie**.[6] Jedna z místností sloužila jako sladovna. Měl li majitel domu várečné právo, mohla druhá místnost či dolní síň sloužit k šenkování piva (Bůžek 1997, 202). S tím by mohl sloužit prodej **dvou stolů** v roce 1492 (SOA Český Krumlov, Vs ČK, I 5AS 42i). Nacházely se zde schody do prvního patra. Tato část domu byla zaklenuta **křížovými hřebínkovými klenbami**, což s ostatními klenbami upozorňovalo na stáří domu.[7] Jako u jiných českokrumlovských domácností se zde mohlo nacházet zemědělské nářadí, produkty živočišné a zemědělské výroby a z nábytku především truhly, almary a lavice. Pokud provozoval měšťan řemeslo v domě, byla dolní síň i přilehlé komory naplněny řemeslnickým nářadím a hotovými výrobky (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 115). Mohla zde být uskladňována **dřevěná palice** nebo **lopata**, které byly objeveny při archeologickém výzkumu. Palice mohla být ve sladovně používána k opravám sudů na pivo (obr. 30).

Sladovna:

Sladovna zmíněná v kupní smlouvě z roku 1492 představovala prostor, kde Linhart Hůska a jeho rodina provozovala sladovnické řemeslo, které se do budoucnosti mělo stát zárukou dobrého živobytí pro něj a později i další vlastníky a nájemce domu. České pivovarnictví totiž vstupovalo do své přelomové epochy. Základ pro výnosné pivovarnictví představovalo dobré zázemí, které by poskytnulo potřebné suroviny. Vedle dodání dostatečného množství chmele, vody a kvasnic bylo nutné řízeným procesem klíčení a hvoždění vyrobit z obilí slad obsahující potřebné enzymy a aromatické i barevné látky nezbytné pro výrobu určených druhů piv. To se stalo hlavní náplní práce Linharta Hůsky i dalších českokrumlovských a latránských sladovníků v období, kdy vrcholily spory mezi Rožmberky a královskými Českými Budějovicemi a dokonce v provinčním měřítku i mezi oběma městskými částmi. V souvislosti s tímto problémem Petr z Rožmberka 7. prosince 1503 vydal listinu, která přikazovala všem Latránským, aby nevařili bílé pivo, dokud pro město vařili bílé pivo českokrumlovští měšťané (Veselý 1993, 315-316). Útěchou Hůskovo rodině mohla být alespoň svoboda dovážet bílé pivo z okolí a šenkovat ho pro vlastní potřebu. Latránští často dováželi bílé i červené pivo z Chvalšin a Přídolí.

6 http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_lat55.xml

7 http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_lat55.xml

Ve vybavení sladovny v roce 1492 byly **tři kádě** určené nejspíš k máčení zrna. Ty Kuba Kukla prodal Linhartu Hůskovi. Bezpochyby se zde nacházelo nezbytné příslušenství pro provoz jako hvozd, sušárna k sušení sladu či kotlina k vytápění místnosti (Petráň 1995, 383-384; Týž 1997, obr. 235). Dědici Linharta Hůsky provozovali sladovnu až do roku 1553. O dva roky později, kdy došlo ke spojení vnitřního města s Latránem, začaly pro oba celky platit v distribuci sladu a piva stejná pravidla. Bílé pivo mělo být odebíráno pouze z obecního pivovaru v Krumlově a doma si měšťané mohli dle libosti vařit pouze piva červená (Veselý 1993, 316). V domě byla sladovna v provozu patrně i další dlouhá léta, o čemž svědčí i zmínka v berní rule v roce 1654, které eviduje v domě pivovar. Vedle něj se v té době v Českém Krumlově nacházelo dalších 10 poddanských pivovarů, 7 sladoven, 1 palírna a dále se vařilo pivo ve 28 měšťanských domech. Městečka na českokrumlovském panství neměla v době vzniku berní ruly právo vařit pivo, ani pálit pálenku. Poddanských hospod bylo v Českém Krumlově 36 a další se nacházely v Křenově, hostinský dům v Českém Krumlově a ve Chvalšinách (Kubíková 1982, 97). Archeologický výzkum nepřinesl žádné prameny, jež by svědčily o provozu této místnosti. Není však vyloučeno, že zde byly používány některé dřevěné předměty.

Dvorek:

Prostřední část parcely, na níž stál měšťanský dům, byla vyhrazena prostoru dvora. Jeho hlavní význam spočíval v tom, že poskytoval městskému domu prostor pro hospodářské zázemí. Nebyl volně přístupný a s veřejnou komunikací byl propojen jen domovním průjezdem, resp. dolní síní. Dvorek rozlehlého domu čp. 55 byl ze všech stran lemován domovní zástavbou, která ho oddělovala od sousedních parcel. Na obdobných dvorcích se obvykle nacházely pece, průtahy, chlévy. V roce 1492 **se zde pod pavlačí nacházela krmítka** pro vepře, proto zde patrně nechyběly ani chlívky (SOA Český Krumlov, Vs ČK, I 5AS 42i). O podobě pavlače blíže prameny nevypovídají, z téhož období jsou známé varianty stojící *„na svislech“*, *„na sloupcích“* nebo visící *„na provazcích“* (Winter 1890, 387). Kamenné pavlače mívaly slohová vroubení nebo ozdobné mříže. Navíc bývaly ověšeny žebříky a džbery, které se mohli hodit k hašení ohně, což úzce souviselo s povinností měšťana zamezit létání jisker do sousedova dvora nebo na sousední dům (Winter 1890, 388). Ze dvorku se vstupovalo do **maštale** (SOA Český Krumlov, Vs ČK, I 5AS 42i). Právě zde byl v roce 1654, při prohlídce domu ustájen **dobytek** (SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 4RN.1a).

S provozem domu souviselo jeho zásobování pitnou vodou, o čemž nejvíce vypovídá archeologický výzkum. Byla objevena 12 metrů hluboká **studna** kruhového tvaru, jejíž plášť byl až na skálu vyskládán z kamenů. Ohlubeň studny lemující její okraj patrně podlehla novodobým planýrkám povrchu. K čerpání „vážení“ vody sloužilo **vahadlo**, na jehož konci byla patrně zavěšena **dřevěná vědra.**

Dvůr poskytoval prostor také pro nakládání s odpadem, což souvisí s budováním smetišť, hnojišť a záchodů (Winter 1890, 407-409). Žádný podobný objekt archeologický výzkum na dvorku neodhalil, přesto muselo v domě existovat místo, kam byly vylévány doložené keramické nočníky. Odpad byl z českokrumlovských městských domů vyvážen na ostrov pod zámkem, kde ho odnášela rozvodněná Vltava.

6.2. První patro

Horní síň:

Lomeným schodištěm se z dolní síně vycházelo do prvního patra. Z úzké plošiny mezipatra bývaly přístupné navíc kvelby, které sloužily jako úložiště surovin a hotového zboží. Rozlehlý komunikační prostor prvního patra zaujímala horní síň, o jejímž vybavení nepřinesl žádné informace archeologický výzkum. Podle údajů z ostatních českokrumlovských domácností se zde nacházelo palivové dříví, jímž se vytápěla přední světnice, kotle, rožně, stolní nádobí z mědi, mosazi, cínu a hospodářské náčiní jako pily nebo lana (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 116). Skládala se zde většinou také zbroj. Z horní síně se vcházelo do černé kuchyně a dalších prostor v prvním patře. V luxusnějších domech sloužila horní síň také jako obytná hala.

Podoba, vybavení a provoz kuchyně:

Teprve od 16. století se podle inventárních soupisů v měšťanském stavení v Českém Krumlově definitivně vyděluje prostor určený k přípravě, čištění, mytí, úpravě jídel a vaření od prostorů obytných (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 116). Vznikla černá kuchyně, která skýtala pro oči návštěvníka pestrou, dramatickou a činorodou scénu, jež v domácnosti neměla obdobu. Od počátku 16. století se skutečně instruktivními návody o podobě a provozu kuchyní pro budoucí generace staly tištěné kuchařky a jejich ikonografický doprovod v podobě dřevořezů, dřevorytů a mědirytin (srov. Holub – Burian 1997). Ty zobrazují, že hned při vstupu z horní síně do kuchyně byl vidět pod otevřeným komínem, vyklenutým

do tvaru vysokého jehlance, nízký zděný krb, pec či ohniště na oltáři. Zde byl rozděláván oheň, díky němuž byla kuchyně jedinou celoročně vytápěnou místností v domě a místem, kde se odehrával celý rituál přípravy jídel. Tepelná úprava jídel ve formě vaření, pečení, smažení a rožnění byla již od středověku základem kuchařského umění. To si žádalo velké zásoby palivového dříví, které se proto uskladňovaly v horní síni nebo pod soklem krbu. Ve 30. letech 17. století popsal vybavení kuchyně Jan Ámos Komenský, který se snažil ve své jazykové encyklopedii shrnout tehdejší slovní zásobu využívanou v běžném životě. Podle Komenského se potraviny a polotovary zpravidla nosily do kuchyní ze sklepa, síní nebo přímo ze špižírny a kuchař je na ohništi zvaném *„prsk“* v pánvích, kotlích a měděnicích vařil, na rožních pekl, na roště pražil či na rendlíku smažil. Pokud jídlo příliš vřelo a kypělo, srážel ho *„šufanem“* a v případě že začalo pěnit, tak ho *„vařeškou sšumoval“*. Jídlo se vytahovalo *„hákem, sitem a cezákem“* se cedilo. Mezi ostatní kuchyňské náčiní patřilo *„hřeblo, pohrabáč, ohřívadlo, struhadlo, zřez, žlaby (necky), diany, okříny a mísy, kteréž když se vyplakují, dělají se pomyje“* (Komenský 2003, 54-55). Přestože jeho texty i dobová vyobrazení představují kuchařství jako ryze mužskou záležitost, pořizování nádobí a přípravě stravy se věnovaly především měšťanky, které při vaření stíhaly i ostatní domácí práce a poskytovaly tak čas muži starat se o řemeslo zajišťující obživu celé domácnosti. Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně Jana Kocína z Kocínétu z roku 1600 vystihuje vlastnosti ideální hospodyně slovy: *„Ona naplňuje dům svůj dobrým a pěkným nábytkem, koberci, čalouny, dobrými ložními šaty, peřinami, zlatým, stříbrným, mosazným, cínovým, měděným, železným a dřevěným nádobím a jinými věcmi, kterýchž se v domě potřebuje a jimiž se dům okrašluje.“* S tím souvisí i povinnost starat se o vybavení: *„a jistě hned pozná člověk z nádobí a jiného nábytku, jaká jest v domě, rozumná-li a pilná, čili nerozšafná a lenivá, hospodyně“* (Ratajová – Storchová 2009, 264-310). Pravidelné nákupy předmětů do kuchyně vedly v období manýrismu a raného baroka k rozmnožení kuchyňského a servírovacího nádobí, proto bylo umístěno na stěny, do otevřených regálů, na police krbů nebo pod sokly pecí. Bohaté nádobí z mosazi, mědi, cínu i dražších kovů zaplavilo místnost a poukazovalo na bohatství domácnosti.

O vybavení kuchyně v domě čp. 55 na Latránu písemné prameny mlčí, snad se v kuchyni v zadním traktu domu nacházela **velká a menší kovová mísa**, které v roce 1553 odkazovala Káča Kuklová svému synovi. O to cennější představu poskytnul archeologický výzkum, který doložil keramické nádoby určené primárně k vaření, smažení a pečení. V kuchyni se nacházely **hrnce** na mléčnou stravu, polévky, kaše a tuhou stravu.

K jejich přikrytí sloužily **poklice**. Vedle toho se zde používaly **trojnožky** určené primárně ke smažení a rychlému ohřevu nebo **pekáče** používané k pečení drůbeže, vepřového, hovězího či zvěřiny či k jímání tuku, který odkapával z masa na rožni. Své místo si zde našly **hluboké mísy se třmenovými uchy**, v nichž se dalo například péct maso. V těchto dochovaných nádobách vařila kuchařka nejrůznější dobové pochutiny z oškubaných a vykuchaných ptáků, ryb zbavených šupin a rozdělených, stáhnutých zajíců či z nejrůznějšího masa, jež mohlo být špikováno pomocí špikovací jehly. Uvařená jídla ochucovala kořením, které mohla roztloukat paličkou v kovovém hmoždíři nebo strouhat na struhadle. Již v kuchyni se servírovaly pokrmy na talíře a odnášely se k hodovnímu stolu ve velké světnici.

Tím však práce v černé kuchyni nekončily, protože bylo nutné přikročit k mytí hrnců, džbánů, hlubokých a mělkých talířů v dřezu. Ty následně byly pomocí utěrek vysušeny a pověšeny dnem vzhůru na římsu dymníku. Ohniště bylo uhašeno, pohrabáno pohrabáčem či vyčištěno pomocí kleští na uhlí. Smetí bylo pomocí koštěte smeteno do koše. I starost o pořádek v kuchyni či jinde v domě patřily mezi ctnostné vlastnosti rozšafné hospodyně, proto se doporučovalo, *„a protož rozumná žena své práce pěkně, pořádně, čistotně, živě, čerstvě a neospale vykonává. Pracuje-li o čem v domě a k tomu buď vody aneb ohně potřebuje, nechodí po domě ušoupaná a ukálená jako svině, rozprostovlaštěná jako příšera, odhalená i obnažená jako nevěstka“* (Ratajová – Storchová 2009, 264-310).

Velká světnice:

Nejdůležitější prostor v domě představovala světnice v prvním patře. Zde se setkávala u hodovního stolu pravidelně nejen rodina, ale celá domácnost. Potřeba reprezentace se projevila ve světnici především v podobě a kvalitě otopného zařízení, formování stropu a podlah, osvětlení, oknech a v reprezentativním vybavení prostoru. Místnosti dominovala patrně **zeleně polévaná kachlová kamna** sestavená z komorových kachlů, jež byly zprvu zdobeny figurálními motivy, jež postupně nahradily ornamentální tapetové vzory. S nastupujícím barokem mohlo souviset nahrazení zastaralých kamen novými módními **kamny hnědé barvy**. Podlaha byla patrně prkenná nabíjená palicí a strop trámový. Po přestavbě v roce 1578 byly omítnuté stěny okrášleny **nástěnnými malbami Krista**.[8] Osvětlení mohl jako u sousedů zajišťovat lustr nebo svícny. V domě se k svícení používala

[8] http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_lat55.xml

skleněná lampa. Okna s výhledem do ulice byla zasklena pomocí **skleněných koleček zalitých do olova**. Stěny světnice mohly lemovat římsy táhnoucí se podél celé zdi a kratší police podepřené na obou koncích konzolami. Na nich mohly být vyskládány archeologicky objevené **malované talíře a mísy s talířovitým podokrajím.** To bylo v měšťanských domácnostech na počátku 17. století běžnou praxí, jak dokládá zpráva uvádějící římsy, jež hostily „šálce hliněné malované, žbánky alabastrové, nebo dokonce žbánky e terra sigilata“ (Winter 1895, 114 - 115). Některé talíře vybavené poutky mohly být ve světnici zavěšeny přímo na stěnách nebo postaveny na kredenci. Vedle toho pak mohla stát také umývací skříň (Winter 1895, 146), na kterou bylo pokládáno velké **bohatě zdobené a zeleně polévané umývadlo**, sloužící k umývání rukou před i po jídle. Mohlo být součástí i domácího oltáře se svěcenou vodou. V místnosti se nacházely almary, truhly a truhličky různých rozměrů, do nichž se ukládaly **peníze v hotovosti i řezané cedule**, které nesly zápisy o dluzích, jako tomu bylo v domácnosti Jiřího Lobtaschera v roce 1571 (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 219).

Dominantou místnosti byl zpravidla hodovní stůl obklopený lavicemi, u něhož se pravidelně scházela rodina k jídlu či projednávání rodinných záležitostí. Podle pozůstalostních inventářů a závětí se v Českém Krumlově na sklonku 16. století používalo ke stolování hodně cínového nádobí. Cínové talíře po šesti až dvanácti kusech se vytahovaly z kožených pouzder. Kompletních cínových příborů bylo málo a výrazně převládaly lžíce. Z tvarů cínového nádobí se používaly koflíky, koflíčky, konve, konvičky, kalichy, šály, hmoždíře, číše a žejdlíky, výjimku netvořily ani cínové svícny, slánky, měděnice či cínové vázy zdobené bílým malováním. Vedle toho se používalo také množství předmětů vyrobených ze stříbra, zlata, mosazi, mědi, železa či dřeva (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 117). Z tohoto sortimentu kovových předmětů se ve studni dochovala **mosazná lžíce**, kterou patrně využíval někdo z domácnosti k nabírání tekuté stravy, která se roznášela z kuchyně ke stolu v **mísách s talířovitým podokrajím.** Vedle nich se začaly používat také **talíře.** K pití sloužily **keramické džbány**, z nichž vejčité patrně sloužily k pití vína a kulovité k pití piva. Z velkého džbánu s volutou na uchu se nalévala voda žíznícímu nebo sloužil k přinášení svěcené vody ze studánek při poutních místech. Popíjelo se také ze **skleněných pohárů**, jež byly zdobeny řezáním a číší, které produkovaly a prodávaly rožmberské sklárny na Šumavě nebo v Novohradských horách. **Vítací číše zdobená erby** byla používána patrně při mimořádných příležitostech, kdy bylo vhodné potvrzovat dobré vztahy v rodině, mezi přáteli či klienty (Bůžek 2007, 189-213).

V **kvadratických skleněných lahvičkách** mohla být ke stolu přinášena voda blahodárných účinků, která byla načerpána v lázních.

Vybavení ložnice:

Do ložnice se zpravidla vstupovalo z horní síně a základní inventář zde nepochybně tvořily postele či dokonce dětské postýlky (Bůžek 1997, 204). Z kšaftu Káči Kuklové z poloviny 16. století vyplývá, že běžným vybavením místnosti bylo **ženské a mužské ložní prádlo**. Pro jejich uložení patrně i v domě na Latránu sloužily skříně nebo truhly. Osvětlení zajišťovaly v českokrumlovských měšťanských ložnicích zpravidla svícny a důležitým doplňkem byly také předměty potřebné k hygieně, což potvrdil i archeologický výzkum. Zatímco u **umývadla** není jasné, zda se nacházelo ve světnici nebo ložnici, s jistotou lze za inventář místnosti považovat **keramické nočníky**.

Otopná zařízení:

Zatímco kuchyně představovala jedinou místnost v domě, která byla vyhřívána po celý rok otevřeným ohništěm pod velkým dymníkem, ostatní vytápěné místnosti byly vybaveny kachlovými kamny. O jejich existenci svědčí písemné prameny, které dokládají již na konci 15. století jednu světnici v zadním traktu, do které se vcházelo po **pavlači.** Z pavlače se patrně do kamen přikládalo, proto se právě zde nebo pod pavlačí mohla nacházet větší zásoba palivového dříví. Ze světnice pak vedly dveře do nevytápěné komory, která měla okna obrácená ke klášteru. Tento prostor si zařídil Kuba Kukla pro sebe a pro svou manželku, když přední část domu prodal Linhartu Hůskovi v roce 1492. Linhart Hůska členy své domácnosti ubytoval v předním traktu, kde se v prvním patře dozajista nacházela další světnice otočená okny do ulice. Světnice v předním traktu byla vytápěna z horní síně, kam bylo také nanošeno dříví potřebné k vytápění. O struktuře otopných zařízení v domě vedle kamnových kamen mohou vypovídat také komíny, které odváděly kouř z kamen i dymníku v černé kuchyni. Na počátku 17. století v některé z místností stávala **zeleně polévaná kamna**. Okolo roku 1700 je nahradila patrně **kamna hnědě polévaná**, která se od renesančních kamen svou barvou výrazně odlišovala (Erneé – Stejskal 2001, 9).

6.3. Měšťanský oděv

Stylový charakter českokrumlovské měšťanské domácnosti do značné míry určovala oděvní móda a nejrůznější módní doplňky (Kybalová 1996). Rozšířenou součástí oděvu byl v 16. století **kožich**, což potvrzuje i odkaz Káči Kuklové z roku 1550 (SOkA Český Krumlov, AM ČK, K-l, kniha testamentů, i. č. 321, fol. 301). O jeho bližší podobě sice pramen nevypovídá, nicméně měšťané zpravidla vlastnily kožichy uzavřené nebo delší otevřené „voděvací" tzv. čuby (šuby), které se dělily podle použitého druhu materiálu na spratkové, vlčí, liščí, kuní, králičí, vydří a beránčí (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 119). Vedle toho odkázala měšťanka také **černou sukni**, která spolu s živůtkem tvořila základ oděvu každé měšťanky (Kybalová 1996, 77-86). Jednota v ženských šatnících v Českém Krumlově se udržovala především v barvě sukní, a právě zde převládaly barvy tmavé jako černá, hnědá nebo červená v nejrůznějších odstínech višňové, brunátové, purpurové (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 118).

Ryze mužskou záležitostí byla zbroj, o níž vypovídá opět odkaz Káči Kuklové, která odkázala v polovině 16. století svému synovi **přední a zadní plech, obojek, myšky, piklhaub, kuši a hever** (SOkA Český Krumlov, AM ČK, K-l, kniha testamentů, inv. č. 321, fol. 301). Jelikož šlo o velice hodnotné předměty, archeologický výzkum k této problematice nepřinesl žádné nové údaje. O mužském oděvu se dozvídáme také pouze útržkovitě především v souvislosti s cestou panského kuchaře Urbana Šlechty do Mündenu v roce 1557, při níž pocestný písař pro kuchaře pořídil **dva nové saské klobouky, rukavice a boty**. Urban Šlechta pak svůj starý široký klobouk odložil a nahradil módním saským typem (Frejlachová 1995, 28-29). Pokrývky hlavy tvořily významnou a do značné míry reprezentativní součást oděvu u mužů i žen, proto se v Českém Krumlově vedle klobouků nosily čepce, čepice, zavíječky, loktuše a pentlíky (Bůžek – Bůžková – Stejskalová 1990b, 119).

O rukavicích a botách z písemných pramenů vyplývá velice málo informací, jelikož patřily patrně k běžnému spotřebnímu zboží nižší finanční hodnoty. I tyto součásti oděvu podléhaly módním trendům, což doložil archeologický výzkum, při němž bylo získáno několik kusů **kožených střevíců**. Některé střevíce byly doplněny železnými cvočky ve vrstveném podpatku a jazykem. Tyto prvky se u bot rozšiřují okolo roku 1600. Druhou módní proměnu prodělal svršek boty, tím že přední část boty byla více vystřižena a přibyly

dva postranní řemínky, jež vedly přes nárt, který byl následně schován pod jazyk. Tato pohodlnější verze nahradila u španělských střevíců starší verzi uzavřeného nártu (Štýbrová 2009, 91). Cena střevíců se mohla vyšplhat u českokrumlovských ševců až na 40 grošů (Kopečková 2000, 139).

Diferenciace obuvi vedla během první poloviny 17. století k výraznějšímu rozlišení typů bot od jezdeckých a tanečních až po domácí a sportovní u honorací, u měšťanstva pak přinejmenším k rozlišení na boty zimní, letní, sváteční a pracovní. Veškeré střevíce objevené na Latránu lze považovat za obuv univerzální a charakteristickou pro střední vrstvu. Venkované v tu dobu užívali především škorně, opánky, dřeváky či nazouvací pantofle (Petráň 1997, 904).

6.4. Náboženský život v domě

Náboženství tvořilo nedílnou součást každodenního života raně novověké městské společnosti. Bylo povinností spravovat dům, aby byl domem křesťanským. Životní řád měšťana určoval podobu řádu v domě, což byl přímý odraz řádu Božího. To pro měšťana znamenalo domácí projevy zbožnosti, pravidelnou návštěvu kostela se všemi členy domácnosti a dohled nad mravností jejich chování v domě i mimo něj (Hrdlička 2007b, 142).

Basilejská kompaktáta z roku 1436 a ujednání kutnohorského náboženského míru v roce 1485 vymezily zákonný rámec soužití obou legalizovaných vyznání v zemi, menšinového katolického a většinového kališnického. Právo vrchnosti řídit duchovenstvo na vlastním panství bylo výrazem nezávislosti stavů na panovníkovi v náboženských záležitostech a zároveň jim částečně pomáhalo ovlivňovat náboženskou orientaci vlastních poddaných. Mimo rámec v zemi povolených vyznání zůstávala až do počátku 17. století všechna ostatní seskupení jako jednota bratrská, luteráni, kalvíni, novokřtěnci a další. Jihozápadní část země tíhla více ke katolické církvi a nacházely se zde kromě Českých Budějovic i další opory římské církve jako cisterciácké kláštery ve Zlaté Koruně, Vyšším Brodě a zejména jezuitská kolej v Jindřichově Hradci a Českém Krumlově. Výraznější proměny náboženského života se začaly prosazovat na jihu Čech už před polovinou 16. století, kdy se k luterství začalo přiklánět německé obyvatelstvo, s čímž souvisela kázání v němčině (Hrdlička – Novotný 1997, 208-210). Za zmínku stojí, že ve druhé polovině 16. století došlo v písemných pramenech k nahrazení českého jazyka němčinou. Německy psané prameny dokládají, že v 16. i 17. století obývaly měšťanský dům křesťansky založené domácnosti, a to především katolíci.

Od 70. let 16. století dům obývali lidé tíhnoucí ke katolickému vyznání. V roce 1578 zde žil vlašský zedník pocházející z katolické oblasti Tyrolska. Navíc po bitvě na Bílé hoře 8. 11. 1620 následovalo vydání *Obnoveného zřízení zemského* v roce 1627 (Jireček 1888), které ustanovilo katolické vyznání za jedinou povolenou konfesi v zemi.

O katolickém vyznání Tomáše Deutsche svědčí nejen jeho původ, ale i přestavba domu a úprava jeho interiérů. Asi z doby kolem roku 1578 pochází **nástěnné malby s fragmentem Krista** ve světnici prvního patra.[9] Světské a náboženské motivy na omítnutých stěnách byly v této době velice oblíbeným dekorativním prvkem, který zvýrazňoval reprezentační prostory (Bůžek 1997, 203). V závěti Tomáš Deutsch žádal svou manželku,

[9] http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_lat55.xml

aby byl pohřben křesťanským způsobem bez vší nádhery do země a odkázal **dva zlaté** na stavbu kaple svatého Martina (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 196). Tato hřbitovní kaple byla postavena roku 1585 ze dřeva a roku 1618 měla začít stavba kamenné kaple. V důsledku stavovského povstání byl však materiál převezen k posílení opevnění zámku.[10] Votivní dar tedy příliš nepřispěl k výstavbě kostelíka. Každopádně Tomáš Deutsch na zdejším hřbitově našel své místo posledního odpočinku. Další písemný záznam svědčící o víře některého z majitelů domu pochází až z roku 1651, kdy byl vytvořen *Soupis poddaných podle víry*, v němž byl další majitel Jeroným Steiner vyhodnocen jako katolík (Soupis 1997, 303).

Katolictví v domě s jistotou potvrzují některé archeologické nálezy z první poloviny 17. století. V prvním případě jde o nález **umývadla**, které bylo bohatě zdobeno náboženskými motivy, z nichž jeden byl ryze katolickým. Centrálním motivem bylo ukřižování Ježíše Krista, které je sice ústředním motivem celého křesťanského umění, vyobrazení panny Marie s Ježíškem však souviselo s nově vznikajícím mariánským kultem, který prosazovali v Českém Krumlově od druhé poloviny 16. století jezuité. Ač nejsou jeho atributy dobře viditelné, byl zde patrně dvakrát vyobrazen také sv. Jan Evangelista. Posledním náboženským motivem bylo vyobrazení žehnajícího Jezulátka s říšským jablkem na znak vládce světa. Umývadlo mohlo sloužit také jako rezervoár svěcené vody. Od 17. století však tuto funkci začaly plnit nástěnné reliéfně zdobené kropenky z keramiky nebo cínu (Stará 1972, 32, obr. 29).

Mariánský kult se neprosadil pouze v reliéfním zdobení umývadla, ale také na sošce ze slonoviny nebo parohu. Bohužel se dochovalo pouze torzo **figurky panny Marie** oblečené zřejmě v dlouhém rozevlátém plášti a klečící při modlení na podstavci s vyrytým nápisem S: M.RIA – H/IL f a na zadní straně IN/BASA/V/. Tato soška sloužila k propagaci mariánského kultu a souvisela s domácí pobožností českokrumlovských měšťanů, kteří se v neklidných létech během třicetileté války i po ní strachovali o svůj život i majetek a hrozili se nemocí. Mateřská náruč Matky Boží poskytovala útočiště a útěchu nejen jednotlivci, ale i celému městu (obr. 19). Panna Maria byla prostřednicí mezi všemohoucím Bohem a pozemským prosebníkem. Soška mohla pocházet z některého z poutních míst v okolí Českého Krumlova, kde nechyběly krámky, v nichž si poutníci nakupovali devocionálie. Na devocionálie se pohlíželo jako na osobní ochranné prostředky, které napomáhaly snáze navazovat kontakt s nebesy. Tato skutečnost byla zřejmě jednou

[10] http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_histor_kapmar.xml

z příčin obrovské obliby těchto předmětů v období nastupujícího baroka. Návštěvníci poutních míst kupovali růžence, medailky, svaté obrázky i sošky, které sloužily nejen jako upomínkové předměty, ale i jako věci, na nichž lpělo znamení posvátnosti daného poutního místa. Posléze byly umisťovány na domácí oltáře a sloužily k osobní zbožnosti svého majitele (Prokopová 2007, 265-266). Domácí oltáře se soškami, obrazy, umývadly nebo kropenkami byly v českokrumlovských domácnostech zpravidla umisťovány na stěnu přední světnice (Bůžek 1997, 203).

Archeologický nález dvou fragmentů **džbánu z fajánse**, který pocházel z hrnčířských dílen habánů, svědčí o pronikání těchto módních výrobků do ryze katolického měšťanského prostředí Českého Krumlova. Tento jev nebyl výjimečný, protože například měšťané v blízkém Jindřichově Hradci používali při stolování „toufarské nože“, talíře i oválné misky (Hrdlička – Novotný 1997, 212). Fajánsové květináče s rodovými erby Lucie Otýlie z Hradce a Viléma Slavaty osázené dekorativními květinami zdobily jindřichohradeckou zámeckou zahradu (Kybalová 1979).

Jižní Čechy byly důležitou spojnicí, po níž procházeli novokřtěnci z Horních Rakous a snažili se i v Českém Krumlově a okolí hledat bezpečná útočiště před pronásledováním. V Českém Krumlově vznikla osmdesáti členná obec roku 1526 (Bok 1972, 71). Zatímco v královských městech byli novokřtěnci vytlačeni pod tlakem mandátů Ferdinanda I., na panstvích jihočeské šlechty nad nimi vrchnost držela dál ochrannou ruku, protože šlo o zručné řemeslníky. Většina novokřtěnců se však v roce 1536 přesunula z Českého Krumlova na jižní Moravu (Hrdlička – Novotný 1997, 213). Nejbližší hrnčírna vznikla zřejmě pro hradeckou vrchnost na Hluboké v 60. letech 16. století, není však jasné jak dlouho prosperovala. Habánská fajáns se proto v první polovině 17. století získávala především z proslulých dílen na jižní Moravě (Pajer 2006).

7. Závěr

Vyjdeme-li z hypotéz stanovených v úvodu, lze dojít k následujícímu shrnutí. Zahloubený objekt objevený v severozápadním rohu dvorku představoval rezervoár pitné vody pro městskou parcelu domu čp. 55 na Latránu. Kvůli absenci dat o hydrologické situaci nelze s jistotou prokázat, zda šlo o studnu nebo cisternu. V době hloubení ještě nestál severní trakt domu, proto lze předpokládat, že byla studna vyhloubena ve středověku. K jejímu pozvolnému zasypávání a proměně v odpadní jímku docházelo od počátku 17. století. Zredukujeme-li vyhodnocení zásypu a rozlišených stratigrafických vrstev a porovnáme-li závěry s výsledky datace jednotlivých typů archeologického materiálu, lze jednotlivé vrstvy a nálezy datovat následujícím způsobem.

1. Vrstva A: recentní vrstva s betonem pochází z 19. a 20. století a pokrývá pouze svrchní část studny.
2. Vrstva B: vrstva patrně druhé poloviny 18. století, kde lze dataci opřít především o nález 1 krejcaru Marie Terezie z roku 1762. Keramika, kachel a sklo nevykazovaly výraznější odlišnosti proti staršímu materiálu, proto vrstvu a v ní obsažené nálezy lze rámcově datovat do druhé poloviny 18. století, spíše před rok 1762.
3. Vrstva C: vrstva nebyla kvůli absenci materiálu datována. Lze ji tedy na základě vyhodnocení vrstev B a D považovat za zásyp vzniklý zhruba mezi léty 1700 až 1762.
4. Vrstva D: zatímco objevená keramika vykazuje stejné vlastnosti po celé 17. a 18. století a nijak se neodlišuje od keramiky starší nebo mladší, lze dataci předposlední stratigrafické vrstvy opřít o vyhodnocení skla, kachle a dataci mince. S výrobou brouseného a řezaného křišťálového skla se v eggenberské sklárně Nové huti pod Vilémovou horou začalo v roce 1674. Podle písemných pramenů se hnědě polévané kachle objevují především v barokních domácnostech v druhé polovině 17. a na počátku 18. století. Stříbrný krejcar Leopolda I. Habsburského byl ražen v roce 1700.
5. Vrstva E: Početný soubor kuchyňské, stolní, hygienické keramiky, kachlů, skla, kovů, dřeva byl datován rámcově datován zhruba do první poloviny 17. století, především skrze manýristickou a raně barokní výzdobu umývadla a kachlů. Podle morfologie a výzdoby spotřební zboží navazovalo na tradiční středověké zvyklosti, a to především u tenkostěnné zakuřované keramiky. U oxidačně páleného zboží lze pozorovat plně

rozvinutou skladbu stolního nádobí, které se v měšťanských domácnostech prosadilo s recepcí renesančního stylu života. Malované talíře, rozmanité druhy džbánů, prořezávaná ohřívadla, nočníky patří mezi výrobky první poloviny 17. století. Vedle keramiky umožnily přesnější datování také nálezy zlomků skla. Polovejčitá kupa zdobená řezáním u jednoho z pohárků musela být vyrobena po roce 1582, kdy se tato technika v Čechách poprvé prosadila. Vítací číše zdobená erby, čtyřboké lahve, lampa, poháry a další tvary tvoří typickou skladbu skla téhož období. Od počátku 17. století se v městském prostředí prosazovaly pohodlné střevíce s oblými špičkami, které byly doplněny jazykem, prořezáním, přezkami a okovanými podpatky. Od první poloviny 17. století se ve větší míře začaly v měšťanských domácnostech prosazovat také kovové lžíce.

Archeologické nálezy a konkrétní historické osobnosti:

Základním zdrojem vody pro střídající se měšťanské domácnosti v domě čp. 55 na Latránu byla od středověku studna, vyhloubená snad již ve 13. nebo 14. století, těsně před výstavbou městského domu. Z ní patrně čerpali vodu také Kuba Kukla s Linhartem Hůskou, kteří jsou první známí majitelé doložení listinou z roku 1492 (SOA ČK, Vs ČK, I 5 AS 42i). Dále byla studna využívána jako zdroj vody pro chod domácností a řemesel až do počátku 17. století, kdy se začalo s jejím postupným zasypáváním. Písemné i archeologické prameny nedovolují přesně zjistit, kdo se zasypáváním studny začal a komu početný soubor nejstarších nálezů patřil. Podle rámcové datace artefaktů, lze usuzovat, že to mohl být vlašský zedník Tomáš Deutsch, sladovník Vít Šítal, Ondřej Mang nebo první ze sladovnické rodiny Steinerů, Tomáš nebo následně jeho syn Jeroným.

Celkový pohled na změny vlastníků, nájemníků a obyvatel domu umožňuje sledovat dílčí záminky, které mohly vést k výrazným transformačním procesům. Nešlo pouze o změnu názvu domu, který se odvíjel většinou buď od příjmení majitele, nebo držitele sousedního domu (Kubíková 1999, 237), ale i o zásahy do architektonické podoby domu a nové přerozdělování vnitřního prostoru domu, což doprovázela zpravidla změna vybavení interiérů podle potřeb nového vlastníka a řemeslníka.

Jak již bylo naznačeno, s příchodem vlašského zedníka Tomáše Deutsche souviselo po roce 1580 spojení přední a zadní části domu, na které navázala výrazná přestavba gotického domu podle módních renesančních trendů. To lze nejlépe pozorovat v přední světnici. Jelikož v přední i zadní části domu musely dříve fungovat dva samostatné obytné

prostory s kuchyněmi, lze soudit, že po spojení obou traktů došlo k zrušení jedné kuchyně. Jak dlouho přestavba trvala nelze z písemných pramenů vyčíst, lze pouze usuzovat, že trvala v rozmezí let 1580 až 1613, kdy Tomáš Deutsch zemřel (SOkA ČK, AM ČK, K-1, pozůstalosti, kart. č. 196). Pozůstalá vdova Johana se na jakoukoli přestavbu sama nezmohla a vybavení po svém manželovi si pravděpodobně ponechala. V roce 1615 se pak opět provdala za Víta Šítala, ani v tomto případě nelze spatřovat výraznější důvod proč vyhazovat tak početný soubor kuchyňské, stolní keramiky a skla aj. Daleko výraznější změnou bylo odkoupení domu Ondřejem Mangem v roce 1620 (SOkA ČK, AM ČK, K-1, kniha trhových smluv), který si mohl na změnu vybavení svého domu najít v nepokojných válečných letech čas i peníze. Další významnou událostí byla svatba Lucie, vdovy po Ondřeji Mangovi, se sladovníkem Tomášem Steinerem v roce 1633 (SOkA ČK, AM ČK, K-1, kniha svatebních smluv, inv. č. 334). V roce 1639 pak předal Tomáš dům svému synovi Jeronýmovi, který zde se svou rodinou a děvečkami žil ještě po polovině 17. století. K zasypávání studně nepotřebným zbožím mohlo tedy dojít ještě před polovinou 17. století. Rodina Steinerů zde totiž bydlela až do počátku 18. století. Další větší množství předmětů se dostalo do studny až v barokním období. Na sklonku 17. století studna vodu nedávala a Steinerové ji dál využívaly příležitostně jako odpadní jímku, což dosvědčuje jak stříbrná mince, tak například nálezy křišťálového skla, keramiky či kachle. Během 18. století docházelo k dalšímu postupnému zanášení studny, až nakonec byla patrně zplanýrována s okolním povrchem.

Dalším důvodem, proč mohla být studna zasypávána, mohlo být napojení městského domu na vodovodní síť. Na předhradí českokrumlovského hradu byl přiveden dřevěný vodovod již v roce 1561 Jakubem Krčínem z Jelčan, který se rozhodl zásobovat zámecký pivovar. Tento počin reflektovala veršovaná skladba: *„Nejsa ještě dokonalým purkrabí, toho léta přivedl vodu na Předhradí, kterážto do pivovaru zase teče, takže sládci na vodu nemají žádné péče“* (Pánek 1985, 225). V domě čp. 55 na Latránu se provozovalo sladovnické řemeslo celou první polovinu 17. století a v roce 1654 zde vysloveně fungoval pivovar (SOA Vs ČK, I 4 RN.1a). Na provozování pivovaru, již studna patrně nestačila.

Poslední důležitou událostí, která mohla vést k vyházení velkého množství věcí z domu, mohl být požár, jaký propuknul v roce 1610. Díky rožmberskému kronikáři Václavu Březanovi lze s jistotou potvrdit, že zasáhnul i dům čp. 55 (Kubíková 1993, 264-265). Vyklízení domu po tragické události mohlo být nákladnou i únavnou prací. Studna na dvorku městského domu mohla být i v tomto případě dostatečným prostorem pro vyvážení odpadu i relativně levnější řešení, než byl vývoz odpadu na některé z českokrumlovských smetišť.

Při archeologickém výzkumu však nic nenasvědčovalo, že by zásyp obsahoval větší množství spáleného materiálu a popela.

Ze všech zmíněných událostí se zdá, že se zasypáváním studně začalo buď v letech 1578 až 1613, 1620 až 1633 nebo od roku 1633. Na základě datace archeologického materiálu lze první časovou variantu patrně vyloučit. Nálezy z vrstvy E proto podle zmíněných úvah souvisí s Vítem Šítalem, Ondřejem Mangem nebo Steinery. Nálezy z vrstvy D souvisí prokazatelně s rodinou Steinerů, která zde bydlela ještě na počátku 18. století.

Metodický exkurz ke srovnání výpovědní hodnoty písemných a archeologických pramenů z domu čp. 55 na Latránu:

Jak bylo v úvodu naznačeno, je na závěr nutné srovnat výpovědní hodnotu písemných a archeologických pramenů, které se vážou k vybavení městského domu čp. 55 na Latránu (tab. 15). Do chronologicky rozdělené tabulky od nejstarší po nejmladší byly nejprve zařazeny písemné prameny s největší vypovídací hodnotou, a to kupní smlouva z roku 1492 (SOA ČK, Vs ČK, I 5 AS 42i) a závěť Káči Kuklové z roku 1541 (SOkA ČK, AM ČK, K-1, kniha testamentů, inv. č. 321, fol. 301). Do dalších tří sloupců byly vneseny údaje o nálezech ze stratigrafických vrstev E (1. polovina 17. století), D (sklonek 17. století) a B (druhá polovina 18. století).

Chronologické členění v horizontální linii je doplněno vertikálně dělením tematickým, a to konstrukce domu a interiérů, vybavení domácnosti a řemeslo, vybavení kuchyně, vybavení stolu, hygiena, oděv, finance, zbroj a zbraně, dvorek a studna. Při studiu hmotné kultury se z celkem 22 skupin artefaktů pouze v 6 případech (tj. 27 %) lze dozvědět údaj o stejné kategorii artefaktů, nikoli však o stejném předmětu. Výpovědní hodnota je u skupiny písemných a skupiny archeologických pramenů úplně odlišná.

V písemných pramenech byly zmiňovány pouze artefakty vyšší finanční hodnoty, s nimiž se mohlo dál obchodovat; mohly být předmětem dědického řízení, kvůli kterému se mohli dědici rozhádat; nebo měly nějaký citový význam pro člověka, jako například dar. V listinách se proto objevuje oblečení, nábytek, důležité předměty umožňující provoz řemesla, hospodářství nebo nemovitosti a kovové předměty jako nádobí nebo zbroj a zbraně. Nejčastější záznamy jsou o finanční hotovosti.

Archeologické nálezy patří mezi spotřební zboží nízké finanční hodnoty, i to je důvod proč levný a opotřebovaný materiál byl vhozen do studny. Co se týká množství a typologické variability je patrné, že archeologické nálezy jasně převyšují údaje z písemných pramenů

a navíc umožňují detailnější pohled na provoz studny, vybavení hodovní tabule a kuchyně, otopná zařízení, svícení, obuv aj. Vůbec nereflektují cenné předměty. Jedinou výjimku tvoří objevené mince, které patrně někomu do studny vypadly.

Z přehledu vyplývá, že je vypovídací hodnota historických a archeologických pramenů natolik odlišná, že je bezpodmínečně nutné při výzkumu hmotné kultury měšťanské domácnosti v raném novověku využívat obou typů pramenů. K průniku údajů došlo pouze u mincí, tj. u 4,5 % souboru. Nelze však opomenout, že prameny pocházejí z různých dějinných etap vývoje městského domu, proto pouze detailní výzkum může podat komplexní obraz měšťanské domácnosti.

	Písemné prameny		**Vrstva E**	**Vrstva D**	**Vrstva B**
	1492	**1541**	**1. pol 17. st.**	**2. pol. 17. st..**	**2. pol. 18. st.**
Konstrukce domu a interiérů	Dřevěná pavlač nad dvorkem		Okenní terč		
Vybavení domácnosti a řemeslo	Dvě káděe		Dřevěná lopata		
	Dva stoly		Dřevěná palice		
			Dřevěný kolík		
			Kachlová kamna	Kachlová kamna	Kachlová kamna
			Skleněná lampa		
Vybavení kuchyně		Velká a střední mísa (kov?)	Kuchyňská keramika	Kuchyňská keramika	
Vybavení stolu			Nápojové sklo	Nápojové sklo	
			Stolní keramika	Stolní keramika	Stolní keramika
			Mosazná lžíce		
Hygiena			Nočníky		
			Umývadlo		
Oděv		Štuky plátna	Kožené střevíce		
		Černá sukně			
		Ložní prádlo			
		Kožich			
Finance	Peníze	Peníze		Mince (1700)	Mince (1762)
Zbroj a zbraně		Zbroj			
		Kuše s heverem			
Dvorek	Krmítka				
Studna			Dřevěná vědra		
			Vahadlo		

15. Tabulka struktury informací v různých časových etapách raného novověku, která vychází z průzkumu písemných pramenů a rozboru archeologických nálezů v jednotlivých vrstvách.

Další studium:

Prvořadým úkolem do budoucnosti je předání souboru českokrumlovskému muzeu, kde snad budou kůže a sklo lépe konzervovány. V navazujícím výzkumu by bylo vhodné podrobit některé vybrané archeologické nálezy specializovaným analýzám, např. chemickým. V historické fázi by se mělo další studium zaměřit na písemné prameny po roce 1654 do současnosti. To bohužel nebylo možné při psaní diplomové práce, jelikož jde o heuristicky neprozkoumané prostředí a bez topografické příručky lze tuto skupinu pramenů považovat momentálně za nezpracovatelnou. Studium by se mělo ubírat ke srovnání výsledků archeologie a historie s výsledky environmentálních analýz a prozkoumat životní prostředí měšťana, především jeho jídelníček a stravovací návyky. To vše by nakonec mohlo přispět k poznání historického vývoje městského domu a vytvoření uceleného obrazu o hmotné kultuře a každodenním životě v „mikroprostoru" městského domu čp. 55 na Latránu.

Závěrečné shrnutí:

Archeologický výzkum studny a dvorku čp. 55 na Latránu, který proběhnul v letech 1998 a 1999, přinesl nové informace o dějinách domu v historickém jádru Českého Krumlova. Cílem diplomové práce bylo zpracování nálezů z archeologického výzkumu (keramika, kachle, sklo, kovy, kůže, dřevo aj.) a zároveň analýza písemných pramenů. Díky tomu se podařilo sledovat vývoj a proměny hmotné kultury v městském domě v raném novověku. Vývoj hmotné kultury domu v 16. století bylo možné sledovat skrze písemné prameny. Při archeologickém výzkumu byly nalezeny artefakty z počátku 17. až 18. století.

Díky srovnání obou druhů pramenů je patrné, že barokní hmotná kultura pronikala do Českého Krumlova pozvolna. Uvedenou skutečnost dokládají především přežívající renesanční prvky na součástech kachlových kamen nebo náboženská výzdoba umývadla. Ani charakter kuchyňské, stolní a hygienické keramiky, kožených bot, dřevěných a kovových předmětů neprodělal od sklonku 16. do 17. století výraznější proměny. Až kolem roku 1700 se v domě objevuje barokní křišťálové sklo, které vytlačilo sklo pozdně renesanční a raně barokní. Na přelomu 17. a 18. století se objevují v domě pravděpodobně hnědě polévaná kamna a nová měna, jako krejcar Leopolda I. Habsburského. Později se i tato měna stala zastaralou a po roce 1762 byla nahrazena krejcarem Marie Terezie, který někomu mohl do studny omylem upadnout.

Archeologicko-historická sonda do dějin městského domu čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově podala svědectví o nekončícím zájmu měšťanů o rozvoj své domácnosti a podobu

svého města v raném novověku. Umožnila pozorovat roli pestré škály předmětů pro každodenní život měšťana v různých místnostech městského domu. Přestože se podařilo soubor artefaktů datovat, nebylo možné na základě vyplývajících informací přiřadit přesně předměty konkrétním obyvatelům. Přesto je třeba pamatovat, že diplomová práce nepředkládá konečná řešení, jelikož bude důležité do budoucna komparovat archeologické a historické poznatky s výsledky analýz archeozoologických, archeobotanických aj., což jistě povede k upřesnění závěrů.

8. Seznam pramenů a literatury

8.1 Archivní prameny

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, I 4R N.1 a (Berní rula z roku 1654).

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, I 5AS 42 i (kupní smlouva z roku 1492).

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, I 7Ralfa 186 (urbáře z let 1504, 1510).

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, I 7Gbeta N. 9/1 (urbář z roku 1530).

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Velkostatek Český Krumlov, I 7Gbeta 2 (urbář z roku 1554).

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Českého Krumlova, K-1, kniha testamentů, inv. č. 321.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Českého Krumlova, K-1, sirotčí kniha, inv. č. 184.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Českého Krumlova, K-1, trhová kniha, inv. č. 336, 337, 338.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Českého Krumlova, K-1, pozůstalosti, kart. 196, kart. 219, kart. 204.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Českého Krumlova, K-1, kniha svatebních smluv, inv. č. 334.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Kubíková, A., *Historie domů v Českém Krumlově. Domy a jejich obyvatelé v šestnáctém století.* (rukopis práce).

8.2. Internetové stránky

http://www.nuernberger-hausbuecher.de

http://www.stadtarchaeologie-lueneburg.de/mag/glb-oliv.htm

http://www.zeno.org/Kunstwerke/B/Meister+CS:+Bacchus+auf+einem+Weinfass

http://www.psp.cz/eknihy/snemy/

http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_lat55.xml

http://www.ckrumlov.cz/cz1250/seznamy/i_obrmhi.htm

8.3. Seznam literatury

Bakker, L. 1982: *Ein bedeutender frühneuzeitlicher Fundkomplex aus Augsburg, Schwaben.* Das archäologische Jahr in Bayern 1982, 160-163.

Beneš, J. 1999: *Český Krumlov, měšťanský dům na latránu č. 55 – výzkum dvorku a studny*. In: Zprávy České archeologické společnosti, 16-17.

Blažková-Dubská, G. 2007: *House of the Artury slibe at Prague Castle*. Studies in Postmedieval Archaeology 2, 9-42.

Bok, V. 1972: *Osudy novokřtěnce z jižních Čech.* Jihočeský sborník historický 41, 1972, 68-74.

Braunová, D. 1980: *Renesanční a barokní emailové sklo.* Katalog sbírky Západočeského muzea v Plzni. Plzeň.

Bravermanová, M. - Březinová, H. - Hlaváček, P. 1998: *Soubor renesančních bot ze studny u kostela Všech svatých na Pražském hradě.* Archaeologia historica 23, 471-491.

Brych, V. 1998: *K poznání vnitřního mobiliáře středověké tvrze. Výzkum Mrázovy Lhoty u Ledče nad Sázavou 1993-1994*. Castellogica Bohemica 6/II, 399-406.

Brych, V. 2004: *Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní. Výběrový katalog Národního muzea v Praze*. Praha.

Břeň, D. – Kašpar, V. – Vařeka, P. 1995: *K problematice počítačového zpracování středověké keramiky (Databáze KLASIFIK)*. Archeologické fórum 4, 36-41.

Březinová, H. 2007: *Textilní výroba v českých zemích ve 13. – 15. století. Poznání textilní produkce na základě archeologických nálezů*. Praha – Brno.

Bůžek, V. 2006: *Společnost zemí habsburské monarchie 1526-1740 v české, maďarské, rakouské a slovenské historické vědě posledního desetiletí.* Český časopis historický 104, 485-526.

Bůžek, V. 1997: *Domácnosti rezidenčních měst.* In: Bůžek, V. – Hrdlička, J. (edd.): Dvory velmožů s erbem růže. Praha, 195-207.

Bůžek, V. 2007: *Přípitek ve společnosti raného novověku.* In: Nodl, M. – Tinková, D. (edd.): Antropologické přístupy v historickém bádání. Praha, 189-213.

Bůžek, V. – Bůžková, H. – Stejskalová, J. 1990a: *Interiéry domů v jihočeských předbělohorských městech (Životní styl měšťanů v době pozdní renesance a manýrismu).* Jihočeský sborník historický 59, 113-128.

Bůžek, V. – Bůžková, H. – Stejskalová, J. 1990b: *Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách. Prameny, metody, stratifikace.* Jihočeský sborník historický 59, 65-80.

Bůžek, V. – Hrdlička, J. – Král, P. – Vybíral, Z. 2002: *Věku urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku.* Praha.

Cimburek a kol. 1948: *Dějiny nábytkového umění I*. Brno.

Codreanu-Windauer, S. 1998: *Schicht füi Schicht… Stadtkernarchäologie in einem Regensburger Hinterhof. Oberpfalz*. Das archäologische Jahr in Bayern 1998,140-143.

Cvrková, M. – Černá, E. 2007: *Sklo z počátku novověku z Ústí nad Labem – Předmostí, čp. 43*. Historické sklo 4, Čelákovice, 77-90.

Čechura, J. 1989a: *Cechy rožmberských měst a městeček do poloviny 16. století.* Jihočeský sborník historický 58, 177-185.

Čechura, J. 1989b: *Rozvoj cechů na rožmberském dominiu po roce 1550.* Jihočeský sborník historický 58, 177-185.

Dallmeier, L. M. 1990: *Funde der frühen Neuzeit aus der Latrine eines Regensburger Patrizierhauses. Stadt Regensburg, Oberpfalz*. Das archäologische Jahr in Bayern 1990, 173-175.

Daňková, A. 2000: *Konzervace a restaurování archeologického skla ve fragmentárním stavu.* In: Historické sklo 2. Sborník pro dějiny skla, 143-147.

Davídek, M. 2007: *Novověká keramika v Plzni*. Plzeň (Nepublikovaná bakalářská práce na Západočeské univerzitě v Plzni).

Dohnal, M. – Fröhlich, J. 2000: *Výzkum parkánu u kasáren v Písku (Vyhodnocení souboru novověké keramiky)*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 13, 155-184.

Dohnal, M. – Vařeka, P. 1997: *Výzkum novověké vesnické usedlosti v Srlíně (okr. Písek) – svědectví archeologických a písemných pramenů*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 10, 84-106.

Dohnal, M. – Vařeka, P. 2002: *Novověké artefakty z bývalého kapucínského kláštera z nám. Republiky v Praze 1*. Archaeologica Pragensia 16, 251-294.

Dohnal, V. 1964: *Nález středověkých studní ve Veselí nad Moravou.* Archeologické rozhledy 16, 757-758.

Drahotová, O. 1970: *České sklo.* Praha.

Drahotová, O. 1985: *Evropské sklo.* Praha.

Dudková, V. – Orna, J. – Vařeka, P. 2008: *Hledání zmizelého. Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Plzeňsku. Katalog výstavy.* Plzeň.

Endres, W. – Fischer, Th. 1983: *Eine Landhafnerei des 17. Jahrhunderts aus Mintraching,* Das archäologische Jahr in Bayern 1983, 180-183.

Endres, W. – Koschik, H. 1985: *Funde aus Latrinen der Nürnberger Altstadt.* Das archäologische Jahr in Bayern 1987, 153-157.

Erneé, M. 1995: *Archeologické výzkumy v historickém jádru Českého Krumlova v roce 1994.* Archeologické rozhledy 47, 455-460.

Erneé, M. 2001: *Pícka Sebalda Matighofera (Pohled do dílny rožmberského přepalovače stříbra).* Archeologia historica 26, 27-42.

Erneé, M. 2008: *Gotické kamnové kachle z hradu a zámku v Českém Krumlově.* Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 5, České Budějovice – Praha.

Erneé, M. – Gabriel, F. 2001: *Český Krumlov, Radniční ul. čp. 29. Informace o výsledcích zjišťovacího archeologického výzkumu.* Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, 269-274.

Erneé, M. – Stejskal, A. 2001: *Zima a teplo – okrajový i ústřední problém předmoderního člověka. Úvaha o sálajících kamnech a mrazivém zápraží*. Dějiny a současnost 5, 5-10.

Erneé, M. - Vařeka, P. 1998: *Die Graphittonkeramik des 13. Jahrhunderts in Südböhmen und Prag.* In: Poláček, L. (Hrsg): Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa, Naturwissenschafltiche Untersuchungen, Internationale Tagungen im Mikulčice IV, Brno, 219-230.

Foster, L. 2009: *The Baroque kitchen at Bečov nad Teplou Castle*. Studies in Postmedieval Archaeology 3, 6592.

Frejlachová, J. 1995: *Svatba Viléma z Rožmberka s Kateřinou Brunšvickou (Příspěvek k renesančním slavnostem).* České Budějovice (nepublikovaná diplomová práce na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích).

Frolík, J. – Smetánka, Z. 1997: *Archeologie na pražském hradě*. Praha.

Fröhlich, J. 1994: *Renesanční sklárny na Vilémově hoře.* Jihočeský sborník historický 63, 3-14.

Frýda, F. 1983: *Nálezy středověkého dřeva z Plzně.* Archaeologia historica 8, 287-297.

Frýda, F. 2007: *Nálezy renesančního skla z Plzně.* In: Historické sklo 4. Sborník pro dějiny skla, 33-65.

Gelnar, M. 2010: *Nálezy skla-foukaného do optických předforem, do forem napevno, mačkaného kleštěmi a lisovaného ze stanoviště sklárny Nová Huť (1750-1875) na katastru obce Svor v Lužických horách*. Archeologia technica 21, 93-112.

Gross, H. 1900-1901: *Z bývalých cechů v Českém Krumlově.* Památky archeologické a místopisné 19, 193-204, 307-320.

Gross, H. 1902: *Ze řemesel a živností v Českém Krumlově v 15. a 16. století.* Památky archeologické a místopisné 19, 533-546.

Gross, U. 1993: *Funde des ausgehenden Mittelalters und der beginnenden Neuzeit von der Hinterburg in Neckarsteinach.* In: Geschichtsblätter für den Kreis Bergstrasse 26, 131-166.

Gross, U. 1995: *Archäologische Beiträge zur Hygiene im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*. Denkmalpfelge im Baden-Württemberg. Nachrichtenblatt der Landesdenkmalpflege 24. Jahrgang/ 3, 137-143.

Gross, U. 2003: *Neuzeitliche keramik im nördlichen Baden (16. – 19. Jh.). Ein überblickversuch anhand ausgewählter Fundkomplexe*. Heidelberg 2003.

Gross, U. 2009a: *Hygienekeramik des Spätmittelalters und der Renaissance. Funde von Spende- und Auffanggefäßen für Handwaschwasser aus Bruchsal*. in: Kraichgau. Beitrage zur Heimatforschung 21. Jahrgang, 35-40.

Gross, U. 2009b: *Tönerne Giessgefässe für Pflanzen (?). Ein kleiner Beitrag zur funktionalen deutung mittlealterlicher und frühneuzeilticher „Siebgefässe“*. Archäologisches Korrespondenzblatt 39, Heft 1, s. 141-145.

Gross, U. 2009c: *Ungewöhnliche Keramikfunde aus den Grabungen des Jahres 2008 in Bruchsal. Teil 2: Zwei Tritonen im Becken*. Denkmalpfelge im Baden-Württemberg. Nachrichtenblatt der Landesdenkmalpflege 38. Jahrgang/ 4, 247-248.

Hagn, H. – Ager, W. – Veit, P. 1995: *Keramik des frühen 17. Jahrhunderts aus Bad Aibling*. Das archäologische Jahr in Bayern 1995, 182-184.

Hagn, H. – Grundner, F. – Dernbach, D. – Scharrer, H. 2001: *Stadtarchäologie in Schongau: Neue Funde. Landkreis Weilheim-Schongau, Oberbayren*. Das archäologische Jahr in Bayern 2001, 166-169.

Hagn, H. – Grundner, F. – Scharrer, H. 2000: *Funde aus dem Fehlboden eines Hafnerhauses in Schongau. Landkreis Weilheim-Schongau, Oberbayern*. Das archäologische Jahr in Bayern,162-164.

Hagn, H. – Neumair, E. – Veit, P. 1985: *Ein Geschirrfund aus dem späten 17. Jahrhundert in Grub bei Tegernbach.* Das archäologische Jahr in Bayern 1985, 163-165.

Hagn, H. – Neumair, E. 1989: *Ein bedautsamer Keramikfund in Moosburg a. d. Isar. Landkreis Freising, Oberbayern*. Das archäologische Jahr in Bayern 1989, 198-201.

Hagn, H. – Veit, P. 1984a: *Ein Keramikfund aus dem 17. Jahrhundert in Wolfratshausen südlich München*. Das archäologische Jahr in Bayern, 176-179.

Hagn, H. – Veit, P. 1984b: *Neuzeitliche Keramikfunde in Weilheim*. Das archäologische Jahr in Bayern 1984, 179-182.

Hagn, H. – Veit, P. 1987: *Siedlungskeramik aus der Altstadt von Rosenheim,* Das archäologische Jahr in Bayern 1987, 193-195.

Hagn, H. – Veit, P. 1990: *Brunnen 1 am Marienhof – ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Marktgeschichte Münchens. Landeshauptstadt München, Oberbayern*. Das archäologische Jahr in Bayern 1990, 163-166.

Hajná, M. 1996: *Oděvní móda na dvoře posledních Rožmberků.* České Budějovice (nepublikovaná diplomová práce na PF JU).

Hazlbauer, Z. – Špaček, J. 1986: *Poznámky k výrobě renesančních kachlů s přihlédnutím k nálezům ve středním Polabí.* Časopis Národního Muzea 155, řada historická, 146-166.

Hlaváček, P. 2002: *Analýza usňových dílců.* In: Klápště, J. (ed.): Archeologie středověkého domu v Mostě (čp. 226), Praha – Most 2002, 115-124.

Hoffman, F. 2009: *Středověké město v Čechách a na Moravě.* Praha.

Holub, K. – Burian, J.: *Prostřené stoly v době císaře Rudolfa II. Česká kuchařka alchymisty rytíře Bavora mladšího Rodovského z Hustiřan*. Praha 1997.

Hrdlička, J. 2000: *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*. České Budějovice.

Hrdlička, J. 2007a: *Historická antropologie pro „střední třídu"? Možnosti a limity antropologických přístupů ke studiu společnosti vrchnostenských měst v raném novověku.* In: Nodl, M. – Tinková, D. (edd.): Antropologické přístupy v historickém bádání. Praha, 215-235.

Hrdlička, J. 2007b: *Měšťan.* In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): Člověk českého raného novověku. Praha, 139-165.

Hrdlička, J. – Novotný, M. 1997: *Náboženství, církve, kostely a řeholní řády.* In: Bůžek, V. – Hrdlička, J. (edd.): Dvory velmožů s erbem růže. Praha, 208-218.

Hrubý, P. – Kypta, J. 2007: *Pozůstatky pozdně středověkých kachlových kamen z parcely domu čp. 27 v Českém Krumlově (Příspěvek k poznání vazeb mezi českou, uherskou a švýcarskou kamnářskou produkcí)*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 423-434.

Huml, V. 1971: *Nález renesanční keramiky v Praze „Na Slovanech"*. Archeologické rozhledy 23, 222-226.

Huml, V. 1981: *K hliněné plastice z výzkumu na Václavském náměstí*. Praehistorica 8 – Varia archaeologica 2, 325-327.

Huml, V. 1995: *Rudolfínská lékárna Matyáše Borbonia na Koňském trhu očima archeologa*. Praha.

Chvojka, J. 1998: *Mince.* In: Krajíc, R. a kol.: Dům pasíře Prokopa v Táboře (Archeologický výzkum odpadní jímky v domě čp. 220). Tábor, 128-135, 198-199.

Chybová, H. – Válka, M. 1994: *Nález novověké keramiky z přelomu 17. a 18. století na dvoře Rottalovského domu v Kroměříži*. Český lid 81, 326, 328.

Jireček, H. 1888: *Obnovené Právo a Zřízení Zemské dědičného království Českého 1627.* Praha.

Jordánková – Sedláčková 2005: *Skleněné střípky a keramické střepy z domácnosti Matouše Židlochovického*. Brno v minulosti a dnes 18, 119-143, 636-650.

Juřina, P. – Vyšohlíd, M. 2009: *The Capuchin Monastery on náměstí Republiky (Republic Square) in Prague.* In: Studies in Post-Medieval Archaeology 3. Post-medieval ceramics Production, assortment, usage, 365-390.

Kalný, A. 1976: *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378-1773, I.* České Budějovice.

Klápště, J. 2002a: *Dřevěné předměty.* In: Klápště, J.: Archeologie středověkého domu v Mostě č.p. 226. Medievalia archaeologica 4, Praha – Most, 126-130.

Klápště, J. 2002b: *Keramika*, In: Klápště, J. (ed.): Archeologie středověkého domu v Mostě č.p. 226. Medievalia archaeologica 4, Praha – Most, 10-34.

Klápště, J. ed. 2002c: *Archeologie středověkého domu v Mostě č.p. 226*. Medievalia archaeologica 4, Praha – Most.

Klučina, P. 2004: *Zbraně a zbroj.* Praha-Litomyšl.

Kočár, P. a kol. 2003: *Plzeň, Pražská ul., zaniklá Pražská brána. Nálezová zpráva o záchranném archeologickém výzkumu při odstranění havárie podzemních prostor, 3. Etapa, díl II.*, archiv ZIP o.p.s., čj. 173/03.

Kopečková, J. 2000: *Předbělohorská kniha kšaftů města Domažlic a možnosti jejího využití k výzkumu každodenního života.* Západočeský sborník historický 6, 117-144.

Koula 1918: *Co nám vyprávějí pražské střepy 17. století.* Památky archeologické a místopisné 29, 12-16, 123-129, 176-184, 250-257.

Krajíc, R. 2003: *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a nalýza výrobků ze železa I.* Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.

Krajíc, R. 2005: *Renesanční sklo v archeologických nálezech v Čechách a na Moravě*. In: Drahotová, O. (a kol.): Historie sklářské výroby v českých zemích I., Praha, 159-185.

Krajíc, R. 2007a: *Archeologie postmedieválního období. Současný stav a perspektivy výzkumu v jižních Čechách*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 4, 137-174.

Krajíc, R. 2007b: *Gotické a renesanční sklo v jižních Čechách.* In: Historické sklo 4. Sborník pro dějiny skla, 67-76.

Krajíc, R. 2009: *Voda a odpady jako privátní a komunální problém městských aglomerací. Doklady z města Tábora od 13. do 18. století.* Památky archeologické 100, 261-300.

Krajíc, R. – Chvojka, J. 2007: *Táborský poklad. Archeologický výzkum domu čp. 308.* Tábor.

Kraschitzer, J. 2007: *Das keramische Fundmaterial aus dem Keller des Hauses Rathausplatz 11 in Melk*. In: Kren, M. – Kraschitzer, J. – Schön, D. – Wagner, J.: Koch- und Tafelgeschirr des 18. Jahrhunderts. Ein Keramikfundkomplex Melk, Niederösterreich, Fundberichte aus Österreich Materialheft A 17, Wien 2007.

Krasnokutská, T. 2005: *Středověké a novověké kachle z Opavy. Katalog nálezů z archeologických výzkumů*. Olomouc.

Krejča, F. 1999: *Závěrečná textová zpráva – studna Český Krumlov, Latrán 55.* Nepublikovaná zpráva pro firmu Archeos.

Küas, H. 1966: *Rekonstruktion einer Mittelalterlichen irdenen Wärmeschale*. Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege 14/15, 339-346.

Kybalová, J. 1979: *Habánské fajánsové květináče na zámku v Jindřichově Hradci.* Památky a příroda 1979, 129-132.

Kybalová, J. 1991: *Evropská kamenina.* Praha.

Kubíková, A. 1982: *Panství Český Krumlov ve světle berní ruly.* Jihočeský sborník historický 51, 88-101.

Kubíková, A. 1993: *Záznamy o českokrumlovských požárech v díle Václava Březana.* Výběr prací členů Historického klubu při jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 30/4, 264-265.

Kubíková, A. 1999: *Vývoj názvů komunikací na území městské památkové rezervace Český Krumlov*. Jihočeský sborník historický 68, 237-248.

Kubíková, A. 2005: *Rožmberské kroniky. Krátký a sumovní výtah od Václava Březana.* České Budějovice.

Kybalová, L. 1996: *Dějiny odívání. Renesance (15. a 16. století)*. Praha.

Ledvinka, V. 1995: *Poddanská města a městečka na panstvích jihočeských Vítkovců v 16. a na počátku 17. století.* In: Martinovský, I. (ed.): Poddanská města v systému patrimoniální správy. Ústí nad Orlicí, 173-183.

Lehner, M. 2004: *Der Admonterhof und die Grazer Stadtmauer*. Fundberichte aus Österreich 43, 2004, 621-660.

Loskotová, I. 2009: *Ornament v kachlovém reliéfu středověkého a raně novověkého Brna.* In: Křížová, A. a kol.: Ornament – oděv – šperk. Archaické projevy materiální kultury, Brno, 9-27.

Majtanová, R. 2004: *Keramická produkce města Ostravy 15. – 16. století.* Plzeň. (nepublikovaná diplomová práce na Západočeské univerzitě v Plzni).

Mareš, F. 1893: *České sklo. Příspěvky k dějinám jeho až do konce XVIII. století se zvláštním ohledem na jižní Čechy.* Praha.

Matoušek, V. – Scheufler, V. 1983: *Raně novověké berounské zboží ve světle archeologických výzkumů v Berouně*. Archaeologia historica 8, 189-196.

Matoušek, V. – Scheufler, V. – Štajnochr, V. 1985: *Berounské majoliky*. Časopis Národního muzea – řada historická 154, 126-139.

Michna, P. 1977: *K vývojové a typologické charakteristice moravských středověkých kachlů*. Sborník památkové péče v severomoravském kraji 3, 7-44.

Miller, J. 2006: *Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy (1500-1700).* Praha.

Miller, J. – Černíkovský, P. 2005: *Urbánní historie (raného novověku) ve středovýchodní Evropě: Stručná úvaha o minulosti, současném stavu a perspektivách oboru*, Český časopis historický 105, 861-884.

Muk, J. 1974: *Nástin stavebního vývoje Českého Krumlova*. In: 5 století Českého Krumlova ve výtvarném umění, (katalog výstavy). Český Krumlov, s. 17-25.

Nechvátal, B. – Smetánka, Z. 1965: *K interpretaci odpadních jímek a studní v městském prostředí.* Archeologické rozhledy 17, 262-263.

Nechvátal, B. 1967: *K nálezové problematice středověkých studní a odpadních jímek. Soubor z Plzně, Solní ulice.* Český lid 54, 170-174.

Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968: *Středověká keramika v Čechách a na Moravě*. Brno.

Neustupný, E. 2007: *Metoda archeologie*. Plzeň.

Od gotiky 1999: *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550*. Brno.

Orna, J. 2005: *Gotické a renesanční kachle ve sbírkách Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň.

Pajer, J. 1983: *Počátky novověké keramiky ve Strážnici*. Strážnice.

Pajer, J. 2006: *Studie o novokřtěncích*. Strážnice.

Pavlík, Č. – Vitanovský, M. 2004: *Encyklopedie kachlů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance*. Praha.

Pánek, J. 1985: *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků I-II*. Praha.

Peroutková Matějková, K. 2008: *Středověký a novověký Jičín ve světle archeologických nálezů a aspekt dobového hrnčířství*. Brno (nepublikovaná diplomová práce Masarykova univerzita v Brně).

Petráň, J. a kol. 1985: *Dějiny hmotné kultury I/1. Kultura každodenního života od pravěku do 15. století; I/2. Kultura každodenního života od 13. do 15. století.* Praha.

Petráň, J. a kol. 1995: *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století II/1-2*. Praha.

Petráň, J. a kol. 1997: *Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století II/2*. Praha.

Pešek, J. 1991: *Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života.* Opera historica 1, 30-42.

Podliska, J. 2003: *Renesanční sklo z pražských archeologických výzkumů.* In: Historické sklo 2. Sborník pro dějiny skla, 21-34.

Prokopcová, H. 1986: *Kulturní úroveň měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách (České Budějovice a Český Krumlov).* České Budějovice (nepublikovaná diplomová práce Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích).

Prokopová, Z. 2007: *Poutník.* In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): Člověk českého raného novověku. Praha, 255-274.

Příhodová, E. - Talaš, V. - Štýbrová, M. 2004: *Stručné dějiny oborů textil, oděvnictví, obuvnictví*. Praha.

Ratajová, J. – Storchová, L. 2009: *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření Boží. Diskursy manželství v české literatuře raného novověku.* Praha.

Renner, C. 2004: *Ausgrabungen in einem Hafnerhaus in Kleinbettenrain. Gemeinde Kröning, Landkreis Landshut, Niederbayern*, Das archäologische Jahr in Bayern 2004, 171-174.

Romaňák, A. – Dangl, V. a kol. 1986: *Vojenské dějiny Československa II (1526-1914)*. Praha.

Royt, J. 1999: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století.* Praha.

Royt, J. 2006: *Slovník biblické ikonografie.* Praha.

Röber, R. 1989: *Eine durchbrochen gearbeitete Keramik aus einem ostwestfälischen Kloster*, Archäologisches Korrespondenzblatt 19, 1989, 423-429.

Rödig, B. B. 1988: *Ein Keramikfund des 16. Jahrhunderts aus Hohenwart.* Das archäologische Jahr in Bayern 1988, 190-192.

Rückl, Š. – Havrda, J. – Tryml, M. 2007: *Renaissance cesspit from Malá Strana in Prague.* In: Studies in postmedieval archeology 2, 361-382.

Sedláčková, H. 2003: *Soupis lokalit s archeologickými nálezy renesančního skla (1500-1650) v Čechách a na Moravě.* In: Historické sklo 3. Sborník pro dějiny skla, 47-67.

Sedláčková, H. ed. 1998: *Renesanční Olomouc v archeologických nálezech – Sklo, slavnostní keramika a kachle*. Archeologické výzkumy Památkového ústavu v Olomouci 1973-1996, Katalog výstavy. Olomouc.

Scheufler, V. 1961: *Jihočeská keramika 17. a 18. století*, Český lid 48, 49-56.

Scheufler, V. 1963: *Problémy lidovosti v keramice*. Český lid 48, 49-56.

Scheufler, V. 1972: *Lidové hrnčířství v českých zemích.* Praha.

Scheufler, V. 1978: *České majoliky.* Časopis Národního muzea řada A 147, 173-189.

Scheufler, V. 1979: *Archeologické výkopy novověké keramiky – interpretační problémy.* Český lid 60, 203-210.

Schneiderwinklová, P. 2009: *The relationship between vessel forms and the main ceramic classes from well no. 03 in Perlová Street in Plzeň*. Studies in Postmedieval Archaeology 3, 199-206.

Smetánka, Z. 1961: *Nález středověké studny v Kutné Hoře.* Archeologické rozhledy 13, 180-184, 195-196, 201-202.

Smetánka, Z. 1969: *K morfologii českých středověkých kachlů*. Památky archeologické 60, 228-265.

Smetánka, Z. 2003: *Archeologické etudy. Osmnáct kapitol o poznávání středověku.* Praha.

Smetánka, Z. – Žegklitz, J. 1990: *Post-medieval archaeology in Bohemia and its problems.* Studies in postmedieval archaeology 1, 7-21.

Soupis 1997: *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Bechyňsko 2.* Praha.

Stará, D. 1972: *Cín. Z dějin českého konvářství. Katalog výstavy Národního muzea v Praze*. Praha.

Steiner, P. (ed.) 2007: *Christopher Paudiß: 1630-1666: der bayerische Rembrandt?*. Regensburg.

Stejskal, A. 1997: *Instituce hospod v sociální teorii a praxi rožmberského dominia (1551-1611).* In: Kokojanová, M. (ed.): Měšťané, šlechta, duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. – 18. století). Prostějov, 376-408.

Šebela, L. – Vaněk, J. 1985: *Hromadný nález ze studny v areálu bývalého bratrského sboru v Ivančicích. Přelom 16. a 17. století*. Ivančice.

Šimek, J. 1893-1895: *Zprávy o kutnohorských hrnčířích (1435-1583)*. Památky archeologické a místopisné 16, 653-662.

Široký, R. 2000: *Pitná, užitková a odpadní voda v českých městech ve středověku a raném novověku. Stav a perspektivy archeologického poznání.* Památky archeologické 91, 345-410.

Šmrha, K. 1938: *Vlašští stavitelé v nejjižnější části Čech v době renesanční.* Otisk z revue Cesta č. 5 a 6, ročník I, 6-7.

Šporová, L. 2000: *Všední život města Mostu ve světle sirotčí knihy ze 17. století.* In: Hrubá, M. (ed.): Města severozápadních Čech v raném novověku, Ústí nad Labem, 66-75.

Štajnochr, V. 1998: *I. Nové a starší nálezy střepů mezzomajolik.* Archeologie ve středních Čechách 2, 433-468.

Štajnochr, V. 2004: *Hrnce pro tepelné zpracování pokrmů. Studia funkcí novověké keramiky.* Archeologie ve středních Čechách 8/2, 801-851.

Štajnochr, V. 2005: *Džbány. Studia funkcí novověké keramiky.* Archeologie ve středních Čechách 9/2, 729-778.

Štajnochr, V. 2006: *Mísy. Studia funkcí novověké keramiky.* Archeologie ve středních Čechách 10/2, 959-1046.

Štajnochr, V. – Fröhlich, J. – Krajíc, R. – Militký, J. 1998: *II. Katalog střepových nálezů mezzomajolik.* Archeologie ve středních Čechách 2, 445-468.

Štýbrová, M. 2009: *Boty, botky, botičky.* Praha.

Tarcsay, K. 2007: *Das Produktionsspektrum des 16. und 17. Jhs. im Österreichischen Teil des Böhmerwaldes.* In: Historické sklo 4. Sborník pro dějiny skla, 101-106.

Thomová, Z. 2004: *Nález stříbrného prstenu s magickým nápisem v kostele sv. Prokopa ve Křtěnově.* Archeologické výzkumy v jižních Čechách 17, 261-266.

Truc, M. 1982: *Ius regale rožmberských městských privilegií.* In: Malý, K. (ed.): Městské právo v 16. – 18. století v Evropě. Praha, 53-67.

Ulbert, C. 1993: *Ein frühneuzetlicher Depotfund aus dem Kloster St. Ulrich und Afra, Augsburg.* In: Endres, W. – Czysz, W. – Sorge, G. (ed.): Forschungen zur Geschichte der Keramik in Schwaben, München: Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege, 167-178.

van Dülmen, R. 1999: *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století). Dům a jeho lidé I.* Praha.

Vařeka, P. 2002a: *Keramika pozdního středověku až počátku novověku z bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v Praze 1 (zjišťovací výzkum v letech 1998-1999).* Archeologia Pragensia 16, 217-249.

Vařeka, P. 2002b: *Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách*, Archeologické rozhledy 50, 123-137.

Vařeka, P. 2009: *Zaniklá středověká vesnice Vojkov na Černokostelecku – svědectví archeologie*, Kuděj, 43-54.

Veselý, J. 1993: *Souvislost mezi spojením města Českého Krumlova s městskou obcí Latránem v roce 1555 Vilémem z Rožmberka a soudobými hospodářskými opatřeními na rožmberském dominiu.* Opera historica 3, 315-318.

Veselý, J. 2010: *Vznik českokrumlovského městského osídlení a jeho další rozvoj do poloviny 16. století.* In: Gaži, M. (ed.):Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví. České Budějovice, 101-130.

Vondruška, V. – Kopřivová, V. – Grulich, T. 1987: *Etnografický slovník I. Domácí kuchyňské nářadí, nádobí a náčiní.* Praha.

Walcher von Molthein, A. 1906: *Bunte Hafnerkeramik der Renaissance in den österreichischen Ländern*, Wien.

Wandling, W. 2005: *Das Pomeranzenhaus des Schlossgartens von Ortenburg. Landkreis Passau, Niederbayern*, Das archäologische Jahr in Bayern 2005, 148-150.

Wimmerová, S. 2010: *Postavení města Českého Krumlova na počátku 17. století.* In: Gaži, M. (ed.): Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví. České Budějovice, 713-740.

Winter, Z. 1890: *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. století I.* Praha.

Winter, Z. 1895: *V měšťanské domácnosti starodávné. Kulturní studie o patnáctém a šestnáctém století.* Praha.

Záloha, J. 1963: *Majetkové poměry obyvatel v Českém Krumlově koncem 16. století.* Jihočeský sborník historický 32, 64-65.

Záloha, J. 1972: *Sjednocení města Českého Krumlova.* Jihočeský sborník historický 41, 49-50.

Žegklitz, J. – Smetánka, Z. 1989: *Historie a postmedievální archeologie.* Československý časopis historický 37, 728-738.

9. Obrazové přílohy

9.1. Seznam obrazových příloh

Obr. 1: Průčelí domu čp. 55 v ulici Na Latráně (zdroj: foto autor).
Obr. 2: Průčelí domu čp. 55 v ulici Na Latráně (zdroj: foto autor).
Obr. 3: Vpravo dům čp. 55 v roce 1945 (zdroj: Krejčí 2010, obr. 4).
Obr. 4: Dům čp. 55 (červená barva) na komunikaci ve 13. století (zdroj: Veselý 2010, obr. 5).
Obr. 5: Letecký snímek Latránu (http://www.ckrumlov.cz/cz1250/seznamy/i_obrmhi.htm).
Obr. 6: Půdorys přízemí (zdroj: SP Studio s.r.o.).
Obr. 7: Pohled na dvorek, studnu v SV rohu, nosnou konstrukci a vrátek (zdroj: foto Krejča 1999).
Obr. 8: Kruhový půdorys studny (zdroj: foto Krejča 1999).
Obr. 9: Dno studny v hloubce přibližně – 10 m, v úrovni – 9 m je patrné ukončení roubení v části profilu (zdroj: foto Krejča 1999).
Obr. 10: Napojení pláště na skálu (zdroj: foto Krejča 1999).
Obr. 11: Vyztužení pláště (zdroj: foto Krejča 1999).
Obr. 12: Schematické znázornění studny a stratigrafických vrstev (zdroj: Krejča 1999).
Obr. 13: Kupní smlouva z roku 1492 (zdroj: SOA Třeboň, pracoviště ČK, Vs ČK, I 5AS 42i).
Obr. 14: vyobrazení kožešníka z roku 1545 – takto mohl vypadat Blažek (http://www.nuernberger-hausbuecher.de).
Obr. 15: vyobrazení zlatníka – takto mohl vypadat Kašpar Libtner (http://www.nuernberger-hausbuecher.de).
Obr. 16: vyobrazení sladovníka kolem 1596 – takto mohl vypadat Jiří Lobtascher nebo Jiří Schwarz (http://www.nuernberger-hausbuecher.de).
Obr. 17: Vyobrazení zedníka kolem 1654 – takto mohl vypadat Tomáš Deutsch (http://www.nuernberger-hausbuecher.de).
Obr. 18: Vyobrazení sladovníka kolem roku 1610 – takto mohl vypadat Ondřej Mang, Vít Šítal nebo Tomáš Steiner (http://www.nuernberger-hausbuecher.de).
Obr. 19: Petr Antonín Anneis (?), antependium z kaple na Křížové hoře znázorňující Český Krumlov pod ochranou Panny Marie a světců, 1727-1728, olej na plátně, zdroj: Regionální muzeum Český Krumlov.

Obr. 20: Titulní list české kuchařky vydané roku 1591 u tiskaře Jiříka Nygrína na Starém městě pražském z rukopisu rytíře Bavora mladšího Rodovského z Hustiřan (zdroj: Holub – Burian 1997, 73).

Obr. 21: Titulní list Kuchařství Pavla Severina z Kapí Hory roku 1535 (Holub – Burian 1997, 64).

Obr. 22: Vyobrazení zalévacího hrnce s perforovaným dnem z roku 1512 (zdroj: Gross 2009b, 141, obr. 1).

Obr. 23: Vyobrazení z knihy Michaela Herose „Schachtaffeln der Gesundheit“, která vyšla v roce 1533 ve Štrasburku, ukazuje ještě pozdně středověkou formu nočníku (Gross 1995, 143, obr. 16).

Obr. 24: Pekáč s uchem na vyobrazení z roku 1688 (www.nuernberger-hausbuecher.de).

Obr. 25: Talíře na vyobrazení z roku 1628 nebo 1629 (www.nuernberger-hausbuecher.de).

Obr. 26: Detail ohřívadla: Christopher Paudiβ, Abrahám a Izák na cestě, olej na plátně, 1656 - 1658 (Převzato ze Steiner, P. (ed.) 2007: Christopher Paudiβ: 1630-1666: der bayerische Rembrandt?. Regensburg, 245-246.).

Obr. 27: Vyobrazení z kroniky würzburského biskupa Julia Echtera z 16. století (Gross 1995, 140, obr. 9.).

Obr. 28: Kuchařka na vyobrazení z roku 1692 (www.nuernberger.hausbuecher.de).

Obr. 29: Vyobrazení boha Bakcha Jostem Ammanem a Mistrem CS, které vyšlo knižně roku 1599.

Obr. 30: Vyobrazení dřevěné palice v rukou bednáře okolo roku 1604 (www.nuernberger-hausbuecher.de).

9.2. Vyobrazení

Obr. 1.

Obr. 2.

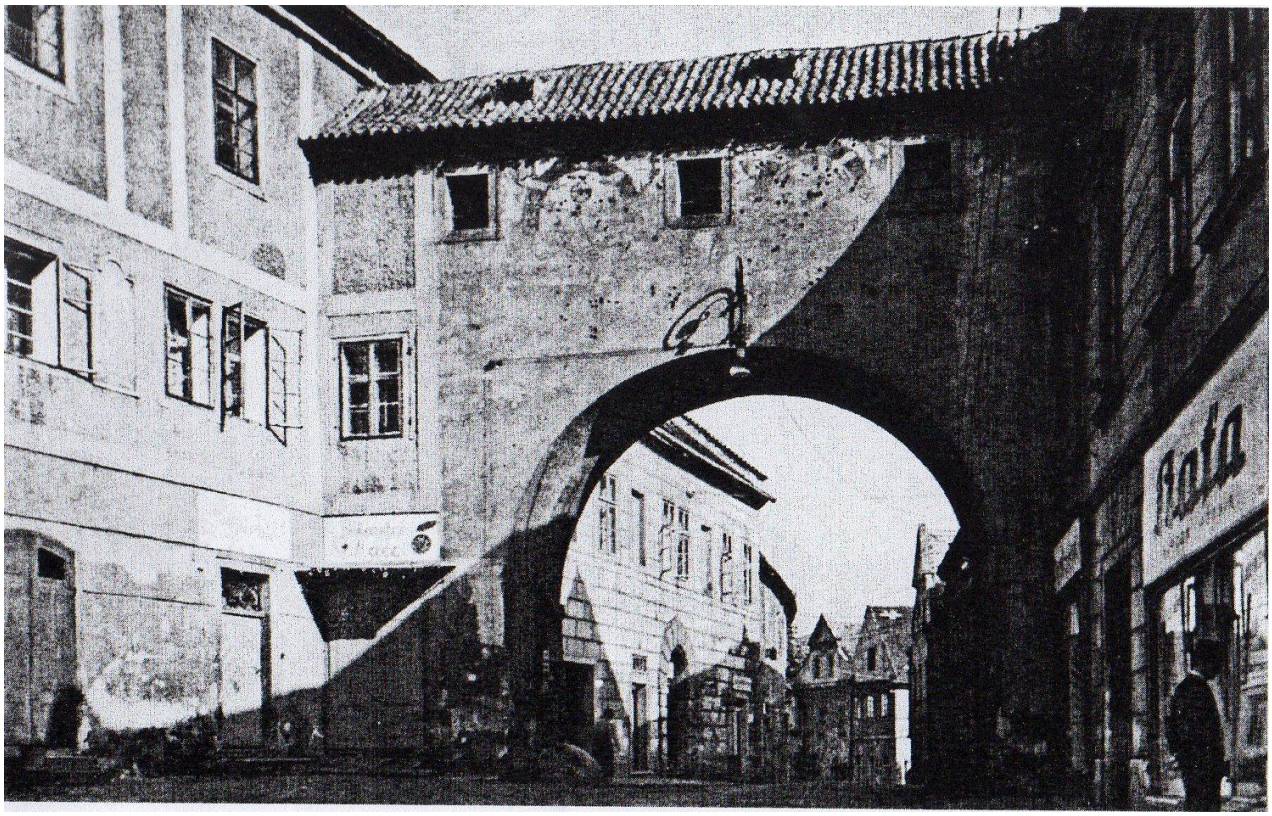

Obr. 3.

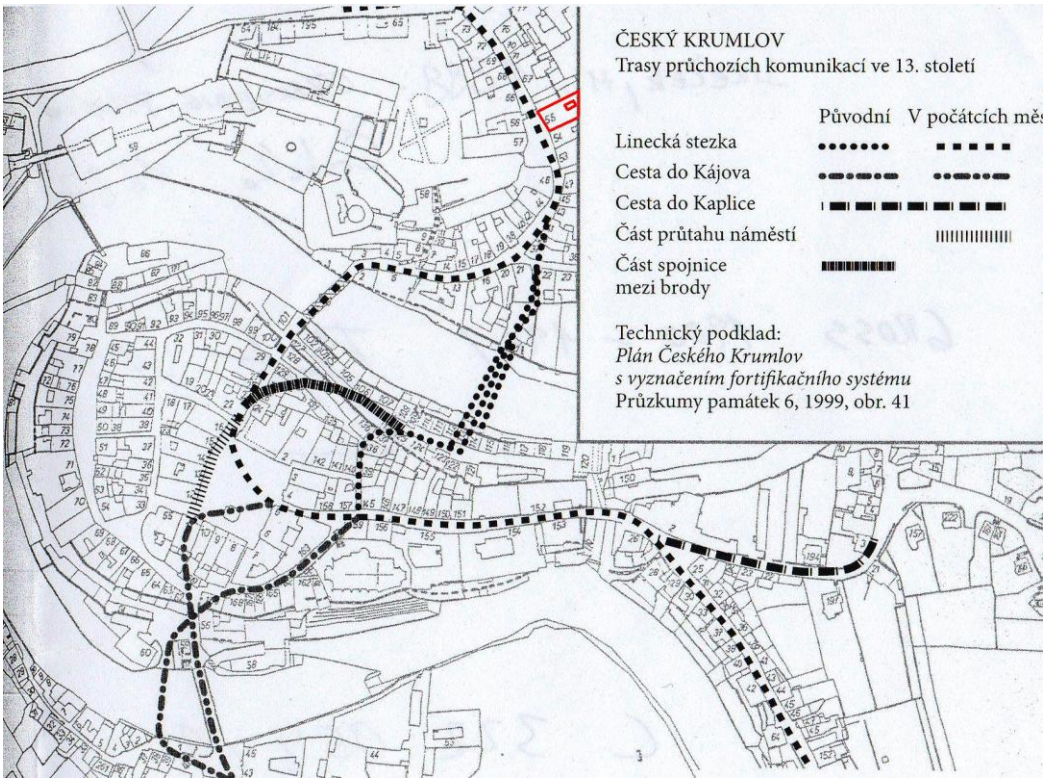
ČESKÝ KRUMLOV
Trasy průchozích komunikací ve 13. století
Původní
V počátcích měs
Linecká stezka
Cesta do Kájova
Cesta do Kaplice
Část průtahu náměstí
Část spojnice mezi brody
Technický podklad:
Plán Českého Krumlov
s vyznačením fortifikačního systému
Průzkumy památek 6, 1999, obr. 41

Obr. 4.

Obr. 5.

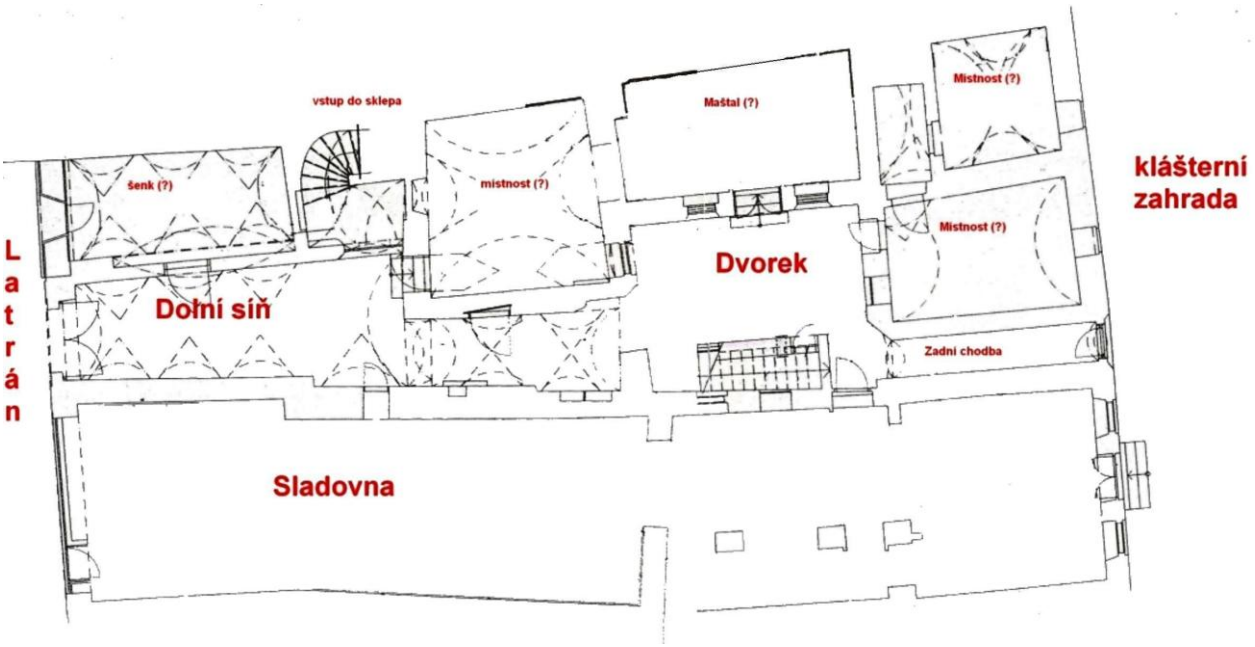

Obr. 6.

Obr. 7.

Obr. 8.

Obr. 9.

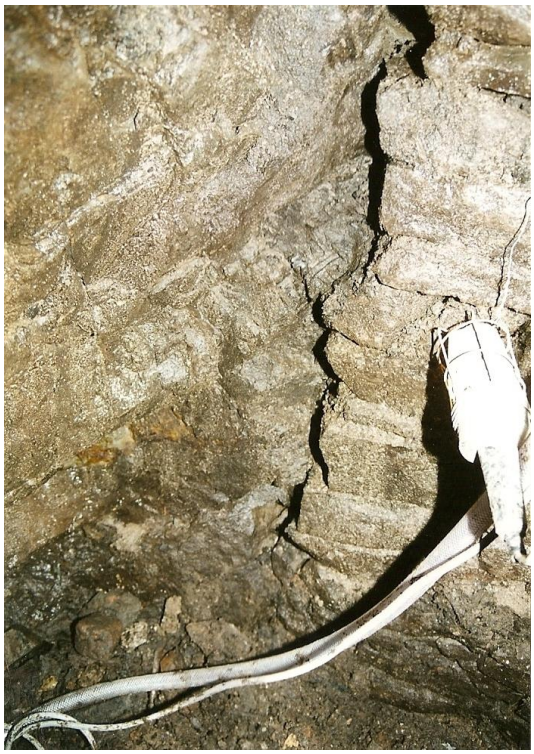

Obr. 10.

Obr. 11.

Studna - Český Krumlov Latrán 55

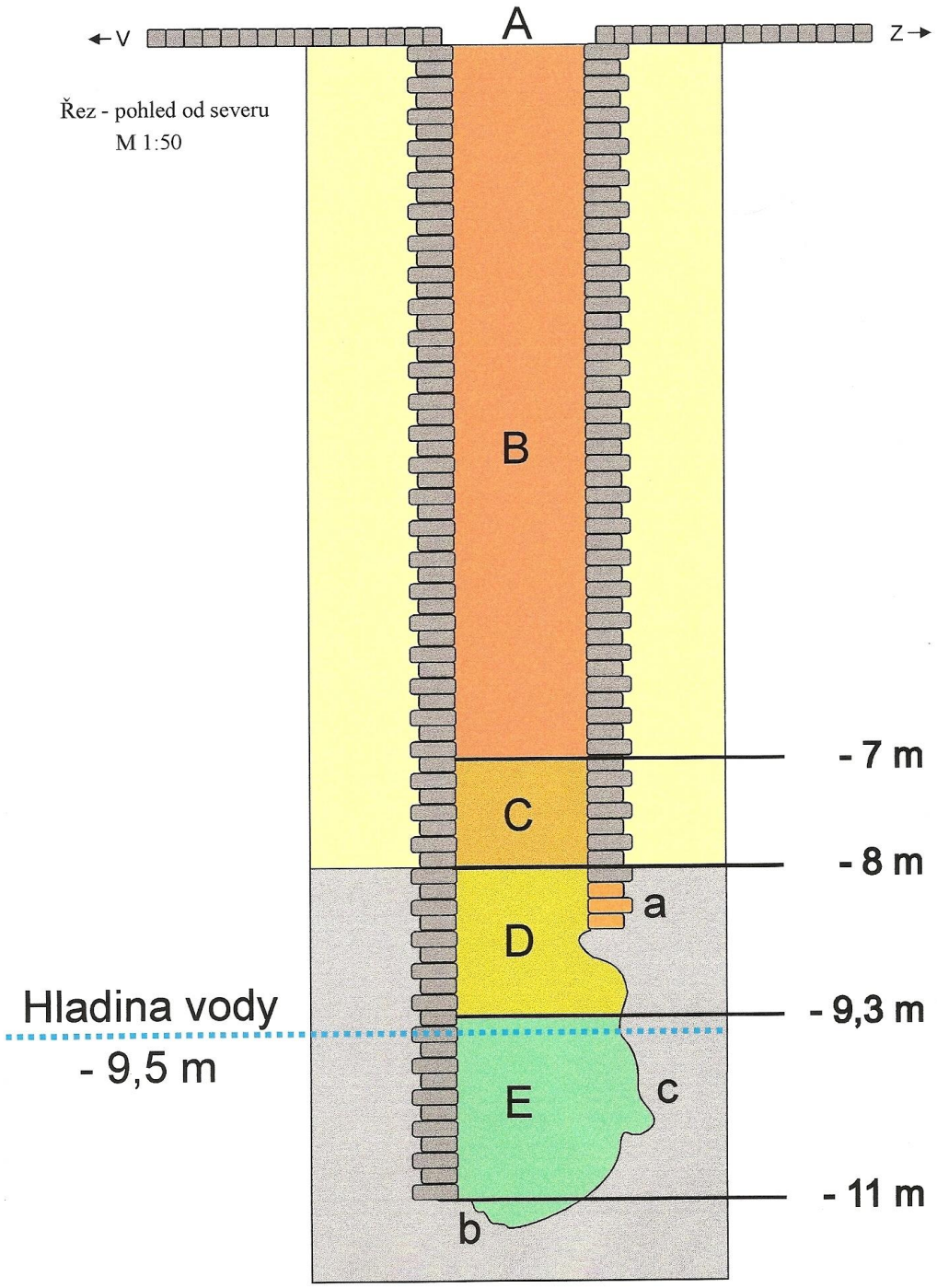

Obr. 12.

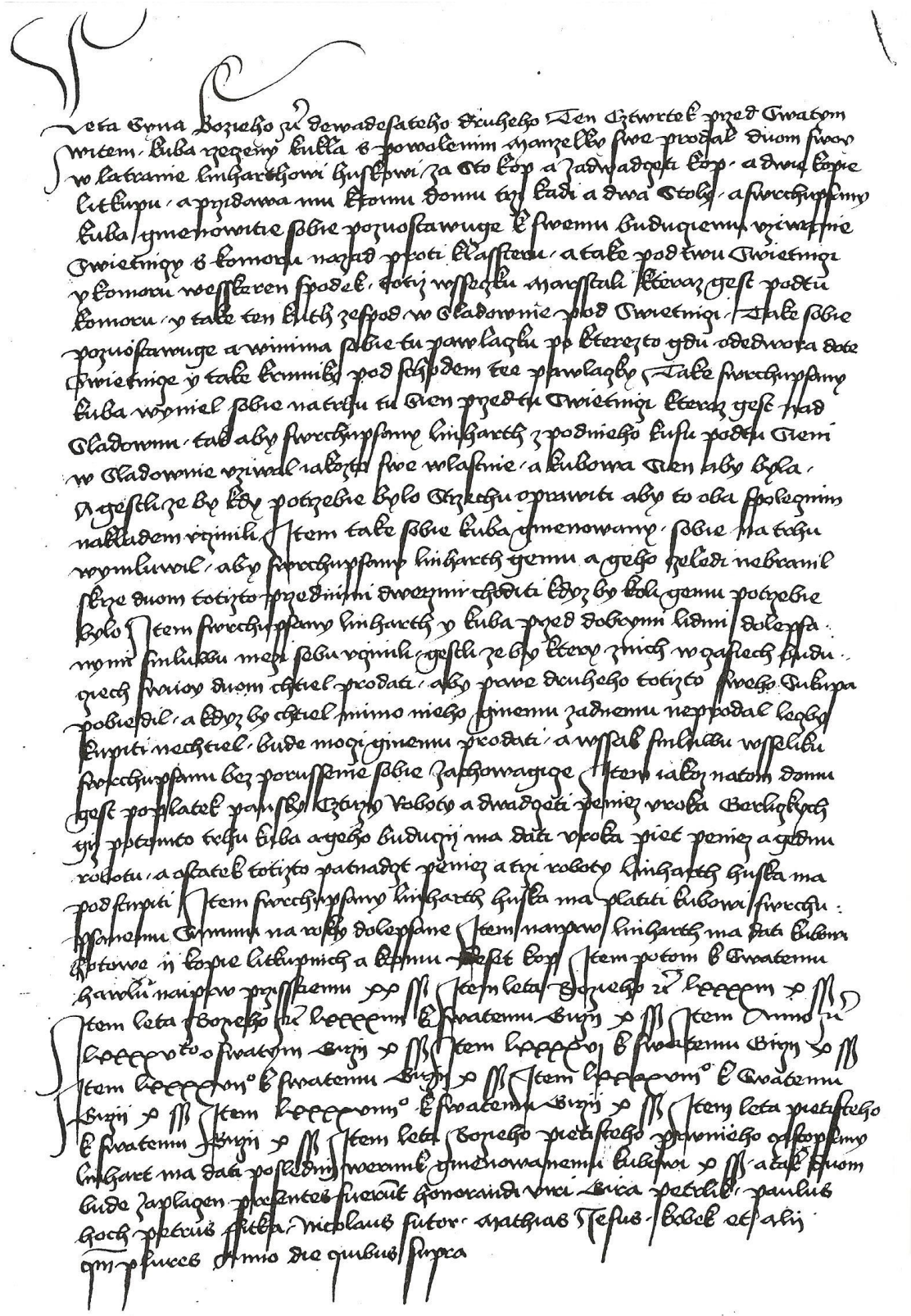

Obr. 13.

Obr. 14

Obr. 15

Obr. 16

Obr. 17

Obr. 18

Obr. 19

Obr. 20.

Obr. 21.

Obr. 22.

Obr. 23.

Obr. 24.

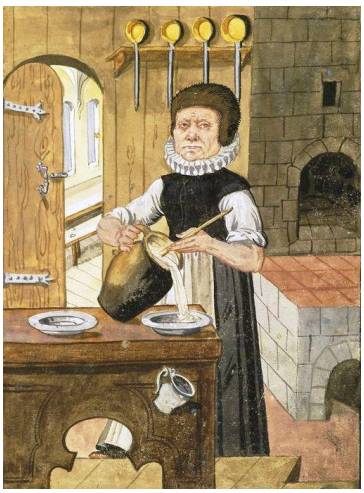

Obr. 25.

Obr. 26.

Obr. 27.

Obr. 28.

Obr. 29

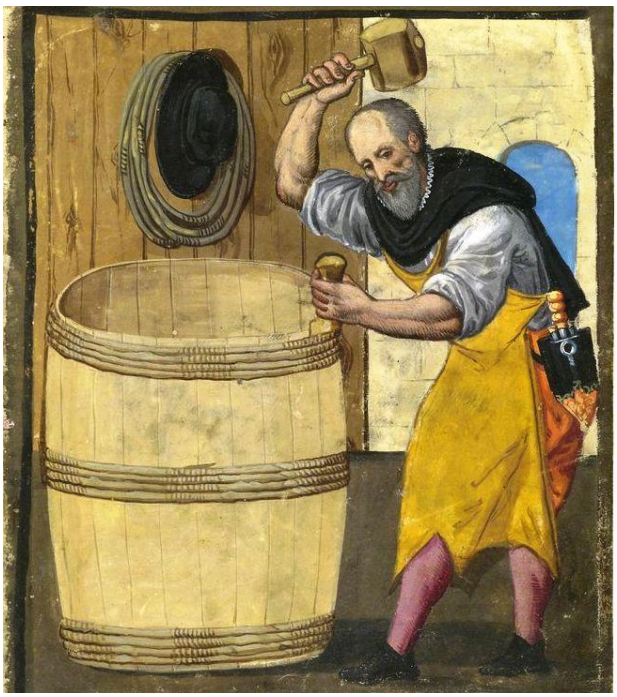

Obr. 30

10. Kresebná dokumentace

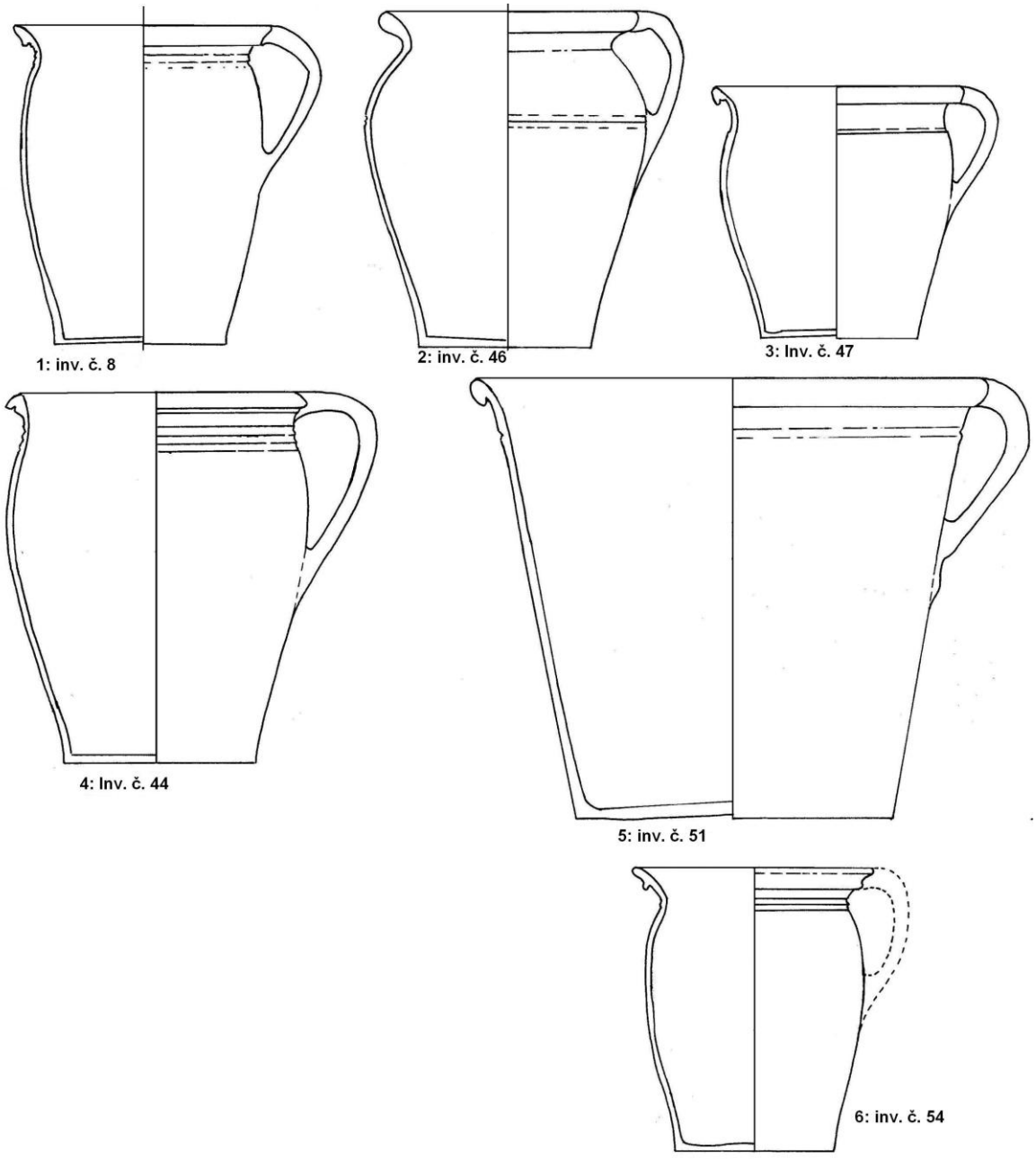

Obr. 31. (měřítko 1 : 3)

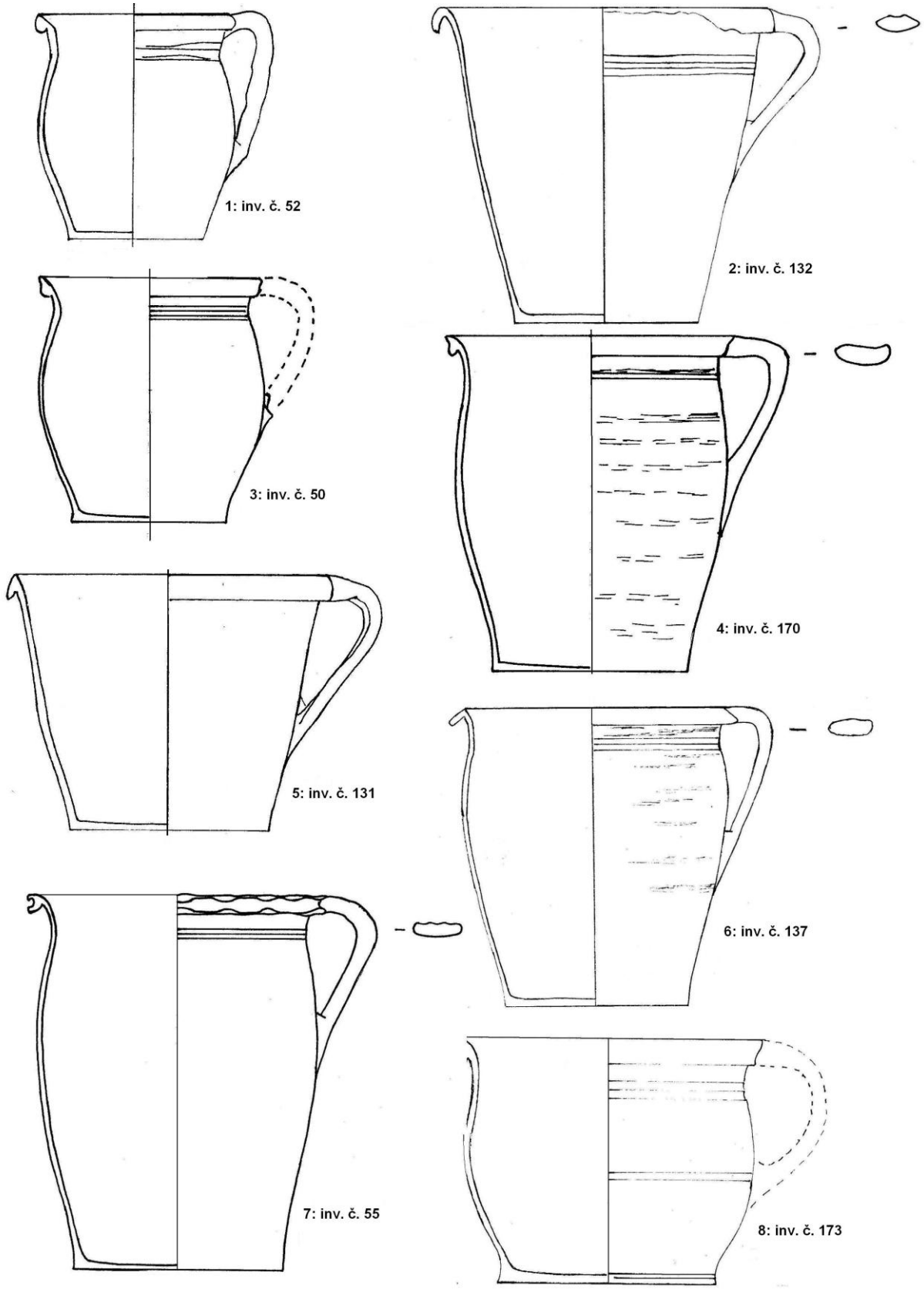

Obr. 32 (měřítko 1 : 3)

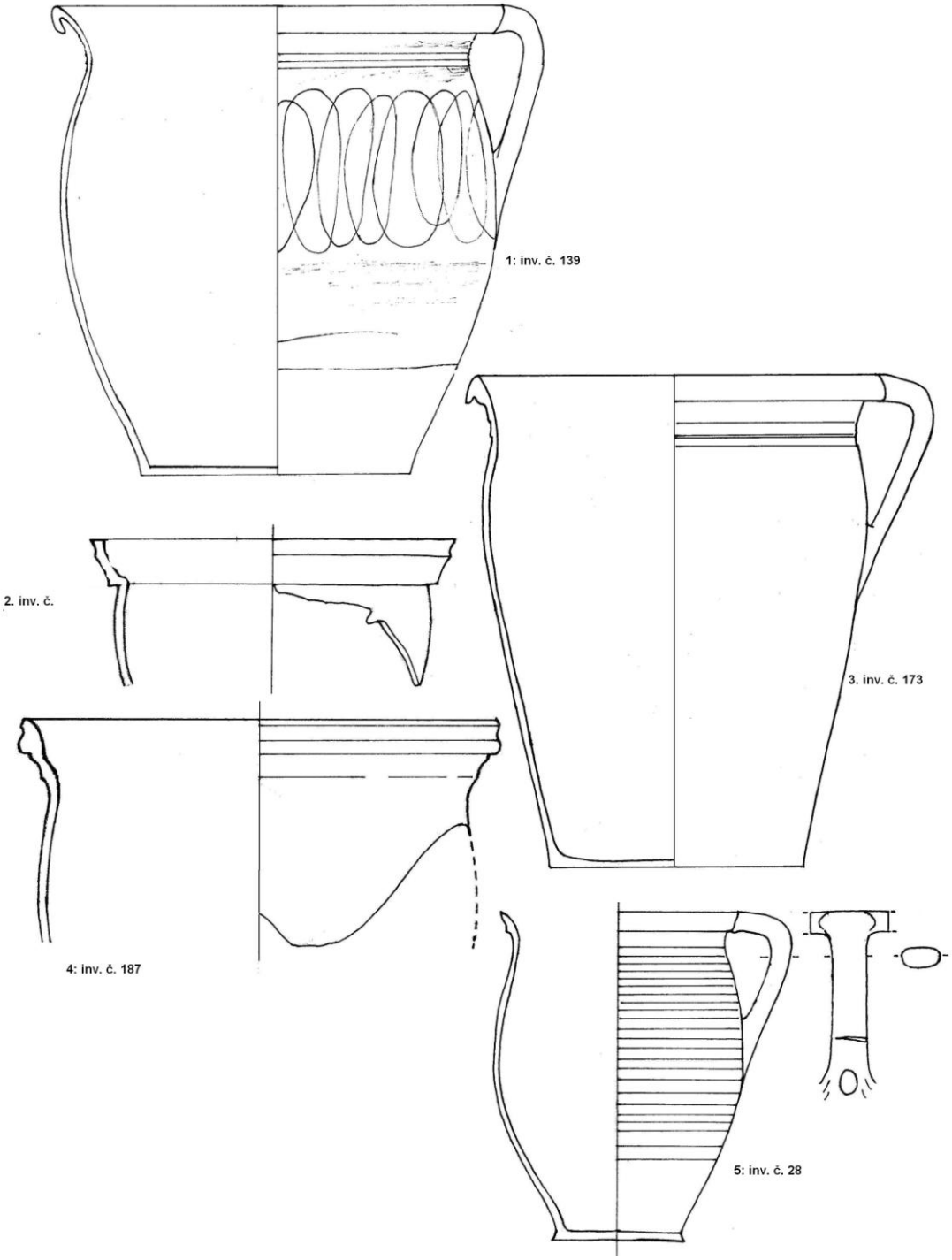

Obr. 33 (měřítko 1 : 3) = 1: inv. č. 139; 2: inv. č. 309; 3: inv. č. 53; 4: inv. č. 310; 5: inv. č. 28.

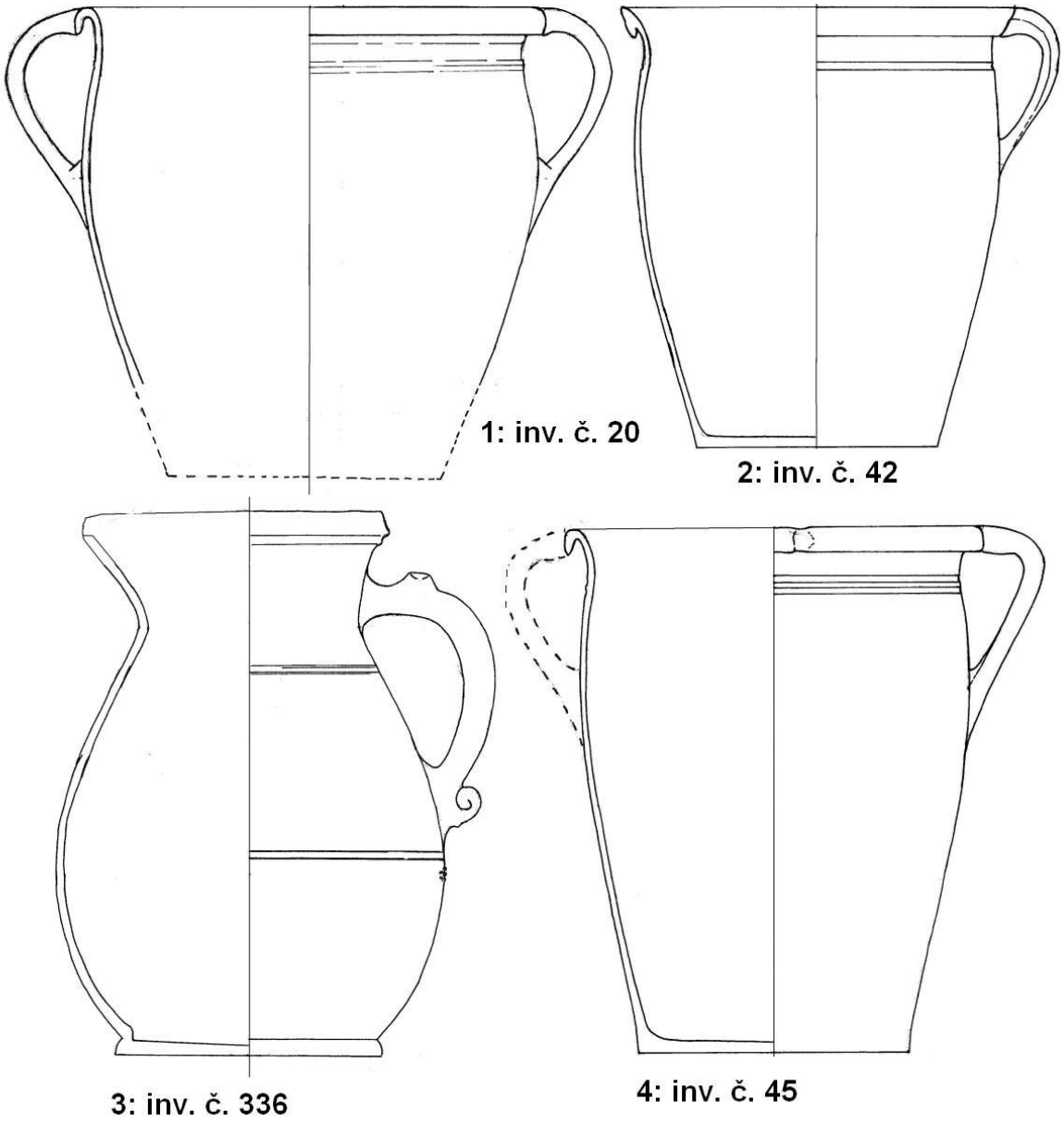

Obr. 34. (měřítko 1 : 4)

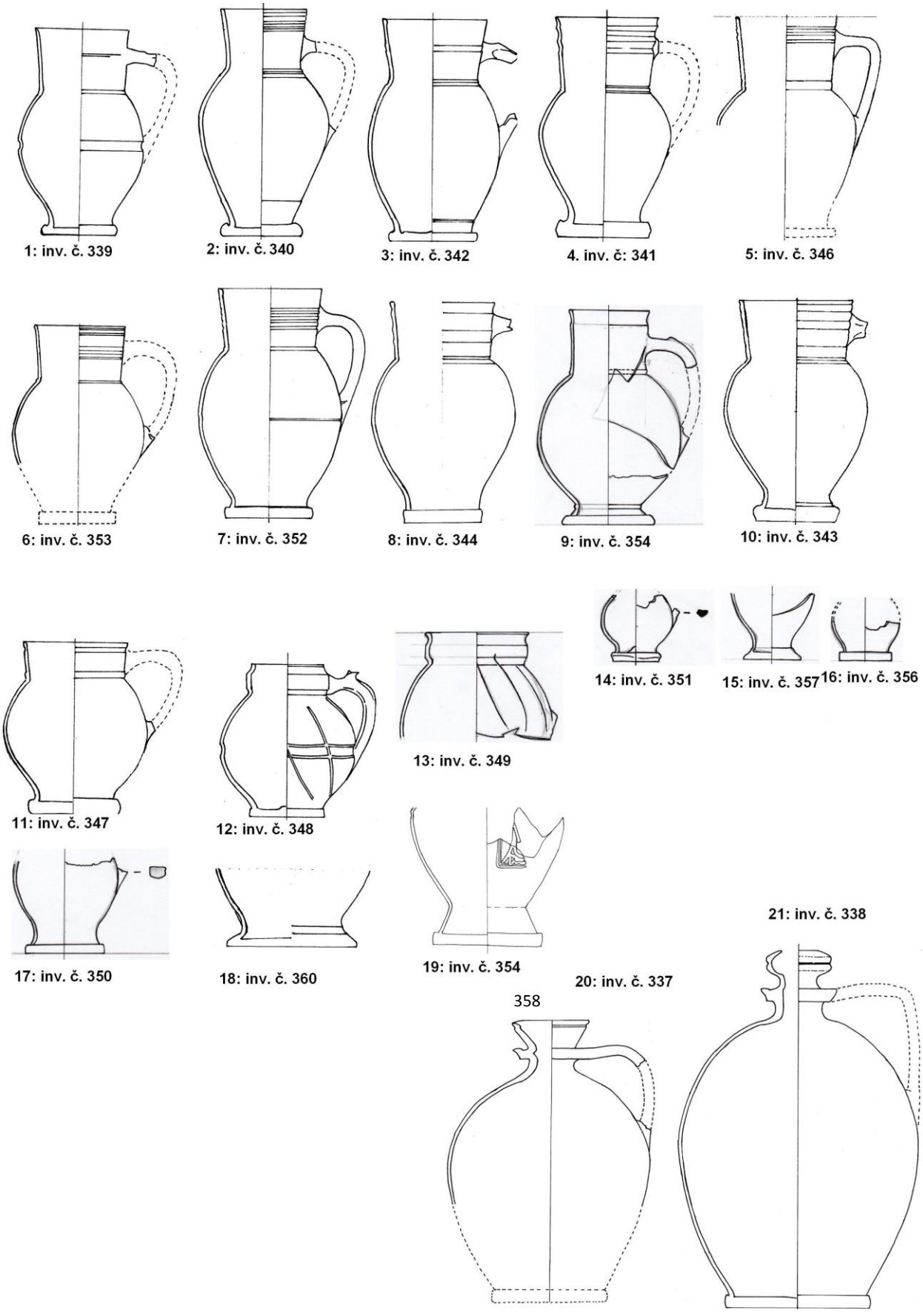

Obr. 35. (měřítko 1 : 2,5)

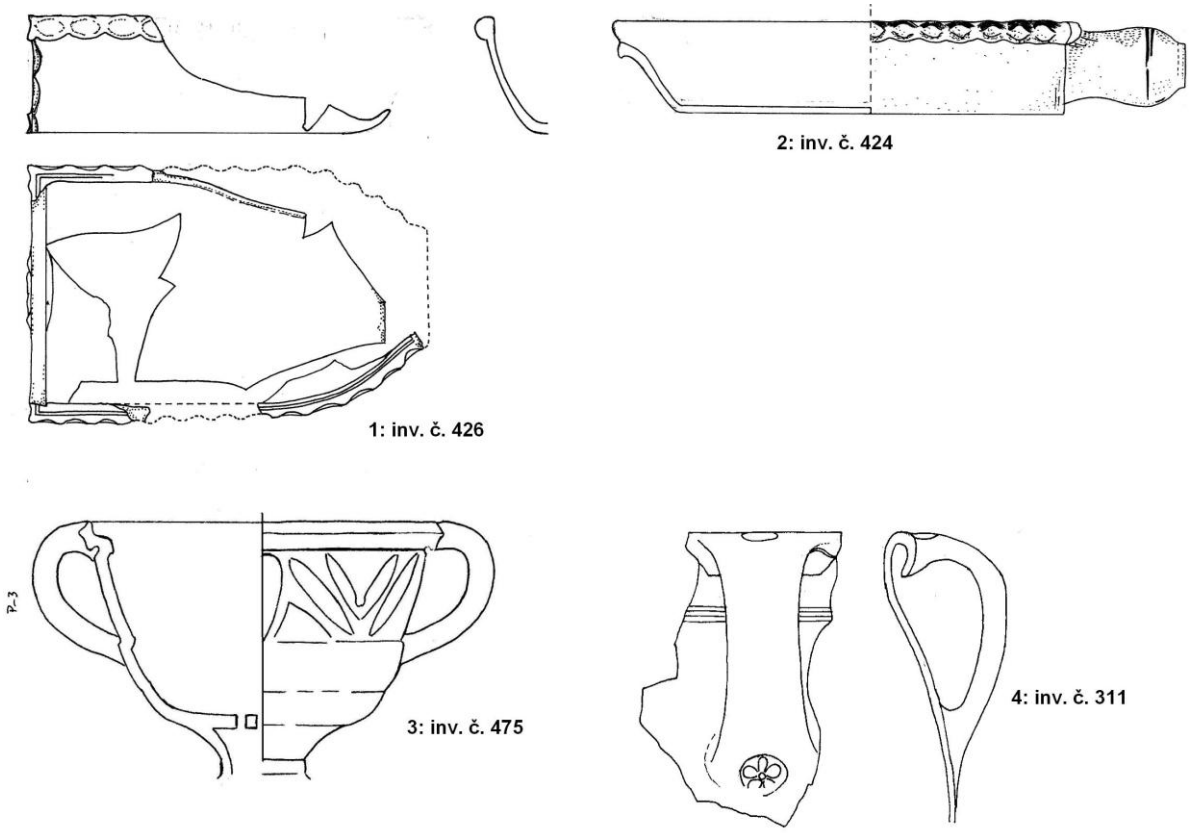

Obr. 36. (měřítko 1 : 4 pekáče, ohřívadlo a hrnec 1 : 3) = 1: inv. č. 426; 2: inv. č. 424; 3: inv. č. 475; 4: inv. č. 311.

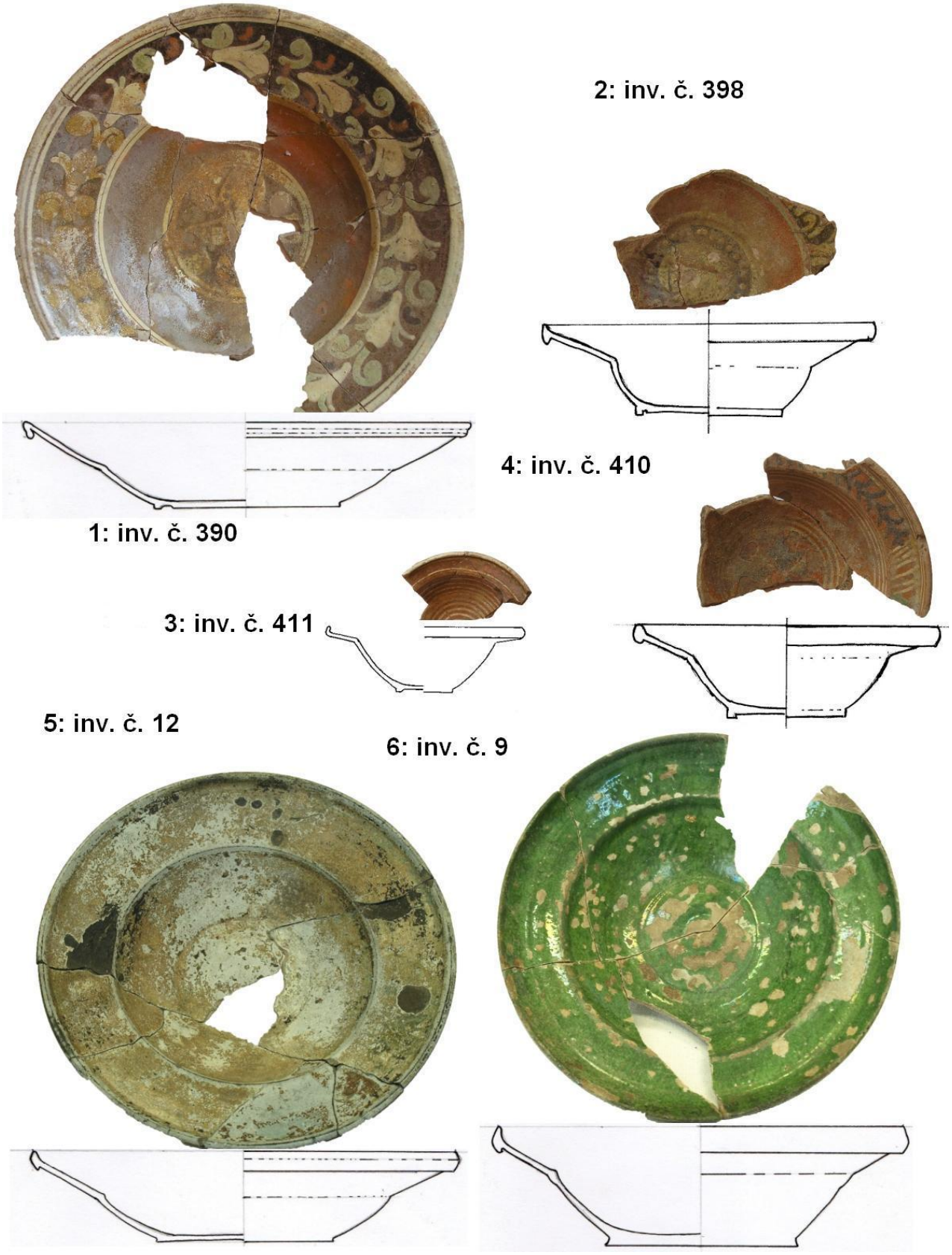

Obr. 37. (měřítko 1 : 3)

Obr. 38. (měřítko 1 : 3)

1: inv. č. 378

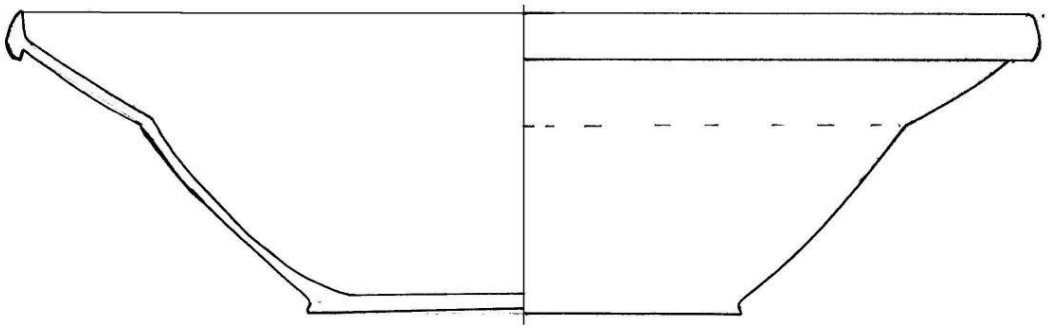

Obr. 39. (měřítko 1 : 3)

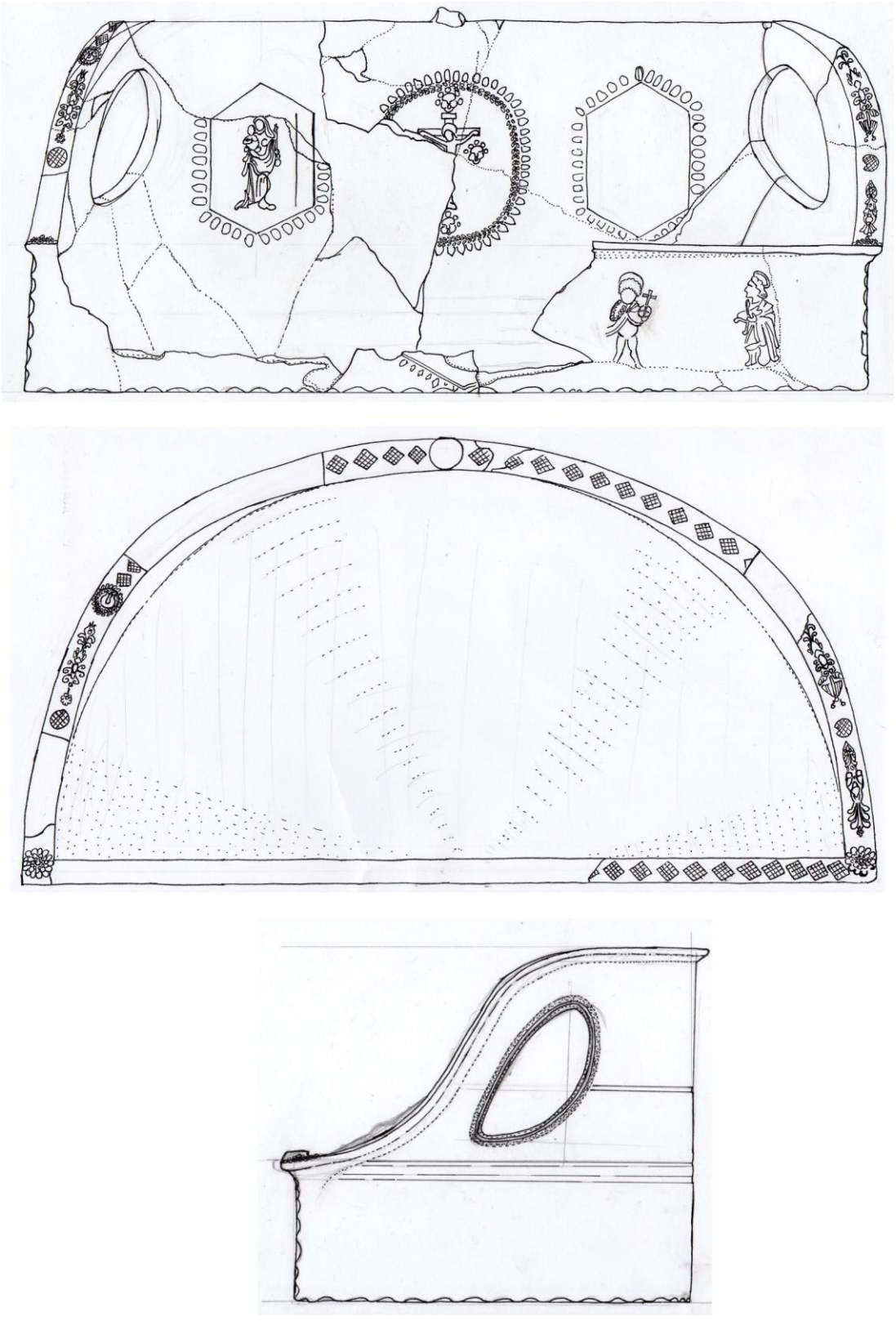

Obr. 40. (inv. č. 477 – měřítko 1 : 5)

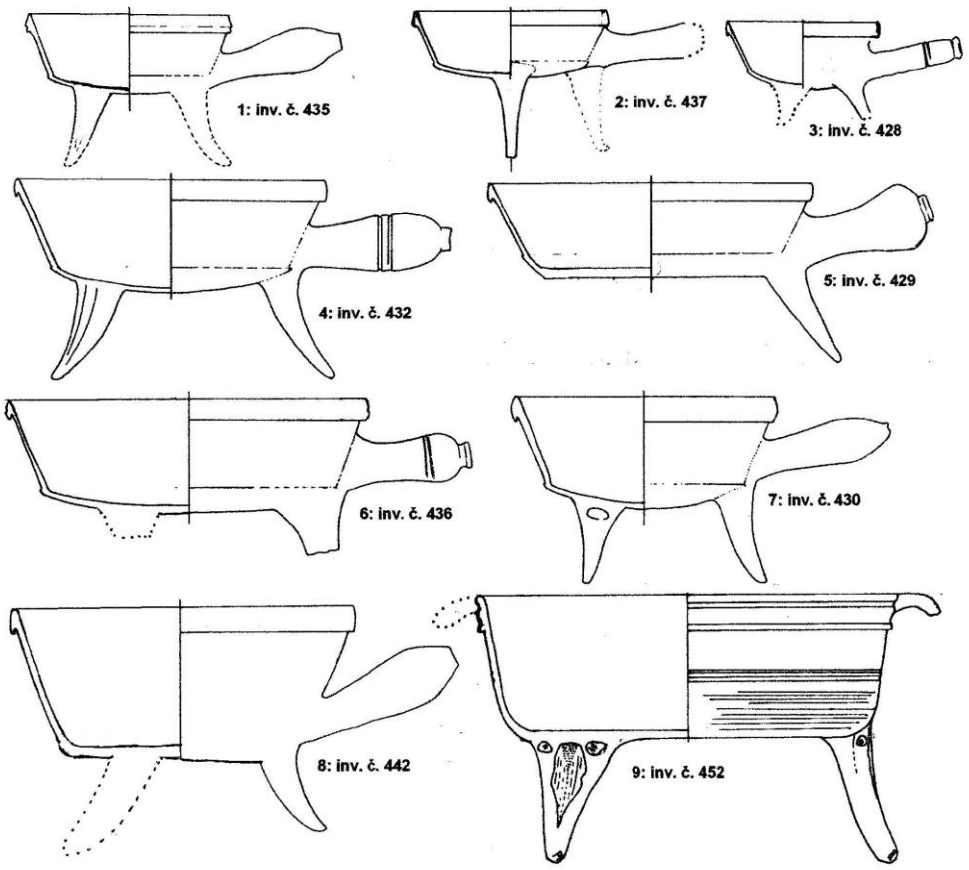
1: inv. č. 435
2: inv. č. 437
3: inv. č. 428
4: inv. č. 432
5: inv. č. 429
6: inv. č. 436
7: inv. č. 430
8: inv. č. 442
9: inv. č. 452

Obr. 41. (měřítko 1 : 3) = 1: inv. č. 435; 2: inv. č. 437; 3: inv. č. 428; 4: inv. č. 432; 5: inv. č. 429; 6: inv. č. 436; 7: inv. č. 430; 8: inv.č. 442; 9: inv. č. 452.

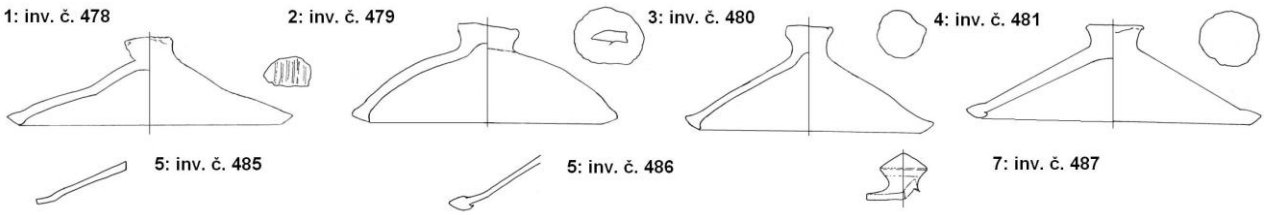

Obr. 42. (měřítko 1 : 4) = 1: inv. č. 478; 2: inv. č. 479; 3: inv. č. 480; 4: inv. č 481 5: inv. č. 485; 6: inv. č. 486; 7: inv. č. 487

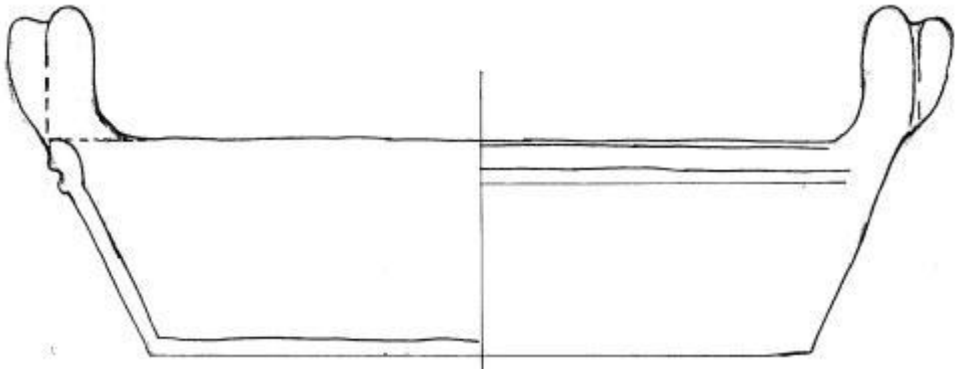

Obr. 43. (inv. č. 371 – měřítko 1 : 4)

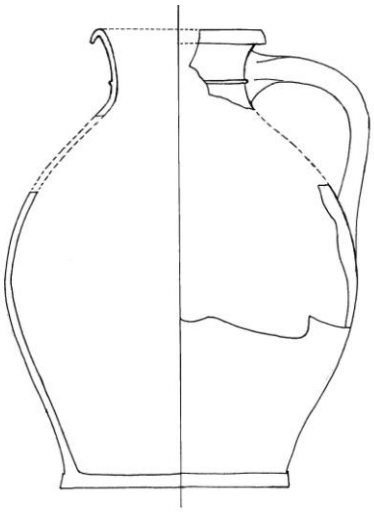

Obr. 44. (inv. č. 488 – měřítko 1 : 6)

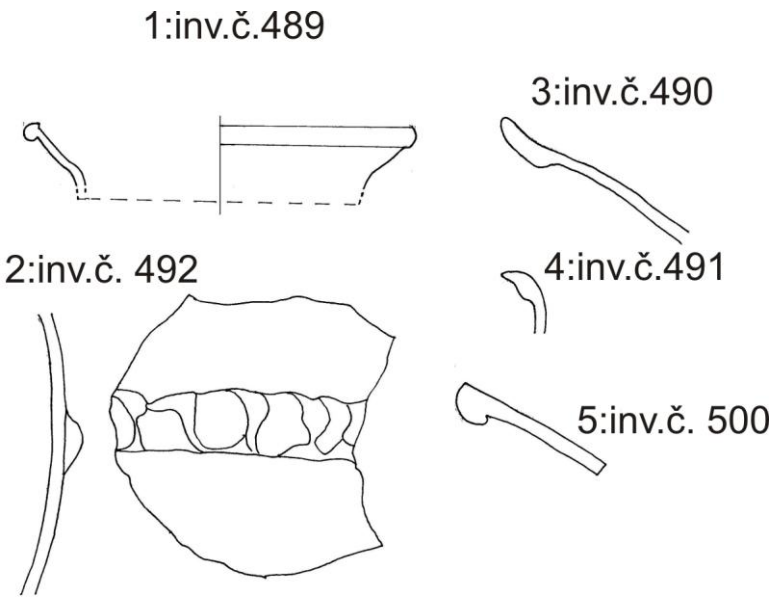

Obr. 45. (měřítko 1 : 2).

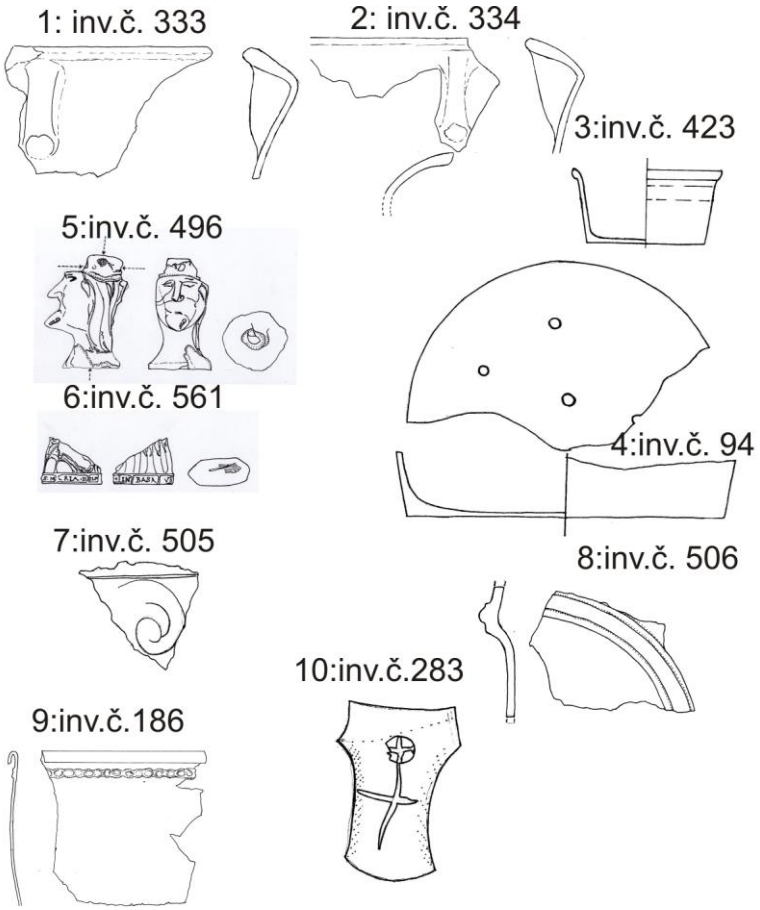

Obr. 46. (měřítko 1 : 3) = u 4: inv. č. 94 (měřítko 1 : 2); u 9: inv. č. 185 (měřítko 1 : 10).

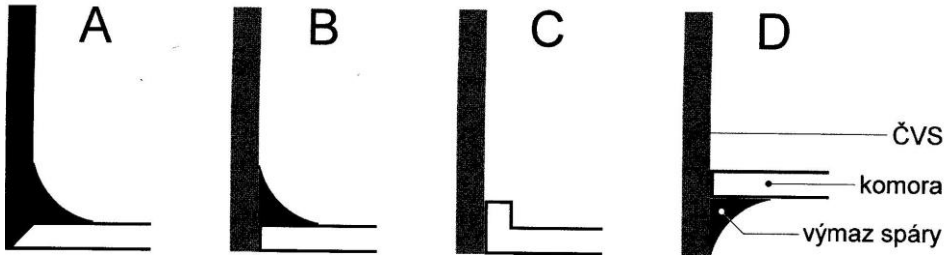

Obr. 47.

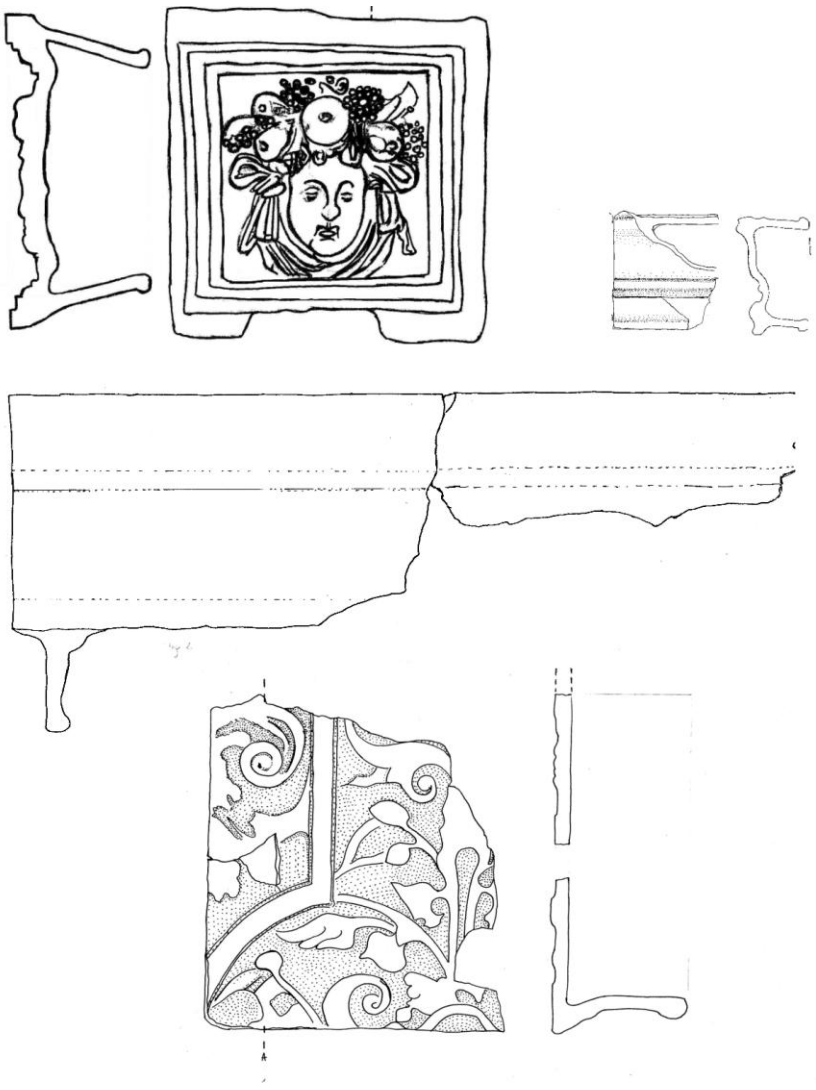

Obr. 48. (měřítko 1 : 4) = 1: inv. č. 503; 2: inv. č. 509 (měřítko 1 : 6); 3: inv. č. 508; 4: inv. č. 504.

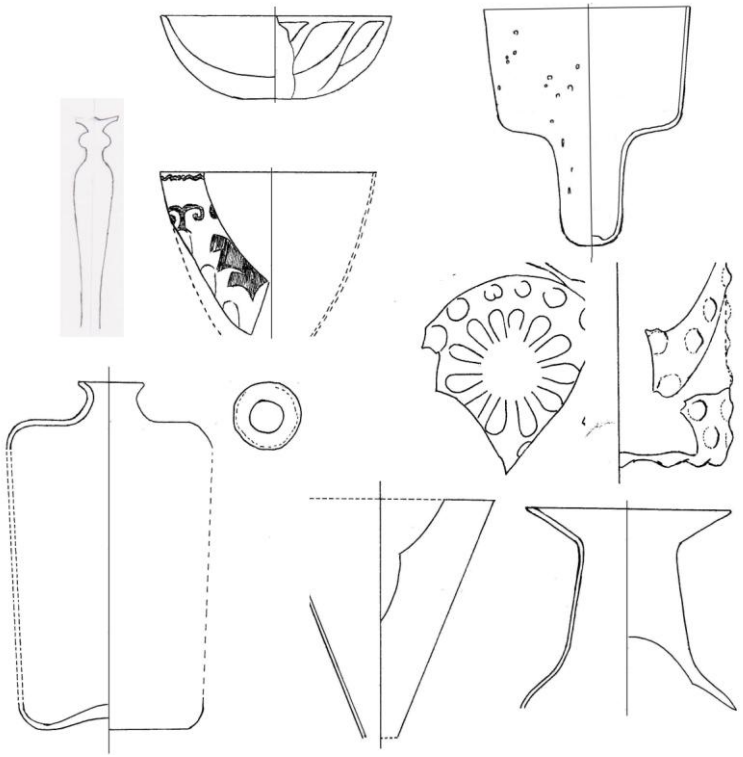

Obr. 49. (měřítko 1 : 3) = 1: inv. č. 520; 2: inv. č. 536; 3: inv. č. 523; 4: inv. č. 519; 5: inv. č. 522; 6: inv. č. 511; 7: inv. č. 517; 8: inv. č. 516.

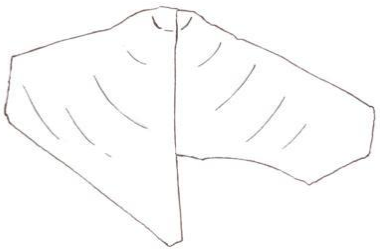

Obr. 50. inv. č. 515 (měřítko 1 : 2)

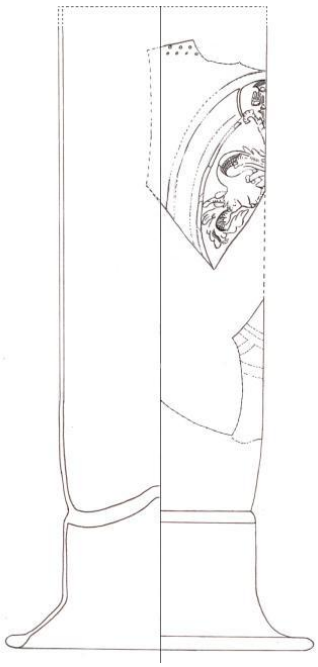

Obr. 51. inv. č. 521 (měřítko 1 : 3)

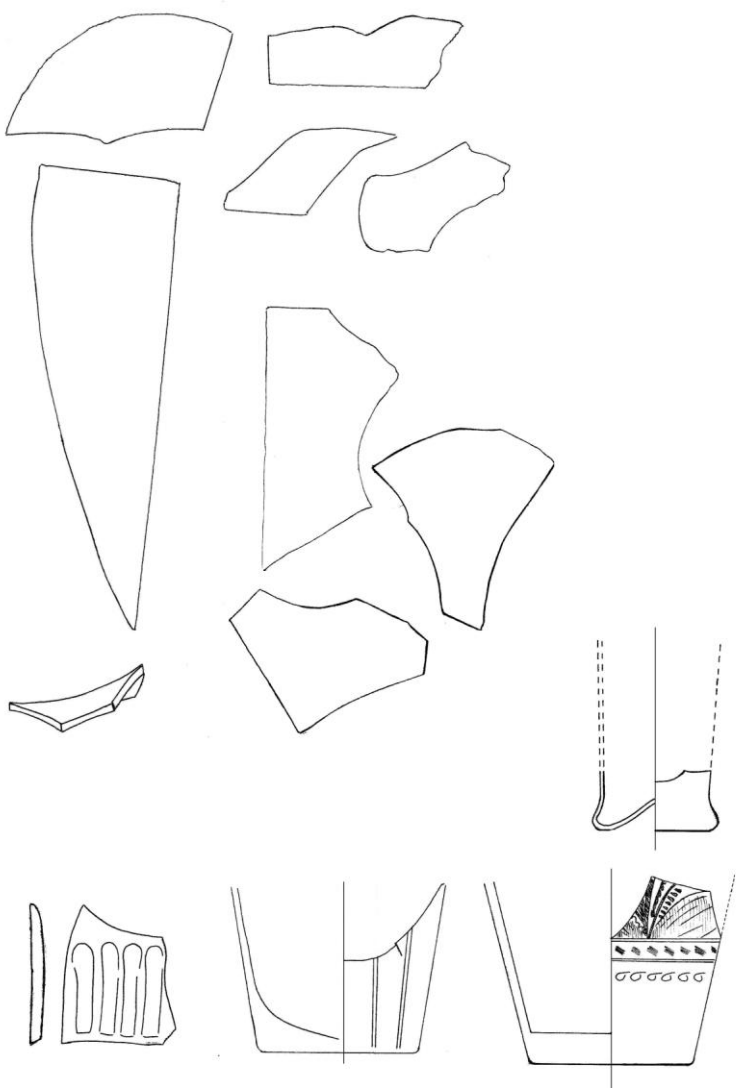

Obr. 52. (měřítko 1 : 3) = 1: inv. č. 531 a 538; 2: inv. č. 529; 3: inv. č. 530; 4: inv. č. 527; 5: inv. č. 526.

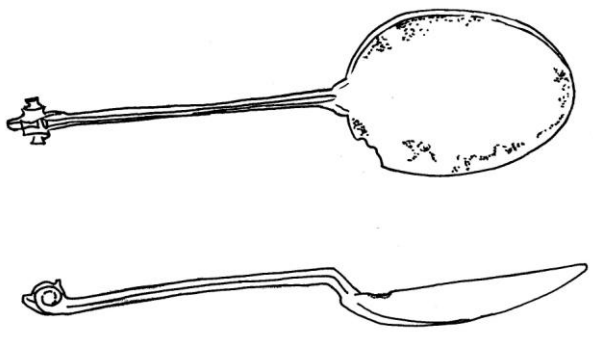

Obr. 53 (měřřítko 1 : 2) = 1: inv. č. 539.

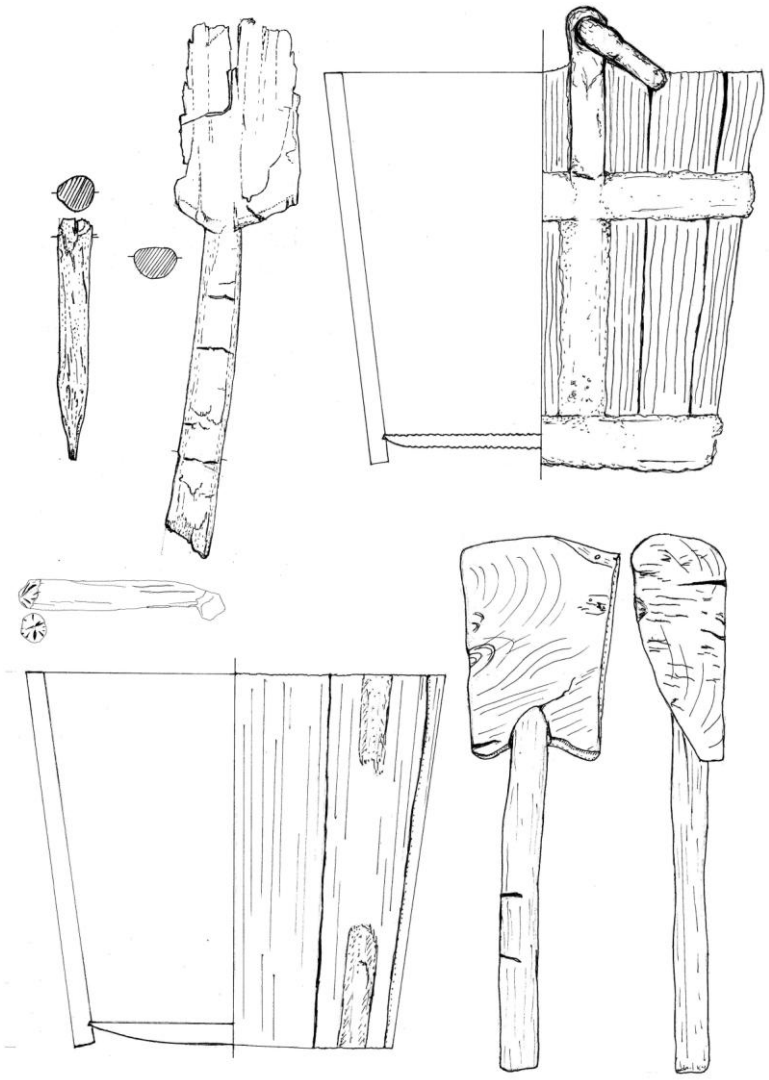

Obr. 54. (měřítko 1 : 4) = 1: inv. č. 556; 2: inv. č. 552; 3: inv. č. 551; 4: inv. č. 553; 5: inv. č. 554; 6: inv.č.555.

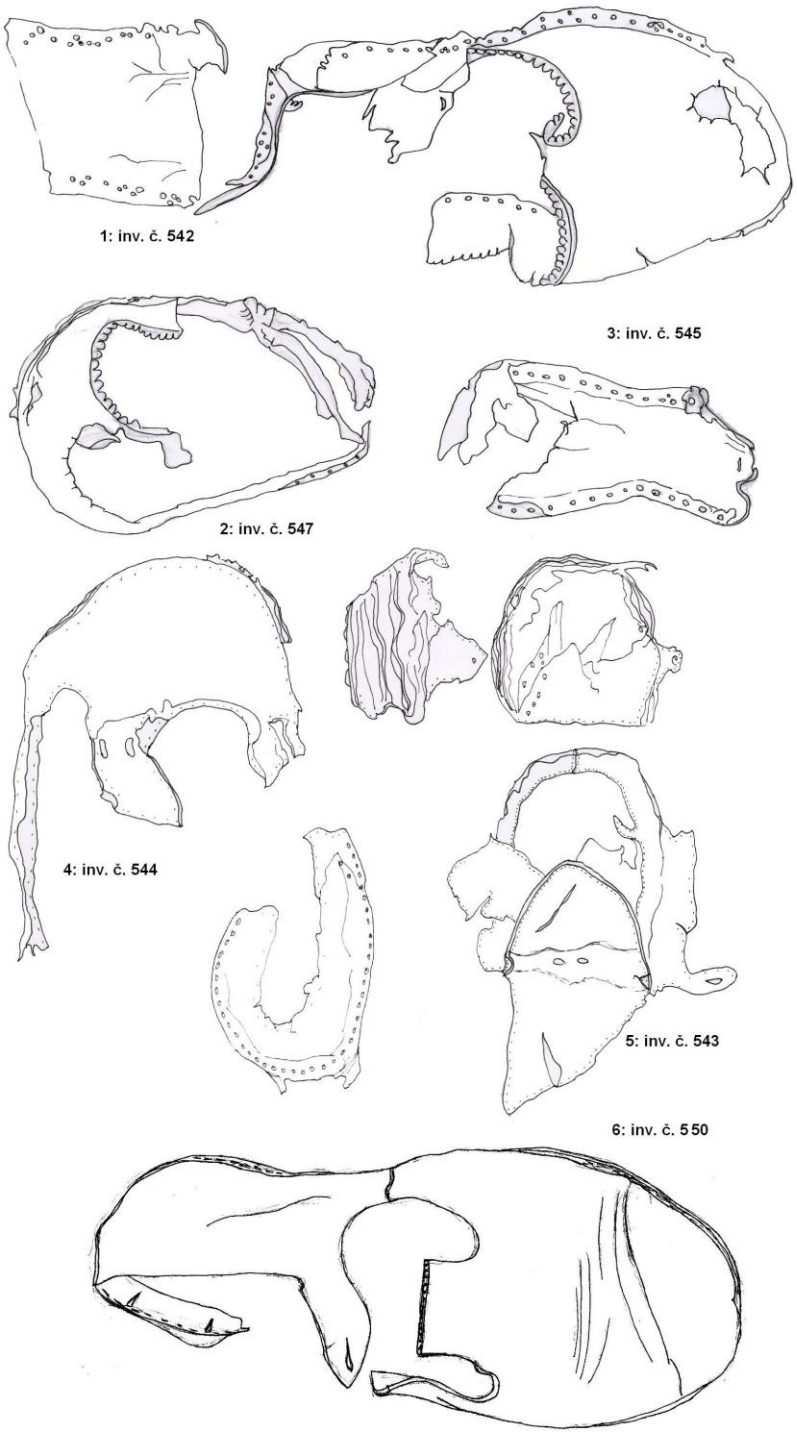

Obr. 55. (měřítko 1 : 3) = 1: inv. č. 542; 2: inv. č. 547; 3: inv. č. 545; 4: inv. č. 544; 5: inv. č. 543; 6: inv. č. 550.

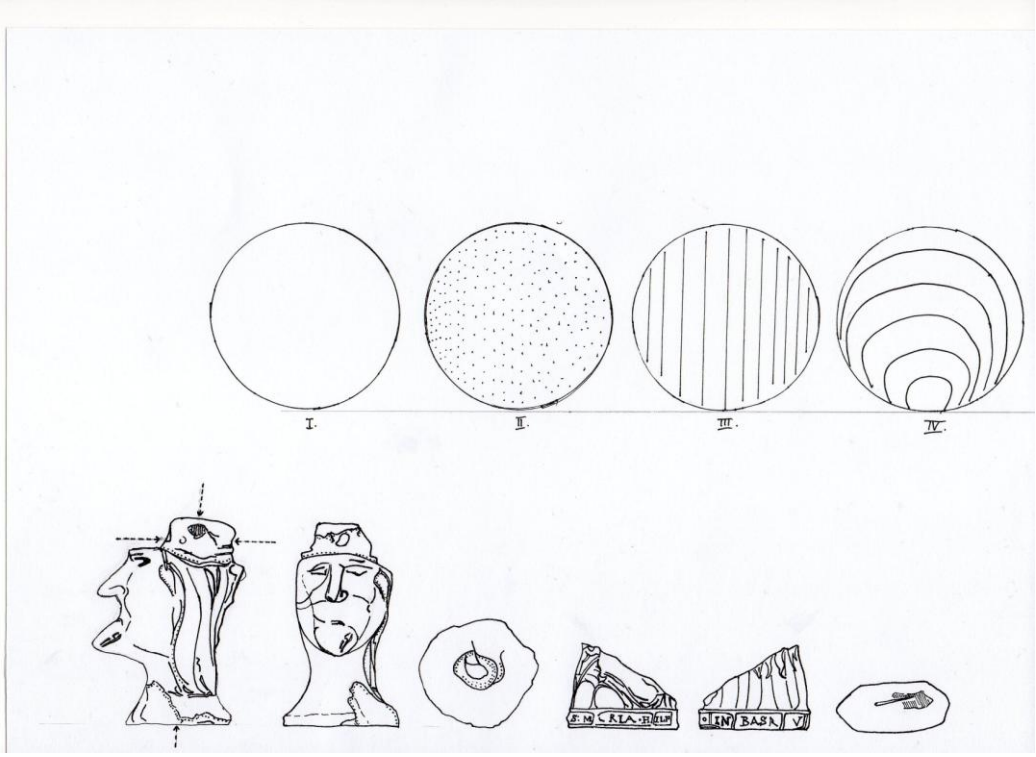

Obr. 56. (měřítko 1 : 2) = 1. inv. č. 496, 2. inv. č. 561; 3: znázornění spodní plochy den.

Obr. 57. (měřítko 2 : 1) = 1. inv. č. 542; 2: inv. č. 541.

Obr. 58. Vybrané fotografie ke kresebné dokumentaci – kachle, stolní a kuchyňská keramika, umývadlo, mísa se třmenovými uchy, pekáč, soška z kosti.

Obr. 59

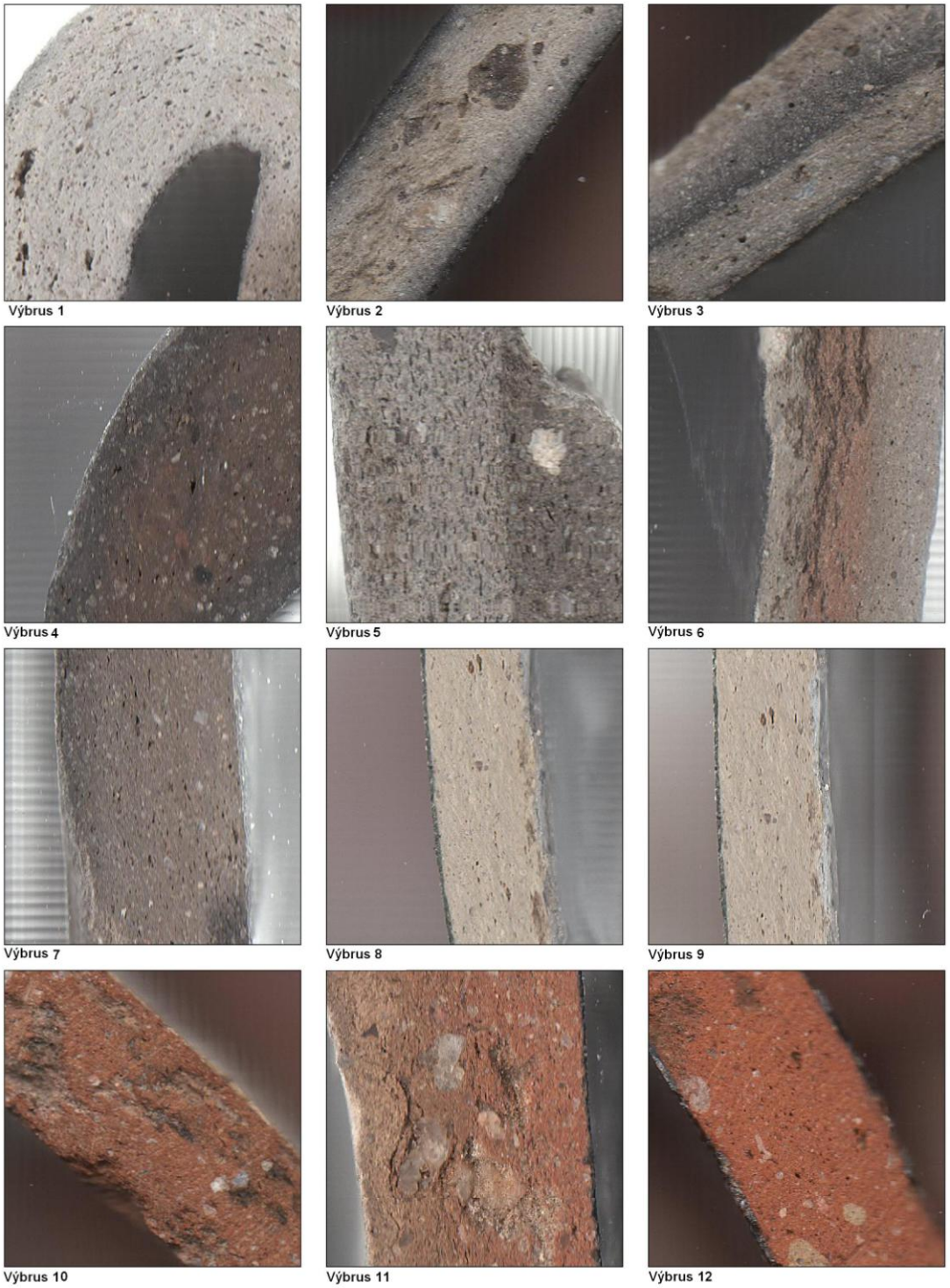
Výbrus 1
Výbrus 2
Výbrus 3
Výbrus 4
Výbrus 5
Výbrus 6
Výbrus 7
Výbrus 8
Výbrus 9
Výbrus 10
Výbrus 11
Výbrus 12

Výbrus 13

Výbrus 14

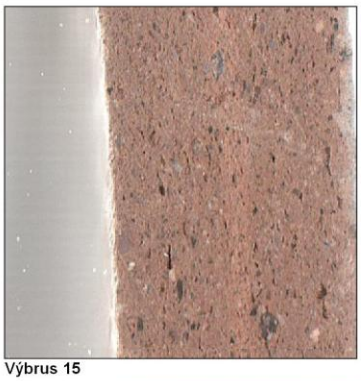

Výbrus 15

Výbrus 16

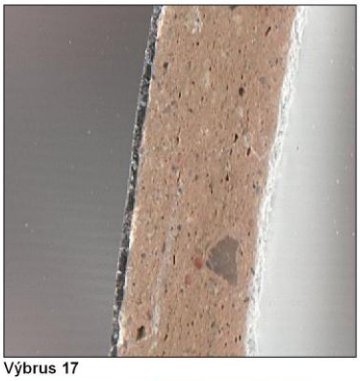

Výbrus 17

Výbrus 18

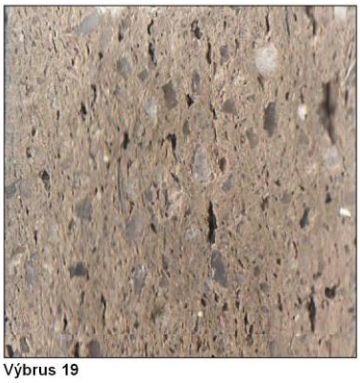

Výbrus 19

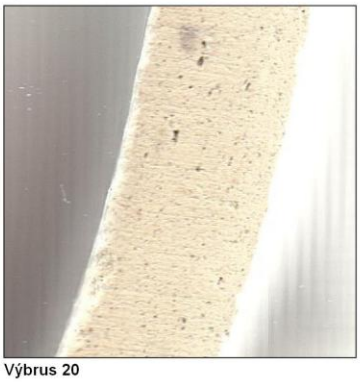

Výbrus 20

11 . Katalog příloh

Příloha 1: Keramika (viz. tabulky v Excelu)

Příloha 2: Kachle

Inv. č. 503: Motiv profánní – říjen nebo bakchus? (obr. 48/1).

Typ: komorový, řádkový.

Vrstva: E.

Počet zlomků v souboru: 1.

Minimální počet jedinců v souboru: 1.

Keramická třída: CK 05.

ČVS: fotograficky dokumentována. **Tvar:** čtverec. **Rozměry:** 165 x 165. **Plocha:** 165 mm^2. **Síla:** 20 mm. **Přední strana:** glazovaná; barva zelená; povrch hladký, glazura místy opalizuje; stav dochování reliéfu: reliéf je ostrý, v detailech místy setřený či nedotlačený. **Lom:** barva světle oranžová, světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch: hladký; jsou patrné stopy po očazení: do šedé až černé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: stopy prstování v soustředných kruzích, otisk látky.

-Komora: je dochována z části. **Hloubka:** celková hloubka 68 mm, síla stěny komory 10 mm. **Vyhřívací otvor:** tvar otvoru blízký čtverci se zaoblenými rohy; rozměry: 125 x 125; **Záchytný otvor:** ne. Středový úhel: ne. **Jiná pozorování:** okraj komory je pro lepší zachycení po obvodu doplněn 10 mm širokým žlábkem.

Spoj ČVS a komory: typ spoje D.

Ikonografický popis: Čelní vyhřívací stěna je uzavřena okrajovou lištou, která stupňovitě ustupuje v celkem čtyřech schodech, což vymezuje a umocňuje ústřední a také jediný motiv obrazu. Ten tvoří oválný obličej zahalený do šátku, který je u obou uší svázán do uzlíků. Na hlavě pak nese jablka a trsy hroznového vína. K divákovi je obrácen čelem. Celkově působí postava jako baculatá, což umocňují nejen výrazné líce a velká brada, ale také knoflíkovitý nos a oválné čelo, nelze opomenout ani ovoce na hlavě a poněkud volně připevněný šátek.

Inv. č. 504: Motiv dekorativní – ornamentální rostlinný dekor (obr. 48/4).

Typ: komorový, řádkový.

Vrstva: E.

Počet zlomků v souboru: 33; z toho slepeno s jiným zlomkem: 11 (3 x 2 ks, 1 x 5 ks).

Minimální počet jedinců v souboru: 3.

Keramická třída: CK 05.

ČVS: fotograficky dokumentována. **Tvar:** čtverec nebo obdélník. **Rozměry:** původní velikost byla patrně ca 260 x 260. **Plocha:** ? mm. **Síla:** bez reliéfu 5 mm; reliéfu: + 2 mm. **Přední strana:** glazovaná; barva zelená; povrch hladký, glazura místy opalizuje; stav dochování reliéfu: reliéf je místy buď ostrý, v detailech místy setřený či nedotlačený. **Lom:** barva světle oranžová, světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch: hladký; na dvou jedincích jsou patrné stopy po očazení: do šedé až černé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: ne.

Komora: je dochována z části. **Hloubka:** celková hloubka 55 mm, síla stěny komory 6 mm. **Vyhřívací otvor:** tvar otvoru blízký čtverci nebo obdélníku s ostrými rohy; rozměry: původní velikost byla

cca 250 x 250 mm **Záchytný otvor:** ne. **Středový úhel:** ne. **Jiná pozorování:** okraj komory je pro lepší zachycení po obvodu doplněn zesíleným okrajem.

Spoj ČVS a komory: typ spoje D.

Ikonografický popis: Dekorativní motiv s ornamentální výzdobou stáčejících se lilií. Zdobení je navíc charakteristické reliéfní páskou vodorovně běžící ve vzdálenosti 45 mm od patrně bočního okraje kachle. Ve vzdálenosti 70 mm od rohu se stáčí buď přímo do rohu, nebo naopak od rohu, což patrně souvisí s tím, zda šlo o horní část kachle nebo spodní. Souměrný rostlinný dekor byl umístěn pravděpodobně v šachovnicovitě rozložených polích, které vymezoval výše zmíněný plochý prutový vývalek. Rostlinný dekor byl sestaven z úponů, na něž doléhaly spirály, srdčité lístky a akantové rozviliny. Fragmentárnost bohužel bližší zařazení nedovoluje.

Inv. č. 505: Motiv dekorativní – ornamentální rostlinný dekor (obr. 46/7).

Typ: komorový, řádkový.

Vrstva: D.

Počet zlomků v souboru: 1.

Minimální počet jedinců v souboru: 1.

Keramická třída: CK 05.

ČVS: fotograficky dokumentována. **Tvar:** čtverec nebo obdélník. **Rozměry:** ? mm. **Plocha:?**mm. **Síla:** bez reliéfu 5 mm; reliéf: + 2 mm. **Přední strana:** glazovaná; barva tmavě hnědá; povrch hladký a lesklý; stav dochování reliéfu: reliéf je ostrý. **Lom:** barva světle oranžová, světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch: hladký; jsou patrné stopy po očazení: do šedé až černé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: ne.

Komora: nedochována.

Spoj ČVS a komory: nedochován.

Ikonografický popis: Dekorativní motiv s ornamentální výzdobou stáčející se lilie. Fragmentárnost bližší určení nedovoluje.

Inv. č. 506: Motiv – medailonové konkávní zahloubení (obr. 46/8).

Typ: komorový, řádkový.

Vrstva: B.

Počet zlomků v souboru: 1.

Minimální počet jedinců v souboru: 1.

Keramická třída: CK 06.

ČVS: fotograficky dokumentována. **Tvar:** čtverec nebo obdélník. **Rozměry: ?** mm. **Plocha:?**mm. **Síla:** 20 mm. **Přední strana:** glazovaná; barva zelená; povrch hladký, glazura místy s puchýřky; stav dochování reliéfu: nedochován. **Lom:** barva světle oranžová, světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch: hladký; jsou patrné stopy po očazení: šedé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: ne.

Komora: ne.

Spoj ČVS a komory: ne.

Ikonografický popis: Fragment čelní vyhřívací stěny připomíná kachel s medailónovým zahloubením, nebo také kachel miskový. O tom svědčí kruhová lišta obepínající po obvodu miskovité zahloubení. Mohlo jít

o kachel se střízlivým reliéfním řešením. Kvůli fragmentárnosti není možné zjistit, zda byl medailon doplněn reliéfem či nikoli.

Inv. č. 507: Římsový nástavec s vývalkem.
Typ: komorový, římsový.
Vrstva: E.
Počet zlomků v souboru: 4.
Minimální počet jedinců v souboru: 1.
Keramická třída: CK 05.
Čelní stěna: fotograficky dokumentována celá. **Tvar:** obdélník na šířku. **Rozměry:** 300 x cca 120 mm **Plocha:** ? mm. **Síla:** povrch 20 mm. **Přední strana:** glazovaná; zelená barva; povrch hladký; glazura místy opalizuje. **Lom:** barva světle oranžová; světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch hladký; patrné stopy očazení: do šedé až černé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: ne. **Komora:** je dochována z části. **Hloubka:** více než 30 mm, síla stěny komory 9 mm. **Vyhřívací otvor:** tvar obdélníku na šířku; rozměry: původní velikost byla 300 x cca 110 mm. **Záchytný otvor:** ne. **Středový úhel:** ne. **Jiná pozorování:** ne.
Spoj ČVS a komory: typ spoje D.
Ikonografický popis: římsový nástavec stříškový (výžlabek + vývalek + výžlabek + vývalek).

Inv. č. 508: Římsový nástavec se stříškou (obr. 48/3).
Typ: komorový, římsový.
Vrstva: E.
Počet zlomků v souboru: 5 (2 x 2 ks).
Minimální počet jedinců v souboru: 2.
Keramická třída: CK 05.
Čelní stěna: fotograficky dokumentována celá. **Tvar:** obdélník na šířku. **Rozměry:** 275 x cca 110 mm. **Plocha:** ? mm. **Síla:** povrch 20 mm. **Přední strana:** glazovaná; zelená barva; povrch hladký; glazura místy opalizuje. **Lom:** barva světle oranžová; světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch hladký; patrné stopy očazení: do šedé až černé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: ne. **Komora:** je dochována z části. **Hloubka:** celková hloubka 36 mm, síla stěny komory 8 mm. **Vyhřívací otvor:** tvar otvoru blízký obdélníku; rozměry: původní velikost byla cca 240 x cca 100 mm. **Záchytný otvor:** ne. **Středový úhel:** ne. **Jiná pozorování:** ne.
Spoj ČVS a komory: typ spoje D.
Ikonografický popis: římsový nástavec stříškový (výžlabek + vývalek + šikmý pásek = tj. stříška).

Inv. č. 509: Římsový kachel s vývalky (obr. 48/2).
Typ: komorový, římsový.
Vrstva: E.
Počet zlomků v souboru: 1.
Minimální počet jedinců v souboru: 1.
Keramická třída: CK 05.

Čelní stěna: fotograficky dokumentována celá. **Tvar:** obdélník na šířku. **Rozměry:** ? x 100 mm. **Plocha:** ? mm. **Síla:** povrch 20 mm. **Přední strana:** glazovaná; zelená barva; povrch hladký; glazura místy opalizuje. **Lom:** barva světle oranžová; světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch hladký; patrné stopy očazení: do šedé až černé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: ne. **Komora:** je dochována z části. **Hloubka:** celková hloubka 40 mm, síla stěny komory 7 mm. **Vyhřívací otvor:** tvar otvoru blízký obdélníku; rozměry: původní velikost byla ? x 90 mm. **Záchytný otvor:** ne. **Středový úhel:** ne. **Jiná pozorování:** zesílený okraj komory k lepšímu zachycení.

Spoj ČVS a komory: typ spoje D.

Ikonografický popis: římsový nástavec stříškový (výžlabek + vývalek + výžlabek + vývalek + výžlabek + vývalek).

Inv. č. 510: Římsový kachel s vývalky.

Typ: komorový, římsový.

Vrstva: E.

Počet zlomků v souboru: 2.

Minimální počet jedinců v souboru: 1.

Keramická třída: CK 05.

Čelní stěna: fotograficky dokumentována celá. **Tvar:** obdélník na šířku. **Rozměry:** ? x ? mm. **Plocha:** ? mm. **Síla:** povrch 20 mm. **Přední strana:** glazovaná; zelená barva; povrch hladký; glazura místy opalizuje. **Lom:** barva světle oranžová; světle okrová. **Zadní strana:** barva: cihlově oranžová; povrch hladký; patrné stopy očazení: do šedé až černé; stopy přepálení: ne; stopy tváření: ne. **Komora:** je dochována z části. **Hloubka:** celková hloubka 45 mm, síla stěny komory 6 mm. **Vyhřívací otvor:** tvar otvoru blízký obdélníku; rozměry: původní velikost byla ? x ? mm. **Záchytný otvor:** ne. **Středový úhel:** ne. **Jiná pozorování:** zesílený okraj komory k lepšímu zachycení.

- **Spoj ČVS a komory:** typ spoje D.
- **Ikonografický popis:** římsový nástavec stříškový (výžlabek + vývalek + výžlabek).

Příloha 3: Sklo (viz. tabulky Excel)

Příloha 4: Kovy

Inv. č. 539: Lžíce (obr. 53).

Vrstva: E.

Materiál: mosaz barvy zelenožluté.

Popis: Miska (lžíce): oválný tvar, mělká miska charakteristická pro polévkové lžíce. Zleva doprava se její okraj stává z tupého ostrým. V části u rukojeti byla malá část odlomena; **Rukojeť:** je šestiúhelníkového tvaru a částečně prohnutá do oblouku. Zakončení držadla připomíná vrut.

Rozměry: délka lžíce 148 mm; délka misky 58 mm, šířka 43 mm, hloubka 10 mm, objem 15 až 17 ml; délka rukojeti 90 mm.

Příloha 5: Mince

Inv. č. 562: Mince (přibyla až na konci výzkumu, bylo jí přiřazeno poslední číslo).

Vrstva: B

Popis: měď, silná koroze, nečitelné.

Avers: nic.

Revers: nic.

Rozměry: průměr: 18 mm, váha 0, 000(1?) g.

Inv. č. 541: Mince (obr. 57/2).

Vrstva: B.

Počet: 1.

Popis: Čechy, Praha, 1 Krejcar, Marie Terezie, 1762, měd (Cu).

Avers: M . THERES D . G, dále nečitelné.

Revers: EIN KREUTZER 1762 P.

Rozměry: průměr: 25 mm, váha: 0, 010 g.

Inv. č. 542: Mince (obr. 57/1).

Vrstva: D.

Počet: 1.

Popis: Čechy, Kutná Hora, 1 Krejcar, Leopold I. Habsburský, 1700, stříbro (Ag).

Avers: LEOPOLDUS : D : G : R : I : S : A : GU : H : BO : REX

Revers: ARCHIDVX . AVST : DVX . BVR : CO : PYR 1700.

Rozměry: průměr: 16 mm, váha: 0, 000(1?) g.

Příloha 6 Kůže:

Inv. č. 542: Střevíc (obr. 55/1).

Stratigrafická vrstva: E.

Počet fragmentů: 5.

Materiál: patrně hovězí kůže.

Dochované části: svrchní špička s jazykem, dva zadní dílce s postraními pásky, vrstvený podpatek s cvočky.

Švy: Oblá špička byla připojena k podešvi záložkovým švem, kde šířka záložky byla 7 mm a perforace o Ø 1,5 mm byly ve dvou řadách. Záložkový šev spojoval dál i dva zadní dílce boty s podešví. Oba zadní dílce byly mezi sebou spojeny derbovým šitím. Stejně byly připojeny k nártu svršku. Z podešve se zachovala pouze část, ke které byl připojen vrstvený podpatek.

Poznámky: Špička byla doplněna jazykem tvaru lomeného oblouku, který byl šídlem o průměru 2 mm perforován ve dvou místech přibližně uprostřed, aby mohla být uchycena tkanice. Jazyk dosahoval šíře 45 mm. Do tohoto místa se připojovaly patrně postraní pásky umístěné na zadních dílcích. Vrstvený podpatek byl opatřen devíti železným cvočky, které zkorodovaly. Složen byl z 20 až 30 vrstev kůží a dosahoval tak výšky ca 20 – 30 mm. Šlo o botu dospělého jedince.

Vyztužení střevíce: k vnější straně nártu byl připojen boček (nošeno na levé noze).

Rozměry: podélná osa boty (dochováno 120 mm), šířka v míst OPK ca 90 mm, obvod paty 94 mm.

Inv. č. 543: Střevíc (obr. 55/5).

Stratigrafická vrstva: E.

Počet fragmentů: 4.

Materiál: patrně hovězí kůže.

Dochované části: svrchní špička s jazykem, část podešve, část paty a boku, část zadního dílce.

Švy: Oblá špička byla připojena k podešvi záložkovým švem, kde šířka záložky byla 6 mm a perforace o Ø 2 mm se nacházely ve dvou řadách na přeskáčku ( ). Záložkový šev spojoval také roztržené části podešve se zadními dílci střevíce, z nichž se dochovala nepatrná část přišitá u paty. Nártová část svršku byla spojena se zadními dílci derbovým šitím. Z podešve se zachovala přibližně polovina, která byla u paty více vrstvena a pravděpodobně doplněna železnými cvočky, z nichž se zachoval pouze nepatrný zkorodovaný zlomek (mohlo jít o vrstvený podpatek).

Poznámky: Nártová část svršku byla doplněna 28 mm širokým jazykem a po stranách byla více vykrojena. Uprostřed jazyku se nacházely dvě perforace o Ø 3 mm. Do tohoto místa se umisťovaly patrně tkanice. Horní okraj střevíce na jazyku a okolo kotníku byl zdoben řezáním a prošitím, které kopírovalo řezaného okraje. Délka zubů byla 3 mm. Šlo o botu dospělého jedince. Vzdálenost prořezání nártu ke špičce byla 80 mm.

Výztuže: nebyly pozorovány.

Rozměry: podélná osa boty 180 mm, šířka v místě OPK 80 mm, obvod paty 94 mm.

Inv. č. 544: Střevíc (obr. 55/4).

Stratigrafická vrstva: E.

Počet fragmentů: 1.

Materiál: patrně hovězí kůže.

Dochované části: téměř celá podešev.

Švy: Špička boty byla oblého tvaru. Vrstvená podešev byla ke svršku připojena záložkovým švem, perforace o Ø 2 mm se nacházely v jedné řadě ve 2 mm odstupech.

Poznámky: patrně šlo o dětskou botu.

Výztuže: nebyly pozorovány.

Rozměry: podélná osa boty 105 mm, šířka v místě OPK 55 mm, obvod paty 72 mm.

Inv. č. 545: Střevíc (obr. 55/3).

Stratigrafická vrstva: E.

Počet fragmentů: 1.

Materiál: patrně hovězí kůže.

Dochované části: zadní část podešve v délce 85 mm, tvoří patrně 50 % původní podešve.

Švy: Vrstvená podešev byla původně připojena k svršku záložkovým švem a perforace o Ø 1,5 mm se nacházely v jedné řadě ve 2 mm odstupech.

Poznámky: patrně šlo o botu dospělého.

Výztuže: nebyly pozorovány.

Rozměry: podélná osa boty (dochovaná část 85 mm), šířka v místě OPK x mm, obvod paty 88 mm.

Inv. č. 546: Střevíc.

Stratigrafická vrstva: E.

Počet fragmentů: 2.

Materiál: patrně hovězí kůže.

Dochované části: nártová část svršku s částí levého zadního dílce 1, část pravého zadního dílce.

Švy: Nártová část svršku a zadní dílce byly připojeny záložkovým švem k podešvi. Perforace o Ø 1,5 mm se nacházely v jedné řadě v rozestupech 3 mm. Spojení mezi zadními dílci a nártovým dílce bylo zajištěno derbovým šitím.

Poznámky: Špička boty byla oblého tvaru. Nártový dílce byl výrazně prořízнut. Vzdálenost prořízнutí nártu od špičky boty 20 mm. Navíc byl doplněn jazykem o šířce 10 mm. Horní okraj kolem kotníku a okraj v místě prořezání na jazyku byl zdoben řezáním. Patrně šlo o botu dospělého jedince.

Výztuže: nebyly pozorovány.

Rozměry: podélná osa boty (dochováno 140 mm), šířka v místě OPK 75 mm, obvod paty x mm.

Inv. č. 547: Střevíc (obr. 55/2).

Stratigrafická vrstva: E

Počet fragmentů: 2

Dochované části: nártová část svršku a levá část zadního dílce, část špičky podešve.

Švy: Nártová část byla připojena k podešvi záložkovým švem. Perforace o Ø 2 mm se nacházely v jedné řadě v 2 mm rozestupech.

Poznámky: Špička boty byla oblého tvaru. Nártová část byla doplněna jazykem o šířce 30 mm, který byl doplněn dvěma perforacemi k uvázání tkanice. Výzdoba horního okraje není patrná kvůli špatnému stavu materiálu. Vzdálenost prořezání nártu ke špičce byla ca 65 mm.

Rozměry: podélná osa boty (dochováno 150 mm), šířka v místě OPK 90 mm, obvod paty x mm.

Inv. č. 548: Střevíc (obr.

Stratigrafická vrstva: E

Počet fragmentů: 3

Materiál: hovězí kůže.

Dochované části: kus nártové části svršku s jazykem, část podešve a zadního dílce, fragment zadního dílce.

Švy: zadní dílec je spojen záložkovým švem s částí vrstvené podešve, u nártní části se žádný šev nedochoval. Šířka záložky byla 6 mm a perforace o Ø 2 mm se nacházely ve dvou řadách na přeskáčku ( ).

Poznámky: Špička boty mohla být oblého tvaru. K nártové části byl připojen jazyk, který byl perforován na dvou místech o Ø 4 mm k uvázání tkanice. Horního okraj u kotníku byl zdoben řezáním (délka zubů 4 mm). Vzdálenost prořezání nártu ke špičce byla ca 80 mm.

Rozměry: podélná osa boty (dochováno 155 mm), šířka v místě OPK ca 80 mm, obvod paty x mm.

Inv. č. 549: Neidentifikovaných fragmentů: 14

Stratigrafická vrstva: E

Poznámka: místy špatně dochované stopy po perforacích pro švy, šlo patrně o zbytky obuvi.

Inv. č. 550: Střevíc (obr. 55/6).

Stratigrafická vrstva: E

Počet fragmentů: 3

Materiál: patrně hovězí kůže.

Dochované části: svrchní špička s částí jazyka a tužinkou, levý zadní dílec s postraním páskem, zadní spodní dílec (chybí podpatek).

Švy: Oblá špička byla připojena k podešvi záložkovým švem, kde šířka záložky byla 7 mm a perforace o Ø 1,5 mm byly ve dvou řadách. K vyztužení svrškového dílce sloužila tužinka . Záložkový šev spojoval zadní dílec boty s podešví. Zadní dílce bývaly mezi sebou spojeny derbovým šitím. Stejně byly připojeny k nártu svršku. Z podešve se zachovala pouze část.

Poznámky: Špička byla doplněna jazykem, z něhož se dochovala pouze část. Nedochovaná druhá část jazyka bývala k jazyku přišita. Jazyk dosahoval šíře 45 mm. Postranní pásek byl perforován. Šlo o levou botu dospělého jedince.

Vyztužení střevíce: špička boty byla vyztužena tužinkou (nošeno na levé noze).

Rozměry: podélná osa boty 250 mm, šířka v míst OPK ca 98 mm, obvod paty 94 mm.

Příloha 7: Dřevo

Inv. č. 551: Torzo vahadla (obr. 54/3).
Vrstva: E
Počet fragmentů: 1
Popis: zužující se tyč k silně zkorodovanému zakončení. Zkorodované zakončení sloužilo k uchycení vědra nebo řetězu. Opačný konec vznikl rozlomením dlouhé tyče.
Rozměry: délka 260 mm, průměr dřevěné násady 42 mm.

Inv. č. 552: Vědro (obr. 54/2).
Vrstva: E.
Počet fragmentů: 15.
Popis: vědro rekonstruovatelné v celém tvaru, plášť vědra složen ze 13 dýh různé šíře, spojeno dvěma železnými obručemi. Na vnějších stranách, naproti vůči sobě přes průměr okraje, byla přibita dvě pásová kování s oky, která vyčnívala nad okraj vědra. Do nich bylo upevněno obloukovité držadlo, z něhož se zachovala pouze část, jež byla napojena do jednoho z pásových kování. Kruhové dno bylo složeno ze dvou plochých půlkruhů a vsazeno do drážky na vnitřní stěně dýh, jež se nachází ve výšce 20 mm.
Rozměry: výška dýhy 320 mm, průměr okraje ca 360 mm, průměr dna 280 mm, materiál borovice.

Inv. č. 553: Torzo vědra (obr. 54/4).
Vrstva: E.
Počet fragmentů: 5.
Popis: část vědra, 4 dýhy a jedna půlka kruhového dna, patrně ke spojení dýh sloužily štípané loubky
Rozměry: výška dýhy 305 mm, průměr okraje ca 345 mm, průměr dna 260 mm; materiál?

Inv. č. 554: Palice s násadou (obr. 54/5).
Vrstva: E.
Počet fragmentů: 1.
Popis: dřevěná palice nasazená na násadě, lichoběžníkovitý profil.
Rozměry: násada délka 435 mm, průměr 32 mm; materiál?
Poznámka: užívána patrně pravákem.

Inv. č. 555: Torzo lopaty (obr. 54/6).
Vrstva: E.
Počet fragmentů: 1.

Popis: Část dřevěné lopaty vyrobené z jednoho kusu dřeva, násada téměř oválného průřezu se mírně stáčí zleva doprava k tělu lopaty, na horním konci šikmo seříznutá přechází v tělo; okraje těla nejsou zachovány, není vyloučeno, že u násady byla zvýšena hrana, na horní straně těla lopaty jsou patrné tři výžlabky navazující na osu lopaty, na dolní straně šest výraznějších výžlabků po odloupnutých dýhách.
Rozměry: celková délka 510 mm, průměr ca držadla 35 mm; lopata: délka 170 mm, šířka 100 mm; materiál?.
Poznámka: užívána patrně levákem.

Inv. č. 556: Torzo kolíku (obr. 54/1).
Vrstva: E.
Počet fragmentů: 1.
Popis: část dřevěného kolíku kónického tvaru, dolní konec je zúžen do špice, druhý konec značí odlomení; kruhový průměr.
Rozměry: délka 196 mm, průměr 29 mm.

Inv. č. 557: Torzo dna.
Vrstva: E.
Počet fragmentů: 2.
Popis: dva fragmenty, které pospolu tvořily patrně část dna některého z bednářských výrobků nebo lopatu.
Rozměry: délka 280 mm, šířka 140 mm.

Inv. č. 560: Neurčitelné fragmenty dřeva
Vrstva: E
Počet fragmentů: 13
Popis: fragmenty dřeva, patrně odpadů nebo stavebních konstrukcí a fragmenty loubků ve špatném stavu.

Figurka z kosti:

Inv. č. 561: Figurka z kosti (slonová, paroh?) – obr. 56/2
Vrstva: E
Počet fragmentů: 1
Popis: Fragment sošky z kosti nebo parohu zpodobňuje postavu zahalenou do pláště. Patrně šlo o klečící Pannu Marii, která se modlí za věřícího. Na podstavci je vyryt nápis: S : M . RIA – H/ILf a na zadní straně IN / BASA / V /.
Rozměry: max. šířka 31 mm; max. výška 24 mm.